

בס"ד

חוויה של הקנייה ותרגול מדורג
בנושאים בלשון הבנה והבעה
לפי תוכנית לימודים חדשה

מדריך למורה

מאת: א. כהן
03-5793314

בשכילי הלשון וההבעה

מחקרים מוכיחים כי לימוד
ההבעה שבא בעקבות
לימוד ההבנה והכרת הלשון
משפרים את הביצועים,
ומעלים את איכות הלמידה.

על רקע זה בנוי הספר:

בדפים ברקע הלבן נערכת הקניית
הנושא מצד הלשון וההבנה, הם
משמשים כהכנה בשביל...

הדפים ברקע הסגלגל המשמשים
כהקנייה ותרגול בהבעה, תוך
שימוש בידע שנרכש קודם.

© כל הזכויות
שמורות למחברת.
אין לצלם כלל!

בערכת לימוד זו:

ספר לימוד, ללא כתיבה בתוכו.
ולצדו - חוברת משימות, שבה
נערכות העבודות בכתב.

מדריך למורה יינתן לכל דורש.

הפצה: א. כהן: 054-8424783
אברמוביץ: 03-5793829
המאיר: 054-8473270

עוד בהוצאת א. כהן:

"בשביל הלשון" מס' 2
"בשביל הלשון" מס' 3
"בשביל הלשון" מס' 4

"הדקדוק בלשון שלי"
סדרה לכיתות ד' - ח'
מסומן במספרים 4 - 8

"בשבילי הקריאה"
ספרים וחומרי עזר
להוראה מתקנת.

מדריך למדריך

כיצד אפלטון "מדריך אמור"?

מומלץ לקרוא פרקים ראשונים בדפי הדרכה אלו עוד בטרם תחילת שנת הלימודים, כדי לקבל מושג על הרעיון שבבסיס "בשבילי הלשון וההבעה" וכדי לקבל מבט על תוכנית הלימוד השנתית.

בפרק ה' במדריך זה תוכלו למצוא סקירה כללית על כל נושא הנלמד בערכת "בשבילי הלשון וההבעה". שיקולי דעת בנוגע לבחירת הנושאים והרצף שלהם מפורטים שם. מומלץ לקרוא סקירת כל נושא לפני שמתחילים ללמד אותו.

בפרק ז' תוכלו למצוא הדרכה מעשית הכוללת חלוקת החומר לשיעורים, רעיונות לפתיחת שיעור, שילוב העבודה בספר ופעילויות נוספות. מעין "מערכי שיעור". בחלק זה, תמצאו גם תשובות לכל המשימות שהתלמידים אמורים למלא בחוברת המשימות. תוכלו להיעזר בכך כדי לכוון את התלמידים לתשובה הנכונה. כמוכן שקטעי ההבעה המובאים הינם רק דוגמה, ואינם מחייבים.

ליד פעילות הדורשת הכנת ציוד מראש, מצויין הסמל: כדאי לשים לב לכך מבעוד מועד, ולהערך בהתאם.

בנוסף, צרפנו דפי נספח ובהם עבודות העשרה והעמקה, לתרגול נוסף לפי הצורך. במהלך ההדרכה המעשית בפרק ז' מופנה המורה לדפי הנספח המתאימים בכל שלב.

תוכן העניינים

א.	"בשבילי הלשון וההבעה" - בשביל מה?.....1
ב.	לשון, הבנה והבעה - האומנם שבילים נפרדים?.....2
ג.	"בשבילי הלשון וההבעה" - התאמה לתכנית הלימודים.....3-5
ד.	שאלונים, מבחנים ומיפויים כיתתיים.....6,7
ה.	יום ליום יביע אומר - שיקולים למה שבפנים
	"פרקו של יום ראשון" - מבנה חיצוני, טרום קריאה, טרום כתיבה.....8,9
	"פרקו של יום שני" - סוגות הטקסטים: מידעי, טיעוני, סיפורי ומפעיל.....9-12
	"פרקו של יום שלישי" - מילים, מאזכרים, מילות קישור וסימני פיסוק.....12-14
ו.	סימני דרך - ומה שהם מורים.....15,16
ז.	צעד אחר צעד -
	הדרכה מעשית ללימוד "בשבילי הלשון וההבעה" כיתות ה' / ו'
	פרק ראשון:.....17 - 29
	פרק שני:.....30 - 64
	פרק שלישי:.....65 - 91
-	נספחים - דפי תרגול ומיפויים.....א' - ז'

בשביל הלשון וההבעה - בשביל מה?

הלשון שלנו, לשון הקודש ובשימושה העכשווי, העברית, צועדת עימנו לכל מקום. מאז לידתנו ועד אריכות ימים ושנים הלשון היא המאפשרת תקשורת בונה והבנה בין בני אנוש. היא הנותנת אפשרות לתפילה, ללימוד ולקיום מצוות רבות. ערכה כה רב, בעל פה ובכתב ובפיתוח החשיבה בכלל.

השפה נרכשת, כאמור, עוד בטרם מגיעים התלמידים לבית הספר. אך מחקרים מצביעים על קשר דו סטרי בין השפה ללמידה פורמלית. תלמיד שמגיע עם בסיס שפתי מפותח ילמד ביתר קלות. תלמיד שלומד כראוי מפתח את שפתו ועולם החשיבה הפנימי שלו מתרחב. כמורים, עלינו לדאוג לפתח כישורי שפה אצל כלל התלמידים, לחלקם הדבר יהווה הקנייה למושגים בלתי מוכרים, ולחלקם יהווה הגדרה ושום למושגים שהכירו קודם לכן באופן אינטואיטיבי. לדוגמה: כבר בגיל שלוש מסוגל ילד לקלוט נטיות של יחיד ורבים, ובונה לפיהם צורות משלו גם אם לא שמע עליהן, כמו: ביצה - ביצות, איש - אישים וכד'. בבית הספר תפקידנו להקנות לו את המושג הלשוני: "יחיד" - "רבים" שיעזור לו בקטלוג הנושא במוח. כמו כן לפתח בו בהדרגה את המודעות לכללים וליוצאים מן הכלל.

השפה הכתובה דומה לשפה הדבורה, אך גם שונה ממנה. יש בה חלק מתוכנן יותר, מסוגנן יותר ומפותח יותר מבחינת החשיבה העומדת מאחוריה. השפה הכתובה מחייבת התייחסות מיוחדת לאחר הקניית הקריאה והכתיבה, ואופן ההתערבות שונה. ילדים שמתקשים להבין או להביע את עצמם בדיבור, יתקשו בד"כ גם בהבנה והבעה בכתב, אך לאחר שהתלמיד רכש את מיומנויות הבסיס ניתן ללמדו בצורה יעילה יותר את כללי השפה, וזאת בעזרת קריאת כללים, ואימונים בכתיבה. זה תפקידנו בשביל הלשון.

המדריך בטיול שלנו בשבילי הלשון וההבעה - הוא המורה. עליו להציע כל תלמיד בקצב המתאים לו, וברמת תיוון מתאימה. השתדלנו להבנות את החומר בצורה שתהיה מתאימה לרמות שונות של תלמידים.

כדי שהטיול בשבילי הלשון לא יישאר רק בשיעור לשון, על המורה לכוון את התלמידים להשתמש בנלמד בו גם בשיעורים נוספים, ובכלל בכל מפגש עם השפה בחיי היום יום. בספרנו זה, השתדלנו לשלב כל נושא בסיטואציה מחיי היום יום של התלמידים, ודרכו ללמוד את הכללים באופן מעשי ואינטרגלי. מומלץ להוסיף פעילויות מתאימות לחומר הנלמד מתוך הווי הכיתה ואירועים משמעותיים בכל עונה.

על מנת ליצור רצף רעיוני, הקפדנו לבחור טקסטים ופעילויות העוסקים בנושא תוכן משותף. הנושא של המבנה החיצוני של טקסט ופעילויות טרום קריאה וטרום כתיבה נלמד ב"פרקו של יום ראשון" שבו הכול נע סביב נושא התאורה, החשכה וכד'. נושא מיון טקסטים לסוגות מובא ב"פרקו של יום שני" שבו נעסוק בעניינים הקשורים למים ורגשות, מתוך המיון הנעשה בבדיקה בין מים שלמעלה למים שלמטה. ב"פרקו של יום שלישי" נעסוק בטקסטים העוסקים בעולם הצומח, שכן נושאו של פרק זה הוא צמיחה מתוך הקושי; מתוך היתקלות במילים שאינן מוכרות בטקסט, מאזכרים, מילות קישור או סימני פיסוק. אם תהיינה פניות מן הציבור, ויתגלה צורך בספר המשך, נפתח את נושא המאורות ב"פרקו של יום רביעי" ונמשיך לטייל בשבילי הלשון וההבעה.

לשון, הבנה והבעה - האומנם שבילים נפרדים?

משרד החינוך ממליץ על שילוב לימוד תחומי השפה השונים בהקשר אחד. ואכן, יש היגיון בפיתוח כל תחומי הדעת הקשורים בשפה במקביל, בשילוב זה עם זה. אך במסגרת בית הספר, קשה לבנות תכנית שתדאג להקנייה של כל המיומנויות הנדרשות בכל תחומי הדעת שהם: קריאה, הבנת הנקרא, כתיבה, הבעה בכתב, שיח ספרותי וידע על לשוני (דקדוק). גם לתלמידים יהיה קשה להתמקד בחומר הלימודי כאשר הוא מופיע כיחידת לימוד אחת, ובעצם מחייב התייחסות שונה. שכן כאשר מדובר בשיח ספרותי, למשל, התלמיד אמור להיכנס לאווירה של הפקת הנאה וקבלת מסר לחיים, שהיא חוויה תרבותית הנשענת על החלק ההומני במוח. ואילו בידע על לשוני הוא מפעיל את החלקים הראליים יותר במוח, בהבנת תופעות לשוניות וניתוח דקדוקי יבש.

תחומי הדעת שניתן לראות בהם כמקבילים ומשלימים זה את זה הם הבנת הנקרא והבעה. על בסיס זה נערך החומר בערכת לימוד זו "בשבילי הלשון וההבעה". רעיון זה, קיבל תמיכה וביסוס מדעי על ידי המאמר של גב' שרה האופטמן שמצטטת את דברי טירניי, פירסון: "תהליך הקריאה ותהליך הכתיבה הם שני תהליכים מקבילים, הנתונים במסגרת קוגניטיבית אחת". וכן אולשטיין: "הקורא הכשיר מסתמך בשעת הקריאה על אותם אלמנטים תחביריים, סימנטיים וריטוריים, אשר היו כלים חשובים בידי המחבר בשעת הכתיבה". מתוך כך יצאה הצעה להוראה אינטגרטיבית של הבנת הנקרא והבעה בכתב. כאשר בבסיס הלמידה עומדות תבניות כתיבה תקינות. בשלב הראשון התלמיד נחשף לתבנית כתיבה מסוימת המוצגת במספר טקסטים, מכיר אותה לעומק על כל רכיביה. ואחר כך משתמש בידע זה לבניית טקסט והבעה עצמית באותה תבנית. וכך מסכמת גב' האופטמן את הצעתה:

הראציונל לשיטות ההוראה האינטגרטיבית הוא, שהמורה נדרש להקנות את תהליכים אלה בדרך משולבת:

1. עיבוד הטקסט לאור תבנית מסוימת, לשיפור יכולתו של התלמיד לקרוא ולעבד טקסטים. הכרת תבניות שונות ומגוונות, כדי לאפשר לתלמיד התנסות רבה ומקיפה בהבנת טקסטים.

2. הטקסט בהיותו "כתיבה על פי תבנית" מצד הכותב, יאפשר לתלמיד להשתמש בתבניות אלו כמודל לכתיבתו. "הכתיבה על פי תבנית" תתבסס על תבניות אותן הפנים התלמיד בתהליך הקריאה, ובכך תביא לקידום ההבעה בכתב.

3. "הכתיבה על פי תבנית" תשפר באופן משמעותי את רמת ההבעה בכתב, ואף תשפר את כשירותו של התלמיד כקורא, אשר לאחר רכישת מיומנויות אלו (בכתיבתו), ידע להפעילן בתהליך הקריאה.

בערכת הלימוד "בשבילי הלשון וההבעה" מובא כל נושא מובא בשני היבטים; בתחילה מועבר הנושא מן ההיבט הלשוני והשלכתו על הבנת הנקרא, ולאחר מכן נערך יישום הנלמד בהבעה העצמית. לדוגמה: התלמידים לומדים את רכיבי המבנה של הטקסט הטיעוני, לומדים לזהות בטקסט נתון פתיח, טענה, נימוק וכו' ולאחר מכן לומדים הם ליישם את הנלמד גם במטלות הבעה, בכתיבה עצמאית של פתיח, טענה נימוק וכו'.

"בשבילי הלשון וההבעה" - התאמה לתוכנית הלימודים

ערכת הלימוד "בשבילי הלשון וההבעה" מיועדת לתלמידים יראי ה'. תלמידים אלו מתחנכים לרוב במוסדות עצמאיים, כדוגמת בתי ספר של "מעין החינוך התורני" ("בני יוסף" בשם החדש), או "החינוך העצמאי". בתי ספר נוספים הם בתי ספר פרטיים שמתוקשרים עם משרד החינוך, אך מקבלים אפשרות לבניית תכנים משלהם. לרשתות העצמאיות תוכניות לימודים משלהן, אך כבסיס לכל תכניות הלימוד קיימת התוכנית של משרד החינוך, בחוברת הכתומה, חוברת שיצאה לאור בשנת תשס"ג, והיא המעודכנת ביותר לעת עתה.

בתכנון ערכת הלימוד "בשבילי הלשון וההבעה" עמדו בפנינו תוכניות הלימוד של הרשתות העצמאיות, וכן של משרד החינוך. בשילוב שיקולי דעת נוספים, מחקרים עדכניים וכן לאחר מפגשים עם אנשי מקצוע, נבנתה ערכת הלימוד כפי שהיא עתה.

להלן ההקבלה בין נושאי הלימוד בספר, לבין הישגים נדרשים על פי תוכנית הלימודים של משרד החינוך:

שיעור	בערכת הלימוד "בשבילי הלשון וההבעה"	הישג נדרש בתכ"ל
א	הכרת כלי הכתיבה וההבעה, הבעה עצמית בדרך תקשורתית תקינה	הישג 3 א': "כתיבה בכתיב נכון ובכתב קריא".
ב	זיהוי סוג טקסט לפי מבנה חיצוני, עימוד טקסט	הישג 4 ב': "זיהוי... דרכי ארגון ועיצוב".
ג	עיצוב הטקסט על חלקיו, טקסט בלתי רציף	הישג 5 ב': "הפקת מידע מן הטקסט בהסתמך על המרכיבים הבאים: הכתוב, איורים, צילומים, מפות...". הישג 4 ג': "זיהוי הזיקה בין מבנה הטקסט ועיצובו לבין תוכנו".
ד	סיכום הנלמד בתרשים, משימת עיצוב פרסומת	הישג 3 ט': "שילוב חומר חזותי ואמצעים גרפיים להמחשת הרעיון שבטקסט הכתוב ולהרחבתו".
ה	פעילויות טרום קריאה: התייחסות לכותרת, "תעודת זהות", איור, מבנה חיצוני - תוך העלאת השערות לגבי תוכן הטקסט מתוך ידע עולם	הישג 4 ב': "קישור לידע העולם". הישג 5 י"ב: "הערכת אמינותו של המידע לפי סוג המקור, לפי זהות הכותב ולפי תאריך הפרסום".
ו	סוגי קריאה (מרפרפת, מעמיקה, סורקת) והתאמתן למטרות איתור נושא הטקסט	הישג 4 ה': "התאמת דרכי הקריאה למטרות הקריאה" הישג 4 ב': "הבנת הנושא או הנושאים המפורשים". הישג 5 ג': "שימוש במקדמי הארגון שבטקסט למציאת המידע הדרוש"
ז	פעילות טרום כתיבה	הישג 3 ו': "כתיבה הממוקדת בנושא".
ח	הכרת סוגות טקסטיות	מדברי הקדמה (עמוד 20): "החלוקה לסוגות נועדה לפתח יכולות של הבנה והפקה בכל אחת מהסוגות, ובמידה מועטה יותר - לעודד הבחנה מודעת בין הסוגות השונות".
ט	כללי כתיבה תקינה	הישג 3 ב': "כתיבת משפטים פשוטים ומורכבים, תקינים מבחינה תחבירית, בכתיבה של טקסטים למטרות שונות".

י	הטקסט המידעי	הישג 5 ח': "הבחנה בין דעות ועובדות". הישג 3 ה': "מתן כותרת, כותרות משנה".
יא	כתיבת טקסט מידעי תוך היעזרות בטקסט סיפורי נתון	הישג 2 ד': "תיאור והסבר של תופעות, תהליכים והתנהגויות כחלק מתהליך למידה". הישג 2 ח': "סיכום של מידע ממקור אחד לפחות, כחלק מתהליך למידה".
יב	הטקסט הטעוני: חלק א' - הבעת דעה אישית בעניינים שונים, דיון והקשבה איתור הפתיח והטענה בטקסטים טעוניים כתובים	הישג 4 ו': "פרשנות, הערכה ונקיטת עמדה לגבי הכתוב תוך התייחסות לרעיונות, לנושאים ולמסרים". הישג 1 א': "האזנה ממוקדת בדברי אחרים... הצגת רעיונות בדיון"
יג	כתיבת טקסט טעוני: חלק א' - פתיח, טענה במשימת הבעת דעה ובמשימת שכנוע	הישג 5 ט': "גיבוש עמדה אישית מנומקת על הטקסט".
יד	הטקסט הטעוני: חלק ב' - איתור הנימוק וההסבר	הישג 5 ד': זיהוי רכיבי מבנה בולטים בטקסט והבנת תפקידם: "... הסבר, טענה, נימוק..."
טו	כתיבת טקסט טעוני: חלק ב' - נימוק, הסבר	הישג 2 ו': "הבעת עמדה מנומקת על טקסט כתוב, דבור או חזותי - על נושא או על סוגייה".
טז	הטקסט הטעוני - סיום	סיכום
יז	כתיבת הסיום בטקסט טעוני	הישג 3 ז': "ארגון רעיונות במבנים מתאימים: ... טיעון והנמקה".
יח	הטקסט הסיפורי - הבנת התוכן (קשרי זמן וסיבה)	הישג 5 ה': זיהוי היחסים הלוגיים בתוך הטקסט: בעיה ופיתרון, סיבה ותוצאה... רצף כרונולוגי" הישג 6 ה': "הבנת הקשרים בין אירועים בעלילה - רצף זמנים וסיבתיות"
יט	כתיבת סיפור - העלאת הרעיון ותכנון קשרי התוכן	הישג 3 ח': "שמירה על רצף בין משפטים ובין פסקאות ושימוש בקשרים: קשרי זמן, קשרי סיבה ותוצאה".
כ	הטקסט הסיפורי - הכרת המבנה (רקע, גוף, סיום)	הישג 6 ה': "זיהוי נקודות מפנה בעלילה"
כא	כתיבת סיפור - הכנסת התוכן למבנה סיפורי	הישג 2 א': "כתיבה בתבנית סיפורית על נושא, אירוע או דמות אמתיים או בדויים".
כב	הטקסט הסיפורי - הבנת המסר מסר גלוי ומסר סמוי	הישג 4 ג': "הבנת המשמעות הסמויה בטקסט".
כג	כתיבת סיפור - איפיוני סגנון ולשון	הישג 3 ד': "שימוש באוצר מילים שהולם את הנושא, את הנמענים ואת המטרה".
כד	הטקסט השימושי - מפעיל	הישג 5 ז': "ביצוע פעולות על פי הוראות כתובות"
כה	כתיבה מונוחית של טקסט מפעיל	הישג 8 י"ג: "הכרת דרכי שימוש בשם הפועל ... לשם הפקה של טקסטים מסוגים שונים".
כו	הטקסט המפעיל - שימושי (מתכונים ומכתבים מרשיות)	הישג 4 ב': "הבנת הנושא או הנושאים המפורשים".
כז	כתיבה עצמאית של טקסט מפעיל	הישג 2 ה': "כתיבת הוראות להפעלת אחרים"
כח	סיכום הפרק - ארבע הסוגות ומאפייניהן	הישג 4 ה': "התאמת דרכי הקריאה למטרות הקריאה"

כט ל	לצמוח עם המילים - הבנת מילים בלתי מוכרות בעזרת: הקשר, שורש, מילון	הישג 4 ב': "הבנת מילים בהקשר" הישג 5 א': "הפקת מידע ... ממילונים" הישג 8 ז': "הכרת עקרון תצורת מילים בעברית, המתבססת על אותיות השורש למטרות הבנת הנקרא".
לא	שימוש במילים מגוונות ומדויקות בכתיבה	הישג 8 י"ז: "הבחנה בקשרי משמעות בין מילים נרדפות, תוך הבחנה משלבית".
לב לג	לצמוח מן המאזכרים - שילוב של היגיון ולשון רצף סיפורי בעקבות הבנת המאזכרים	הישג 4 ב': "הבנת רצפים כרונולוגיים" הישג 8 י"ד: "הכרת דרכי השימוש בצורות חבורות ופרודות של כינויי קניין לשם הבנה".
לד	שימוש במאזכרים בכתיבה	הישג 4 ב': "הבנת מילים בהקשר" הישג 8 י"ד: "הכרת דרכי השימוש בצורות חבורות ופרודות של כינויי קניין לשם הפקה של טקסטים מסוגים שונים" הישג 8 ט"ו: "הטיה נכונה ושימוש תקין במילות היחס".
לה לו	לצמוח עם מילות קישור: הכרה והבנה	הישג 14 ב': "זיהוי קשרים לוגיים מפורשים בין חלקי הטקסט תוך הסתייעות בסמני קישוריות" הישג 8 ט"ז: "הכרת תפקידיהן של מילות הקישור ודרכי השימוש בהן למטרות הבנה"
לז	שימוש במילות קישור בכתיבה	הישג 8 ט"ז: "הכרת תפקידיהן של מילות הקישור ודרכי השימוש בהן למטרות הפקה של טקסטים".
לח לט	לצמוח עם סימני הפיסוק: הכרה והבנה	הישג 8 ו': "הכרת תפקידם של סימני פיסוק: סוגריים, מקף, קו מפריד, שלוש נקודות, נקודה ופסיק".
מ	שימוש בסימני פיסוק בכתיבה	הישג 3 ג': "שימוש נכון בכל סימני הפיסוק בהתאם לכללים".
מא	סיכום הפרק ושילוב ארבע האסטרטגיות בהבנה ובהבעה	סיכום

בנוסף לכך, שילבנו במדריך זה הנחיה לשילוב קריאה קולית של התלמידים, על מנת להרגילם בקריאה תקשורתית, ברורה ובאינטונציה מתאימה. הדבר עונה להישג 4 א': "קריאה קולית שוטפת, רהוטה ומדויקת של טקסטים שנלמדים בכיתה".

כמו כן, המלצנו להקפיד לבקש מן התלמידים לנמק את תשובותיהם, על מנת להרגילם לחשיבה בטרם תשובה. הדבר עונה להישג 1 ד': "מתן תשובות ענייניות לשאלות על חומר נלמד תוך שימוש בהסבר, בתיאור, בהדגמה ובהנמקה, על פי דרישות המטלה".

כמו כן, שישנם הישגים מצופים מתכנית הלימודים שאינם 'מכוסים' בערכת הלימוד "בשבילי הלשון וההבעה". חלקם אמורים להילמד במקצועות הספרות והדקדוק הנפרדים. וחלקם מתאימים יותר להילמד בהמשך.

בנוסף ללימוד דרך ספר זה, מומלץ לתרגל עם התלמידים משימות הבנת הנקרא מגוונות, שיפתחו את היכולת האינטואיטיבית שלהם בהבנת הנקרא, גם ללא קשר ממוקד עם נושאים שנלמדים.

שאלונים, מבחנים ומיפויים כיתתיים

בסיום כל פרק לימוד בספר זה, ואף בסיום נושא משנה יש לערוך מבחן על החומר הנלמד. מבחן הבודק בעיקר את השימוש בידע שנרכש, ולא דווקא את שחזור הכללים. בספר ובחוברת תוכלו למצוא עבודות חזרה וסיכום לקראת מבחן. במדריך למורה, בפרק "צעד אחר צעד" תמצאו הכוונה לבניית המבחן בכל נושא.

בנוסף לכך, חשוב למורה לעצור מדי פעם ולבדוק את ההישגים באמצעות מבדק. בשונה ממבחן, המבדק אינו מיועד לקביעת הציון בתעודה, מטרתו לבדוק את המצב הכיתתי ואת הפנמת הנושאים הנלמדים, ולערוך תוכנית המשך להקנייה בנושאים שהתלמידים עדיין אינם שולטים בהם. ההמלצה לערוך מבדקים כאלה היא בתחילת שנה, באמצעה ובסופה, ובכך לעקוב אחר מצב התלמידים בכיתה גם ללא קשר לחומר הלימוד.

מבחן בודק תמונה חלקית על נושאים ספציפיים שנלמדו, לעומתו המבדק נותן תמונה כללית על התמודדות עם משימות הבנה והבעה שונות. כאשר המבדק נעשה באווירה הנכונה יכול התלמיד להיות שותף לתוצאותיו, ולדעת איזה נושא עליו לשפר. התלמיד יכול לבדוק בעצמו את המבדק אם יקבל דף תשובות. ההמלצה האופטימלית היא להכין מאגר דפי תרגול לחיזוק נושאים המובאים במבדק. התלמיד בודק לעצמו, מזהה את הנושאים שצריכים חיזוק, ומתרגל בדפים המתאימים מתוך המאגר.

אמנם פעילויות אלו דורשות מאמץ מעבר להקנייה של החומר, תרגול וציון התלמידים. אבל אם המורה רוצה לפעול בצורה האופטימלית בתפקיד ההוראה, עליו להשקיע זמן ומשאבים גם בחלק הזה של מעקב אחר התקדמות התלמידים בנושאים הנלמדים.

יש לבחור טקסט שיש בו הזדמנויות סבירות למילים לא מוכרות, מאזכרים, מילות קישור, סימני פיסוק ואמצעים ספרותיים. טקסט שיש בו מבנה ברור. טקסט שאפשר להפיק ממנו תוכן גלוי ותוכן סמוי, ואפשר להביע עליו דעה אישית. יש לחשוב איזו משימת כתיבה ניתן לבקש בעקבותיו.

על פי המלצתה של גב' ציפי משולם, יש לבנות את מערך המבדק באופן הבא:

1. שאלות העוסקות במוקדי קושי לשוניים, כמו: מילים שאינן מוכרות, מאזכרים, מילות קישור וסימני פיסוק - 8 שאלות סגורות (24 נקודות).
2. שאלות תוכן גלוי - התשובות עליהן מצויות בטקסט - 3 שאלות שבתוכן שאלת איתור פרטים, התאמה או רצף, ושאלות פתוחות (15 נקודות).
3. שאלות המתייחסות למבנה הטקסט - שאלה אחת המוצגת בתרשים (5 נקודות).
4. שאלות תוכן סמוי - התשובות עליהן אמורות להיות מוסקות מתוך הנאמר, ואינן כתובות בפירוש בטקסט - שתי שאלות סגורות (8 נקודות).
5. שאלת שיפוט והערכה - שאלה פתוחה (12 נקודות).
6. שאלות ידע לשוני - 2 שאלות (6 נקודות).
7. שאלות העשרה - 2 שאלות (6 נקודות).
8. משימת הבעה - תשומת לב לתוכן, מבנה ולשון (24 נקודות)

לדעתנו, יש לתת ניקוד גם על "כתב קריא וכתוב בריא" כדי לעודד לכתוב את התשובות הפתוחות בצורה מסודרת ותקשורתית. רף הציפיות יכול לעמוד עד 10% שגיאות.

דוגמאות לשאלות (כאשר מסומן ---- הכוונה לשאלה סגורה בה מוצגות ארבע אפשרויות):

א. לשון - צמיחה מתוך קושי:

פירושי מילים: * המילה... בשורה... פירושה: ---- * במקום המילה... בשורה... ניתן לכתוב ---- * סמנו את המילה יוצאת הדופן ונמקו את בחירתך. (מילים הקרובות סמנטית)

מאזכר: * המילה... בשורה... מתייחסת ל: * אל מי/מה מתייחסת המילה...

סימני פיסוק: * תפקידו של סימן הפיסוק בשורה... במילה... לציין ----

מילות קישור: * תפקיד המילה... בשורה... הוא (ניגוד / השוואה וכו') * במקום המילה... אפשר לכתוב ----

ב. שאלות תוכן גלוי:

* מיינו את המשפטים לנכון / לא נכון * סדרו את המשפטים לפי רצף.. * ציינו שני יתרונות ושני חסרונות ל...

* מדוע... - הסבירו מהי הסיבה... * כיצד... * ציינו שלושה... * התאימו בין... (ארגון החומר) * בטקסט מובאות

דוגמאות ל... סמנו את הדוגמה שאינה מובאת בטקסט ---- * תאר את... * ה... כי: ---- * שאלות על המשל

ג. מבנה:

* מלאו את התרשים... * חלקו את הטקסט לשלושה חלקים, תנו שם לכל חלק.

ד. שאלות תוכן סמוי:

* כוונת הכותב היא (לתת מידע, לשכנע, להביע דעה, להעביר מסר, לגרום להנאה, לתת הוראות הפעלה)

* מטרת המאמר היא... * למה התכוון מחבר המאמר באומרו ש... * מהן הסיבות ל... * מיינו את המשפטים

למשפטי עובדה, השערה ודעה * לפניכם רשימת כותרות, התאימו אותן לפסוקת של הקטע. * מהי המסקנה

שניתן להסיק מהמאמר * מהי המטרה העיקרית של... ---- * מה המשותף לכל ... המוזכרים בקטע? * מה ניתן

ללמוד מהסיפור * שאלות על הנמשל

ה. שאלות שיפוט והערכה: * מה דעתך על... נמקו. * האם אתם מסכימים עם... נמקו. * איזו דמות מן הסיפור

מצאה חן בעיניך, ומדוע? * בסיפור... מסופר על... האם לדעתכם זה... מתאים? הציגו דעה בעד, דעה נגד ואת

דעתכם. * האם היה מוצדק מעשיה של... נמקו. * מה דעתך על התגובה של... נמקו.

על המורה לאסוף את המבדקים ואת הערכות התלמידים ולסכם במיפוי. המיפוי נותן מבט על המצב בכיתה

בחתך רוחב - כל תלמיד באילו חלקים הוא מתקשה, ובמבט אורך - אילו נושאים צריכים קידום באופן כללי

בכיתה מכיוון שנמצאו תלמידים רבים שמתקשים בהם. בעקבות המיפוי ותוצאותיו יסיק המורה מסקנות ועל

פי הן יתקדם.

בנספח ד' תוכלו למצוא מיפוי הבנוי על סיפור מתוך חוברת זו, "בשבילי הלשון וההבעה". תוכלו למחוק את

הכיתובים הקשורים לסיפור זה, ולהשתמש בטבלת המיפוי לכל מבדק שתערכו בכיתה. במיפוי של הסיפור

מתוך החוברת ניתן להשתמש בסוף השנה כסיכום לנלמד (הסיפור מופיע בסוף החוברת), אך ניתן גם לתת

אותו כמבדק בתחילת שנה, ובסוף שנה לראות כיצד התלמידים התקדמו. במקרה זה, אי אפשר לתת את עבודה

1 מכיוון שהיא דורשת היכרות עם מושגים כמו: צמיחה מתוך קושי, מאזכרים, מילות קישור וכד', בהנחה שאלו

מושגים שהתלמידים עדיין לא נחשפו אליהם באופן שמאפשר למצוא בעצמם תופעות אלו בטקסט.

יום ליום יביע אומר - שיקולים למה שבפנים.

טקסט, פסקה, מבנה חיצוני, טקסט רציף, כותרת, מקור הטקסט, תרשים, מובאה, איור, מוען ונמען - כל אלה ועוד מושגים בעולם השיח הכתוב.

יש המזכירים מושגים אלו תוך כדי למידה או מילוי משימות הבנת הנקרא. לדעתנו, יש להקדיש זמן ומקום גם להסברה ממוקדת של כל אחד מן המושגים. לצורך כך נבנה הפרק הראשון בספר "בשבילי הלשון וההבעה". אחרי שבעת השיעורים של פרק זה, יהיו התלמידים מוכנים להמשך הלמידה שהמושגים הללו יהיו חלק מאוצר המילים בה. כשיידרשו לפעילות קריאה או כתיבה ידעו גם להפעיל אסטרטגיות חכמות כמו פעילות טרום קריאה וטרום כתיבה. זהו הפרק שמאיר את השבילים, ומכין את הדרך להליכה בטוחה בשבילי הלשון וההבעה.

מבנה חיצוני של טקסט

נושא זה נבחר כנושא ראשון מכיוון שזהו נושא קליל וקצר יחסית, ומתאים להילמד בתחילת השנה בשיעורים שבין החגים. התלמידים עורכים היכרות עם הטקסט ברובד החיצוני שלו, הקל יותר לזיהוי וקליטה. עולם הדפוס הביא להפצה של שפע מידע חזותי, והילדים חשופים גם הם למלל רב המוצג באופנים שונים. לרוב, הם קולטים את המסרים החזותיים מבלי שילמדו על כך. דרך למידת פרק זה הם ממלילים את הידע הקיים, וממשיגים אותו. כאשר הידע מקבל המללה והמשגה הוא מקוטלג במוח באופן שמאפשר למידה יעילה.

בשיעור הראשון ההתייחסות היא לטקסט שימושי הכתוב על ידי תלמידות. גם בו ראוי לתת את הדעת על ההיבט החיצוני. דרך פעילות זו לומדים התלמידים לבקר את התוצרים שלהם גם מבחינה חיצונית, וגם מבחינה פנימית בסגנון הכתיבה ובתוכן מתאים.

בהמשך, מזהים התלמידים סוגי טקסטים לפי המבנה החיצוני, ומכירים מושגים בעימוד טקסטים ובעיצובם. בחלק ההבעה לומדים התלמידים לסכם חומר על ידי תרשים, כלי שישמש אותם בהמשך הלמידה בכלל ובספר זה, בפרט.

פעילויות טרום קריאה וטרום כתיבה

לאחר שהכירו את הצד החיצוני של הטקסט, יוכלו התלמידים להתקרב אל הטקסט קצת יותר, ולערוך את פעילות טרום קריאה המפורסמת - להתרשם מן הכותרת, מן האיור, מן המבנה החיצוני ומ"תעודת הזהות" (שכוללת: המוען, הנמען, מקור הטקסט ותאריך הפרסום). תלמידים רבים מבצעים פעילות זו באופן אינטואיטיבי, לפני שהם מתחילים לקרוא את הטקסט לעמקו. לטובת תלמידים שאינם מורגלים לעשות זאת, מיועד חלק זה. חשוב להבהיר לתלמידים כי מטרת הפעילות טרום הקריאה היא להעלות מן המוח את הידע הקיים בנושא, הדבר יקל על ההבנה של הטקסט. מטרה נוספת היא להכין את המוח לחוויה שהוא אמור לעבור בקריאה, ולחבר את המידע החדש שיתוסף לו - למידע הקיים במוח. כחלק מן הפעילות שנערכת טרום הקריאה, אמור הקורא לבחור בסוג הקריאה המתאים לצורך קריאת הטקסט המסוים. קריאה מרפרפת, סורקת או

מעמיקה, לכל אחת מהן מאפיינים משלה. על ידי הפעלה מודעת של סוגי הקריאה השונים יכולים התלמידים גם להגיע לזיהוי נושא הטקסט גם בטרם יעמיקו בקריאתו, דבר שחשוב למיקוד בעיקר והבנת הנקרא.

מתוך ניסיון של עבודה עם תלמידים נמצא צורך בפעילות גם טרום כתיבה. כאשר ניתן נושא לכתיבה, כדאי לכותב לערוך פעולות הממקדות אותו במטרה ומובילות להצלחה במשימה. התלמידים לומדים להעלות את הידע הקיים אצלם בנושא המדובר ("סיעור מוחין"), לברר לעצמו על פי הכתוב במטלת ההבעה: בשם מי הוא אמור לכתוב? (מיהו המוען), אל מי הטקסט מיועד? (מיהו הנמען), מה מטרת הטקסט וסוגו - האם מדובר במכתב, במודעה או בסיפור חוויה? לאחר הכנות אלו, ברור לכותב מה ואיך לכתוב את הטקסט שעליו לכתוב. כמובן שיש ללמוד כללי כתיבה נוספים, ולהכיר את המבנה הפנימי של טקסט בכל אחת מן הסוגות, אך פעילות טרום הכתיבה טובה היא כהכנה לכל מטלת כתיבה באשר היא, ועל כן היא מובאת בפרק ראשון זה.

טקסט מידיע, טקסט טיעוני, טקסט סיפורי או טקסט מפעיל - ארבע סוגות של טקסטים, לכל אחת מהן איפיונים משלה. על מנת להבין את הטקסט כראוי, ובוודאי כדי לכתוב אותו כנדרש, חשוב להכיר את הסוגות, לדעת לזהות ולקבל כלים להבנה ולהבעה בכל אחת מהן.

בפרק השני נעמיק בקריאה, הבנה והבעה של טקסטים מן הסוגות השונות. כמהותה של הבריאה ביום השני, במיון המים שלמעלה מן המים שלמטה, גם אנו נמיינ את הטקסטים לסוגם. אך עבודת המיון אינה המטרה, היא רק כלי להתייחסות נכונה לטקסט בסוגה מסוימת, התייחסות שמאפשרת הבנה של הקשרים בין המשפטים בטקסט, ושל הבעה נכונה ומותאמת למטרה ולסוגה.

לפני ההיכרות המעמיקה עם כל אחת מן הסוגות, ישנה הקדמה המציגה את כל ארבע הסוגות. בהצצה זו נחשפים התלמידים לטקסטים העוסקים בנושא אחד, אך כל אחד מהם שונה מן האחרים בסוגה אליה הוא משתייך. שינוי זה גורם להבדלים במבנה הפנימי של הטקסט, לתחושה שהוא מעביר לקורא אותו, ולעתים גם במבנה החיצוני.

בשיעור ההבעה לומדים התלמידים את הכללים לכתיבה תקינה. על פי דרישות המנחים לעברית (כמובא במפרט מבחני המיצ"ב וכד') מחולקת ההתייחסות לחיבור של תלמיד היא בשלושה היבטים: תוכן, לשון ומבנה. החלטנו לשתף את התלמידים במידע חיוני זה, על מנת שיוכלו להתחשב בו בתהליך הכתיבה שלהם, ולא 'יורשעו' על לא עוול בכפם. אמנם, לא ניתן לצפות מתלמיד שיעמוד בכל הדרישות ויכתוב את הטקסט בצורה מושלמת כעורך לשוני, אבל החלטנו כן לשתף אותו במרבית ממרכיבי נקודות הציון כדי לאפשר לו לתכנן את הכתיבה ולבקר אותה בהתאם לכללים. על המורה להפעיל שיקול דעת עד כמה להסביר, להדגים ולהתעכב על כל אחד מן הכללים. עיקר העבודה אמורה להיעשות תוך כדי כתיבה ולא בשינון של רשימת כללים, ולכן לדעתנו יש לקרוא את הכללים, להבהיר מושגים שאינם מוכרים ולעבור מיד למשימות שמכניסות את הכללים לפסים מעשיים.

הטקסט המידעי

סוגה זו נבחרה כסוגה הראשונה מכיוון שהיא ה"נקייה" ביותר. הטקסט המידעי במהותו ענייני, מתמקד בעובדות ללא פרשנות, הבעת דעה או גילוי רגש. אמנם, הוא 'משעמם' יותר מן הטקסט הסיפורי, אך למעשה הוא קל יותר להבנה ולהבעה. סיבה נוספת לבחירת הטקסט המידעי כראשון בין הסוגות הוא הרצון לעורר

מוטיבציה ורצון של התלמידים לשיתוף פעולה והשקעה בחומר הנלמד. טקסט סיפורי מוכר לתלמידים מן השנים הקודמות, ונראה שלא יקבל יחס מספיק רציני אם נפתח את הנושא בו. גם הטקסט הטיעוני והמפעיל חדשים יחסית, אך הטקסט המידעי נבחר בשל הסיבה הראשונה שהזכרנו, היותו קל ופשוט מהם במורכבותו.

לצורך היכרות עם הטקסט המידעי הוקדש שיעור אחד בהבנה תוך התייחסות לתוכן המצוי בטקסט מידעי, ללשון, למבנה ולכותרת המתאימים לסוגה זו. ושיעור אחד בהבעה שבו העבודה נערכת בשלבים. עבודת ההכנה מתבצעת בכיתה בהדרכת המורה בעזרת ההנחיות בחוברת, ועבודת הכתיבה מסתיימת בבית ועוברת ביקורת בעזרת המחונן המוצג בספר.

הטקסט הטיעוני

סוגה זו נבחרה כסוגה השנייה בין הסוגות מכיוון שהיא החשובה מביניהן בשלב זה של הלמידה. (בכל מבחני המיצ"ב האחרונים נדרשו התלמידים לכתוב פסקת טיעון ובה הבעת דעה או מטלת שכנוע). לסוגה זו מגיעים התלמידים עם התנסות בשימוש בכללי הכתיבה, ובהתייחסות הרצינית לכתיבה. וכעת יהיו פנויים להכיר את המבנה הפנימי המיוחד של הטקסט הטיעוני, ולרכוש את היכולת להבין ולכתוב בעצמם פסקת טיעון.

לצורך רכישת הידע הקשור בטקסט הטיעוני הוקדשו בספר זה שישה שיעורים. שלושה בהבנה והכרה של רכיבי הטקסט, ושלושה בהבעה. כמובן, שעל המורה לבחון בכל שלב האם הנושא הובן כראוי, ולא לעבור לשלב הבא לפני הפנמתו של הנושא הקודם. ניתן לפצל שיעור אחד לשניים בהתאם לצורך.

בשיעור הראשון מכיר התלמיד את המשמעות המיוחדת של המילה "טענה" בטקסט הטיעוני, ולומד שאין הכוונה למישהו שמתלונן על משהו, כפי שמקובל להתבטא: יש לי טענה על ... שהוא לא בסדר כי... אלא להבעת דעה. ופעמים רבות הטענה היא דווקא בעד נקיטת פעולה מסוימת, ולא נגד. בנוסף לאיתור הטענה בטקסטים טיעוניים לומדים התלמידים בשיעור זה להביע דעה בצורה מכובדת הן בעל פה בעת דיון בכיתה, והן בכתב. בין השאר הדגשנו כי לא בכל נושא זכותנו להביע את דעתנו, שכן בנושאי הלכה והשקפה הדעה היא דעת תורה, ואין לחלוק עליה.

בשיעור השני, שיעור הבעה, מתוודע התלמיד לשני סוגים של מטלות כתיבה השייכות לטקסט טיעוני: כאלה שדורשות הבעת דעה ובחירה מתוך שתי אפשרויות נתונות על פי דעה אישית, לעומת אחרות שבהן הדעה נתונה ועליו רק לשכנע ולדבר בעדה. הבחנה זו חשובה הן לתלמיד לצורך הבנת הנדרש ממנו בכל מטלה, והן למורה. מבחינה חינוכית אסור להציג בפני התלמידים דילמות שתאפשרנה להם לבחור באופציה שלילית. לדוגמה: אין להציג בפני תלמידים משימת הבעת דעה שבה עליו להביע דעתו בעד או נגד עזרה לתלמידות שחסרו להשלים את השיעורים שלא היו בהם. במקרה זה אפשר לתת משימת שכנוע: יש בנות שמסרבות להקדיש מזמנן לטובת בנות שחסרו ולהשלים להן את החומר, כתבו לבנות הכיתה מכתב ובו תשכנעו אותן בעד דאגה לחברות החסרות. יש לבחון כל מטלת כתיבה שניתנת מעבר לאלו הרשומות בספר על מנת שלא נגיע למצבים בלתי רצויים. נוסף הערה דידקטית שחשובה לכל משימה שניתנת לתלמידים: על המורה לנסות לענות בעצמו ולחבר את הטקסט הנדרש בהתאם להוראתו, ולבחון האם אכן לפי ההנחיות שניתנו בספר ניתן להגיע לתוצר מתאים למתבקש, או שמא חסרים נתונים בהצגת המקרה במטלת הבעה או שהדרישה אינה ברורה דיה. בשיעור זה, לומדים התלמידים גם לכתוב פתיח בעזרת המקרה המוצג במטלת הבעה, ולנסח את הטענה במשימת שכנוע או במשימת הבעת דעה.

בשיעור השלישי מתוודעים התלמידים לנחיצות הנימוקים בחלק השכנוע לאחר הבעת הדעה. לומדים לאתר את הנימוק בטקסטים טיעוניים שונים, ובשלב השני - לאתר גם את חלק ההסבר שמרחיב ומסביר למה הנימוק אכן מבהיר את נכונות הטענה. כאמור לעיל, יש לבחון בכל שלב האם הובן כראוי. אם המורה חש כי יש צורך לחזק את מיומנות איתור הנימוק יעשה זאת לפני שיתעסק בהוראה בדבר חלק ההסבר בטקסט. לצורך הוספת תרגול ניתן להיעזר ברשימת נושאים לטקסטים טיעוניים המוצגת במדריך זה בנספח ג' או לחבר משימות חדשות בהתאם לסיטואציות מזדמנות בכיתה.

בשיעור הרביעי לומדים התלמידים לכתוב בעצמם נימוק והסבר על הדעה בטקסט טיעוני. חלק זה דורש ידע קודם בנושא המדובר וחשיבה אודותיו. כאשר תלמיד בוחר בדעה מסוימת מתוך שתיים נתונות הוא אמור לעשות זאת לאחר חשיבה. אפשר לשאול אותו: למה אתה חושב כך, למה לא בחרת באפשרות השנייה? ובעזרת שאלות תיווך אלו להגיע לנימוק. אך יש תלמידים שיבחרו בדעה מסוימת באופן אקראי, או בהשפעת הסביבה... על מנת למנוע תופעה זו מוצגת בספר הנחיה מפורשת: להכין טבלת יתרונות וחסרונות לכל אפשרות, ובחירה מודעת. במשימת שכנוע שבה הדעה נתונה, על התלמיד לחפש נימוקים בשלב הכתיבה עצמה, ולמצוא לפחות סיבה אחת שתסביר מדוע הטענה נכונה. למעשה, דרישות המיצ"ב הן להביא נימוק אחד עם הסבר והרחבה, או שני נימוקים ללא הרחבה. העדפנו בשלב זה להדריך לדרך אחת על מנת לא לבלבל את התלמידים בכך. בחרנו בדרך הנימוק+הסבר על מנת לפתח על ידי כך את החשיבה ולהימנע מלהסתפק בנימוקים רדודים, כמו: כי זה כ"ף, כי זה כדאי, כי זה חינוכי. על התלמיד להסביר - מדוע זה כ"ף / כדאי / חינוכי. נציין, כי בצורה המושלמת של פסקת טיעון ישנו חלקים נוספים אפשריים המוסיפים לאיכות השכנוע, והם: הוספת דוגמה, הבאת טענת הנגד והתייחסות אליה וכן הוכחה מן המקורות או מן המציאות באמיתות הטענה או נימוקיה. כל תוספת כזו תתקבל בברכה, אך כמובן אין לדרוש זאת ועדיף לא להזכיר את האפשרויות הללו על מנת לא להעמיס בחומר מיותר.

בכתיבת הנימוק וההסבר התייחסו גם לשלושת המימדים: תוכן, לשון ומבנה. כמו"כ הצגנו שבע מילים שכיחות בטקסט הטיעוני, מילים שנפוצות בהן שגיאות הכתיב, זאת על מנת למנוע שגיאות מיותרות במילים אלו, ובאופן כללי ליצור מיקוד גם בפאן הזה של הכתיבה. גם את השיעור הזה ניתן לפצל לשני חלקים אם אכן נראה כי קיים עומס, במקרה זה יש להקדיש שיעור אחד להוספת נימוקים בלבד, ושיעור שני להוספת ההסבר לכל נימוק. אך לא בהכרח שהדבר יקל על התלמידים, שכן כשהם כבר בעניין, קל להם יותר להרחיב בו. לשיקול דעתכם.

בשיעור החמישי חותמים התלמידים את הכרת רכיבי המבנה של הטקסט הטיעוני בהכרת חלק הסיום, שבו בעצם מסכמים את הנאמר, וחוזרים שוב על הטענה שהיא העיקר. על מנת לחדד את הנלמד, הוצגו בספר דוגמאות של טקסטים טיעוניים שחסר בהם רכיב מסוים. על התלמידים לאתרו ולכתוב בעצמם טקסט תואם. גם בשיעור השישי נדרשים התלמידים להעביר ביקורת על טקסטים נתונים. הם עושים זאת בעזרת טבלה שמהווה למעשה סיכום של הנדרש בטקסט הטיעוני. בשלב זה, אמורים התלמידים לשלוט בחומר, ולדעת לכתוב טקסט טיעוני תקין ומאושר בכל נושא שיידרשו, בסיעתא דשמיא.

הטקסט הסיפורי

כסוגה השלישית לעבודה, נבחר הטקסט הסיפורי. זוהי סוגה המוכרת יחסית לתלמידים. לאחר העבודה האינטנסיבית בסוגות הטקסט המידעי והטיעוני, מגיע להם ליהנות ממשומו מוכר וחוויתי, אם כי גם כאן היו להם חידושים מרעננים באופן ניתוח סיפור נתון ובניית סיפור משלהם בשיעורי ההבעה.

לעבודה על סוגה זו מוקדשים שישה שיעורים; שלושה בהבנה ובהכרה של מבנה סיפורי, ושלושה בהבעה. בסוגה זו הושם דגש על סגנון הכתיבה ועושר לשוני, הן בהבנה והן בהבעה. כמו כן, הספר מנווט את התלמיד להסתכל על הסיפור כמכלול, לראות את התמונה המתקבלת מן הסיפור תוך תשומת לב לקשרים בין האירועים שבו, לגרף ה"מתח" של בעיה, הסתבכות, נקודת מפנה וסיום, ולהבנת המסר הנלמד מן הסיפור. לכל אחד מן ההיבטים הללו מוקדש שיעור והדרכה מכוונת מטרה בכל עניין. גם ההדרכה לגבי חיבור עצמאי של סיפור מובאת באופן מדורג תוך התחשבות בגורמי התוכן, לשון ומבנה פנימי של הסיפור. התלמידים מקבלים כללי עבודה ברורים, תוך מתן גמישות בהעלאת הרעיונות לגורם המפתיע בסיפור. זאת על מנת לתת מענה לכל התלמידים: מחד, לתלמידים הכישרוניים יותר בכתיבה ניתנת אפשרות ליצירתיות, ולאלו שפחות מוצגים שלבי עבודה ברורים מאידך. "איך לכתוב סיפור יפה?" זו כבר לא שאלה של כישרון, זו שאלה של התנהלות והיכרות עם הגורמים של הסיפור להיות "יפה". על כך לומדים בחלק זה.

בשיעור הראשון לומדים התלמידים לשים לב לאירועים בסיפור ולקשר ביניהם. הקשרים המשמעותיים ביותר הם קשרי זמן (רצף כרונולוגי של הסיפור), וקשרי סיבה (גורמים ותוצאות). בשיעור ההבעה משתמשים התלמידים בידע הנרכש ומתכננים את אירועי הסיפור שלהם על פי רצף כרונולוגי של "מה קרה בהתחלה, באמצע ובסוף", וכן על פי רצף סיבתי של "מה גרם למה". הם גם מתוודעים לשלוש דרכים אפשריות לתכנון סיפור מעניין.

בשיעור השלישי מכירים התלמידים את המבנה הסיפורי, החל מהרקע והאירוע המאתחל וכלה בסיום שיתכן שיהיה בו הפיתרון לבעיה, ויתכן שלא. הם לומדים לזהות את רכיבי מבנה אלו בסיפורים נתונים. בשיעור שלאחר מכן עושים הם שימוש בידע הנרכש ומתכננים את מבנה הסיפור שלהם על ידי מילוי נתונים בתרשים של רקע, אירוע מאתחל, בעיה, הסתבכות, נקודת מפנה וסיום (מדובר באותו סיפור שהחלו לתכנן בשיעור הבעה הקודם).

בשיעור החמישי מקבלים התלמידים כלי להבנת המסר הנלמד מסיפור, בין אם הוא נמצא בסיפור באופן גלוי, ובין אם הוא נמצא רק באופן סמוי. בשיעור השישי לומדים התלמידים להוסיף חיות לסיפור שהם תכננו. זאת על ידי שילוב של תיאורים, פעולות, רגשות ומחשבות של הדמויות, כתיבה בגוף ראשון ושימוש בדרשיח. חיות שתגרום לקורא להזדהות ולהנאה, כך גם המסר נקלט כראוי. בשלב זה לא דרשנו מן התלמידים לדאוג לכך שבסיפור שלהם יהיה מסר, אבל אם המורה מוצא כי הדבר אפשרי בכיתתו, מומלץ לכוון את התלמידים גם לשילוב גורם המסר על ידי הצגת שאלה בלתי מחייבת: "מה אפשר ללמוד מן הסיפור שכתבת? יש לו מסר לקורא?" ולשבח כאשר התשובה חיובית.

הטקסט השימושי - הטקסט המפעיל

סוגה זו, המתאפיינת גם במבנה חיצוני ייחודי, נבחרה כאחרונה מבין ארבע הסוגות שנלמדות בספר. שוב חוזרים לקטע ענייני תכליתי, בדומה לטקסט המידעי, והפעם יותר מעניין ומעשי. התלמידים מתוודעים לתוכן, ללשון ולמבנה המתאימים לטקסט המפעיל, יודעים להבחין בין הוראות להסברים המשולבים בטקסט. מכירים בחשיבות תשומת הלב לפרטים המדויקים הכתובים בו, על מנת להגיע להפעלה נכונה. ניתן להעביר זאת גם לפסים רוחניים בחשיבות ההקפדה על דיוק בלימוד התורה ובקיום המצוות, כהוראות הפעלה שלנו בעולם.

לסוגה זו מוקדשים ארבעה שיעורים. שניים בחלק הכרת הסוגה ומאפייניה, מובאות משימות הבנה של טקסטים מפעילים תוך התמקדות בפרטים והבחנה בין הוראה לדברי הסבר. השניים האחרים עוסקים בהדרכה לכתיבה עצמאית של טקסט מפעיל בשלבים.

כולנו רוצים להתפתח, לגדול ולצמוח. תהליכים רבים של צמיחה מתרחשים דווקא לאחר התמודדות עם קושי. האתגר מחייב את האדם לאמץ את כוחו ואת מוחו במציאת פיתרון, ועל ידי כך הוא מצליח להוציא מן הכוח אל הפועל כוחות חבויים שבו, ולהתקדם.

בפרק זה, יכירו התלמידים גורמים שלכאורה 'מפריעים' להם בקריאה ובהבנה; מילים בלתי מוכרות, מאזכרים, מילות קישור וסימני פיסוק. הם לומדים לראות בתופעות אלו קושי הנותן הזדמנות לצמיחה. אם אכן יש את הכלים להתמודדות נכונה עם גורמים אלו, התלמיד מבין טוב יותר את הנקרא, ומביע את עצמו בצורה ראויה. כמו בחיים, גם במשימות קריאה וכתובה, יש המעדיפים 'לברוח' מהתמודדות, להימנע מקריאה, להתעלם ממילים שאינן מוכרות, להמשיך לקרוא גם בלי לפענח כוונת מאזכרים, משמעות מילות קישור וסימני פיסוק. אך הבוחרים בדרך זו, אינם מתפתחים כמו אלה שבוחרים לעצור, להתבונן ולהשתמש בכלים לפענח את הנעלמים.

מילים בלתי מוכרות

התלמידים מכירים בעובדה כי בטקסטים ברמה טובה שניתנים להם לקריאה אמורים לכלול גם מספר מילים שאינן מוכרות. במהלך הקריאה הם אמורים לפענח את המילים שאינן מוכרות, ולהוסיף לאוצר המילים, כך שעם הקריאה מתפתחת גם השפה, וניתן לקרוא טקסטים ברמה גבוהה יותר, ולהמשיך להחכים ולהתפתח.

דרכי ההתמודדות עם מילים בלתי מוכרות המוצגות בפרק זה הן כמה, אך ההמלצה היא ללהפעיל תמיד את ההיגיון וההקשר. גם אם נעזרים בשורש, מילים מוכרות ממשפחת המילה ה"קשה" או היעזרות במילון או במבוגר, יש לבחון האם הפירוש שנראה לנו מתאים לעניין עליו מדובר. על מנת "להוכיח" את יעילות ההקשר הבאנו טקסט שבו מילת התפל "ליפים". בעזרת שאלות תיווך המופיעות בחוברת, שאלות הבנויות על תיהלוך החשיבה בקריאת הטקסט, מובלים התלמידים להבנת המילה.

השימוש במילון אינו נפוץ בכל בתי ישראל, אך מכיון שהוא עשוי לשמש תלמידים רבים, גם במשימות במבחנים הוא הובא בספר ככלי להבנת מילים בלתי מוכרות. לשם התרגול אין צורך להביא מילון לכיתה, הצגנו בספר דף מילון שבו מתוך הטקסט המוגש. בדרך זו יוכלו התלמידים להתנסות במיומנות השימוש במילון שכוללת: חילוץ מילת היסוד מן המילה ה"קשה", איתור במילון לפי סדר א' ב', מציאת הפירוש ובחינת ההתאמה להקשר בטקסט (מוצג גם מקרה שבו יש כמה פירושים ועל התלמידים להשתמש שוב בהקשר על מנת להבין כראוי).

התלמידים לומדים לבחור בכל פעם בדרך היעילה להבנת המילה ה"קשה", וגם לבחון האם אכן נחוץ להבינה. שכן לא נכון "להיתקע" על מילה אחת אם היא אינה מילת מפתח הנחוצה להבנת הטקסט. גם היחשפות פסיבית כזו למילים חדשות תורמת להרחבת אוצר המילים. התלמיד נתקל במילה מסוימת באופן בלתי מחייב הבנה, בטקסט נוסף נתקל בה שוב, ומתחיל לבנות לעצמו איזושהי משמעות למילה, ובמפגש נוסף עם המילה, כבר יוכל להבינה טוב יותר. כמוכן, שאין להציג בפני התלמידים טקסטים שבהם מילים בלתי מוכרות רבות מדי, שכן אז מלאכת הפיענוח קשה ומעייפת מדי, ולא תביא לתועלת הרצויה.

בשיעור ההבעה בנושא המילים הבלתי מוכרות, לומדים התלמידים להעשיר את שפתם במילים ממשלב כתיבה. ולהשתמש בכתיבה במילים מדויקות סמנטית. מאגר המילים המוצג עוסק בנושא עבודת האדמה, מתוך ההגדרות הנתונות לומדים התלמידים כי לכל מילה משמעות מדויקת משלה. לא ניתן להתאמן כאן על כל שלל המילים בשפה, אבל המטרה היא לחדד את העיקרון.

מאזכרים

תלמידים שלמדו בספר "בשביל הלשון" מס' 4 אמורים להכיר את המושג "מאזכרים". בספר זה, מורחבת היריעה, ומעמיקים יותר בנושא. יש לקחת בחשבון כי קיימות דרגות קושי שונות בתוך מוקד הקושי הכללי ששמו: מאזכרים. א. סוג המאזכר (כמפורט בעמוד 73 בספר): כינוי גוף, כינוי שייכות, מילות יחס והמורכב ביותר: כינוי רומז. פענוח ביטויים כמו: תופעה זו, גורם זה, סיבות אלו וכד' מאתגרים ומפתחים את החשיבה וההבנה. ב. המרחק בין המאזכר לבין הגורם שהוא מכוון אליו. ככל שהמרחק גדול יותר, כך הוא מאתגר יותר.

בשיעור הראשון מתנסים התלמידים בפיענוח מאזכרים על ידי הדרכה לקרוא את המשפט הקודם ולנסות להחליף את המאזכר במילה מתאימה משם. בשיעור השני מובא סיפור דרכו מומחש כיצד פיענוח המאזכרים תורם להבנה. בשיעור השלישי מיישמים את הנלמד בהבעה, במשימת החלפת מילים החוזרות על עצמן בטקסט למאזכרים, תוך התחשבות בכללי ההתאמה הדקדוקיים.

מילות קישור

נושא זה הוזכר בספר "בשביל הלשון" מס' 4 באופן עקיף. שם, הזכרנו את מילות הקישור כמילות עזר להבעת תיאורים. למשל, כדי להוסיף במשפט תיאור סיבה משתמשים במילות עזר, כמו: כי, מפני ש..., מכיוון וכו'. בספר זה, לומדים התלמידים לזהות מילות קישור בתוך טקסטים ולהתחשב בהן בתהליך הבנת הנקרא.

בשיעור הראשון נחשפים התלמידים לתרומת מילות הקישור. כאשר הן היו המילים היחידות בעלות המשמעות בטקסט, וכל השאר היו מילות תפל, ובכל זאת הצליחו לענות תשובות על שאלות אודות הטקסט, רק בזכות ההבנה של הקשרים בין המשפטים בטקסט. הוכחה נוספת לנחיצות מילות הקישור ניתנת בטקסט נטול מילות קישור, שם, למרות שכל המילים בעלות משמעות, החסר במילות הקישור גורם לקושי בהבנה. בהמשך, נערכת היכרות עם קבוצות שונות של מילות קישור, תוך כדי הדגמת השיבוץ שלהן במשפטים. בשיעור ההבעה לומדים התלמידים לשלב בהבעתם מילות קישור. הם מכירים בצורך להתאים את מילת הקישור לתוכן המשפט ולסגנון.

סימני פיסוק

סימני הפיסוק הבסיסיים, המופיעים בסוף משפט אמורים להיות מוכרים לתלמידי כיתה ה'. בספר זה, מרחיבים ומעמיקים בשאר סימני הפיסוק המשמעותיים: פסיק, מרכאות, נקודותיים, קו מפריד, סוגריים ושלוש נקודות. כאשר השפעת סימני הפיסוק אמורה לבוא לידי ביטוי בהנגנה בקריאה, בהבנת הנקרא ובהבעה.

את לימוד הנושא פותח סיפור יפה, שבו ניתן למצוא הדגמה לשימושים השונים של סימני הפיסוק שיילמדו בהמשך. סדר ההקנייה הוא כזה: שם סימן הפיסוק וצורתו, התפקידים שבהם משמש ולצד כל אחד מהם משפט הדגמה (הקשור לסיפור הראשון). המשימה שנדרשת מן התלמידים היא לאתר בסיפור משפט לדוגמה לכל תפקיד של סימן הפיסוק, או לחילופין לקרוא משפט חדש, ולציין איזה תפקיד שימש שם סימן הפיסוק שנלמד.

באופן זה, אמורים התלמידים לרכוש את הבנת המשמעות של סימני הפיסוק ובכך להיות מוכנים לשילובם בטקסט משלהם. אם כי, בשלב זה, לא דרשנו מן התלמידים לכתוב טקסט מפוסק משל עצמם. הדרישה לעת עתה, היתה להוסיף סימני פיסוק בטקסט נתון, על פי הכללים שנלמדו. בהמשך, בוודאי ימשיכו ויתמחו בנושא.

בסיכום הפרק מוצגים ארבעת מוקדי הצמיחה, ונערך תרגול רב בשימוש באסטרטגיות אלו לצורך הבנה. לקינוח מוגש תבשיל קִּשׁ... קראו ותבינו ממש.

סימני דרך - ומה שהם מורים

ציון השיעורים וארגון החומר:

על מנת להקל על המורה בחלוקת החומר ליחידות לימוד, היצגנו הצעה לחלוקה לשיעורים. השיעורים ממוספרים באותיות א' ב', ומוצגים בתוכן העניינים וכן בעמוד הראשון של כל שיעור בחוברת. מומלץ להיערך לכל שיעור בהתאם להמלצה זו. עם זאת, ברור שהדבר אינו מחייב באופן מוחלט, ועל כל מורה להפעיל שיקול דעת הן לפני הכנת השיעור, והן במהלכו - ולבחון האם יחידת החומר מתאימה לדעתו להירכש בכיתתו שיעור אחד? האם יש לפצלה, או לוותר על חלקים ממנה? האם יש להרחיב ולהעמיק בחלקים אחרים? הכול נתון לשינוי בהתאם לרמת התלמידים בכיתה, להיכרות הקודמת שלהם עם הנושאים, ועד כמה הנושא נחוץ.

מספר השיעורים בסך הכל בתוכנית העבודה בספר זה הוא 41 שיעורים שנתיים. בנוסף להם יש להקדיש שיעור למבחן בסוף כל נושא. הכוונה להרכב המבחן במדריך זה. אם המורה רואה צורך לבדוק את עבודות החזרה בכיתה, ולסכם יחד את החומר יידרש שיעור נוסף לפני המבחן. כאשר מדובר בשיעור חד שבועי עלולה להתעורר בעיה של חוסר הספק. לפיכך, מורה שיוכל להקדיש ללימוד בספר זה שני שיעורים בשבוע יוכל להעמיק בנושאים הנחוצים בכיתתו, ולהרחיב בהתאם לצורך. במידה ויש צורך להסתפק בשיעור שבועי אחד, ניתן לפעול במספר דרכים: א. להקדיש רבע שעה בשיעורי הבנת הנקרא ללימוד מיומנויות ואסטרטגיות הבנת מילים המועלות בפרק שלישי של הספר: הבנת מילים בלתי מוכרות, מאזכרים, מילות קישור וסימני פיסוק. באופן זה, יישארו לשיעור השבועי רק 28 שיעורים. ב. ללמד בכיתה ה' על פי סדר, ולהמשיך את הנוטר ללימוד בכיתה ו'. במקרה זה, יש להתחשב בצרכים הכיתתיים בשנה המסוימת. אם אמורים לעבור מבחנים ארציים כמבחני מיצ"ב, יש להתמקד בנושאים החיוניים לשם כך. ניתן לדלג על ההקנייה של הכרה מעמיקה והבעה של טקסט מידעי, סיפורי ומפעיל. כתוצאה מכך ירדו 13 שיעורים, ויוותרו גם כן 28 שיעורים. על המורה לקרוא את שיקולי הדעת המוצגים במדריך זה אודות כל נושא, ולשקול בעצמו את נחיצות ההעמקה בו, זאת בהתאם למצב התלמידים, לצורך שלהם וסך השעות המוקצבות ללימוד בספר זה.

מבנה השיעורים וסמלים

בכל נושא מובאים הכללים הנלמדים. לעתים יופיע הכלל בראש הנושא מיד לאחר הכותרת, ואז תינתן לו הדגמה ותגיע משימה לתרגול בו. ולעתים מתחיל הנושא בפעילות של התלמידים, ובעקבותיה מגיעים למסקנה של הכלל הנלמד. מושגים חדשים שמוזכרים בכללים מובאים עם הסברם ב"פינת מילון" קטנה בתחתית הדפים. ניתן להתייחס אליהם בכיתה, או להפנות תשומת לבם של התלמידים להיעזר בכך בעת הצורך. בספר - משימות שמיועדות לביצוע בכיתה, ללא כתיבה אינן ממוספרות. המשימות שמיועדות למילוי על ידי כתיבה בחוברת מסומנות במספרים, בכל נושא מתחיל המספור מחדש. בצד מספר המשימה מופיעה הפנייה למספר עמוד שבו אמורים לבצע את המשימה בחוברת. בחוברת ישנן גם עבודות לשיעורי בית, הן ממוספרות

באותיות: א', ב', ג' ובראש העמוד מופיע סמל .

מומלץ להקדיש פינה בכיתה לקישוט פעיל בנושאים הנלמדים בספר זה, או במקצועות העברית בכלל. חלק מן המשימות מתבקשים התלמידים למלא בדף נפרד ולהגיש למורה, משימות כאלה או נוספות רצוי לפרסם בפינה זו. ניתן להוסיף באופן יזום סיכומי כללים, רכיבי מבנה של סוגת הטקסט הנלמדת, טיפים בנושאים שונים וכד'.

יש לעודד תיקון שפה בכבוד: אין מתקנים באמצע משפט אלא בסוף האמירה, מי שמצא רעיון לשיפור ירשום לעצמו ויאמר לאחר סיום הדובר. על הדובר לומר תודה ולשמוח באפשרות להתקדם.

במהלך מילוי כל משימה, על המורה לבחון האם התלמידים הבינו את דרך העבודה. כאשר המורה חש שהתלמידים הבינו את העיקרון והתנסו בו, אפשר לשקול אם להשאיר את המשך מילוי המשימה כשיעורי בית, ולעבור לחלק ההקנייה הבא. משימות המיועדות מראש לשיעורי בית יינתנו לאחר הסבר והדגמה בכיתה.

בערכת הלימוד תמצאו הקנייה, תרגול ואימון בכל נושא. על פי רוב אין צורך בתרגילים נוספים. כמובן, ייתכן מצב בו המורה רואה לנכון להעמיק, להרחיב ולחזור על משימות או נושאים בהם מתקשים התלמידים, בייחוד בנושאים חיוניים להמשך תפקודם של התלמידים בקריאה ובכתיבה. רובן המכריע של העבודות נערכות בחוברת המשימות במקום המיועד לכן. לצורך מתן אפשרות לתוספת הנדרשת תוך כדי השיעורים באופן בלתי צפוי הקדשנו שני עמודים אחרונים בחוברת, וכותרתם: "במקום מחברת". המקום המיועד לכתיבה מאורגן בצורה שמקלה על השמירה על איכות כתב: שורה, משבצת רשת יררקה, בתוך טבלה או תרשים. העובדה שהתלמידים עובדים עם ספר וחוברת במקביל מקלה לעתים על ההתארגנות, שכן הטקסט מונח לפני התלמיד בספר, ואת המשימות הוא ממלא בחוברת, ללא צורך לדפדף אחורה כל העת. אם המורה רואה את הכתיבה בחוברת כדבר חיובי, מומלץ להכין קלסר מחולק לתחומי העברית השונים: קריאה, הבנת הנקרא, כתיב, והבעה. בכל פעם לרשום בדפי דפדפת ולהכניס לקטגוריה המתאימה.

ההוראות בספר כתובות בלשון רבים על מנת שתתאמנה לתלמידים ולתלמידות. לעתים יופיעו במשימות הספר הוראות להקשיב להקראת המורה / המורה. בהוראות אלה השמטנו בכוונה את הניקוד המזהה לזכר/נקבה כדי להתאימן לשתי האפשרויות.

בסיום כל פרק יש בספר דף סיכום המציג באופן גרפי (תרשים, רשימה וכד') את הנלמד בפרק. ניתן להיעזר בו באופן אקטיבי על ידי שאלות שהמורה ישאל בכיתה, והתלמידים יצטרכו לאתר בדף הסיכום את התשובות. כמו למשל: אני מחפש כתבות וסיפורים על כוחה של תפילה, איך אוכל לדעת באיזה נושא עוסק הטקסט שלפני בלי לקרוא אותו מילה במילה? (על פי תרשים הסיכום בעמוד 14 יוכלו התלמידים לענות כי על ידי קריאה מרפרפת, קריאה של משפט ראשון ואחרון של כל פסקה ניתן לאתר את הנושא של הטקסט). אפשר להשתמש בסיכומים רק בצורה פסיבית, ולכוון את התלמידים להיעזר בכך בעת הלימוד למבחן, בתקווה שידעו לעשות זאת. בפרק השני, העוסק בסוגות טקסטים ישנו מחוון שמטרתו לעזור לתלמידים לחוות דעה על טקסט שכתבו, ולבדוק האם ובמה הם יכולים לשפר את הבעתם. יתכן שקשה לתלמידים לבחון בכל פעם את הטקסט שכתבו על כל ההיבטים, אך העדפנו להציג את כל הנקודות החשובות, והיה קשה להסתפק במועט. לכן, על המורה להפעיל שיקול דעת ולכוון את כל תלמיד כיצד להשתמש במחוון. לעתים עדיף להתמקד בכל טקסט שהוא כותב רק בחלק אחד מן המחוון, ובפעם הבאה להתייחס לחלק אחר. אם נראה הדבר מתאים, אפשר גם לצלם דפי מחוון אישיים לביקורת עצמאית של התלמידים תוך סימון מתאים.

בתור המלצה נציע לבצע בדיקת ספרים פעם בשלושה חודשים, עדיף לפני אסיפת הורים או תעודות. בבדיקת הספרים יוכל המורה להתרשם מאיכות התשובות, בפרט אלו שלא ניתנות להקראה ובדיקה קולקטיבית, כמו הוספת סימני פיסוק וכד'. יש להודיע לתלמידים מראש על הבדיקה, ולעודד להשלמה מלאה.

צעד אחר צעד - הדרכה מעשית לעבודה "בשבילי הלשון וההבעה"

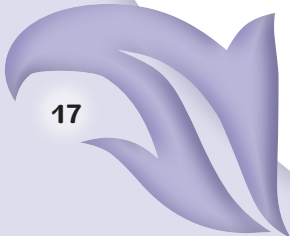
- ההדרכה כתובה בלשון זכר אך מכוונת למורים ולמורות כאחת.
- במדריך למורה ישנו חלק המתאר את הרעיונות הדידקטיים ונותן הדרכה למורה בגוף שלישי, חלק זה מוצג בגופן: הדרכה. מלבד זאת, יש דיבוב של המורה בהעברת החומר הנלמד, חלק זה מוצג בגופן *סגור*.
- בערכת לימוד זו ספר לימוד וחוברת משימות. לעתים יש צורך לקרוא מן הספר בלבד, לעתים לבצע עבודות בחוברת בלבד, ולעתים הספר והחוברת אמורים להיות פתוחים על השולחן במקביל. במדריך הדגשנו בכל פעם באיזה חלק מן הערכה עוסקים, באיזה עמוד ובאיזו משימה. זאת, בנוסף על ציון מספרי העמודים בהפניות מהספר לחוברת ומהחוברת לספר.

פרק ראשון להאיר את השבילים: פעילות טרום קריאה וטרום כתיבה

שיעור א' - פתיחה ומודעות להבנה ולהבעה (עמ' 2-1 בספר, עמ' 1 בחוברת)

פתיחה כללית: נכנסתי לחצר המצגות בהניין בו נמצאת הדירה החדשה שלנו. זה היה ביוליה, התחלתי לעלות, לא ידעתי היכן מסתיים גרם המצגות, עזימי בחשש, לאט לאט התקדמתי! אל הקומה השלישית העזתי לאחר מאמצים מרובים, ומתח רב איולה את עזייתי. ב"ה לא נפאתי, ולא נתקלתי במכשול, העזתי בשלום, אך בהחלט לא בשלווה. - למה לא הצלחת את האור? (אם לא מתפרצים בהצעה, לשאול: אוי! יש לך רעיון להצעה שאולי להעזר בה בפעם הבאה שאני אביטי החדש בחשכה?) - לא הצלחתי את האור כי מיהרתי, לא ידעתי בדיוק היכן מתגל החשמל, ורציתי לעלות מהר. - אם היית מפקיע כמה שניות לחיפוש הכפתור, היית חוסך זמן רב בעזייה המהוססת. - מה זה קשור לשיעור השפה שלנו? נפתח את הספרים ונחזור לעלילה זו מאוחר יותר.

ספר - עמוד 2: קוראים את שני המכתבים, עורכים דיון על ההבדלים - מבחינה חיצונית: בראשון הדף קרוע, קשקוש על מילה הכתובה בשגיאת כתיב, הכול כתוב ברצף אחד, בלי לעבור לשורה חדשה. ומבחינת הניסוח: פנייה לא מכובדת, רותי כאילו מכריחה את המורה להעביר אותה מקום, מתחילה משפט ומסיימת בעניין אחר. במכתב השני הדף נקי ומסודר, אפילו מקושט. הדברים מאורגנים בפיסקאות עם מילות פנייה ומילות סיום. אין קשקושים מיותרים. ומבחינת הניסוח והתוכן: הדברים כתובים בניסוח תקין, מתוך כבוד למורה והתחשבות בשאר התלמידות. - איזה מכתב ראוי יותר להגיש למורה? - המכתב השני של מיכל, (בגלל כל הנ"ל...) האם גם רות היתה יכולה לכתוב מכתב כזה? - כן, רק היא כנראה לא ידעה כיצד עושים זאת.

אכן, יש דרכים רבות לתקשרת בין אנשים, בשיעורים אלו נלמד ונכיר את הדרכים הנכונות להביע את עצמנו, לתקשר עם זולתנו ולהבין את הסובב אותנו. "נצליק את האור", וכפי אור, אפשר להבין טוב יותר את הקורה סביבנו, על ידי שיטות בהבנת הנקרא נצליח בעזרה להאיר את הטקסטים שנקראו, ולהבין בקלות. נקיע קצת מאמץ ב"האור" אותם, אבל נריוח אח"כ דרך קלה ומחירה. זה מחזיר אותנו לסיפור של הדבר המצולח... (אם יש צורך לחזור על ה"לש" וה"לש").

קוראים את ההוראה במשימה 1 בספר, ומבקשים תשובה בעל פה. המורה מאתר תלמיד שמצליח לומר בדבריו את החלקים הדרושים בתשובה: אמירת הדעה, מילת קישור של סיבה והסבר המביא תיאור מכתב אחד מול תיאור מכתב שני. בחרתי בתשובה זו, מכיוון שיש בה את כל החלקים הצריכים. במשימה זו נתבקשנו להביע את דעתנו, לכן עלינו לשים לב לענות בסדר הזה: קודם כל נאמר את דעתנו - כאן: איזה מכתב ראוי יותר, ואז נעבור לנימוק - להסבר, כדי לקשר בין קבוצת הטענה לבין הנימוק, בין האמירה מה בחרנו לבין ההסבר מצדו - נשתמש במילות קישור של סיבה.

חברת, עמוד 1, משימה 1: אפשר לתת לתלמידים לבצע את המשימה בכוחות עצמם, ולבדוק מספר דוגמאות לאחר מכן. כל תלמיד מסמן לעצמו האם בתשובתו היו שלושת החלקים: דעה, מילת קישור, הסבר וסיכום.

רצונו להאיר את עביו הלשון, קראנו, כתבנו, האם לשון היא רק שפה כתובה, או יש עוד דרך לתקשר? - כן, ביצור ובהקשבה. המורה מבקש מאחד התלמידים לספר שתי חוויות שעבר בחופש. בעת סיפור החוויה הראשונה המורה יקשיב בצורה מליאה: יביט בעיניו של התלמיד, ינהן, יראה בהבעות פניו השתתפות ברגשות וכד'. ואילו בעת סיפור החוויה השנייה, ינתק המורה את מבטו מהתלמיד, יתעסק במשהו צדדי, יחפש משהו בתיקו וכד'. ניתן לשער שהתלמיד יחוש בהבדל, ויעצור, המורה יגיב ויאמר: כן, כן, תמשיך, אני שומע. לאחר שיסיים את דבריו, ישאל אותו המורה: האם הרגשת שאני מקשיב לך? - בהתחלה כן, ואח"כ - לא. - מה קרה? האם סגרתי את האוזניים? - לא, אבל... -ומתי היה לך יותר נעים? - בהתחלה. - נכון, כשאנחנו מקשיבים האמת, נקשיב כמו שהיינו רוצים שיקשיבו לנו: נביט בעיניו של המדבר, נשתוק כמאובן, נינחם מלהתעסק בדברים צדדיים, נשתתף בעניין. כשכל אחד יכבד את השני בזמן שהוא מדבר, יהיה נעים בכיתה הרבה יותר. לסיכום: המורה מקריא את הכתוב בעמוד 1 בספר.

שיעורי בית: לא נשכח לומר תודה... שיעורי בית המשימה היא לכתוב מכתב תודה למורה שאכן מצאה פיתרון לבעיית הסינוור בלוח, הבעייה של התמימות רותי ומיל. [את המכתב ניתן לכתוב בעמוד 150 בחוברת - "במקום מחברת", או בדף מכתבייה שיארגן כל אחד לעצמו, ואח"כ המורה יאסוף ויתלה בפינת "שביל הלשון" שבאחד מקירות הכיתה].

הערה: יש להרגיל את התלמידים לכללי שיח בעת דיון בכיתה. אפשר להרחיב ולהביא את הכללים לפרטיהם בשלב זה, או להסתפק באמירה הכללית ואת הפרטים לכתוב ע"ג פלקט ב"פינת הלשון" בכיתה ולשבח את המכבדים הכללים:

א. נקשיב לילד המדבר, ולא ניכנס לדבריו.

ב. אם אנו מסכימים עם דבריו: לא נחזור עליהם (זה סתם משעמם) אלא נאמר: "אני מסכים עם דבריו של..."

ג. אם רוצים להוסיף על דברי החבר, מוסיפים ואומרים: "אני מבקש להוסיף על דברי חברי..."

ד. אם לא מסכימים לדברי החבר, אומרים: "אינני מסכים עם דבריו של ... " או "דעתי שונה משל ... , אני חושב אחרת...". אף פעם לא נאמר: "לא נכון", "שטויות", ואפילו לא נעקם את הפרצוף, זה מעליב, פוגע ולא נעים.

מותר לחשוב אחרת, אך יש להביע זאת בצורה מכובדת.

ניתן לכתוב פרטים נוספים בתקנון, כמו: אין להצביע בשעה שחבר מהכיתה מדבר וכד'.

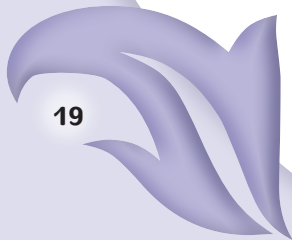
שיעור ב' - עימוד הטקסט (עמ' 3 - 5 בספר, עמ' 2 בחוברת)

חזרה ובדיקת ש"ב: יש לקבל בשמחה כל תוצר של מכתב תודה, לציין לשבח נקודות כמו: כתיבה במבנה של מכתב, סדר ואסתטיקה, ניסוח תקין והולם לפנייה למורה, שימוש במילים עשירות וכד'. וכן להימנע בשלב זה מהערות על מנת להימנע מחסימות בכתיבה.

פתיחה: המורה מצמיד אל הלוח גזירים ובהם טקסטים מסוגים שונים: סיפור, שיר, מכתב, קומיקס, פרסומת, הוראות, הזמנה, ידיעה עיתונאית, דף ממילון ועוד. הטקסטים אמורים להיות בעלי מאפיינים חיצוניים בולטים, בגודל כזה שהתלמידים יכולים להתרשם ממקומותיהם על פי המבנה של הטקסט, אבל לא לקרוא את הכתוב. המורה מסמן כל טקסט במספר. מה המספר? לכל הדפים שהצגתי על הלוח? ... - כתוב בהם משהו. - נכון, הדפים אלו ישנם כיתובים, כתובים בהם דברים בעלי משמעות. כל דבר כתוב המביע לנו משהו - נקרא "טקסט". האם אתם יכולים לקרוא את הטקסטים האלו ממקומכם? - לא. - אבל אולי תוכלו למצוא בין הטקסטים האלו הזמנה? - כן, טקסט מספר... האם הזמנה. איך ידעתם? האם הייתם צריכים לקרוא את הכתוב על מנת לדעת שזוהי הזמנה? לא. לפי הצורה החיצונית כבר אפשר לדעת זאת. זיהו סוגי הטקסטים הנוספים (המורה אומר מה לחפש או שמבקש לזהות מה סוג הטקסט של טקסט מס'...). לצורה החיצונית של הטקסט קראים: **מבנה חיצוני**. המורה רושם על הלוח את שם הנושא: מבנה חיצוני. מאיזו מילה נגזרה המילה מבנה? מלשון בניין, כמו בניין, גם את הטקסטים הונים, כמובן עזריה לשים לב שהחומר לבנין יהיה טוב ואיכותי, שהמילים תהיינה טובות ומתאימות, אבל כמו בבניין, כך בכתיבה, צריך לשים לב גם לצורה החיצונית של הכתיבה. אלו מדברים כעת על "מבנה חיצוני". ישנו מבנה פנימי של כל טקסט, מה נכתב בהתחלה, מה נכתב באמצע ומה בסוף, את זה נלמד אי"ה בהמשך השנה. כרגע אנו מתייחסים למבנה מבחוץ. כשאנו כותבים: נבאג לארגן את הכתוב בצורה המתאימה למטרה שלנו, אם זו הזמנה - במבנה של הזמנה, אם זה מכתב - בצורה המתאימה לו וכן הלאה. וכשאנו קוראים, איך הדבר יכול לעזור לנו? - כשאנו רואים את הטקסט אנו יודעים לזהות מה הסוג שלו, ולהתייחס בהתאם. (אם למשל מונחים אי במגירה ערימת מכתבים שקיבלתי בזמן האחרון, ביניהם קיבלתי גם הזמנה לחתונה להיות, אינני זוכרת בדיוק את כתובת האולם, אני רוצה לחפש את ההזמנה מבין ערימת המכתבים, האם אצטרך לקרוא את כולם עד שאמצא את ההזמנה? - לא, יש להזמנה צורה מיוחדת, אוכל לזהות אותה מיד).

ספר - עמוד 3: קוראים את המסקנה, מתייחסים גם לעובדה שכל הטקסטים עסקו באותו נושא, ומבינים שהנושא אינו קובע את סוג הטקסט ואת המבנה החיצוני שלו. מה שקובע זאת היא המטרה בכתיבת כל טקסט. [אם המורה לא השיג גזירים לפתיחת השיעור ניתן להמיר את פעילות הפתיחה בסקירת הטקסטים בעמוד זה].

בהית ספר "אורות" מוצגים לאור עיתון בית ספרי כל חודש. תלמידות ומורות שולחות חומר כתוב: שירים, סיפורים, ציורים והצעות שונות. הפעם נשלח העיתון היה: "אור התורה". אורית המזכירה מקבלת את כל הדפים בהם כתובים הטקסטים לעיתון. כמובן שלא מכלולים את כתב היד של המוסרים, הטקסטים מוקלטים במחשב. אורית לא רק מקלידה, היא גם מעצבת ומעצבת. היום קצת נכיב את מלאכת העימוד, וביעור הבא את משימת העיבוד. המורה כותב על הלוח את כותרת המשנה: **עימוד הטקסט**. עימוד - מלשון להעמיד, איך נעמיד את הטקסט? רגליים למעלה וראש למטה, או להיפך? ... קודם כל נכיב את החלקים של הטקסט, ואז נחשוב איך הוא אמור לעמוד. - כבר פגשתם בעבר טקסטים: סיפורים, שירים והצעות, אילו חלקים אתם מכירים? - כותבת, גם המחבר (אם התלמידים לא יודעים לענות, אפשר לכוון: איך קראים למילים הכתובות מעל לטקסט באמצע? וכד') המורה רושם על הלוח ומשלים את החסר מתוך הרשימה המופיעה בספר בעמוד 4, המורה מסביר מה כולל כל חלק.

אחרי שהיכרנו את החלקים שנמצאים ברוב הטקסטים, נחשוב איך נבין להעמיד אותם? מהו הסדר המקובל? כותרת - בהתחלה, בדרכי כלל במרכז השורה ובכתה גדול, מודגש. את גוף הטקסט - אחרי כך באותיות קטנות יותר, אם מציינים את שם המחבר, כותבים זאת לצד הכותרת באותיות קטנות יותר כשביניהן הפרדה על ידי אכסן (A). אם זהו טקסט ממוקד אחרי, מציינים גם זאת עם שם המחבר או לאחר הטקסט - באותיות קטנות גם כן. לפעמים נוספות הערות לאחר הטקסט או בשוליים.

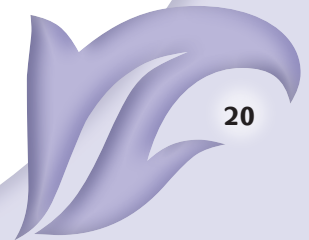
ספר - עמודים 4, 5: מעיינים בטקסטים "לא להעיר" ו"צריך להאיר": מהי הכותרת, איזו מילה פותחת ואיזו מילה מסיימת את גוף הטקסט בכל אחד מהם? שם המחבר, מקור הטקסט ואם יש הערות. (רק בטקסט "לא להעיר" ישנה הערה המופיעה תחת התמונה). ראינו שהטקסטים היו דומים בחלקים המופיעים בהם, ובמיקום שלהם, היה גם קצת שוני. אני רוצה שתביטו על השני הטקסטים, ותנסו למצוא עוד שינוי משמעותי במבנה שלהם, בצורה החיצונית שלהם. - הראשון קטן והשני גדול, - זה הגוף הארוך של הטקסט. הפשוט מהו קצרה של הטקסט, איך "שפכו" אותו לתוך הדף? - הראשון כל השורות באמצע של השורה, והשני - לא. הראשון יש אותו רווח בין השורות, והשני לפעמים יש רווח גדול, ולפעמים עוברים שורה חדשה לקצה חדש אז יש רווח יותר גדול. - נכון, זה אומר שיש אפשרויות שונות לפרוס ו"לפזק" את הטקסט בדף.

קריאה בעמוד 5 בספר תוך הסבר והדגמה מה פירוש "ברצף אחד", "חלוקה לטורים" - להשוות בין הטקסט "צריך להאיר" המופיע בטור אחד בעמוד 5 לעומת אותו טקסט המופיע בחלוקה לשלושה טורים בעמ' 3. חלוקה לפסקאות - מה פירוש פסקה? מלשון הפסקה, קשה לקרוא טקסט ארוך בלי הפסקה, כשערכים טקסט ארוך מפסיקים באמצע, עוברים לשורה חדשה ומעבירים רווח גדול יותר בין חלק לחלק. את ההפסקה הזו לא עושים סתם איפה שמתחשק, את הטקסט מחלקים לפסקאות לפי העניינים - כל פסקה עוסקת בעניין מסוים, כשעוברים לדבר על משהו אחר, עוברים לפסקה חדשה. - כמה פסקאות ישן בטקסט "צריך להאיר"? (7) האם בטקסט "לא להעיר" ישנה חלוקה לפסקאות? - לא, כל השורות קצרות. כך ערכים בדרכי כלל טקסט מחורז, כך קל לקרוא לקרוא בקצב הנכון, ולשמוע את החריזים המתחריזים בין השורות. הבה נקרא.

המורה קורא את הטקסט: "לא להעיר!". מהם זה לך שכל השורות מרוכזות באמצע? האם גם בטקסט "צריך להאיר" השורות מרוכזות? - לא. הן מתחילות מאותו מקום בצד ימין, ומה קורה בצד שמאל? - גם שם הן מסתיימות באותו מקום, חוץ מהשורה האחרונה בסוף כל פסקה, אז התחילו שורה חדשה גם אם השורה לא הגיעה עד הסוף לצד שמאל. זה נקרא "ישאר לשני הצדדים". אחת מן השורות מיושרת דווקא לצד שמאל, תוכלו למצוא איזה? - השורה בה מופיע מקור הטקסט בסוף. בכל מקרה, האם הטקסטים נכתבים מקצה לקצה של הדף? לא. הטקסט נכתב במרכז, ויש מקום ריק מסביב למקום הריק קוראים שוליים, והם חשובים כי העין זקוקה ל"אוויר" כמו לאור.

המורה קורא את הסיפור "צריך להאיר". בתור העשרה ניתן לערוך השוואה נוספת בין שני הטקסטים, מבחינת התוכן והסגנון. בשני הטקסטים מסופר על לימוד תורה בלילה, על התמדה בלימוד התורה, על השמחה בלימוד התורה של תלמידי חכמים אמיתיים. כיצד ניצלו הם כל בדיל של אור לשם לימוד התורה. וכן מבחינת הסגנון - הסיפור הראשון מובא בצורת שיר מחורז, והסיפור השני אינו שיר, אלא פשוט סיפור הכתוב בשפה עשירה ומתאר יפה את הדברים.

חוברת משימות - עמ' 2, מילוי משימה 2: התלמידים מאתרים את החלקים לפי הנלמד קודם לכן, ומציינים מהי הכותרת בכל טקסט, מהו שם המחבר וכו'. בעמודות ה"רצף" וה"ישור" מתייחסות כמובן לגוף הטקסט (ולא להערות, למשל). אם התלמידים מתקשים להבין למה הכוונה, על המורה להפנות אותם לקרוא שוב את הכללים הכתובים בעמוד 4, 5 בספר. הדבר אמור להרגיל אותם לחפש באופן עצמאי את התשובות, ולא לחכות ש"המורה יגיד". בכל זאת, יתכן שיזדקקו לתיווך נוסף, להלן הטבלה המלאה.

סיפור ראשון (עמוד 4)	סיפור שני (עמוד 5)		
לא להציק!	צריק להאייר!	כותרת	חלקים בטקסט
12 שורות	19 שורות	מספר השורות	
ה. נאמן	הרבה יעקב ב. פריזמן	מחבר הטקסט	
"גלן המלכה"	"בהיכלו"	מקור הטקסט	
שורות קצרות ומחורזות	בחלוקה לפסקאות	רצף	פרישה
ממורכב	"ישאר לשי 3333"	יישור	

אם נשאר זמן בשיעור, ניתן לשחק איתור מילים בסיפורים לפי הגדרת המורה, למשל: "מילה ראשונה בפסקה שלישית", או "מילה אחרונה בפסקה ראשונה". וכד'.

שיעורי בית: משימות א' ב' ג' בעמוד 2 בחוברת.

- אם מדובר בבית ספר שבו הנגישות למחשבים גבוהה (באופן כשר ומבוקר), אפשר לתת משימת אתגר לתלמידים, להקליד טקסט קצר, לערוך אותו לפי הכללים שנלמדו, בהתאם לסוג הטקסט (שיר מחורז או סיפור). ואח"כ לתלות את התוצרים בפינת "בשביל הלשון" בקיר הכיתה.

הערות דידקטיות: בהמשך הלימוד נתייחס בעיקר למושגים "כותרת" "גוף הטקסט" ו"פסקה". עליהם יש להתמקד בעיקר. נושא ה"יישור" הוא יותר להעשרה, מכיוון שמשימות הכתיבה של התלמידים הן בכתב יד שבדרך כלל לא מתייחס לכך, ובהבנת הנקרא אין לעניין משמעות, כי אם עניין אסתטי.

שיעור ג' - עיצוב הטקסט (עמ' 6-7 בספר, עמ' 3-4 בחוברת).

חזרה: בדיקת שיעורי הבית (המילים להשלמה: א. *המבנה החיצוני * תשובות שונות, כמו: השיר, המכתב. נכון לכתוב גם הזמנה או פרסומת, אלא שסוף המשפט להשלמה הוא בלשון זכר. ב. כותרת ראשית, גוף הטקסט, שם מחבר הטקסט, מקור הטקסט ג. הערות

פתיחה: האם ראיתם פעם דף פרסומת? מה מאפיין אותו בדרכ כלל? (אם התלמידים מתקשים "לזרוק תשובות", אפשר לכוון לתחומי משנה: מבחינת הטקסט: האם יש בו הרבה / מעט טקסט? יש בו תמונות בדרך כלל? קישוטים? וכו') מהי הצבט מטרית של מוצת פרסומת? - לזרוק לקראית לרכול את המוצר אל את השירות Neפרסומים. אם נכתוב את אותו טקסט המופיע במוצת פרסומת מוצבת אבל בלי עיצוב - האם גם אז תתמלא המטרה באותה מידה? מוצת? - אנשים פחות ייטכו לקרוא את המוצת ופחות ישתכנעו ממנה.

ספר - עמוד 6: דיון והסכמה שמודעה מס' 2 הינה מעוצבת בצורה המושכת יותר לקרוא ולהשתכנע. הבה נביא מלטים בעיצוב, בעצרתם נוכל להגזיר מה שונה מוצת מס' 2 ממוצת מס' 1. קריאת מילון המושגים של האמצעים הגרפיים שאינם מילוליים. עמידה על כך שבמודעה מס' 1 התוספת הבלתי מילולית היחידה היא התמונה. ואילו במודעה מס' 2 ישנו: רקע המדמה קרני אור, שינוי בגודל ובצורת הכתב בחלקים השונים של הטקסט, הדגשת ה"מבצעים" וה"שירות האדיב" בתוך עיגולים מובלטים, סמלים בתחילת שורות המפרטות את הפריטים שניתן לקנות שם וכד'. כל המלטים הללו מלטים אותנו להביט במוצת, לקרוא ואולי גם לגשת לרכול עם מוצר או עניי. אמנם גם במוצת מס' 1 נעשה עימוד נכון: הכותרת האמצע. יש יישור לימין, ההצגה בסוף. גם מבחינת הניסוח - הטקסט תקין ומפוסק נכון, בדיוק אותו טקסט כמו במוצת מס' 2. אבל זאת יש הבדל... בעיצוב.

נשים לה אנקודה נוספת, הציבה מאפשר לנו להדגיש את מה שאנו רוצים להדגיש, ולצמצם את השפעתו של מיצג שאנו חייבים לתת, אך לא מונויניק למקד בו את תשומת הלב של הקורא. חפשו מאוצה מס' 2 הערה נכתבה באותיות קטנות ביותר. - "אין אחריות על המוצרים". מיצג אדעתכם הצליח החנות לא רצו להדגיש אבדה זו? - משום שהיא מרתיעה אנשים מרכיש במחיר שאין אחריות על מוצרים. ואנחנו, בתור צרכנים צרכים ללמוד מכך שחלה נקרא גם את האותיות הקטנות המוצעות השוליות. ההצעות לפעמים משולבות ומשולבות. אידיעתיכם: המוצעה לצרכנות זאלה לחקק חוק שמחייב את המפרסמים למחר על פער מאובן בין גודל האותיות בהצעות לגודל האותיות בטקסט הכללי, על מנת שהלקוח יקבל את המיצג בהגיונות.

האם יש לייחס תשומת לב לציבה גם בטקסטים שאינם פרסומות? - כן, תמיד יש ציבה מיוחדת לכותרות, למשל בספרים. האם תוספות האתי מילוליות קיימות גם הן בטקסטים נוספים מלבד הפרסומות? - כן, איורים בספרי ילדים, תמונות בספרי טבע. כאשר מוסיפים תמונה או רקע אלו אמצעים לרפיים ללא מילים כלל. יש מקרים בהם מוסיפים אמצעים לרפיים מילוליים - מילויים בהם גם מילים. הבה נכיר אותם. קריאת המידע בעמוד 7 בספר. עיון בקטע "חיסכון חשמלי" על כל חלקיו.

כאן יש לפעול בהתאם לרמת ההתעניינות והכישורים בכיתתה ולהחליט אם לקרוא את הטקסט, אם לדון על המקור שבו הופיע, לפרט מהו המידע בכל אמצעי בלתי מילולי שנוסף, וכיצד הוא ממחיש את הכתוב בו, אם לדון על פירוש התרשים ב"התפלגות צריכת החשמל..". ולהבין את ההשוואה בין העונות בשנה אחת, ובין אותה עונה בשתי השנים. לדעתנו לכל הפחות יש להקדיש לנושא את הדיון הבא: *עני האמצעים האתי מילוליים שצרכנו לטקסט זה הם מתוך דף חשבון מחברת החשמל. קראו את הטקסט ונסו להבין מדוע ולשם מה צרפה חברת החשמל מיצג זה ללקוחות? - החברת החשמל מונויניק שהצרכן יחסך בצריכת החשמל, וכך תוכלו לספק את הנדרש לכלל הלקוחות. הצרפת צרות ומצקב אחר השימוש יכול הצרכן להגיע לחיסכון בתחום זה של צריכת החשמל. לכן גם הכותרת היא: חיסכון חשמלי! - מה הצבם תרמו התוספות האתי מילוליות להבנת הטקסט? הם המחישו והדגישו את מה שכתוב בו. מי שקרא את הטקסט ורואה אותם יכול להבין למה בדיוק מתכוונים כשאומרים: "בדו"ח מצוה החברה בצורת תרשים לרפי את הצריכה...". וכן "חברת החשמל נתנת טיפים לחיסכון בתחום". טקסטים שהם המלל כתוב ברצף בלי תוספות לרפיות כאלה, נקרא "טקסט רציף", ואילו כאשר נוספו תוספות לרפיות כאלה, הטקסט נקרא: "טקסט בלתי רציף".*

שיעורי בית: המשימות בעמודים 3 ו-4 בחוברת. לגבי המשימה בעמוד 4, יש להוסיף דברי הסבר:

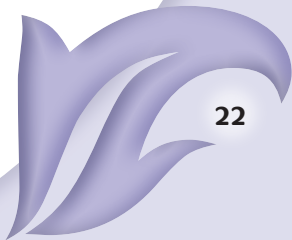
הספר זה למדנו שיעורי "הבנת הנקרא", אנו אמורים ללמוד בו גם בשיעור הבאה. בהבנת הנקרא נלמד להתבונן בטקסטים, לקרוא ולהבין אותם, בשיעורי הבאה נלמד לכתוב בעצמנו. כל נלמד נעסוק בו, נלמד משני היבטים: הבנת הנקרא והבאה. כהכנה לשיעור הבאה הראשון, יש לכם משימה בחוברת המשימות בעמ' 4 - לנסות לסכם את החומר שלמדנו דכ כה בשיעורי הבנת הנקרא (עמודים 1-7 בספר). לא למדנו איך לסכם, תקראו את המיצג בעמודי הספר, ותסכמו מה נראה לכם חשוב לזכור. בשיעור הבא נבדוק, וכל סיכום יתקבל בהרכה. נסו והצליחו!

שיעור ד' - הבעה: סיכום בעזרת תרשים (עמ' 8 בספר, עמ' 5 - 8 בחוברת)

חזרה, בדיקת שיעורי בית: את העבודות בעמ' 3 יש לבדוק במהירות כחזרה על השיעור הקודם. תשובות: א) רקע שחור, תמונה, מפה, סמל של טלפון. ב) קווים, איור, תרשים. ג) כדי שיראה על גבי הרקע השחור. ד) ההערה במסגרת הפרטים על המצלמה: "למשלם במזומן בלבד", או: אחריות לשלוש שנים ע"י קרט. ה) המחיר נכתב בצורה כזו כדי שיהיה רושם שזה פחות מ-500. ו) להקל על הבאים למצוא את דרכם לחנות.

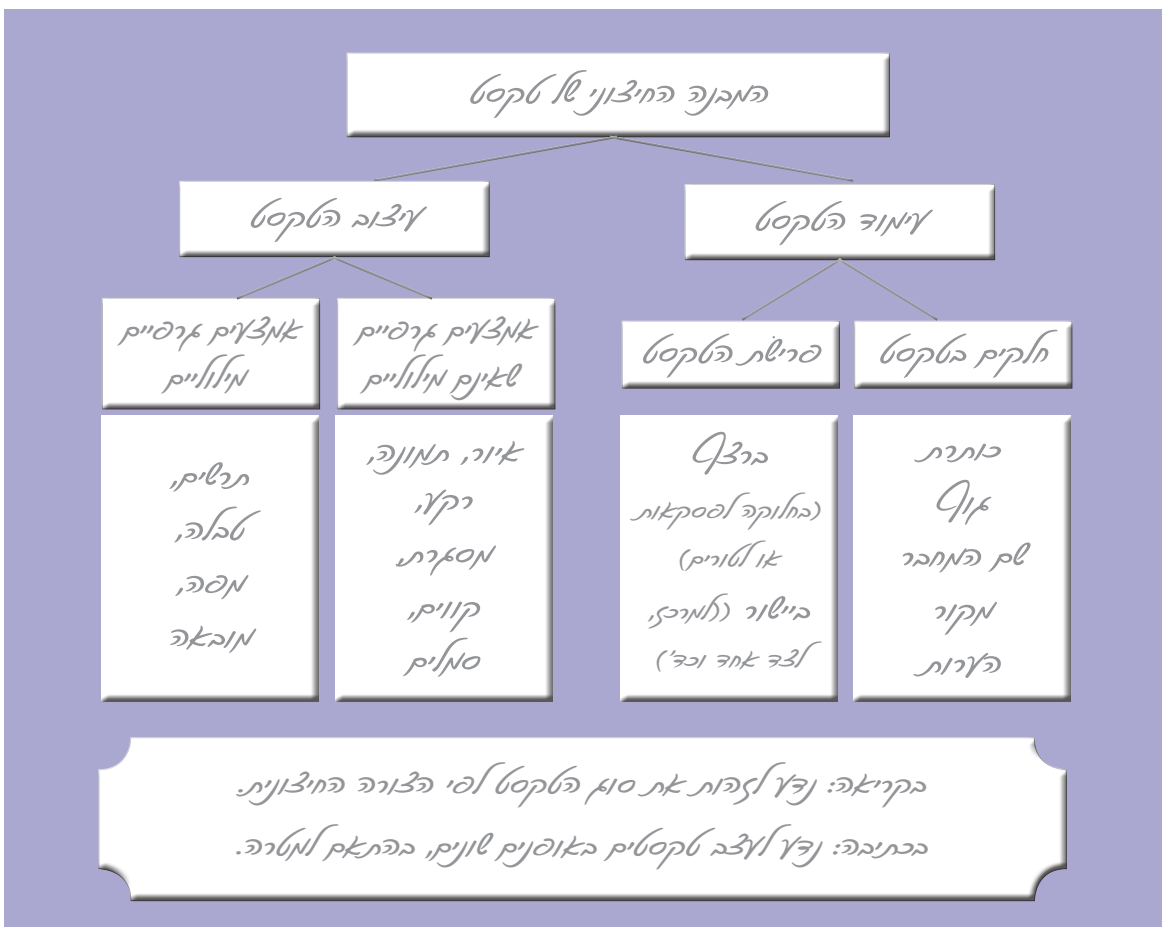
לקראת בדיקת עבודה זו' בעמוד 4, יתכן שהתלמידים יתלוננו שהמשימה היתה קשה. על המורה להפעיל שיקול דעת האם וכמה להתעסק עם הטקסטים שהתלמידים כתבו, ומיד לעבור לפתיחה:

פתיחה: קשה לסכם חומר בקיצור, בכתיבה או גם בעל פה. יש דרך לארגן את החומר בשיטה עליה נלמד היום:

תרשים (המורה כותב על הלוח). איזו מילה מסתתרת במילה "תרשים"? גֶּסֶם, קֶסֶם. זוהי צורה של רישום, של כתיבה, העלמה של המורה, אפילו לקולט דרכה את הדברים תוך הדגשת הדיקטור. וכך מבינים ולדברים טוב יותר. המורה משרטט / מצמיד על הלוח משבצות כדוגמת התרשים המופיע בספר בעמ' 8 בספר (ללא כיתוב כלל) ושואל: היכן לדעתכם נכתבה את המילה? הכותרת הכללית? - המילה האמצע, המשבצת הראשונה. בתוך המילה הכללית ישנם מילים שונות, היכן נצייין אותם? - השתי המשבצות השנייה, ואיך נקראו המילים שתחתיהם? תת מילה 1 או 2. בתת המילים נמצאו פרטים שונים, אותם נכתבו בקיצור המשבצות הגדולות שתחתיהם. הסיכום כזה אנו רואים מול הדיקטור את עיקרי הדברים שנמצאו. אם במקרה מסוים יהיו מילים שונות, היכן נוסף המשבצת? (תלמיד ניגש ומוסיף בשורה שנייה נושא משנה 3) אם במקרה אחר יהיה רק תת מילה אחת המשבצת השנייה, 2, איזו משבצת נרצה? (תלמיד ניגש ומוחק אחת ממשבצות תתי הנושאים של נושא משנה 2). בתרשים כדאי לציין גם את המסר או המסקנה שנובעת מן המילה שנמצאה. מה בעצם היתה המטרה שלן המילה אחת חיצונית של טקסט? השילוח מה למצוא איך נראה כל טקסט מהחומר? מה זה יוצר לנו לקריאה? - נוכח לזהות את סוג הטקסט לפי המבנה החיצוני שלו. וכיצד זה יוצר לנו ההבנה, הכתיבה? נצא לכתוב בצורה שתאמה למטרת הכתיבה, אם זה מכתב - בצורה של מכתב, אם זהו שיר - במבנה החיצוני המתאים או וכו'. קוראים את הדברים מתוך הספר - עמוד 8.

חוברת - עמוד 5: נסכם את המילה שנמצאה "מבנה חיצוני של טקסט" בתרשים שהיכרנו. קוראים את ההוראה, ופותחים את הספר החל מעמוד 4 ומחפשים כותרות. אפשר לחפש כותרות ראשיות: עימוד הטקסט ועיצוב הטקסט, ואח"כ לחזור ולרשום את תתי הנושאים, או לרשום נושא משנה אחד ותחתיו את תתי הנושאים השייכים לו, ואח"כ לעבור לנושא משנה שני. לאחר חמש דקות של עבודה עצמאית, ממשיכים עד התרשים המלא:

היום אנחנו בשיעור ההצהרה, למדנו איך להביע את עצמנו בתרשים. ואנחנו רוצות גם לבצע משימה של כתיבה הקלרה לKela למדנו בהתנת הנקרא: לפי המסקנה שרענו בתרשים, כיצד מסייעת לנו הכרת מבנה חיזונו של טקסט לכתובה? - נמצא איך לעצב טקסטים. אפשר לעצב בכל מיני צורות, וכל פעם צריך לבחור בצורה המתאימה ביותר. - אם כן אחלק לכן כעת דפים שבהם רשם שם בית הספר כמו שהוא מופיע על דפי המכתבים של המזכירה שלנו, וכן את סמל בית הספר. המטרה שלנו היא להכין מוצגת פרסומת לבית הספר שלנו. המוצגת אמורה להתפרסם בעיתון המחולק בעיר ומטרתנו לענף הורים נוספים לרשם את ילדיהם לביה"ס שלנו. מה עוד כדאי להוסיף במוצגת הפרסום מלבד שם בית הספר והסמל? - כתובת, טלפון, - ומה יכול לענף הורים לרשם את ילדיהם ביוקא לבא? - כל מיני דברים שיש בהם "מתארים" מה הוא מיוחד. האם כדאי לנו לעצב את כל הטקסט האותה צורה של אותיות? האותו גודל? - לא... - אם כן יש לכן מקבץ כיתובים בעמוד 7 בחוברת המשימות.

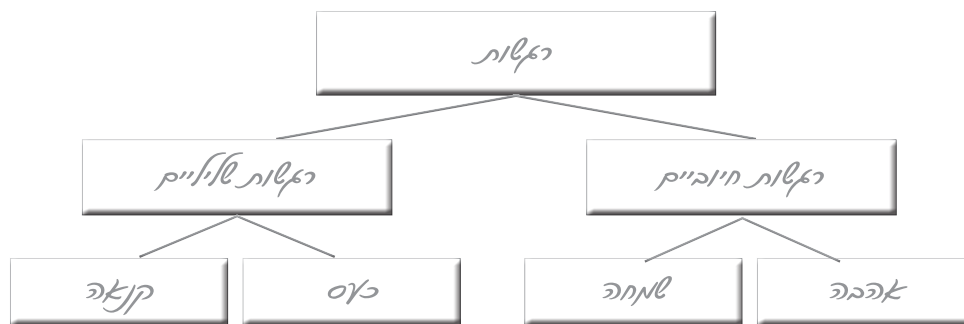

חוברת - עמוד 7: כל תלמיד מקבל דף מן המורה עם פרטי בית הספר והסמל שלו. דף נוסף - ריק להכנת המודעה. כל תלמיד בוחר את הכיתוב והעיצוב המתאימים לדעתו, גוזר ומארגן הכל על הדף הריק. (סיסמה וארבעה כיתובים. הכיתובים אמורים לבוא ארבעה אחד תחת השני, או בשני זוגות, כשכל זוג בעיצוב זהה. את הסמלים הנבחרים ידביק התלמיד בצד כל כיתוב. המורה עובר בין התלמידים ומאשר להדביק תוך כדי דיון על מיקום ועיצוב נבחר כל שהוא. מי שלא מסיימת מקבלת שקית / ניילונים לקחת את הגזירים הביתה ולסיים. מי שמסיימת תיקח הביתה להוסיף מסגרת וקישוטים (וגם להראות לאמא...) בשיעור הבא מומלץ לתלות בפינת הלשון מספר עבודות.

שיעורי בית: עבודות א' וב' בעמוד 6 בחוברת המשימות. בנוסף לעבודה זו יש להורות לתלמידים ללמוד לבחון בנושא המבנה החיצוני, עמודים 8-1 בספר.

שיעור מבחן בנושא: מבנה חיצוני של טקסט

בתחילת השיעור אפשר לבדוק את משימה א' בעמוד 6 בחוברת:

במבחן יש לבדוק את הבנת הנלמד בנושא "מבנה חיצוני של טקסט" הן בהיבט ההבנה והן בהיבט ההבעה. להלן הצעה להדגשים, על המורה להפעיל שיקול דעת בהתאם לרמת הכיתה, קליטת החומר ועיבודו בכיתה:

בנושא זיהוי סוג הטקסט לפי מבנהו: במבחן ניתן להציג טקסטים שונים בדומה לאלה המובאים בעמ' 3 (אם קשה למצוא אחרים, אפשר לתת אותם בצילום). **בנושא חלקים בטקסט:** לדעת אילו חלקים מופיעים / לא מופיעים בטקסט נתון, לדעת לענות על שאלות אודות החלקים השונים בטקסט נתון, כמו: מהי הכותרת? מהיכן הועתק הטקסט (מקור), מיהו מחבר הטקסט, באיזו מילה פותח גוף הטקסט? **בנוגע לפרישת הטקסט:** כמה פסקאות בטקסט? באיזו מילה מסתיימת הפסקה השלישית? איזה חלק בטקסט הוא ממורכז? (לבדוק אם יש, למשל כותרת). **בנוגע לעיצוב הטקסט:** באילו אמצעים גרפיים השתמשו בטקסט (מומלץ להביא טקסט נפרד לצורך נושא זה. פרסומת, למשל, תוכל להדגים אופני עיצוב מגוונים). אילו אמצעים גרפיים ניתן להוסיף? וכן: מה טקסט בלתי רציף?

או כיצד נקרא טקסט שמשולבים בו אמצעים גרפיים בנוסף למלל הרצוף? - כל זה בנושא ההבנה.

ובנושא ההבעה: להכין משבצות לתרשים המתאים לסיכום טקסט פשוט או לסיכום חומר במקצוע אחר. ניתן להציג את כל הנושאים כרשימה, ועל התלמידים יהיה לסדרם בתוך משבצות התרשים. בנוסף לכך יתבקש התלמיד לעצב מודעה למכירת דירה או לפתיחת חוג נגינה בחליל וכד' תוך שילוב כותרת, טקסט, מסגרת ואיור מתאים (מתוך מאגר שיינתן לו). **הציון יינתן על הבנה בנפרד, על הבעה בנפרד, וממוצע שניהם.**

הערה דידקטית: התרשים הוא כלי שימש אותנו בהמשך הלימוד לסיכום נושאים ולארגון מידע. בחרנו להקנות אסטרטגיה זו בנושא הראשון בספר שהוא נושא פשוט יחסית, ומציג יפה את הארגון דרך התרשים.

פעילות טרום... קריאה וכתובה

שיעור ה' - פעילות טרום קריאה (עמ' 9 - 10 בספר, עמ' 9 - 12 בחוברת).

פתיחה: המורה כותב על הלוח את שם הנושא: פעילות טרום קריאה. מה פירוט טרום? - לפני. אולי אנחנו היוק מה כדאי לעשות לפני שמתחילים לקרוא. יש לנו כאן טקסט שלא מופיע בשלמותו, בתחילה מילים לנו רק את הכותרת, אח"כ חופים חלקים ונספים "מסביב" לטקסט, בהמשך נתוודע לאיור, ורק בסוף נגיע לטקסט. בכל שלב נאסוף נתונים, נעלה השערות, וכנגד לטקסט כבר נהיה מוכנים מאוד.

ספר - עמוד 9: קוראים מתוך הספר, פועלים לפי ההנחיות ועונים תשובות בחוברת המשימות.

חוברת - עמוד 9, משימה 4: להלן תשובות אפשריות: **תעודת זהות לטקסט** - יש כמה פרטים שאין מאחדים אותם יחד ומכיון כחו תעודת זהות לטקסט. לא תמיד אנו יודעים את כל הפרטים, אבל אם הם כתובים בסביבת הטקסט כדאי להתייחס אליהם, כי גם מהם ניתן ללמוד אודות הכתוב בטקסט, וכיצד להתייחס לכתוב. הבה נראה מה כאן ידוע, והאם זה תורם לנו להבנת העניין: שם המחבר - **ר. כהנא**. מקור הטקסט: **ירחון** (עיתון המופיע פעם בחודש), קהל יעד: **עבור מי נכתב, איך נדע? לפי מקור הטקסט: ירחון היוזים, לכן - קהל היעד: ילדים**. תאריך פרסום: **ניסן תש"ס**. דרך תעודת זהות זו נוסף לנו הרבה מידע, אילו השערות ניתן להעלות בעקבות כך? **במה יעסוק הטקסט לדעתכם? - אני משער שהטקסט ידבר על החלק אצל ילדים, לפי מקור הטקסט והתאריך. - אולי זה קשר למכת חלק במצבים כי תאריך הפרסום הוא ניסן**. המורה כותב על הלוח את כל ההשערות, התלמידים כותבים בחוברת את ההשערה שנראית להם, ומסמנים * לצד הנתון בתעודת הזהות שבעזרתו הועלתה ההשערה שנבחרה (יתכנו כמה תשובות נכונות).

עכ"ל נתבאר במבנה החיצוני של הטקסט, כפי שהוא מופיע בצמוד 9 בספר. האם תוכלו לזהות לפיו באיזה טקסט מדובר? - לפי המבנה אני משער שהטקסט יהיה - **שיב**, כי השורות קצרות אחת תחת השנייה. אבל אי אפשר לדעת אם זה **שיב** שמה או **שיב** צבוב. ממשיכים להשלים בעמוד 9 בחוברת. את התשובה לשאלה האחרונה מוצאים בדברי הילד המופיע בעמוד 9 בספר.

ספר - עמוד 10: כאן מילים לנו שלא מדובר על טקסט אחד, אלא שני טקסטים שונים. לכל אחד מן הטקסטים הלוו איור משלו. האם הכותרת הצומחה "חלק" מתאימה לשניהם? כן. אבל לכל אחד מן הטקסטים, לכל אחד מן האיורים ישנה כותרת "פרטית" המתאימה לו בנפרד. קוראים: **"רעום רעום בחלק"** - לאיזה מן האיורים כותרת זו מתאימה? - 2. ואילו **"אוי חלק!"** -

כותרת זו מתאימה לאיור מס' ... 1. האם דרך כותרת אלו יכולנו לדעת יותר על הטקסט? תוכן הטקסט יותר ברור,

יותר שקוף לנו זרכה. לכן לכותרת כזו נקרא "כותרת שקופה".

חוברת - עמוד 10, משימה 5: איור מס' 1 יהיה בטקסט שכותרתו אוי חושך! ובטקסט ידובר על ילד שלא נעים לו בחושך, ומפחד. ואילו לטקסט שכותרתו "רגעים רגועים בחושך" מתאים איור מס' 2, ושם ידובר על ילד שנעים לו בחושך. הכותרות השקופות והאיווים כבר הכינו אותנו enn לקריאת הטקסטים. הבה ונקרא: קריאת הטקסטים על ידי המורה או תלמידים.

חוברת - עמוד 11, משימה 6: המורה מחלק לכל תלמיד חצי דף צילום, ומסביר: דף זה ישנה כהסיס לציור השיר. הצורה 11 החוברת יש לציור את השיר שבחרים מתוך השניים וכן את כל החלקים הנצטרפים אליו: כותרת, מקור, שם המחבר ואיוו. ולהדביק כל חלק במקום המתאים על הדף שקיבלתם.

סיכום: למדנו שאפשר לקבל מידע גם מכל מה שבסביבת הטקסט, ולא רק מן הקריאה שלו עצמו. הבנו שחשוב להתבונן בכותרת, איוו, תצורת זהות של הטקסט והמבנה שלו ולהעלות השערות עוד לפני שקראים את הטקסט. היום זה לקח לנו קצת זמן, אבל ההמשך נפתח! ונתרלו לעלות זאת המהירות והיעילות. אם נדע למה זה חשוב, זה יעזור לנו להשקיע שוב: אמרו לי בבקשה, מה קל לכם יותר להבין טקסט שאוסף מנלש שיש לכם כבר ידעיות עליו, או טקסט מנלש שאינו מכיריכם כלל? - טקסט מנלש ידוע. - אם מנלש ידוע אבל אינכם משים לב לזכר, זה יעזור? - לא כל כך. מה קורה כאשר מבצעים פעולות טרנס קריאה? - פותחים במוח את המחשבים וכל הידע הקודם שלנו מנלש המדובר עולה, הוא בא לעזור לנו להבין טוב יותר את הטקסט. זה עולה!

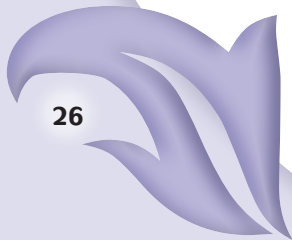
- אם נשאר זמן אפשר לתרגל בהבחנה בין כותרות עמומות לשקופות מתוך עיון בספר ובחינת כותרות מזדמנות. **שיעורי בית:** עבודות א', ב' בעמ' 10 בחוברת.

שיעור ו' - סוגי קריאה (עמודים 11 - 12 בספר, 13 - 17 בחוברת)

בדיקת שיעורי הבית. תשובות: א. פעילות טרום קריאה עושים לפני קריאת טקסט. לשער - לנחש בעזרת חשיבה הגיונית, עמומה - לא ברורה, קהל היעד - האנשים שאליהם רוצים שהטקסט יגיע. ב. 1. כותרת, 2. תעודת זהות שכוללת: שם המחבר, מקור הטקסט, קהל היעד ותאריך פרסום, 3. מבנה חיצוני של הטקסט 4. איוו.

פתיחה: המורה מחזיק ביד גליון "מרווה למצא" ומציג (הדברים הבאים כתובים בלשון נקבה, על ילדה. בעת הצורך ניתן רק להקריא את התיאור הכתוב בעמוד 11 בספר, או להפוך את הדברים הבאים ללשון זכר): *שלו, שני ברכי, אני הכיתה ה'. אני אלהבת לקרא, הכול. ספרים, מוצאות, ואפילו תוויות על בקבוקים. אבל לא כל זכר אני קוראת באותה צורה. רוצים בזלמה? בבקשה: אתמול קיבלנו לביטן את גליון "מרווה למצא", כמו בכל שבוע. סיימתי את שיעורי הבית, לקחתי לי פרי וישבתי לקרוא בו. איך אני קוראת אתם שאולי? אז ככה, לפני שאני מחליטה אם לקרוא ומה, אני מעללת, כמו בפעולות "טרנס קריאה": קוראת כותרות, מסתכלת בתמונות ולפעמים אני נתקלת במשהו נראה מעניין, אז אני **מפרפת** - קוראת "מלמלה": משפט פה, משפט שם, מה שבוטל לעין... ואז אם הוא מעניין אותי במיוחד, אני מעמיקה בקריאתו.*

כך קרה גם היום פתחתי את הגליון, ועלעלתי בו: (הדברים הבאים עפ"י כותרות גליון 2090, "ט כסלו תשע"ד, אך ניתן להדגים את הדברים בעזרת כל עלון אחר) "הצד התולעי שבחוק" - מאמר למבוגרים מאת הרב ישראל פולק - באוצאי יוסק בהסתפקות במאט, "במה עניי ראיתי" - ראיון עם הרב ח' ר' אהרן יוסף בריזל שליט"א על האבדמ"ר מקראין ז"ע"א, לפי התמונה נראה לי אישיות מיוחדת, "קבלי פנים ב... מטאטא" - סיפור... נשמע מעניין, אבל ארוך מדי בשביל עכשיו - עניי מוצאים מלאים! "כשהצלחת עולה על גדותיה" - מדבר למתבגרים, אולי אקרא גם את זה אח"כ ואראה על מה מדובר. "e... e... מתיעצים" - דבר להורים, לא בשבילי, עדיין... "לנח את הלב" - לבנות הנעורים: למדור זה שולחות קוראות שאלות

הקשר לבעיות שלהן, ומקבולות תשובות ועצות מחכימות. נראה על מה מצובר הפעם? "פוזצת להתחיל" נראה לי שמצובר פה על חשש להתחיל לזכור עם חברות, אני מרפרפת: קראתי את השאלה, והתעניינתי: אכן, בדיוק מה שחשבתי, והקלטי הזה לזכור עם אחרות באי מחשבות מהתגובות קיים גם אצל... כן, כדאי לי לקרוא את דברי היועצת בתשובתה, והפעם אני **מעמיקה**: קראת כל מילה. אם לא ברור לי משהו, אני חוזרת אחורה, רוצה להבין בדיוק למה היועצת התכוונה. אני רוצה לנסות ליישם את הדברים והשביל זה צריך לזכור אותם... איך אולי לזכור? יש כאן מילים מודגשות, זה עוזר לי לארגן את החומר, ולזכור את הקודים: **מחזקים, מחפשים, יוצאים**. ראשי תיבות: ממ"ו אוי, ממ"י קראתי לי... אמא, מה רצית? - ה"מרווה" אצלי, נכון? - כן, עכשיו סיימתי לקרוא משהו מעניין שמצאתי בו. - יופי, תוכלי רגע לבדוק לי כמה ביצים אמורות להיות בעוגת הדובדבן ש... הפינת המתכונים, את יוצעת... - כן, מיצ אמצא לך את הפרט הזה... אני פותחת את המרווה שלי, מאתרת את מצור המתכונים "לשבע מטאה" העזרת "תוכן העניינים", עמוד 34... כן: "עוגיות שקוצ'יפס רכות" - אני **סורקת** את הכתוב, ומחפשת את המילה "ביצים"... הנה, 2 ביצים! זהו, עכשיו אמא יוצעת כמה ביצים היא צריכה לעוגה, וכולכם יוצאים איך וכמה אני משקיעה בכל סוג קריאה.

אם כן, נסכם: האם יש רק דרך אחת לקרוא? - לא, תלוי בשביל מה קראים. - איך על דרכים עיקריות יש בקריאה? (המורה מסכם על הלוח) סוגי קריאה: א. קריאה מרפרפת ב. קריאה מעמיקה ג. קריאה סורקת. את סיכום הדברים הכתוב בספר, ניתן לקרוא אם יש צורך. את משימות 7, 8 התלמידים יכולות למלא באופן עצמאי, ולבדוק לאחר מכן.

חוברת - עמוד 13, משימה 7: השלמה - 1. מרפרפת 2. מילה 3. סורקת

תן לי דוגמה למשימה שנדרשת בה קריאה מרפרפת... קריאה סורקת... קריאה מעמיקה...

חוברת - עמוד 13, משימה 8: תשובות: מעמיקה, סורקת, מרפרפת/סורקת, מרפרפת, סורקת

{את הנושא הבא אפשר ללמד בשיעור נפרד, במקרה זה, שיעורי הבית יהיו משימות א' בעמוד 14, ו-ב' בעמוד 15}

הקשיבו לטקסט הבא, ונסו להבין אותו:

התהליך כולו הוא קל למדי. קודם עליך לארגן את הפריטים בקבוצות שונות. ערימה אחת עשויה כמובן להספיק. הדבר תלוי בעוצמה, ובסוג הפריטים שבה. חשוב לא לקחת הרבה מדי. עדיף לקחת פחות, ולא לערבה סוגים שונים. טעות עולה לעלות ביוקר. יתכן שפעם הראשונה יראה התהליך מסובך. אבל מהר מאוד הוא הופך להיות עוד פעולה שלריתיות המתחייבת בהחלט היום יום. אם תנסו לדחות את הפעולות, תתחילו להקצות לכך יותר מקום בהיתכס, ולהקדיש לפעולה זמן ממושך בסופו של דבר. מישהו הבין? - לא ברור, על מה מצובר? אם אלה לכם את הנלש תוכלו להבין... מצובר כאן על: קיפול כביסה. עכשיו ברור מצד אחד, לחק לקבוצות ומצד לא כדאי לדחות... אם כן, חשוב לעלות את הנלש על מנת להבין טוב יותר את הטקסט. אבל כיצד עושים זאת? כדי לדעת כמה עוסק טקסט, מה הנלש עשוי הוא זין יש להתחיל בפעולות טרום קריאה: כיועצת הכותרת מילה. "מתכוון לעצמות בריאות" - הנלש הוא: עוגיות בריאות. הכותרת: "הזכרות להפעלות מכונת הקפה" מילה שהנלש... (הפעלות מכונת הקפה) הכותרת: "הלכות חנוכה" מילה שהנלש יהיה... (הלכות חנוכה). כל אלו היו כותרות שקפוט או עמנות? - שקפוט, יכולן לדעת מי על מה יזכור, ומה יהיה הנלש בטקסט. אבל כשהכותרת עמנה, ואין לני אויור או שהוא לא מספיק ברור, קשה לנו להבין מה הנלש בטקסט מבלי לקרוא אותו. באיזו קריאה נבחר לטקסט? - קריאה מרפרפת תעזור לנו: מה מומלץ לעשות בקריאה מרפרפת? לקרוא משפט ראשון ואחרון בכל פסקה בטקסט. אם גם זה לא מספיק לנו בשביל לעלות את נלש הטקסט, נקרא את כל הטקסט באי להתעכב יותר מדי, ונחפש איזו מילה מנעותית חוזרת על עצמה הכי הרבה פעמים, כנראה שזהו הנלש.

חוברת - עמוד 14, משימה 9: תשובות: 1. עמומה, לא, לא נוכל 2. מידת הכרת הטוב 3. הכרת הטוב, הכרת הטוב

לפעמים נראה שכותרת הטקסט ונלאל הטקסט הם מלגים זמנים. כאשר הכותרת היא קלפה ונללללל, הם enn זיהים. האם בכל זאת ניתן למצוא בין כותרת לבין נלאל הדדית?

חוברת - עמוד 17, משימה 10: במשימה זו טבלת השוואה מלאה, אך התלמידים לומדים כאן דרך חדשה להבעה לצורך השוואה תוך שימוש במילות קישור מתאימות. יש להדריך את התלמידים להבין את הטבלה, ולהשתמש במידע שבה לשכתוב השוואה במשפטים. נקודה ראשונה כתובה במלואה, להדגמה. בנקודה שנייה נדרשת השלמה: הכותרת כתובה בראש הטקסט, אבל הנושא (לכוון את התלמידים לחפש בשורה של "האם כתובים בפירוש" בטור של "נושא") לא כתוב בפירוש, צריך למצוא אותו לפי תוכן הטקסט. נקודה שלישית: המטרה של הכותרת היא (לכוון את התלמידים לחפש בטבלה בשורה של "מה המטרה?") להכין את הקורא לפני קריאת הקטע, ואילו המטרה של הנושא היא לדעת להתמקד בעיקר לאחר קריאת הקטע. נקודה רביעית על התלמידים לנסח בעצמם לפי השורת האחרונה בטבלה: את הכותרת אפשר להחליף לאחר המתאימה לטקסט, אולם את הנושא אי אפשר להחליף. הוא לב הטקסט, והוא קבוע.

נסכם: למדנו על סוגי קריאה, מה מטרת כל סוג וכיצד מפעילים כל סוג של קריאה. למדנו גם כיצד בעזרת פעולות טרנס קריאה, קריאה מרפרפת וסורקת נכלל לללל את נלאל הטקסט. הבנו גם מה בין נלאל הטקסט לבין הכותרת.

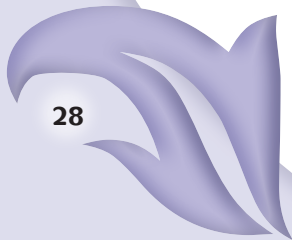
שיעורי בית: עבודות א', ב', ג', ד' בעמודים 14 - 16 בחוברת.

שיעור ז' - הבעה: פעילות טרום כתיבה (עמודים 13 - 14 בספר, 18 - 22 בחוברת)

חזרה: בדיקת שיעורי הבית. תשובות: א. מרפרפת, ב. 14, סורקת, ג. שיפור המידות / מידות טובות, ד. - יש לשמוע את התשובות, ולשאול בעל פה באיזו סוג קריאה השתמשנו כדי לגלות כל אחת מן התשובות: 1. מרים (לפי קריאה סורקת), 2. חברתית (לפי קריאה מרפרפת), 3. תשובה פתוחה (לפי קריאה מעמיקה), יש להקפיד שבנימוק תהיה התייחסות לכתוב באופן שמראה כי אכן הייתה קריאה מעמיקה.

פתיחה: המורה מציג בפני התלמידים זוג פמוטות, נרות שבת (מוצג ממש או בתמונה), ומציג פנייה של הנרות: "אלם. אנחנו נרות השבת. רצינו שתכתבו עלינו משהו שיעזור בהעה. מוכנות?...". אם אבקש מכן כעת להזיז דפים ולכתוב טקסט בנלאל: "נרות שבת", האם זה נראה לכן מתאים? אולי צריך לללל משהו לפני מתיחלים לכתוב? התלמידים עונים והמורה רושם את התשובות על הלוח, כמו: לתכנן, לחשוב מה לכתוב, למי לכתוב, באיזה מין טקסט מדובר, בשביל מה, מה המטרה וכד'. אכן, שיעור עזר היכרנו פעולות טרנס קריאה, פעולות עזרים לפני שקוראים טקסט. גם לפני כתיבה ישנה פעולות מומלצת, נקרא לה "פעולות טרנס כתיבה" (יש לרשום את הכותרת על הלוח). לפני שאנו כותבים על נלאל, אנו צריכים לאסוף עליו מידע. אפשר להעלות מדיק מידע האישי, אפשר גם לחפש מידע ממקורות נוספים. לפעולה של העלאת מידע מן החוץ, נקרא: "סיוע מוחין". אנחנו זוכרות למעין סערה בחוץ, ורלמנות לעמנו כל מה שעולה בדעתנו בנלאל הנדון, בלי הרבה סינון וחשבון. לא על הכל נכתוב בטקסט שלנו, אבל זה יענה לנו מללל למה שכן נכתוב אחר כך.

חוברת - עמוד 18, משימה 11: אפשרויות לתשובות: לפני השקיעה, אמא מדליקה, בחדר שבו אוכלים את הסעודה, אבא מכין את הנרות, שני נרות, מספר נרות כמספר הילדים בבית, רוגע ושלווה, התרגשות ושמחה,

תפילה וברכה.

משימות המצה ויכולות להיות מגוונות. השהיל לכתוב כנדרש, און צריכים לזכור מה המטרה, אפש מה כותבים. השאלה זה, און כותבים מהתאם למטלות כתיבה. מטלות כתיבה היא הראה, משימה שהטילו עלינו לכתוב למטרה מסוימת. נראה מה מטלות הכתיבה הפעם:

ספר - עמוד 13: קוראים ועוברים למילוי משימה 12.

חוברת - עמוד 13, משימה 12: מטרת המשימה להראות את ההתחשבות בנתוני המטרה, הסוג, המוען והנמען על תוכן הטקסט ואופן בנייתו. הדרכה מפורטת לכתובת מכתב, סיפור וכד' תגיע בהמשך השיעורים. כעת, זוהי רק פעילות פתיחה ויש להקפיד בה על ההתאמה לנתונים בלבד, ולא להתעכב על ניסוח, לכידות לשונית וכד'.

להלן הטבלה המלאה:

מטלה מס' 1 המכתב של רות	מטלה מס' 2 מי ידליק את נרות השבת?
אפש	אשת בחוילה,
מכתב	סיפור
רות	אסי
בת הצלה, אשה	אזיק

רצוי מאוד להספיק בשיעור גם את מילוי עבודה א' בעמוד 19 בחוברת. התשובות להלן בבדיקת ש"ב בשיעור ח'.

שיעורי בית: עבודות א', ב', ג', ד' בעמודים 19 - 21 בחוברת.

שיעור מבחן בהבנה ובהבעה / עבודת סיכום

בדיקת שיעורי בית:

א. 1. לשכנע, 2. מכתב, 3. בת דודה ב. נעמה, השם, שבת, שמחה/שלווה/רגיעה, נרות שבת, רות ג. שאלות פתוחות, ד. סיפור לדוגמה (כתב ילד בן 10): "מי ידליק את נרות השבת?" שאלה אסתי בת החמש. "באמת, איך לא חשבנו על זה, מי ידליק את נרות השבת?" שאלה גם אחותה הגדולה נחמי. "מה הבעיה, שאמא תדליק?" שאלה חני. "אבל אמא נסעה לבית הרפואה" ענתה נחמי. "אהה, נכון, אז שאבא ידליק!" הציעה חני. "אבל אבא נסע איתה", ענו הילדים. "אהה נכון". צללל צללל, אסתי מיהרה להרים את הטלפון. "שלום" נשמע קול מוכר מבפנים. "זה סבתא, התקשרתי להודיע לכם שאני וסבא באים אליכם לשבת. כי - מי ידליק לכם את נרות השבת? ומי יעשה קידוש? ... אז אפשר כבר לבוא?" "בטח" ענתה אסתי "להתראות. אסתי ניתקה את הטלפון, ואמרה בקול: "סבתא תדליק את נרות השבת!"

במבחן יש לבדוק את רכישת הנושא של "פעילות טרום ..." סוגי קריאה ואיתור הנושא בטקסט - הן בהיבט ההבנה והן בהיבט ההבעה. ניתן להפנות את התלמידים לסיכום פרק א' המופיע בעמוד 14 בספר, ובמבחן להציג דף דומה שבו חסרים חלקים אותם נדרש התלמיד להשלים. דוגמה לכך תוכלו למצוא בנספח א' (ניתן לצלם).

מלבד החלק העיוני, יש לבחון על החלק הביצועי. אפשר לתת את המשימה המופיעה בעמוד 22 בחוברת כחזרה לקראת המבחן, ולבנות מבחן בדומה לכך. וניתן למלא משימה זו בכיתה כעבודת סיכום. במקרה זה, על המורה להפעיל שיקול דעת עד כמה להיות מעורב בתהליך הכתיבה, כדי שהתלמידים יפיקו מכך תועלת, וגם לתקבל תמונה לגבי הבנת הנושא על ידם ושליטתם בו.

שיעור ח' - מיון טקסטים לפי סוגות (עמ' 15 - 18 בספר, עמ' 23 - 25 בחוברת)

פתיחה: המורה תולה על הלוח תמונות של בניין מגורים, בית ספר, בית מלון, בית אבות* (ללא שילוט) ושואל: האם תוכלו לזהות לפי המבנה החיצוני מהו ייעודו של כל אחד מהבניינים האלו? - אפשר לזהות שזהו בניין מגורים גדול: מרפסות, חלונות, כינסה עם תיבות דואר לכל זווית. אבל בשאר: קשה קצת לראות הבדלים. קשה לזהות

- אכן כן, יש בניינים שמבחינה חיצונית מאוד דומים.. אך אם נכלל להיכנס לתוך הבניין, לבקר בחצריו, האם אז יהיה ניתן לזהות למה הוא משמש? - כן - לפי מה יש בפנים. - זהו "המבנה הפנימי". מתכנני הבניין בוונים לפי הצורך: אם זהו בית ספר, צריך חדרים המתאימים לכיתות, אם זה בית חולים, צריך חדרים המתאימים לחולים, וכך גם בבית אבות או בית מלון. (אפשר להוסיף פירוט בהתאם לצורך ולהתעניינות) מה הקשר בין בניינים אטקטיים? בפרק הראשון עסקנו בזיהוי מבנה החיצוני של טקסט, וכיצד נוצרים בו. בפרק זה, נעמיק יותר ונציג את "הבניין הפנימי", נכיר את המבנה הפנימי של טקסטים. איפה נמצא "חדר סובה" היכן "חדר תוצאה". באיזה טקסט נמצא "חדרי מבוא של זמן, מקום וזמניות", באיזה תהיינה הרבה דעות. (*אפשר לקבל במיון תמונות של מבנים שונים).

אם המבנה הפנימי של הבניין נקבע לפי המטרה שלמה נבנה, גם המבנה הפנימי של כל סוג טקסט נקבע לפי המטרה שלמה הוא נכתב. לדוגמה, אם מטרת הטקסט להצריך כווצ להשתמש במכשיר מסוים, בודאי נמצא במבנה הפנימי שלו הוראות, שבהן מילוי ציווי. אם מטרת הטקסט לשתף בחוויה אישית, בודאי נמצא במבנה הפנימי מילות רגש ותואורים.

ספר - עמוד 15: קריאה.

ספר - עמודים 16, 17: סקירת שלושת הטקסטים לאיתור הנושא (זרימת מים) והמבנה החיצוני (טקסט רציף בחלוקה לפסקאות).

חוברת - עמוד 23 משימה 1: התשובות: 1, 2, 3, בשלושתם. אבל בכל זאת הם שונים... בסוגה. מה זו סוגה?

ספר - עמוד 17: קריאת הגדרת סוגה וכן תקצירי מידע על שלושת הסוגות טקסט מידעי, טיעוני וסיפורי. *על פי ה* סוגות אלו, ישנה סוגה נוספת, שבה המבנה החיצוני ייחודי, שונה מן המבנה שהיכרנו בשלו הסוגות האלו.

ספר - עמוד 18: הכרת הסוגה של הטקסט המפעיל.

הטקסט המפעיל היה שונה מן השאר גם במבנה החיצוני, אבל ההבדל המשמעותי בין סוגות הטקסטים הוא המטרה. לכל אחד מכותבי הטקסטים האלו היתה מטרה שונה בכתיבתו. האחד רצה לתת לקורא מידע, איזהו? - מס' 1, קריאת הטקסט "זרימת המים בים". אחרי שקראנו טקסט זה יש לנו מידע, אנו יודעים על הצריחה שקיימת בים מה שאולי לא ידענו קודם.

כותב אחר רצה לגרום הנאה לקורא, לשתף בחוויה ולמצא מוסר השכל - איזהו? הסיפור בטקסט מס' 3. קריאת הטקסט "לא נסחף". האם אכן נהניתם? איזה מוסר השכל אצעתם מן הסיפור? - שלא להיסחף אחר הצרכים, גם במובן הפשוט של המילים, להיזהר מן הלזים, וגם במובן העמוק, לא להיכנס להשפעה שלילית מן החברה.

מהי המטרה בטקסט מס' 2? - קריאת הטקסט "לשחות נגד הזרם" - אפשרי וכדאי". המטרה המיוחדת של טקסט זה כותבה די בפירוט, הכותב רצה לשכנע אותנו להימנע מהיסחפות אחר החברה ללא מחשבה.

הטקסט המפעיל: "איך להישמר מנזקי השמש" רשם לנו הכותב הוראות, המטרה שלו היתה... להורות לנו כיצד יש להישמר מנזקי השמש. קריאת הטקסט. עכשיו אנחנו יודעים בדיוק כיצד להישמר מנזקי השמש, בעזרת ה'.

כאלמור, לכל סוגה מטרה מנה. הבדל זה של מטרת הכתיבה מוביל אחריו הבדלים במבנה הפנימי של כל סוגה ובסגנון הכתיבה המאפיין אותה. בטקסטים שונים במטרה שלהם, במבנה הפנימי ובסגנון הכתיבה הם נקראים טקסטים מסוגות שונות. (יש לכתוב זאת על הלוח ככותרת). לכל קבוצה של טקסטים בעלי אותה מטרה, יש מבנה פנימי דומה, ובסגנון כתיבה המתאים להם. עדיין לא למדנו מהו "מבנה פנימי" ומהו "סגנון כתיבה", אבל כבר עכשיו אתם יכולים לקרוא סיפור ולהרגיש שהוא כתוב "בשפה אחרת" מאשר טקסט שבו מובא מידע יש. אנחנו יכולים לקרוא טקסט טיפוני ולהרגיש שיש בו משהו בפנים שלרוב אנחנו להבין את הטענה של הכותב, ולהשתכנע. בהמשך השיעורים, נבייר כל סוגה מקרוב, ונלמד על המבנה הפנימי שמאפיין את הטקסטים בכל סוגה, ועל סגנון הכתיבה המתאים.

שיעורי בית: עבודות א' ב' בעמודים 24, 25 בחוברת. אתגר: כתיבת סיפור בנושא: "לא רציתי לבכות".

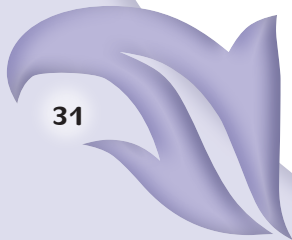
שיעור ט' - הבעה: כללים לכתיבת טקסט מאושר (עמ' 21 - 24 בספר, עמ' 28 - 31 בחוברת) . . .

בדיקת שיעורי הבית. תשובות: הסוגה בטקסט ראשון היא "טקסט מידעי", שכן בטקסט זה ניתן מידע על הדמעות. טקסט שני הוא טקסט מפעיל שנותן הוראות שימוש בתרסיס, טקסט שלישי הוא טקסט טיעוני שמביע טענה שיש מקרים שבהם הבכי עשוי להועיל. בשאלה ראשונה אנו מחפשים מידע, לכן נמצא את התשובה בטקסט המידעי. התשובה: הדמעות מופרשות מבלוטה הנמצאת בפינה החיצונית של כל עין, מתחת לעפעף העליון. בשאלה השנייה אנחנו מחפשים "כיצד משתמשים", נחפש הוראות הפעלה בטקסט המפעיל. התשובה: מרססים בפינה הפנימית של העין, כשהיא סגורה. בשאלה שלישית, השאלה היא "האם מומלץ", מחפשים המלצה, נמצא אותה בטקסט הטיעוני. הטענה שם אומרת שאין להימנע מבכי בכל מקרה, כי לעתים הוא עוזר להרגע. לסיכום המשימה - לכל טקסט מטרה משלו, כל סוגה עזרה לנו לענות על שאלות מסוג אחר. הסוגה שלא הוצגה כאן היתה: טקסט סיפורי. אם יש תלמידים שכתבו סיפור בנושא "לא רציתי לבכות" אפשר להקריאו ולתלות בפינת הלשון בכיתה.

פתיחה: השיעור הקודם התעסקנו בזיהוי הסוגות של טקסטים. מדוע בעצם הנלמד הזה חשוב להבנת הנקרא? אם נקרא את כל הטקסטים בלי להבחנה, איזהו סיפור, איזהו מידע, איזהו מפעיל ואיזהו מלמדי, מה יקרה? - לא נפיק מהטקסט את כל מה שאפשר. בגלל שיש צרכים שהטקסט הוא מידע, אפשר ללמוד ממנו עובדות חדשות שלא ידענו, ולא סתם להנות מהקריאה. אם אנחנו מזהים שזה טקסט סיפורי, נחפש את המסר המסתתר ונחנה אותו. אם זהו טקסט מפעיל, נדע שאנחנו צריכים לדיוק בהוראות כדי שיצאו תוצאות טובות, וכשמדובר בטקסט טיפוני, נבדוק מיהו הכותב, ונבחן האם טענותיו ועמדותיו מתאימות לערכים עליהם חונכנו. נקרא בצורה ביקורתית, ונבחן היטב את הדברים שכתב.

אבל היום אנחנו השיעור הבעה. כאשר רוצים לכתוב, האם גם אז עלינו להירשם הכתיבה, באיזה סוגה נכתוב את הטקסט? - כן, בולגאי. רק אחרי שנדע באיזה סוגה אמור להיות הטקסט, נדע באיזה מבנה פנימי לכתוב, ובאיזה סגנון ולשון להשתמש בכתיבתנו. השיעורים הבאים נתנסה גם אנחנו בכתיבת טקסטים. השיעור הבית הנקרא נעמיק בכל סוגה, הן מהחינת המבנה הפנימי והן מהחינת סגנון הכתיבה, ובשיעור הבעה נתאמן לכתוב את הטקסט בעצמנו לפי המבנה והלשון המתאימים לו. ומה נעשה היום?...

- מי יכול להסביר לי את המילה "מאלער"? - מנה. האם למילה זו ישנה משמעות נוספת? ... המורה מצמיד עץ הלוח את סוף ה"מאלער" (אפשר לציב מתק הספר בהלצה). מה פירוש המילה מאלער בסוף זה? - קיבל אישור. אולי מנעתי שישנם מכשירי פלאפון שעוברים בבדיקה על ידי וועדת רבנים, שאין בהם בעיה של תקשורת מזיקה, למכשירים שעברו את הבדיקה בהצלחה, ניתנת החותמת: מאלער. ומה הקשר להבעה? אם רוצים שהטקסט שכתב יהיה מאלער. עלינו ללמוד את הכללים כיצד לקבל אישור. אילו כללים אתם הייתם חושבות להציב בדרכי לקבלת תווית "טקסט מאלער"? - תשובות שונות, המורה יכולה לרשם על הלוח את התשובות המוצרכות הן הכללים בעמוד 19 בספר.

ספר - עמוד 19: בקריאת הכללים ניתן להסביר במילים בודדות את המושגים, הבנה לעומק תערך תוך כדי התרגילים. להלן הצעה להסבר והדגמה קלים - יאז טאב הולך בתאם, בצדק התורה שהוצגה מצור לצור. טקסט טאב הולך בתא"ס, שמירה על הלה עניינים: תוכן - מלפון המילה "בתוך", מה שכתוב בתוך הטקסט. לפון - באיזו לפון, באילו מילים משתמשים, וכיצד מארגנים אותן מבחינה חיצונית: הכתב ברור, ומבחינה פנימית: באופן תקין ללא עזיאות. החלק השלישי של התא"ס, הוא המבנה. לטקסט יש מבנה פנימי, כל המשפטים אמורים לעסוק בנושא אחד, להיות קשורים זה לזה ולהיכתב בסדר מתאים.

שימו לב: כללי הכתיבה עלולים להיות קשים לקליטה כאשר הם מנותקים מהקשר. לכן הבאנו לאחר מכן תרגילים הממחישים שגיאות, ועל התלמידים לערוך תיקונים בהתאם לכללים. מאידך, להתעלם מן הכללים באופן מוחלט גם לא מומלץ, שכן המטרה שלנו כמורים לתת לתלמידים את הכלים להצלחה, לגלות להם את כל ה"סודות" שלא יקבלו לשווא הערות על הטקסטים שהם כותבים, מבלי לדעת את הכללים.

למעשה, על המורה להפעיל שיקול דעת, בהתאם לרמת ההתעניינות ויכולת הריכוז בכיתה, לקרוא את הכללים להסביר, להדגים בהתאם לצורך. על מנת ליצור מעורבות של התלמידים, ולהימנע מהרצאות ארוכות, אפשר לתת לכל זוג משימה: להסביר זה לזה את הכללים הכתובים בעמוד 19. כלל אחר כלל לסירוגין. מה שלא ברור - לשאול בסוף את המורה שיסביר לכולם רק את החלקים שאינם מוכרים.

נקודות שאולי ידרשו הסבר: **נושא** - לכל טקסט יש נושא שעליו הוא מדבר, אין לכתוב בטקסט דברים שאינם קשורים לנושא. **מטלה** - זוהי ההוראה, יש לשים לב ולפעול לפי הדרישה. **מטרה** - המטרה עונה לשאלה "בשביל מה כותבים את הטקסט?" - לתת מידע, לשכנע או לתת הוראות. **משלב שפה** - רמה לשונית, אפשר לכתוב ב"מילים יפות" שלא רגילים לשלב אותם בדיבור, כמו: דממה, עלטה, מאושר וסוחף... או ב"מילים רגילות", כמו: שקט, חושך, מושך... צריך לבחור במשלב המתאים למטלה, למטרה ולקהל היעד. **תקינים** - מתוקנים, שאינם שבורים, לא חסרות בהם מילים, לא מבולבלים בסדר המילים, ובהתאמה של זכר ונקבה, יחיד רבים.

ספר - עמודים 20 - 21, חוברת - עמודים 26 - 27, משימה 2: על המורה לקרוא כל טקסט, לבקש מן התלמידים לומר איזו בעיה קיימת בו, לקרוא את ההערה שבחותם הטבוע לצד הטקסט בספר, ולבקש דוגמאות לבעיה הרשומה בו. לאחר הדיון והרישום על הלוח, התלמידים מבצעים את המשימה בחוברת תוך היעזרות בכתוב על הלוח. התשובות: א. אין התאמה של משלב שפה לכתיבה - אילו מילים בטקסט אינן מתאימות למשלב של כתיבה? לרשום על הלוח את החלופות: מה שקובע הוא הנוף ששמה מסביב לים ◀ צבעו של הים מושפע מן הנוף שסביבו. אם הנוף בהיר אז השמים שלמעלה משתקפים ואז אפשר לראות מים כחולים ◀ אם הנוף בהיר, השמים שמעל משתקפים במים, והים נראה כחול כמוהם. ככה זה בים השחור, הבנתם? ◀ זהו המצב בים השחור, ועל כן צבעו כהה.

ב. בטקסט "עומקו של הים השחור" - כאשר יש חוסר לכידות הטקסט לא מלוכד בנושא אחד, בטקסט זה יש משפט שאינו קשור לנושא העומק של הים השחור, איזהו? תשובה: "הים השחור נקרא כך בעקבות השתקפות ההרים השחורים שמקיפים אותו".

ג. "הכינרת" - בטקסט זה כל המשפטים עוסקים באותו נושא, אך אינם מסודרים ברצף הגיוני, גם הקשר בין משפט למשפט אינו ברור. יש לכוון את התלמידים לתוצאה הבאה, בעזרת דיון כמובא להלן, תוך רישום על הלוח: "הכינרת היא ימה בצורת כינור" איזה משפט מהמשפטים הפסקה קשור למטרה זו המצגת על צורת הכינור של הכינרת? - "לכן שמה כינרת". אם נשאיר את הסדר הקיים, נראה שאין קשר בין המשפט של "ממנה שלמים את המים ומבזלים לכל הארץ, לבין י"כן מה כינרת". מה הקשר בין השם כינרת להבאה לכל הארץ? נשיק ונכתוב: "המים בכינרת מים זכים הראויים לשתיה" ולכן מה קורה? איזה משפט ניתן לומר תוצאה לכך שהמים בכינרת זכים וראויים לשתיה? נחזור למשפט שבזלזלן עליו... ונסו את מילות הקשר: "משום כך שואבים ממנה את המים ומובילים לכל הארץ". [המשך הדיון מותנה

בריכוז ושיתוף פעולה של התלמידים, אם נראים כבר סימני קוצר רוח, ניתן להסתפק בחלק הראשון בלבד, ואת ההמשך להשאיר כמו במקור]. נשאל: מדובר כאן על הכינרת החורף, ועל הכינרת בקיץ, ובסוף ישנו משפט סיכום: לכן חשוב להתפלל לירידת גשמים בכמות כזו שתמלא את המאגרים בכינרת. מה אדעתכן צריך לבוא לפני משפט זה, משפט המתאר את מצב הכינרת בקיץ או בחורף? - בחורף, כי מדובר כאן על תפילה לגשמים. לכן נהפוך את הסדר, ונכתוב קודם מהמילים "בקיץ מוזרמים מים ממי הכינרת לכל הארץ והמפלס יורד", ואח"כ נכתוב על החורף. ונסיים במשפט הסיום. קריאה מחודשת של הטקסט המתוקן, ומילוי חלק ג' במשימה 2 בחוברת.

ד. הבעיה: "התוכן אינו מתאים למטרה". מה היתה המטרה של מכתב זה לפי ההוראה? - בקשה לשילוב אתר הכינרת בטיול השנתי. התלמידה תארה עד כמה כדאי לבקר באתר, אבל לא כתבה את העיקר - הבקשה. **שיעורי בית:** התיחסות לטקסטים המופיעים בעמוד 22 בספר, עבודות ה', ו' בעמוד 28 בחוברת.

שיעור י' - הטקסט המידעי (עמודים 25, 26 בספר, עמ' 29 - 32 בחוברת)

בדיקת שיעורי בית. התשובות:

ה. בכל אחד מן המשפטים יש לומר את המשפט המתוקן, ולהסביר מה היתה הטעות במשפט המקורי:
* יש להימנע ממשחק מיותר במים (סדר). * יש לסגור את הברז מיד בתום השימוש (סדר).

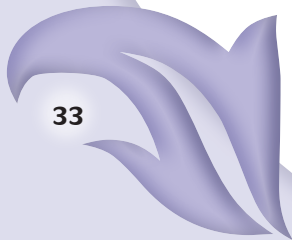
* יש לטפל בברז שמטפף באופן מיידי (חסרה מילה). * אפשר להשקות עציצים במים שנשארו בכוס שתייה (חוסר דיוק לשוני וקשר בין חלקי המשפט). * כאשר מחכים שהמים יתחממו באמבטיה, כדאי להניח דלי תחת הברז ולהשתמש במים שבו לשטיפת רצפות (חוסר התאמה דקדוקית). * מומלץ להשקות את הגינה בשעות הלילה (חזרה מיותרת על המילים: "בשעות הלילה").

ו. "הצעות לחיסכון במים בשימוש ביתי" מס' 2 - הטקסט אינו מתאים למטלה משום שהמטלה היתה לכתוב הצעות לחיסכון במים, בטקסט יש הסבר משכנע אודות הצורך בחיסכון במים בשימוש ביתי, אך אין בו הצעות איך לעשות זאת. הטקסט אינו מתאים לסוגה, שכן הוא אמור להיות "טקסט מפעיל", שבו רשימת הוראות ובטקסט זה אין רשימה אלא מלל רצוף.

פתיחה: ילדים אלהים אדעת דברים חדשים. ילדים סקרנים שאליהם האון שאלות: מדוע עליהם המדבר? ולמה לבה ההר? למה הר געש מתפרץ? ואיך האון מתפרץ? איך מדפיסים תמונות צבעוניות? ובכלל, איך פולאות המכונות? התשובות לכל השאלות האלו ניתנות מידע. טקסטים שניתנים מידע נקראים "טקסטים מידעיים".

היום נקדים עיננו אל אטובת הבנת הטקסט המידעי. כבר למדנו שכל סוגה יש תל"ם שלה. היום נכיר את התל"ם של הטקסט המידעי, את התוכן, האלן והמאנה שמתאימים לטקסט כזה. המורה כותב על הלוח כותרת: הטקסט המידעי, מתחתיו את האות ת', מתחתיה: ל', ומתחתיה מ'. ת' - תוכן. איזה תוכן נמצא בטקסט המידעי? - תוכן שבו מידע, ידיעות הקלרות אנליזה שהטקסט נכתב אודותיו. נמצא תוכן ברור ומפורט וגם תואם לקהל היעד. יש טקסטים המיועדים לילדים צעירים, נמצא בהם הסברים גם על דברים פשוטים ומפורטים, הסברים כאלה לא נמצא בטקסט המיועד לילדים בוגרים.

ל' - לשון. האיזה סגנון כתיבה כתוב הטקסט המידעי? האם נמצא בו נימה אישית, כנא: "תמיד אהבתי ליהיט בעונמי, כי יש להם צורות מעניינות", או רק שפה עניינית, כנא: "לעונמי צורות מעניינות". - הטקסט מידעי אין מקום לדעה, להבעת רגש ואין שימוש בעלף ראלון של "אני...". הטקסט מידעי השפה היא עניינית, עובדות ברורות. מהי עובדה? עובדה היא דבר בטוח, מוחלט, שאין להתווכח עליו. כשאנו קוראים טקסט שבו יש אטוב מנון מידע, אנחנו רוצים למנוע על עובדות, ידיעות ברורות. הטקסט המידעי העובדות אינן מופיעות בהישמה, הן מובאות בתוך משפטים, והמשפטים קשורים זה לזה. בצדק כלל מדברים בטקסט המידעי על סיבות, תוצאות, תהליכים (דברים שמתרחשים בסדר מסוים), ולכן הקשר בין המשפטים בטקסט מידעי הוא בצדק כלל

קשר של סיבה ותוצאה, או קשר של זמן. הטקסט המיצעי נמצא גם הרבה מילות תיאור המתארות את המצב, את המראה וכדומה. מ - מבנה. כיצד נראה הטקסט המיצעי "מבנין"? מהם החזרים שבמבנה שלו? - הטקסט המיצעי נמצא משפט פתח בתחילה, משפט שנותן את עיקר המידע שילבא הטקסט. לאחר משפט זה יבוא תיאור מצב והרחבה הכוללת סיבות, תהליכים או תוצאות. לעיתים נמצא בסוף טקסט מיצעי משפט סיכום, המסכם את עיקר העניין שאילו דובר הטקסט.

ספר - עמוד 23: קריאת סיכום הדברים על התוכן, הלשון והמבנה של הטקסט המידעי.

טקסט מיצעי נקרא טקסט "יבש", אין בו סערת רגשות או וויכוחים על דעות, הטקסט יבש, אבל אנחנו נקרא טקסט מיצעי העוסק בעניין. קריאת הטקסט מתוך מגמה לבחון האם הוא אכן עומד בכללי הטקסט המידעי (משימה 3).

חוברת - עמוד 29, משימה 3: תשובות: 1. בטקסט מופיע מידע מפורט בנושא העננים. 2. הנמען הוא נוער (לפי הכתוב בהוראה "טקסט מידעי לבני הנעורים") רמת המידע תואמת (המילים: זעירות, מרחפות, טריליוני, גבישי קרח, נושאות, מתרחשות, התנגשויות - הן מילים שבני נוער מכירים. אם הטקסט היה מיועד לילדים קטנים, הוא היה עובר שכתוב למילים מוכרות יותר). 3. לא נמצאו הבעת דעה או גילויי רגש בטקסט זה. 4. קשר של סיבה ותוצאה: "כיוון שהטיפות וגבישי הקרח הללו הם זעירים, הם נישאים באוויר על ידי הרוחות". 5. קשר של זמן: "לאחר מספר רב של התנגשויות כאלה מגיעה הטיפה לגודל של כמילימטר". 6. תיאורים בגוף שלישי, "צונחות ... טיפות, והן יוצרות שטף של גשם סוחף" (ייתכנו תשובות נוספות).

אכן, הטקסט מאלץ? האם מצאנו בכל הכאילו, ואכן, מי שקרא אותו מקבל מידע מהיר על העניין והיווצרות הגשם בתוכו. התוכן, הלשון והמבנה שרתו את המטרה, וקובלנו מיצעי. הטקסט רוצה להיות עוז יותר מאלה, ולקבל גם כותרת.

ספר - עמוד 23 למטה, חוברת - עמוד 30, משימה 4: איזו כותרת תתאים לטקסט זה? הבה אנבדוק: "סוגי עננים" זו כותרת עניינית, אבל האם היא מתאימה לתוכן הטקסט? לא. לא זיכרו כאן על סוגי עננים, אלא על כל ענן שהוא. אפשרות שנייה: "טיפות מרחפות" אכן זיכרו הטקסט על טיפות מרחפות, אבל זה לא הנושא העיקרי, דרך כותרת זו לא ברור על מה ידובר הטקסט. הכותרת הנבחרת היא השלישית: מהו ענן? כן. כותרת יכולה לבוא לפעמים גם בצורת משפט שאולי. כשאנו רואים כותרת כזו, אנו מבינים שהטקסט נקרא תשובה על השאלה הזו. ואכן הטקסט הזה הסבירו לנו מהו ענן.

היכן אתם נפגשות עם טקסטים מיצעיים? - בספרי אימז, במבחנים בהקנת הנקרא... וגם בשבועונים כמו "מראה לילדים" יש מצור של "נפלאות הבריאה". במצור זה מביאים לקראים מיצעי על נאליים שונים מן הטבע. האם אדעתכם גם במצור כזה נמצא מבנה של טקסט מיצעי "יבש" כמו שאלנו? - לא. במצור כזה מלבד המטרה לתת מידע, יש מטרה לגרום לקרא הנאה, שיהיה לו חשק לקרוא את הדברים. יש מטרה נוספת - ארגש אותו מן התוכן, שיתעורר להתפעל מנפלאות הבריאה. לכן גם נראה תוספת למבנה ה"יבש". תהינה עובדות ברורות, סיבות תהליכים ותוצאות, אבל תתלוץ לך גם נימה אישית, פנייה לקרא, תיאור מרגש וכדומה.

ספר - עמוד 24: קריאת הטקסט "צבעים מתחלפים", איתור החלקים שנוספו על המידע, ובאים להוסיף רגש ועניין לטקסט. (הפסקה הראשונה המתארת את ההתרגשות מצבעי השקיעה והזריחה. וכן ביטויים כמו: "לענינו", "נראים לנו", "כמה מרגיע ונעים").

בשלב זה מומלץ למלא את המשימה שאינה ממוספרת, מופיעה בעמוד 30 למטה. במשימה זו על התלמידים להבחין בין משפטים שבהם יש הבעת דעה או גילוי רגש, לבין משפטים שיש בהם עובדות בלבד. תשובות: 1. רגש, 2. עובדות, 3. עובדות, 4. דעה, 5. עובדות, 6. רגש, 7. דעה.

חוברת - עמוד 30, משימה 5: תשובות: את הכותרת יש לשנות משום שהיא לא "עניינית", לא מספיק ברור דרכה על מה מדובר בטקסט. יש לבחור בכותרת "איך משתנה צבע השמים?" כי היא מגלה לנו בדיוק על מה ידובר בטקסט, ואילו כותרות כמו: "שמים" או "צבעים" הן כותרות כלליות מדי, ולא ניתן להבין מה הנושא המדובר בטקסט בדיוק.

האם הטקסט הזה כתוב כולו בפסקה אחת? - לא, הרבה יותר. מצאנו לא כתבו הכל ב-3? מצאנו ירצו שורה

התחילו כל פעם פסקה חדשה? - כי התק העניין הכללי של ההסבר "איך נשתנה צבע העיניים?" יש נעלי מנה. כל על כזה כתוב הפסקה נפרדת. הטקסט מוצג כזה ארוך, יש בו מספר פסקאות, נכלל פאנים רבות למצוא באתרות מנה. באתרות נוספות לפני כל פסקה, שאומרות לנו בצורה עניינית על מה ידובר בה. הצמד 31 בחוברת מופיע הטקסט לאחר השכתוב, כשהוא טקסט מוצג יש בשם "איך נשתנה צבע העיניים?" בבית תקראו את הטקסט, ותשמעו באתר מנה מתאימה לכל פסקה, תוכלו להיעזר במאגר הכתובות המופיעה.

שיעורי בית: עבודות א', ב', ג' בעמודים 31, 32 בחוברת.

שיעור י"א - הבעה: כתיבת טקסט מידעי (עמודים 25, 26 בספר, עמודים 33 - 35 בחוברת).

בדיקת שיעורי בית: תשובות עמוד 31, עבודה א': כותרת ראשונה - התגלות הצבעים בקרן האור, שנייה - הצבע הכחול של השמים, שלישית - צבעי השקיעה והזריחה.

תשובות עמוד 32, עבודה ב': 1. הערפל הוא הצטברות אדי מים באוויר הפוגעת בראות. 2. כששורר ערפל האוויר נראה לא שקוף, וקשה לראות עצמים גם אם הם במרחק לא רב מאיתנו. עבודה ג' - משפט ראשון לא מתאים, מכיוון שהוא מביע רגש, ובטקסט מידעי אין מקום להבעת רגשות. משפט שני מתאים, יש בו עובדות ברורות. משפט שלישי אינו מתאים, משום שהוא מביע דעה, ובטקסט מידעי אין מקום להבעת דעה.

פתיחה: ציינו את עמכם בבית, אחת"3, אלמא מבקשת שתעסיקו את האחים הקטנים. הם רוצים שתבנו להם בניין האלו. מה אתם צריכים קודם כל? את האלו. ואם אין לכם האלו? אי אפשר לבנות. צריך לקנות... היום נבנה ביחד טקסט מוצג, נכתוב אותו בעצמנו. אבל כדי לבנות מוכרח שיהיו בידינו אבני האלו. אבני הבניין של הטקסט המוצג הוא... המוצג. כשכותבים טקסט מוצג צריכים מוצג בנעלי עמלים לכתוב עיו. ישנם נעלים יש לנו יוצג קודם עיו, ויש נעלמך לאסוף מוצג ממקורות נוספים. היום נכתוב טקסט בנעלי סוגי עניי, איזה מוצג יש לכם כבר בנעלי...?

ספר - עמוד 25: על מנת להקל על מלאכת הכתיבה ואיסוף המוצג, מוצג בפנינו טקסט סיפורי עניין אצות ממנו גם מוצג בנעלי סוגי עניי. קריאת הסיפור "אם ובת בענן אחד".

חוברת - עמוד 33, משימה 6: השלמה על פי פעילות טרום קריאה: מידעי, לתת מידע, לילדים, מהסיפור "אם ובת בענן אחד". המשך על פי הכתוב בחוברת, והשלמה תוך כדי דיון: באילו משפטים בסיפור אפשר למצוא מוצג בנעלי: "סוגי עניי"? - תלמידים מקריאים את המשפטים המתאימים, כמו בשורה 11: ענני נוצה הם לבנים, מזכירים בצורתם צורת נוצה... עוד מידע ניתן למצוא בשורות... 12, 13, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24. כיצד נארגן את כל המוצג הזה לטקסט מוצג? נלק בתל"ם של הטקסט המוצג, ונעזר בעז"ה לטקסט מאלה. הנעלי של הטקסט נכתוב יהיה "סוגי עניי". אילו תתי נעלים יזכרו בו? - עניי נוצה, עניי כהים, עניי שכתוב ועניי צעיר. מה תהיה הכותרת הראשית? - סוגי עניי.

אפשר להמשיך ולתת הדרכה בנוגע לחלק הלשוני של הטקסט המידעי, ולמבנה שלו, על מנת שהתלמידים יגיעו מוכנים יותר לכתיבה נכונה, ובעמוד 35 תיערך עבודת הבדיקה מול המחווה המופיע בעמוד 26 בספר. אם קשה לתלמידים להתרכז ולשמוע כללים זמן ממושך, ניתן לתת להם להתנסות מיד בכתיבה (עמוד 34 בחוברת), ורק לאחר כתיבה זו לעבור לדברי ההדרכה שלהלן, כהכנה לשיפוץ שלו בעמוד 35 בחוברת. אל המחווה להתייחס אח"כ.

באילו עמלים בכתובת הטקסט המוצג? (לפי המופיע הצמד 23 בספר) שפה עניינית, הלי הבעת דעה ועיו רגש, נעתיק רק עובדות בראות. נקשר בין המשפטים בצורת מילות קישור העיקר של סיבה ותוצאה או זמן ונעלה תיאורים בעז"ה עיו. מכיוון שצדק כאן על סוגים של... יהיה מן הראוי להשוות ביניהם תוך עיו מילות קישור כאלו: בצדמה ל... או בשונה מ...

באיזה עמלים נבנה את הטקסט? מנה של טקסט מוצג: נתחיל במשפט פתיחה, כמו למשל: כמעט תמיד נראים על פני העיניים עניי, אך יש סוגים שונים של עניי. או - ישנם עניי מסוגים שונים, לכל סוג מאפיינים אחרים. או - העניינים שאל פני

השנים אינם זיהים תמיד, בכל עונה יש עננים המתאימים לה. לאחר משפט המפתח נוסף תיאור מצב. איזה תיאור מצב אפשר לכתוב בטקסט כזה? יש לכוון את התלמידים להגיע למשפטים כמו: העננים אינם במראה שלהם, בצבע שלהם, בגובה שהם נמצאים בו ובאפשרות שלהם להוריד גשם. אחרי שכתבנו כזו פתיחה יפה, אנחנו יכולים להתחיל לתאר את סוגי העננים. נקפיד על סדר העיון. כיצד כדאי לארגן את תתי הנושאים בטקסט? - קודם לדבר על העננים שמופיעים בחורף, ואח"כ אלו של הקיץ, או להפך. אבל לא לערבב חורף וקיץ יחד.

חוברת - עמוד 34: כתיבת הטקסט המידעי "סוגי עננים".

דוגמה לחיבור אפשרי: פעמים רבות נראים על פני השמים עננים. העננים מופיעים בצורות שונות, ושונים זה מזה. נוהגים לחלק את העננים למספר סוגים: ענני נוצה - צבעם לבן, צורתם דומה לנוצר. הם גבוהים מאוד, ואינם עשויים להוריד גשם, לכן נראה אותם בקיץ. בדומה לענני הנוצה, גם ענני הכבשה הינם לבנים, גבוהים, מופיעים בעונת הקיץ, ואינם ממטירים גשם. אבל בשונה מענני הנוצה, הצורה שלהם מזכירה צמר של כבשה. סוג נוסף של עננים הוא ענני השכבות, צבעם אפור, גבהם בינוני, ומהם יורדים גשמים קלים, בסתו או בחורף. הסוג האחרון הם ענני הצעיף, עננים אלו מכסים את השמים כצעיף. גבהם בינוני וצבעם אפור כהה. עננים אלו מורידים גשם רב ולפעמים שולחים ברקים ורעמים וממטירים אף ברד. כמובן שעננים אלו אופייניים לעונת החורף. ישנם, אם כן, ארבעה סוגים של עננים - שניים המופיעים בעיקר בקיץ, ואינם ממטירים גשם, ושניים המופיעים בחורף, ודרכם מגיע הגשם לארץ.

אם נשאל סופר או עיתונאי האם הם מפרסמים את הטקסט שהם כתבו בדיוק כפי שהם כתבו אותו הפעם הראשונה, או שהם משפצים את הטקסט לפני כן, נקבל מכולם תשובה אחת: לאחר הכתיבה הראשונה יש לספרים הרבה עובדות: הם קוראים מה שכתבו, בודקים אם הדברים תקינים והרורים, אז הם מתקנים אותו ומספרים אותו עד שהם מרוצים, רק אז מצהירים לדפוס. לפעמים הם מצהירים לאנשים נוספים שיקראו, יחוו דעה, ויאמרו מה לא ברור, ומה צריך לשפר. לטקסט הראשון שכתבים בהתחלה יש עש מיוחד: טיטה. אפשר לומר שתמיד כשקוראים את הטיטה מוצאים שגיאות, מילים שחסרות, מילים מיותרות, אולי חסר כותרת מנה, אולי מילות קישור בין משפטים. אולי כדאי לשנות את הסדר, או סתם לכתוב בצורה יותר מאורגנת.

על מנת שיהיה לנו קל לכתוב ולבדוק טקסט שכתבים, פיתחו כלי עקראי: נחמן (-זה הניקוד על פי המילון, אך רגילים לכתוב: נחמן). מילון - לחוות דעה. המחון עוזר לנו לכתוב את הטקסט שכתבנו, ולחוות עליו דעה. לא מספיק לומר על טקסט שהוא "יפה" או "לא כל כך טוב", כי הערכה כזו לא תעזור לנו לתקן ולשפר אותו. המחון ממקד אותנו בנקודות מסוימות, דרכן קל לנו לדעת במה הטקסט שלנו טוב, ומה נזכר לשפר בו.

ספר - עמוד 26: קריאת המחון. לפי מה בנוי המחון? לפי הכללים שלמדנו בשיעורי ההבעה הקודמים. על הכל תלמיד לבדוק תוך כדי קריאת המחון את הטקסט שכתב בעמוד 34, ולסמן לעצמו מה עליו לשפר: אם צריך להשמיט הבעת דעה וגילוי רגש, או להפוך גוף ראשון "ראינו..." לגוף שלישי "יש..." וכדומה. יש לעודד את התלמידים לשאול אם הם מתלבטים לגבי ניסוח מסוים. דרך עבודה זו אנו מכשירים את התלמידים לכתובה עצמאית. נמנעים מהחשש של ביקורת חיצונית, מעודדים בקרה עצמית. רואים תיקון כדבר לגטימי ואפילו חיוני. ויוצרים אווירה של בנייה. ניתן לצלם את דף המחון עבור התלמידים שיסמנו לעצמם את הנקודות בהם הצליחו, ואת הנקודות שעדיין לא מלאו כראוי להשאיר ריקות, עד לשיפורן בטקסט המשודרג.

שיעורי בית: יש לסיים לשפץ את הטקסט "סוגי העננים" ולהגיש לבדיקה.

כמו"כ יש ללמוד למבחן בנושא סוגות טקסטים, הבנה והבעה בטקסט מידעי; עמודים 26-16 בספר, עמודים 23-35 בחוברת. אין לדרוש מן התלמידים ללמוד בעל פה את מרכיביהם וסגנונם של כל סוגה וסוגה, אלא להכיר בעובדה שקיימים סוגות שונות של טקסטים, ולדעת מה מטרת כל סוגה. בנושא הטקסט המידעי, על

התלמידים להכיר את המבנה, סגנון הכתיבה והכותרת המתאימים לו. גם כאן, אין לדרוש לצטט את הכללים אלא להשתמש בידע זה לצורך הבנה והבעה. נושאים לטקסטים סיפוריים תוכלו למצוא בנספח ג' במדריך זה. בשלב זה מומלץ לאסוף את חוברות המשימות, ולתת ציון על מילוי המשימות בכלל והערכה על פעילות הכתיבה בטיטה והשיפוץ בפרט.

מבחן בהבנה ובהבעה - סוגות טקסטים והעמקה בטקסט מידעי

במבחן יש לבדוק האם התלמידים מצליחים להבחין בין סוגות שונות, ומתמצאים בטקסט מידעי. ניתן לערוך את המשימות הבאות:

א. לפניכם טקסטים בנושא ... רשמו מהי מטרתו של כל אחד מהם.

ב. לפניכם טקסטים זהו לאיזו סוגה שייך כל טקסט וכתבו לפי מה ידעתם (ראו נספח ב').

ג. לפניכם טקסט מידעי. 1. איזה מידע מתוך הכתוב בטקסט היה ידוע לך קודם קריאתו, איזה פרט התחדש לך? 2. אילו מהפריטים הבאים מצאתם בטקסט זה, הקיפו ותנו דוגמה: הבעת דעה, סיבה ותוצאה, תיאור זמן, גילוי רגש, תיאור בגוף שלישי.

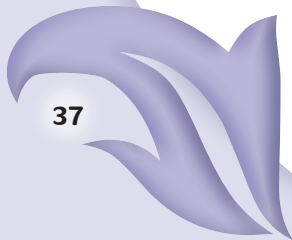
ד. כתבו טקסט מידעי בנושא... (נושא שנלמד לאחרונה בכיתה בטבע או גאוגרפיה). - בבדיקת משימה זו יש לשים לב לתוכן מתאים, מבנה מתאים: משפט פותח, נתינת מידע לפי סדר הגיוני ומקושר במילות קישור. לסגנון הכתיבה: תיאור עובדתי ללא רגש או דעה. כותרת עניינית מתאימה. וכן לתנאים הבסיסיים של: כתב, כתיב, פיסוק, מילות קישור ואוצר מילים. יש לציין לשבח כל שימוש בידע הנלמד, ולהעיר בצורה מכבדת אודות החסר.

שיעור י"ב: הטקסט הטיעוני (עמ' 27, 29 בספר, עמ' 36, 38 בחוברת)

פתיחה: מאתרים בכיתה עניין המזמן השוואה ודיון, למשל: שני ילקוטים אחד בעל שתי כתפיות לגב, ואחד בעל ידית אחת - לכתף או ילקוט הנישא על גבי עגלה. שואלים: מה דעתכם, איזה ילקוט עדיף, כזה ע... או כזה ע...? רושמים על הלוח שתי כותרות: ילקוט ... עדיף / ילקוט ... עדיף. תלמיד עונה ואומר, לנל: הילקוט בעל שתי הכתפיות עדיף, כי... הנורה עוצר אותו: "לא עאלתי למה, כאת, רציתי לשאול רק את דעתך, מה עדיף". רואים את שם הילד תחת הכותרת המתאימה. ... טאון עדיף ילקוט בעל שתי כתפיות על פני ילקוט בעל כתפייה אחת. מי חושב אחרת? - תלמיד אחר נבחר ומביע דעה הפוכה. רושמים שם הילד הנוסף תחת הטור המתאים בלוח: לדעתו של ... הילקוט בעל כתפייה אחת - עדיף". מי מצדד בדעה זו? מי טאון אחרת? המורה סופר אצבעות, ורושם תחת הטור המתאים רוב הכיתה בדעה ע...

האם אפשר לומר שהילד כאן צודק, והשאר טועים? לא. לכל אחד יכולה להיות דעה שונה בנושאים כאלה. אפשר גם לנסות לשכנע את הזולת בדעה שלנו, אבל חובתנו לכה את הדעה של האחר, כש שאנו מכבדים את הדעה שלנו. כיצד מכבדים את הדעה של הזולת? כאשר מביעים דעה בעל פה, כאשר תלמיד אומר את דעתו בפנינו, עלינו ל... הקשיב. ולא להתפלף באמצע בקריאות "לא נכון", "מה שתאוב" וכו'. ואם אנחנו לא מסכימים, אפשר לומר בסיום הדברים: "דעתי שונה" או "אני חושב אחרת". זוהי דרך מכובדת לומר, אני מכבד את דעתך, ומכבד גם את דעתי, ורצה להביע אותה.

טענות והבעת דעה ניתן גם להביע בכתיב. היום נלמד על הטקסט הטיעוני רושמים כותרת על הלוח. למה קוראים לו "טקסט טעוני"? כי מובעות בו טענות. ואין הכוונה לטענות על דברים שאינם טובים דווקא, יכולה להיות טענה כזו: לייאז עס חברה עדיף לייאז לבה. טענה בטקסט טעוני אינה במובן של תאונה, אלא משפט של הבעת דעה, כל אחד טאון עדיף נבונה...

ספר - עמוד 27: קריאת הכותרת והגדרת הנושא. קריאה ודיון קצר על הטענות שב"קומיקס", התייחסות לכתוב ב"אפשר להביע דעה בעל פה...". [בשלב זה אין לקרוא את הטקסט "מה דעתכם?".]

עמוד 28: עריכת דיון בעל פה בנוגע לנקודות המוצגות בספר. יש להתמקד בטענות עצמן, ולא להיכנס לנימוקים. יש לשבח את התלמידים על כי הם רוצים לנמק ולהסביר את דעתם, אבל לכך יוקדש שיעור נוסף. בינתיים ההתמקדות היא בהבעת הדעה עצמה, בחלק הטענה. ללמד את התלמידים להביע את דעתם, ולהציג את הטענה באופן ברור.

חוברת - עמוד 36, משימה 1: תיאור הדיון בהתייחס לנקודות המוזכרות בהוראה.

לטקסט הטיוטות תוכן, לפני ומבנה ייחודיים. מכיוון שהמבנה של טקסט טיוטות מורכב, נתחיל להכיר את המבנה, ואחר כך נצא לסקור את התוכן והאלן. במבנה הפנימי של הטקסט הטיוטות חמישה רכיבים, חמישה חלקים: פתיח, טענה, נימוק, הסבר וסיים. לא נקרא את המבנה כל הטקסט הטיוטות היום, אלא רק את שני החלקים הראשונים בטקסט טיוטות הוא הפתיח. הפתיח נמצא משפט שבו מוצג הנשאל, עדיין לא מביעים בו את הטענה, אלא משהו שרומז לעניין שלגביו מביע הכותב את דעתו. הרכיב השני לאחר הפתיח, הוא הטענה. הכותב מביע את דעתו במשפט אחד. בהמשך הטקסט נמצא הסברים והרחבות, אבל היום לא נלמד בהם. חשב מאד לזהות את הטענה, כי היא עיקר הטקסט הטיוטות. את הטענה לא נמצא מיד במשפט הראשון, כי אין אלא משפט הראשון הוא פתיח. כשאנחנו רוצים לתפס את הטענה, נחפש משפט שבו דעה, משהו שאפשר להתווכח עליו, ולחשוב אחרת. למשל, בעניין השאלות היוקטיות, הפתיח נמצא משפט כזה: יש סוגים שונים של יוקטיות. - זו לא דעה, אין מה להתווכח על כך. המשפט הבא יהיה הטענה: לדעתי יוקט... עדיף. על זה אפשר להתווכח, אפשר לטעון אחרת. זו הטענה.

ספר - עמוד 27: כעת אקריא בפניכם את הטקסט הטיוטות "מה דעתכם?", ואלוים למצוא את הטענה. לאחר הקריאה: מהי הטענה בטקסט זה? - כל אדם זכאי להביע את דעתו, וממילא חייב גם לכתוב דעה על דעותיו, שהרי גם הוא אדם כמותו. ומה המשפטים שכתובים לפני משפט זה? - הם מהווים פתיח. אכן, כך מוצג לנו בספר בעמוד 28 למטה.

ספר - עמוד 29: קריאה ואיתור הטענה בטקסט "דעת תורה מעל הכול": במלואם הנלוצים לערכים שבהם יש דעת תורה, אין לאדם היתר לחוות דעה אישית. ולמה יש לה משפט טענה זה? - פתיח.

חוברת - עמוד 36, משימה 2: כתיבת הטענה.

הערה דידקטית: דרך פעילות זו מחזקים התלמידים את מיומנות איתור הטענה, ובמקביל לומדים עיקרון חינוכי. אנחנו, כאנשי חינוך צריכים להיות זהירים בשעת העלאת נושאים לדיונים. משימות הבעת דעה יינתנו רק בנוגע לנושאים שבהם שתי האפשרויות פשוטות, ולא כאשר אחת מהן אינה תואמת להשקפת היהדות. לפעמים עצם העלאת האפשרות לחלוק על דברי ההורים, או לבחור באופן הנוגד את הערכים נותנת לגיטימציה לדברים שליליים. כאשר רוצים לתת משימה שבה העניין חינוכי, והקונפליקט הוא בין בחירה נכונה לשגויה, יש לתת משימת "שכנוע" ולא "הבעת דעה". משימה בה ההוראה היא לשכנע בבחירה הראויה, ולא לכתוב דעה אישית בנידון. לדוגמה: אין להציג לדיון שאלה כמו: האם יש להקדיש זמן ללימוד גם בחופשה הגדולה, אלא משימת שכנוע למה יש להקדיש זמן ללימוד גם בחופשה הגדולה. [במאמר מוסגר, זהו כלי גם בתורת הנפש. כאשר רוצים לחזק מחשבה פנימית חיובית, יש לשאול את עצמנו ו/או את החניכים: מה יגרום לך להצליח ב... (האמונה המסתתרת: אתה תצליח) ולא האם תצליח... למה אוהבים אותך? (אוהבים אותך), אילו תכונות טובות יש בך? (יש בך...) וכן הלאה]

תנו לי הצעות לנלואים שבהם ניתן להביע דעה. המורה רושם על הלוח שני טורים: דעה אישית / דעת תורה אחת, מקבל את ההצעות ועורך דיון לאיזה טור לשייך כל הצעה. אפשר להתחיל בדוגמה המופיעה בספר עמוד

29 למטה.

חוברת - עמוד 36, משימה 3: עבודה עצמאית, ובדיקה קולקטיבית.

שיעורי בית: עבודות א', ב', ג' בעמודים 37 - 38 בחוברת.

שיעור י"ג - הבעה: כתיבת טקסט טיעוני (עמ' 30 - 32 בספר, עמ' 39 - 42 בחוברת)

פתיח (כולל פנייה) וטענה בטקסט הבעת דעה ובטקסט שכנוע

בדיקת שיעורי בית: עבודה א' - ההשלמות: טענה, דעתו, פתיח, טענה, פתיח, ערכי תורה. עבודה ב' - דעת תורה, דעה אישית, דעה אישית, דעת תורה. עבודה ג' - 1. עצבות הנמשכת זמן רב מזיקה לאדם. 2. ערכו של החיור רב, אך הוא אינו עולה מאומה.

פתיחה: המורה מקריא את הכתוב בסגול בטור הימני בעמוד 30 בספר: "הפני תלמידות כיתה ו' הוצלו שתי אפשרויות לציון" בת המצווה" המסגרת בית הספר. אפשרות אחת היא הפצה אמנותית חינוכית של הבנות הפני האמהות. אפשרות שנייה היא נסיעה עם האימהות וצוות בית הספר לתפילה בכותל המערבי וקבלת הכרת רב בירושלים". עכ כאל קראנו את תיאור המקרה, כעת נצטרך לשאול: המורה ממשיך לקרוא: איזו הצעה טובה יותר לדעתכם? - הטקסט שכתבה נצטרך לחוות את דעתנו, ולומר איזו הצעה טובה יותר. מכאן עלינו למצוא את ההצעה, ההצעה, ההצעה: כתבו מכתב למנהלת בית הספר, הציגו את דעתכם, והציגו נימוקים משכנעים כדי לשכנע אותה לקבל את דבריכם. עלינו לכתוב טקסט מתאים לחייו מילה זו, האם נכתוב טקסט סיפורי? מידי? - לא מתאים. הטקסט שכתבתי על מנת להביע דעה ולשכנע, הוא טקסט טיעוני. המורה כותב על הלוח כותרת: כתיבת טקסט טיעוני.

כעת נקרא על מקרה דומה שבו מנצלת הכתיבה מעט שונה, שימו לב להבדלים, המורה מקריא את הכתוב בסגול בטור השמאלי בעמוד 30: "תלמידות כיתה ו' הציגו שבמקום הפצה למסיבת בת המצווה, תצאנה הן עם האימהות לנסיעה לכותל המערבי, ולקבל הכרת רב". האם יש כאן שאילה? - לא. אם כן, מה המשימה? המורה מקריא את ההמשך: בקשו ממנהלת בית הספר לקבל את ההצעה. במכתבכם הציגו לפניה את ההצעה, והסבירו לה מדוע לדעתכם ההצעה טובה. שאלו בכתביהם נימוקים על מנת לשכנע אותה בכך. האם מילה זו זהה למילה הקודמת? - לא בדיוק, כאן דורשים מאיתנו לשכנע בדעה אחת, ואילו במילה הראשונה היה צריך גם לחוות דעה, לבחור ולומר איזו מן השתיים היא הצעה הדיבורית. כאן, המילה הראשונה נקראת: מנצלת "הבעת דעה", ואילו המילה השנייה נקראת: מנצלת "שכנוע" - במקרה זה, אין צורך להביע דעה, אלא לשכנע בדעה נתונה. בכל אופן, נצטרך לנסות ולהסביר מדוע ההצעה המוצגת היא הטובה יותר. קריאת ההדרכה הכתובה מתחת לטבלה בעמוד 30: בשתי המשימות עלינו לכתוב את הפתיח ואת הטענה... איך עלינו את זה? באילו משתי המשימות נכלל לכתוב בעצם הפצה אמנותית למסיבת בת המצווה? - רק הראשונה, כי השנייה עלינו לשכנע בדעה האחרת דווקא, בנסיעה ליום של תפילה וברכה. אבל בשאלה זה נתמקד בחלק השנייה בלבד. המורה מכין על הלוח שני טורים: האחד למשימת הבעת דעה והשני למשימת שכנוע: ראשית, נבדוק האם עלינו לכתוב את הדעה במכתב. - לפי מה שכתבה בהוראה כן, מכתב למנהלת. מכתב מתחילים בפנייה. כך נתחיל: לכתוב המנהלת תחי', המורה כותב מילות פנייה אלו בטור הבעת הדעה. האם פנייה זו מתאימה גם למשימת השכנוע? - כן. המורה רושם מילות פנייה אלו גם בטור השכנוע. כעת, נצטרך לפתוח, בפתיח נכתוב את הציון שהצגתו החלטנו לכתוב. המורה כותב בטור הבעת הדעה בשורה חדשה את הכתוב בסגול בטור הימני בעמוד 30 בספר (מתחיל במילה "בפני" ומסתיים ב"בירושלים"). את הפתיח בטור השני על הלוח, אפשר לתת לתלמיד לכתוב - על פי הכתוב בסגול בטור השמאלי בעמוד 30 בספר. האם היינו צריכים לנסח בציון את הפתיח במשימות אלו? - לא, רק הצגתנו מתוך המילה, מתוך המקרה המוצג בה. אבל, יש מקרים שבהם ניסוח הפתיח צריך להיות מעט שונה מן המופיע בשאלה, כפי שנראה במשימה הבאה.

ספר - עמוד 31: קריאה לפי הסדר, לסיכום ההתנסות שנערכה קודם.

חוברת - עמודים 39, 40, משימה 4: קריאת המקרה וההוראה המופיעה בספר בעמוד 31, קריאת הערת "שימו לב" בעמוד 39 בחוברת. מילוי פעילות ההכנה לקראת כתיבת הפתיח בחוברת: מיהו הנמען...

- תלמידי כיתה ה' (לפי הכתוב בהוראה: פתבו מכתב לתלמידי כיתה ה'...). ניסוח מחדש של משפטים מן המטלה, בהתחשב בכך שבמכתב פונים לתלמידי כיתה ה': 1. במקום "תלמידי כיתה ה' ... החליטו ... - מעתי שהחלטתם להוציא לאור עיתון לקראת סוף השנה. 2. במקום הם מתלבטים אם... - אתם מתלבטים אם לפרסם בעיתון ... כתיבת הפתיח (כולל פנייה) בעמוד 40 (בשלב זה עדיין לא לכתוב טענה). בכתיבת הפתיח ניתן להעזר בניסוח המחודש שייצרנו בעמוד קודם, ולהגיע לניסוח הבא: לתלמידי כיתה ה', שלום רב. מעתי שהחלטתם להוציא לאור עיתון לקראת סוף שנה, ואתם מתלבטים אם לפרסם בעיתון כתבות של כל התלמידים בבית הספר או רק כתבות שכתבו תלמידי המצטיינים בכתיבה. (טקסט זה אינו מאולץ במתנה החיצוני המתאים, הוא בא להדגים את המלל בהבדל. שכן יש לכתוב בשורות נפרדות את המילה "לכבוד..." "שלום רב" ואח"כ תוכן הכתיבה) כמובן שאפשר להשתמש במילים שונות, אך יש להקפיד שתהיה פנייה לתלמידי כיתה ה': ל... אתם... על כל תלמידי לבדוק האם חלקים אלו מצויים בפתיח שכתב.

לאחר הפתיח כותבים את הטענה. המורה כותב על הלוח: מבנה הטקסט הטיעוני: ותחתיו רשימה - * פתיח (במכתב - כולל פנייה) * טענה. הפתיח היה זהה במשימות הבעת דעה או שכלול, לעומת זאת, בשלב הטענה, עלינו להבחין בין השניים, ולהגיד בצדק שניה.

ספר - עמוד 32: קריאת מטלת ההבעה. הטקסט שנדרש כאן הוא טקסט של שכלול, על הכותב לשכלל ולהביע דעה בעד המסק השימוש בספריית בית הספר. שם הטענה בטקסט שבו נתבקשנו לשכלל הוא קל, אין צורך להתלבט רק לנסח משפט שתחילתו במילים "לדעתי" או "אני חושבת" ולהעתיק את הדעה המוצגת.

אבל כאשר שאלי "איזו הצעה טובה?" מתוך שתיים, הכותב צריך גם להחליט מה הדעה שלו, ואז להמשיך האלה. איך מחליטים? איך בוחרים מה דעתנו? אפשר לבחור אפשרות כלשהי ללא מחשבה, ולנסות להתקדם איתה לשלב הבא, אבל אז פועלים רבות מתחריטים, ופתאום נראה שהאפשרות השנייה עדיפה, ו... מסתובבים. לכן כדאי לבחון את שתי האפשרויות לפני בחירת הדעה, לחשוב היטב מהן היתרונות בכל אפשרות, במה היא טובה, ומה החסרונות של כל אפשרות, במה היא פחות מוצלחת. השאלה כזו נוח לארגן בטבלה. לאחר מילוי טבלה של "יתרונות וחסרונות", אפשר לבחון ולראות איזו אפשרות עדיפה לדעתנו. ואז לבסס בסוד, שהטבלה הזו תצור לנו גם בהמשך כתיבת הטקסט.

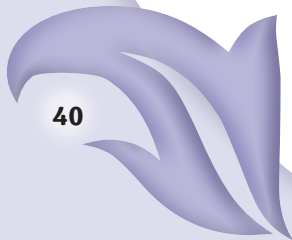
חזרה למטלת ההבעה מעמוד 39 בספר. האם כאן אמורים לכתוב טקסט שבו הבעת דעה או שכלול? ההוראה כאן היא: ציין את דעתכם בנושא. כלומר, יש מקום לבחור דעה אישית, זוהי מטלת הבעת דעה ולא שכלול בדעה נתונה. לכן נצטרך להיצמד בטבלה, על מנת להחליט איזו דעה טובה לדעתנו.

חוברת - עמוד 40, משימה 5: מילוי הטבלה ביתרונות וחסרונות של כל הצעה, לפניכם טבלה מלאה, לדוגמה:

	פרסום כתבות של כל התלמידים	פרסום כתבות של תלמידים המצטיינים בכתיבה
יתרונות	כל התלמידים יהיו שגופים ויהנו לקרוא ממעשה ידיהם	המצטיינים גינה משפחה בייג
	יגבן שיגלו כשרונות חדשים	התלמידים יגאמרו לכבוד באופן מלאה
חסרונות	המצטיינים לא יהיו על ימיה זבוחה	רק מצטיינים יהיו אג מצטיינים
	התלמידים לא יסקיחו בכתיבה	יחשקו רק אג העלי הכישון

כל תלמיד אמור להחליט מהי הדעה האישית שלו על פי היתרונות והחסרונות שאסף, ולהוסיף כהמשך לפתיח שכתב בראש הדף. יש להסב את תשומת לב להתלמידים לביטויים שמקובל להשתמש בפתיחת הטענה, רשומים בסוף עמוד 40 בחוברת.

לסיכום, כשאנו מקבלות משימת הבעה של טקסט טעוני, נבדוק: האם מדובר כאן בשכלול, או בהבעת דעה שבה עלינו

גם להחזיר אפשרות מתוק שתיים. האם עלינו לכתוב את הטקסט עבור מישהו, ואז עלינו להתייחס לנאמן, ולהוסיף גם פנייה, או שהכתיבה היא על הנאמן ללא נאמן מסוים, ואז מתחילים בפתיח ללא פנייה. אז לכתוב "לדעתו" או "אני סבור..." ורשום את הדעה, כטענה. **שיעורי בית:** משימות א', ב', ג' בעמודים 41 - 42 בחוברת.

שיעור י"ד - הנימוק וההסבר בטקסט הטיעוני (עמ' 33 - 35 בספר, עמ' 43, 44 בחוברת).

בדיקת שיעורי בית: עמ' 41 בחוברת: עבודה א' - ההשלמות: 1. מטלת ההבעה / משימה / שאלה (הכוונה למשימת ההבעה שמוצגת לפנינו, ובעקבותיה עלינו לכתוב את הטקסט הטיעוני) 2. ניסוח 3. פתיח 4. אפשרות 5. טענה. עבודה ב' - מטלת הבעה זו היא מטלה שבה נדרש שכנוע. (כי לא נותנים לנו כאן לבחור בין שתי אפשרויות). אפשרות פתיח לדוגמה: (לכבוד) השכנים היקרים, שלום רב. ביקשנו רשות לשחק במקלט של הבניין, שמענו שהיו שכנים שהתנגדו. רצינו לבקש זאת שוב, ולהסביר למה זה כל כך נחוץ וחשוב לנו. יש לבדוק שאכן יש בפתיח פנייה לנמען הנכון, וכן שהצגת המקרה נכתבה בהתחשב בנמען "פנינו אליכם...", "אתם לא הסכמתם" וכד'. וכן שהיתה התחשבות במטלה, כתיבת טענה מתאימה: רצינו לבקש שוב ולשכנע, או להסביר את הצורך שלנו, להציג בפניכם את הבעיה שנוצרה מכך וכד'. יש לשים לב שסגנון הכתיבה יהיה במשלב התואם לכתיבה ולא שפה דבורה, אמירה כמו: לא הסכמתם לנו, יש להחליף ב: לא הסכמתם לבקשתנו. וכן שיהיה בצורה מכובדת ללא חוצפה, כיאה לפנייה למבוגרים. עבודה ג' - במטלה זו נדרשת הבעת דעה (יש שתי אפשרויות לבחירה).

בטבלה יש לציין את האפשרויות בראש כל טור - טיול שנתי עד שעות הערב / מספר ימי שדה קצרים. יתרונות וחסרונות הגיוניים לכל אפשרות, לדוגמה: טיול שנתי הוא חוויה יוצאת דופן ומרגשת, אפשר להגיע במהלך יום כזה לאתרים רחוקים שאין אפשרות להגיע אליהם בסיוורים קצרים, ומצד שני, טיול ארוך הוא מעייף ועלותו גבוהה. ימי שדה קצרים הם שבירת שגרה מספר פעמים במשך השנה, קלים ועלותם זולה. אך הם אינם מסעירים כל כך וגם לא מגיעים בעזרתם לאתרים מיוחדים. בטקסט אמורים להיות פנייה למורה, פתיח כמו: שמעתי על הרעיון להחליף את הטיול השנתי במספר ימי שדה קצרים, (מְעַבֵּר לטענה) ואני חושב שעדיף... כל דעה תתקבל בברכה, רק שתהיה מנוסחת היטב, בהתחשב בנמען ובמטלה.

פתיחה: רותי רצתה לקנות ציפורן, היא התייעצה עם חברותיה: "איזה ציפורן כדאי לי לקנות, ציפורן רגיל או ציפורן שפיצים? פתחה אסתי ואמרה את דעתה: "עדיף לקנות ציפורן רגיל, משום שהיא יותר זולה, לא צריכה לקנות גם שפיצים בשביל להשתמש בו, אין תקלות שהשפיץ לא נכנס טוב, או נשבר כל הזמן, פשוט לחצו ולהשתמש". חני, לעומתה, אמרה: "לדעתי, כדאי לקנות ציפורן שפיצים". מי היתה נשמעת משכנעת יותר? אסתי? מרגו? - כי היא הסבירה את טענתה, סיפרה למה עדיף הציפורן הרגיל. כאשר מנמקים את הטענה, מסבירים למה הדעה כזו, אז הדברים משכנעים הרבה יותר מאשר לומר את הדעה בלבד. מי יכולה לעזור לחני לנמק את הדעה שלה, על כך שציפורן שפיצים עדיף על ציפורן רגיל? - ... (לדוגמה: ציפורן שפיצים לא צריכה לחצו, תמיד כותב באופן ברור ונקי, נשאר לשימוש חוזר ואינו מתכהה) אולי תאלמו אסתי פשוט זיכרה יותר, וחני אמרה בקיצור, ולכן זה לא משכנע. הבה ונראה

ספר - עמוד 33: קריאה והסבר. רישום המסקנה על הלוח: הנימוק עונה על השאלה "למה" שנשאלת על הטענה.

הטקסט "מהי קנייה מוצלחת?" הטענה היתה: "עדיף לרכוש את המוצר היקר", והנימוק ענה לאלה "למה" על טענה זו: למה עדיף לרכוש את המוצר היקר? זאת משום שהוא יחזיק מעמד זמן רב יותר, והאדם לא ייצרם לצאת מה אלה לקנות. כך...

ספר - עמוד 34, חוברת - עמוד 43, משימה 6. התשובות: 1. למה טוב להעזר ברשימת קניות? 2. למה הרעיון להכין רשימה של המוצרים שיש לקנות בטרם היציאה לחנות הוא רעיון טוב ומועיל? הערה: בטקסט זה ישנו מאזכר בטענה: "רעיון זה טוב ומועיל. יש להבהיר לתלמידים שכדי שהדברים יהיו ברורים בשאלה שנכתוב,

עלינו לציין מה פירוש "זה", אפשר לכתוב את כל המשפט הקודם, ולשאול: למה הרעיון להכין רשימה... או בקיצור: למה רעיון עריכת רשימת קניות הוא רעיון טוב ומועיל? 3. למה רשימת קניות היא דבר מיותר?

הטקסט אלו הנימוקים מסומנים, מודגשים, האם תוכלו לזהות את הנימוק גם בלי שיוצג? - נחמה היכן הנימוק נמצא? האם הוא מופיע מיד במשפט הראשון? - לא, קודם פתיחה, אח"כ טענה - ואז מגיע הנימוק.

חוברת - עמוד 44, עבודה א' טקסט ראשון בלבד. מטרת מילוי עבודה זו היא להתנסות באיתור הנימוק, והכנה למילוי יעיל של שיעורי הבית בטקסטים הנוספים. הנימוק הוא: ההנהגה לערוך קניות עם ילדים יכולה להיות מועילה מאוד. שוב יש לשים לב לפירוש המאזכר "הנהגה זו".

[על המורה להפעיל שיקול דעת בנוגע ללימוד נושא המשך: חלק ההסבר בטקסט הטיעוני. אם נראה צורך לחזק את חלק הנימוק, כדאי להציג טקסטים טיעוניים נוספים ולאתר בהם את הנימוק (רעיונות לנושאים נוספים לטקסטים טיעוניים כתובים בנספח ג'). או להעלות שאלות, לתת לתלמידים לבחור באפשרות הנראית להם ולנמק. אפשר לעודד להעלות מספר נימוקים לעניין אחד, אך למעשה הדרישה הרשמית בכתיבת טקסט טיעוני בכיתה ה' היא כתיבת נימוק אחד עם הסבר].

נחזור לטקסט שקראנו בעמוד 33 בספר, הנימוק מודגש. הוא ענה לנו על השאלה "למה" על הטענה, ומה הם המשפטים מופיעים לאחר הנימוק? אלו משפטים שתפקידם הוא הסבר, הרחבה לנימוק. כשאנחנו את הנימוק במשפט אחד, לפעמים לא ברור איך בעצם הנימוק הזה קשור? כיצד הוא אכן גורם לתוצאה? נקח לדוגמה את הנימוק בטקסט הראשון: "כי ישנן כרטיסות קניות עוזרות לקונה לחסוך". מי אמר? למה רשימת הקניות עוזרת לחסוך? מה הקשר בין רשימת קניות לחיסכון? - תשובה לכל זה נמצא בחלק "ההסבר". ההסבר מופיע כאן אחרי הנימוק: משם בעצרת רשימת קניות האדם קונה רק את המוצרים שהוא צקוק להם, ולא מתפתה לרכוש מוצרים מיותרים. אחרי ההסבר, הנימוק ברור.

ספר - עמוד 35: סיכום הדברים אודות חלק ההסבר, קריאת הטקסט "רשימת קניות - לקנייה יעילה", להדגמה.

חוברת - עמוד 43, משימה 7: תשובות: 1. למה שימוש ברשימה עוזר לקונה לחסוך. 2. איך בעזרת רשימה ניתן לבצע קנייה ממוקדת ומהירה. 3. איך אפשר לקנות כל מה שצריך גם בלי רשימה שהוכנה מראש. (בדוגמאות אלו יתכן שיחליפו בין תשובה לשאלה "למה" לתשובה לשאלה "איך", כי משמעותן כאן דומה. אך יש טקסטים שבהם הדיוק הזה בין "למה" ל"איך" משמעותי יותר, ולכן הבאנו את שתי האפשרויות).

שיעורי בית: עבודות א' וב' בעמודים 44, 45 בחוברת המשימות.

שיעור ט"ו - הבעה: כתיבת טקסט טיעוני (עמ' 36 - 38 בספר, עמ' 46 - 49 בחוברת).

נימוק והרחבתו על ידי הסבר

בדיקת שיעורי בית. תשובות: אפשר לבדוק ברצף אחד נימוק והסבר של כל טקסט. 1. טקסט "קונים עם ילדים" - הנימוק הוא: במהלך הקנייה הילדים יכולים ללמוד על בחירה נבונה של מוצרים, לפי ההכשר, המחיר והרכיבים. ענה לשאלה: מדוע ההנהגה לערוך קניות עם ילדים יכולה להיות מועילה? ההסבר הוא: אפשר להסביר להם על קיומם של מבצעים, וכיצד בוחנים האם הם משתלמים, ההסבר ענה על השאלה: איך במהלך הקניות ניתן ללמד את הילדים על בחירה נבונה של מוצרים? 2. בטקסט "לא קונים עם ילדים" - הנימוק הוא: במהלך הקנייה הילדים חשופים לשפע של מוצרים, ודורשים מן ההורים לקנות גם מוצרים שבאמת אינם טובים עבורם, ובלחץ שנוצר קונים דברים מיותרים. הנימוק עונה על השאלה: למה לא מומלץ לערוך קניות עם הילדים? ההסבר בטקסט זה הוא: במהלך הקנייה הילדים חשופים לשפע של מוצרים, ודורשים מן ההורים לקנות גם מוצרים שבאמת אינם טובים עבורם, ובלחץ שנוצר קונים דברים מיותרים. ההסבר ענה על השאלה: למה ההורים עלולים לקנות

דברים מיותרים בגלל הילדים שבאים אִתם לקניות. 3. בטקסט "קנייה עם ילדים? - תלוי אילו ילדים...", הנימוק היה: משום שילדים כאלה, עלולים להפריע למהלך הקנייה. ענה על השאלה: למה ילדים חסרי סבלנות ועקשנים עדיף להשאיר בבית? ההסבר היה: כאשר ילדים חסרי סבלנות מבקשים דבר מה, הם רוצים אותו מיידית, מתעקשים על כך, לעתים אף בוכים וגורמים חוסר נעימות. ההסבר ענה על השאלה: איך ילדים חסרי סבלנות עלולים להפריע למהלך הקנייה?

פתיחה: אמנון אכתוב פתיח וטענה, איזה חלקים באים לאחר מכן בטקסט הטענות? - נימוק והסבר. היום נתמקד בכתיבתם.

ספר - עמוד 36: קריאה והסבר שלב אחר שלב. היתרונות של כל הצעה, אונים אלאה "למה היא טובה?", ואכן הם מסייעים.

משימה 8 - חוברת, עמוד 40: כל תלמיד לקרוא שוב את הפתיח והטענה שכתב, לעיין ביתרונות שמילא בטבלה, ולנסח את הנימוק כהמשך לטקסט שכתב.

המשימת הפתוחה נוצרה בטבלה כדי לכתוב את הנימוק, טבלה שהכנו כבר לפני כתיבת הטענה. אבל המשימת שכללה, לא הכנו טבלה שבה יתרונו, כי היינו צריכים לעבוד בצורה נתונה. אבל בשלב הנימוקים, אחרי הטענה כבר חייבים למצוא תשובה אלאה "למה". על הטענה, כדי למצוא מה אכתוב בנימוק.

ספר - עמוד 37: קריאה לפי הסדר ומטלת ההבעה. ביצוע ההנחיות למציאת התוכן, או באופן הכתוב בספר, בשיתוף כל התלמידים, או בצורה מונחית יותר על ידי המורה שאוסף את קטעי העיתונות שהביאו התלמידים, ומלקט מהם אמירות כמו: *פעילות גופנית תורמת להעלאת מצב הרוח. * נשימות עמוקות ונשיפות ממושכות מסייעות לאדם להגיע לרוגע. *הסוכר, המלח והקמח הלבן מזיקים לבריאות. *ילד זקוק לעשר שעות שינה ביממה כדי שיגדל ויתפתח כראוי - שלוש מן האמירות כותב המורה על הלוח זה לצד זה (אמירות אלו לוקטו מן המאמרים שמוצגים בתחתית עמוד 37 בספר, אם התלמידים לא הביאו משלהם, ניתן להיעזר בחומר זה). משפטים אלו נלקחו מן הטקסט טענות, באיזה חלק אצטתכם הם יוצאים? - האם זה מתאים למה כ- פתיח, טענה, נימוק או הסבר? - טענה. אומרים כאן צעה, טענות טענה. כדי אצטת מה אכתוב בנימוק, נשאל על הטענה את השאלה... "למה?". המורה מבקש מן התלמידים לשאול על הטענות שרשם על הלוח את השאלה "למה?" ולתת תשובות. את התשובות המתאימות ירשום תחת האמירות. לדוגמה: פעילות גופנית תורמת להעלאת מצב הרוח. (טענה) למה פעילות גופנית תורמת להעלאת מצב הרוח?

פעילות גופנית גורמת לשחרור חומר שמעורר באדם תחושות טובות.

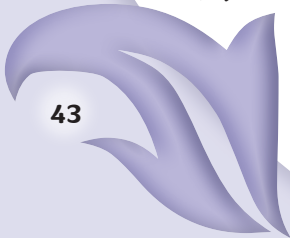
אם כן אנו מסקנים בתוכן של הנימוקים. אבל בשביל שהנימוק יהיה "מאשר" הוא צריך לעבור גם התאמה של אלו ומהנה. נקשר בין משפט הטענה לנימוקים בעזרת מילות קישור כאלו: משום... מפני... או כי... בדוגמה זו, יש צורך לעשות זאת. במקום לחזור בנימוק על המילים "פעילות גופנית", כדאי להחליפה במאזכר: פעילות גופנית תורמת להעלאת מצב הרוח, משום שהיא גורמת לשחרור חומר שמעורר באדם תחושות טובות. (על פי המובא בטקסט "פעילות למוח" בעמוד 37 בספר). באופן זה יש להתייחס לכל נימוק שיירשם על הלוח תחת כל טענה.

חוברת - עמוד 46, משימה 9: כתיבת הכלל הבריאותי (כל תלמיד בוחר כלל שעליו הוא רוצה לכתוב את הטקסט הטיעוני למילוי מטלת ההבעה מעמוד 37). כתיבת הנימוק שעונה לשאלה "למה?" על טענת הכלל הבריאותי. לדוגמה: יש להקפיד על שעות שינה מספקות. הנימוק: משום ששינה מספיקה גורמת להתפתחות תקינה ולגדילה.

הכנו את התוכן לחלק של הנימוק. אנו יודעים מה אכתוב, כעת נצטרך קצת על איך לכתוב.

ספר - עמוד 38: קריאה ומילוי משימה 10 לפי ההוראות לחיזוק הכתיב במילים השכיחות.

כמו שאמרנו קודם, יש להשתמש במילות קישור של סיבה, שיקשרו את הנימוק לטענה. מלבד זאת, חשוב להקפיד לנסח את הדברים בשלשן הווה רבים. הבה אנראה דוגמה: קריאה בספר בחלק ב' - הלשון. כפי שציינו במבנה, נמצא יש להוסיף אחרי הנימוק חלק נוסף - את ההסבר. כיצד נצטרך מה אכתוב בחלק זה? - שוב נשאל את השאלה "למה?" אבל הפעם על הנימוק. קריאת הדוגמה בספר, עמוד 38, בחלק ג' - המבנה.

חוברת - עמוד 47, משימה 11: כתיבת הטקסט הטעוני המלא לפי הנדרש במטלת ההבעה בעמוד 37. כדאי לקרוא את ההוראה המלאה בעמוד 48 בספר, על מנת לתת תזכורת לחלקים שיש לשים עליהם את הדגש בכתיבה. יש לכוון את התלמידים להיעזר בלשונית "עזרה לנזקקים" בחוברת, אם נראה צורך בכך, ניתן לקרוא את הכתוב שם בקול. יש לציין שבחלק הנימוקים יש להוסיף גם הסבר לנימוק.

שיעורי בית: עבודות א' וב' בעמודים 48, 49 בחוברת.

שיעור ט"ז - טקסט טעוני - סיום (עמ' 39 - 40 בספר, עמ' 50 - 51 בחוברת)

בדיקת שיעורי בית. תשובות: א. * למה, טענה * למה או איך, נימוק * דוגמה
 ב. במשימה זו נדרשת הבעת דעה, יהיה צורך בהכנת טבלה של יתרונות וחסרונות, לא יהיה צורך בפנייה בטקסט זה. טבלה לדוגמה:

התעמלות מיים	התעמלות יבשה	
גם המתקשים בתנועה יצליחו בה כי התנועה במים קלה	זמינה, לא צריך תנאים מיוחדים כמו בקיץ או ים	יתרונות
יהיה לאדם חשק להתעמל, כי רוב האנשים נהנים במים	מתאים לכל, כי יש המפחדים במים	
אי אפשר להצטלע אלא תצור, כי צריכים תנאים מיוחדים	מתאימה לבריאים ולחזקים, כי דורשת מאמץ יותר מאשר במים	חסרונות
לא כולם יכולים ליהנות ממנה, כי יש המפחדים במים	קשה להתמיד, כי לפעמים מעמם להתעמל ביבשה	

טקסט אפשרי לדוגמה: יש הטוענים כי התעמלות מיים, הנערכת בתוך ברכה, עדיפה על התעמלות "יבשה" רגילה (זהו פתיח המועתק ממטלת ההבעה). לדעתי, טענה זו צודקת (הבעת הדעה, הטענה). התעמלות מיים טובה כי גם המתקשים בתנועה יצליחו בה (נימוק העונה לשאלה על הטענה: למה התעמלות מיים עדיפה), שכן התנועה במים קלה יותר מאשר ביבשה (הסבר העונה לשאלה על הנימוק: למה גם המתקשים בתנועה יצליחו).

פתיחה: המורה מקריא את הטקסט המובא בעמוד 39 בספר, ומבקש תשובה לשאלה הכתובה שם: מדוע בתחילה חוה לא הבינה את דבריה של הדוברת? התשובה כתובה אחר כך: הנימוקים... אם כן, מדוע חוה סיכסם בטקסט הטעוני?
 - כדי לחזור על העיקר של הדברים, על הטענה שצריכים להעביר דרך הטקסט. בסיפור על חוה הייתה הבעת דעה בעל פה, בעת נראה עגם בהבעת דעה בכתב חוה שלב הסיום. קריאת המשך הדברים בספר בעמוד 39.

חוברת - עמוד 40: הוספת סיום לטקסט בדבר פרסום כתבות בעיתון בית ספרי. כל תלמיד בוחר מילת קישור לסיכום, מתוך המאגר המוצע בעמוד 39 בספר (בסיכומי של דבר, ניתן לומר ש... לפיכך, יוצא מכך, אם כן) מאתר את הטענה שכתב בטקסט, וחוזר עליה במילים דומות. לדוגמה: אם כן, חשוב לפרסם כתבות של כל התלמידים בעיתון בית הספר (אין לחזור ולנמק, אלא לומר את הטענה בלבד).

חוברת - עמוד 47: הוספת סיום לטקסט בדבר כלל הבריאות. שוב, יש לבחור מילת קישור, ולחזור על הטענה, הוא הכלל הבריאותי שבחר כל תלמיד. לדוגמה: יוצא מכך, שכל תלמיד צריך להקפיד על עשר שעות שינה ביממה.

חוברת - עמוד 49: הוספת סיום לטקסט בדבר סוג ההתעמלות המובחר. הדרך זהה. לדוגמה: לפיכך, התעמלות מיים עדיפה על פני התעמלות יבשה.

כמה רכיבי מבנה יש בטקסט הטעוני, כמה חלקים? ראו בעמוד 39 בספר את המבנה המלא. - פתיח, טענה, נימוק, הסבר, סיום. אם כותבים במבחנים כל את רכיבי המבנה האלו, מקבלים את מירב הנקודות על מילוי המשימה. לכן יש לדעת רשימה זו בעל פה, כשכותבים טקסט טעוני לחשב אותם בראש, ולכתוב בהתאם שלב אחר שלב. את המילים האלו לא כותבים אותם בטקסט, אלא יש צורך לזכור אותם, ולכן אתן לכם מספר דקות לפני את הרשימה...

ספר - עמוד 40: קריאת מטלת ההצעה של הטקסט המוצגים. בחינה של הטקסט הראשון לפי הסדר מול חלקי הטקסט הטעונים:
(1) לאחיי המתוקים! (פנייה בהתאם לנדרש במכתב), ההורים היקרים הציעו לנו חוויית גידול בעלי חיים או צמחים בחופשת "בין הזמנים" (פתיח). לדעתי, כדאי לנו לבחור באפשרות של גידול אפרוחים (טענה). בעלי חיים זזים, נעים, אוכלים ושותים מרגע שהם מגיעים אלינו (נימוק), וכך נוכל לשמוח איתם במשך כל התקופה. ואילו, בגידול הצמחים נצטרך לחכות זמן ממושך מאז שנזרע ועד שנראה משהו מבצבץ מעל פני האדמה (הסבר - אמנם הסבר זה אינו עונה לשאלה "למה" או "איך", אבל הוא נותן הרחבה והסבר למה האפשרות השנייה פחות טובה, וגם זו צורה של הסבר שלא הבנו במהלך הלימוד כדי לא לסבך את מטלת הכתיבה). ובסוף - ממני, חיים. זהו סיום של מכתב. אבל לא היה כאן חלק סיום של הטקסט הטעונים, לא היה סיכום הצברים. חיים לא חזר על הטענה לסיכום צברי.

(2) לאחיי היקרים! (פנייה בהתאם לנדרש במכתב), שמעתי מההורים על ההצעה לגדל בעל חיים (אפרוחים) או צמחים (עגבניות שרי) בחופשת "בין הזמנים" (פתיח). אני חושב שעדיף לגדל צמח (טענה), מכיוון שבגידול הצמח לא נצטרך לבזבז זמן רב (נימוק). לכן אני חושב שכדאי לבקש מן ההורים את האפשרות הזו, של גידול עגבניות שרי (סיום), ממני, גדליה (סיום המכתב). אויזה חלק חסר? פתיח, טענה, נימוק... חסר הסבר! איך נכלל הסבר את הנימוק שאמרי: גלויזל / נימוק לא נצטרך להבהיר זמן רב? - אפשרויות: צריך רק להשקות פעם ביומיים / הצמח לא מלכלך ואין צורך לנקות את סביבתו כולו סביב אפרוחים.

חוברת - עמוד 50, משימה 13: מילוי עצמאי של התלמידים אחרי העבודה המשותפת בעל פה.

שיעורי בית: עבודות א', ב' בעמודים 50, 51 בחוברת המשימות.

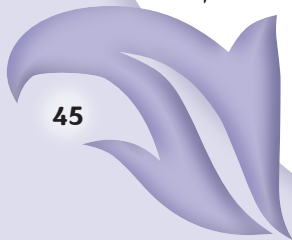
שיעור י"ז - הבעה: כתיבת טקסט טיעוני - סיום (עמ' 41 - 42 בספר, עמ' 52 - 54)

בדיקת שיעורי בית: א. *טענה, *פתיח - משפט פתיחה להצגת המקרה * טענה - בה מביע הכותב את דעתו, * נימוק - עונה על השאלה "למה" על הטענה * הסבר - הסבר והרחבה לנימוק * סיום - מסכם את עיקר המסר.

ב. לאחיי החביבים! ההורים הציעו לגדל בעלי חיים או צמחים בחופשת "בין הזמנים" (פתיח). לדעתי, כדאי לנו לבחור באפשרות של גידול עגבניות שרי (טענה), מכיוון שכאשר הצמח יגדל נוכל ליהנות מן הפירות, ואילו בגידול האפרוחים, לא נראה לי שנזכה לביצים (נימוק), כי עד שהם יגדלו ויהפכו לתרנגולים, יחלפו ימי "בין הזמנים" (הסבר). לכן, עדיף לבקש אדנית עם זרעי ירקות, לגדל וליהנות (סיכום). ממני, צביקי (סיום מכתב).

פתיחה: פעילות חווייתית לסיכום הטקסט הטיעוני: תלמיד אחד מגיש את החוברת שלו למורה. חמישה תלמידים נוספים נעמדים בשורה, כשעל כל אחד מהם פתק עם שם רכיב מן הטקסט הטיעוני: פתיח, טענה וכו'. התלמיד של ה"פתיח" מקבל את החוברת, פותח בעמוד 40, וקורא את משפט הפתיח בטקסט שכתב בעל החוברת. כשמסיים מעביר לתלמיד של ה"טענה", אשר קורא את הטענה הרשומה בטקסט זה, וכן הלאה עד הסיום. אם האווירה מאפשרת, כדאי לנצל זאת לשבח מצד אחד על העבודה, ולהציע רעיונות לשיפור בניסוח, השלמת חלקים חסרים וכד'. באותו אופן ניתן לסקור את הטקסטים שרשמו התלמידים בעמודים 47, ו-49. בכל פעם יוזמנו חמישה תלמידים אחרים.

ספר - עמוד 41: קריאה [יש לשים לב שמילת הקישור המומלצת לשימוש היא: לסיכום, היא ממקדת את הכותב לחזור ולסכם את הטענה בקיצור. למרות שבעמוד 39 בספר, ניתנו אפשרויות נוספות, כמו: לפיכך... יוצא מכך וכו']

קריאת מטלת ההבעה והטקסטים הנתונים. מעקב אחר החלקים המצויים בכל טקסט, אבל לא רק על זאת. בשלב זה יש לשים לב גם לכללי הכתיבה התקינה שכוללים גם התייחסות לתוכן, לשון ומבנה. כדי לעזור לתלמידים לערוך את הביקורת נערכה העבודה בצורת טבלה.

חוברת - עמוד 52, משימה 14:

קריאת כל קריטריון, בחינת שני הטקסטים, וסימון בהתאם.		
טובה'לה	חדווה	
✓	✓	מתאים לנושא - התנדבות
✗	✓	מתאים למטלה - הבעת דעה האם להתנדב גם מחוץ לבית, בנוסף על העזרה הנדרשת בבית
✓	✓	מתאים לקהל היעד - לרחל, תלמידה בכיתה ה'
-✓	✓	כתב ברור, כתיב נכון, פיסוק ותקינות דקדוקית
✗	✓	מילים במשלב שפה התואם לכתיבה
-	-	פעלים בהווה ובשם המועל
✓	✗	לכידות - כל המשפטים עוסקים בנושא אחד
✓	✓	קישוריות - קשר הגיוני בין משפט למשפט
✗	✓	סדר רכיבי המבנה מתאים למטרת הבעת דעה: פנייה, פתיח, טענה, נימוק, הסבר, סיום.

חוברת - עמוד 53: כתיבה עצמאית של הטקסט בהתאם למטלת ההבעה בעמוד 41.

שיעורי בית: עבודה א' בעמוד 54 בחוברת. כמו כן יש להתכונן למבחן בנושא הבנה והבעה של טקסט טיעוני.

מבחן בהבנה ובהבעה - הטקסט הטיעוני

במבחן יש לבדוק האם התלמידים מתמצאים במבנה הטקסט הטיעוני, יודעים לענות תשובות באופן תקין על שאלות שתשובותיהן נשענות על התמצאות במבנה הטקסט הטיעוני, וכן כותבים טקסט טיעוני תקין. ניתן לערוך את המשימות הבאות:

א. הצגת טקסט טיעוני (יש לבחון שהוא אכן בדיוק לפי הכללים שנלמדו משלוש הבחינות: תוכן, מבנה ולשון). שאלות כמו: מה טענת הכותב? למה (תוכן הטענה), מהו הנימוק ל... (נימוק) איך מסביר הכותב את... (הסבר), אפשר להוסיף שאלת רשות: מה דעתך האישית על טענת הכותב והמלצתו?

ב. איתור והוספה של חלק חסר בטקסט טיעוני נוסף.

ג. משימת כתיבת טקסט טיעוני לטענה נתונה, או בעקבות אירוע, כמו למשל: באסיפת וועד הבית הוחלט לעשות מספר פעולות לשיפור מראה החצר, ילדי הבניין טוענים שגם הם יכולים להשתלב בפעילויות כאלה. כתבו טקסט מגמתי שבו תטענו טענה זו, נמקו את דבריכם.

בבדיקת המבחנים יש לציין לשבח כל עניין שניכר בו תכנון והתאמה לתוכן הנלמד, בנוסף לציין את החלקים החסרים (אם ישנם). מכיוון שמשימת כתיבת טקסט טיעוני היא משימה מורכבת, יש לבחון את הצלחת התלמידים באופן יחסי, ובנוגע לציין הסופי "לעגל פינות" בהתאם לצורך.

אם התלמידים אמורים להיבחן במבחני מיצ"ב הדורשים כתיבת טקסט טיעוני, יש להמשיך ולחזק את הטעון שיפור בהתאם לתוצאות מבחן זה. הצעות לנושאים נוספים לטקסטים טיעוניים - בנספח ג'.

שיעור י"ח: הטקסט הסיפורי - תוכן (עמ' 43 - 45 בספר, עמ' 55 - 57 בחוברת)

פתיחה: המורה רושם על הלוח ברשימה: טקסט מידעי, טקסט טיעוני, טקסט ספרותי, טקסט מפעיל. אלו הן ארבע הסוגות, על שתיים כבר למדנו. אני אקריא לכן כעת טקסט, ותזוהו את הסוגה שלו, מן השתיים שנתנו. המורה מתחיל להקריא את הסיפור "תפוח אחד לשניים" (עמוד 44 בספר) ומחכה למענה שזהו טקסט סיפורי. איך ידעתם? - כן מתחילים סיפורים. מה עוד ידוע לכם על סיפורים? מה יש בהם? - מתה, רגש, בעיה פיתרון - אכן, אבל הסיפורים יש מהם קבוע, יש בו במרכז, בעל הסיפור - בעיה פיתרון. זה מה שיוצר את המתח בסיפור. אם הסופר כותב סיפור טוב, הוא מכין קצת לסיפור: מתאר את המקום והזמן שבו התרחש הסיפור, כך הקורא "נכנס" לסיפור, מרגיש כאילו הבעיה של הדמויות בסיפור היא הבעיה שלו, חש מתה, וכמעט הפיתרון המצויין הוא חש הקלה ומתה. זוהי חוויה רגשית, ולכן הרבה ילדים ומבוגרים נהנים לקרוא סיפורים. זוהי אחת מנטרות הסיפור - לגרום הנאה לקורא.

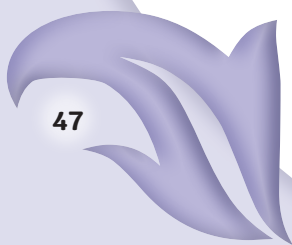
סיפור טוב ניתן עוד משהו, הוא מעביר מסר לחיים, מסר השכל - משהו שניתן ללמוד מהסיפור אלו החיים שלנו, הקוראים.

ספר - עמוד 43: קריאה, הסבר והדגמה דרך האיורים שבעמוד, הממחישים מה הבעיה בסיפור ללא "בעיה", או בסיפור הכתוב במשלב לשון מדוברת שאינה ספרותית. בדרך זו ניתן להמחיש גם את הקריטריונים הנוספים לסיפור "מאושר" - מה יקרה אם הסיפור לא יהיה פיתרון? - לא נולד ללמוד את מסר ההשכל, כיצד להגיע לפיתרון בעיה דומה, אם תקרה אצלנו בחיים (יש מקרים שבהם לא מוצאים בסיפור פיתרון, אז המסר הוא להימנע מלהיכנס למצב הבעייתי). מה יקרה אם הסיפור לא יהיה כתוב הרקע, אלא מייד יתחיל בעלילה, לדוגמה: שני הילדים רבו על הכסף שהבא, אף אחד מהם לא וויתר. - אם נדע שהזמן הוא ערב ל"ג בעומר, המשפט הזה יהיה הרבה יותר מובן.

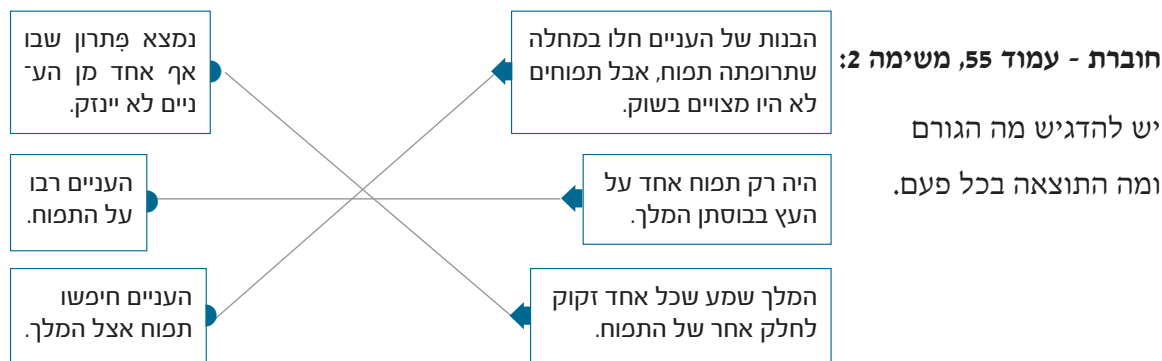
למלא בסיפור מה הרקע - באיזה מקום התרחש הסיפור, ובאיזה תקופה, מיהם הדמויות, גם מה היתה הבעיה ומה הפיתרון. זה ברור בכל סיפור, אבל החכמה הגדולה היא, למלא מה המסר. מה ניתן ללמוד מן הסיפור לחיים שלנו. הבה נקרא את הסיפור הראשון שהתחלתי להקריא קודם, נבין אותו, וביצועים הבאים נלמד גם איך מוצאים וכיצד מנסחים את המסר מן הסיפורים.

ספר - עמוד 44: קריאת הסיפור "תפוח אחד לשניים". לפני הקראת ההמשך בעמוד 45, כדאי לשאול: האם לדעתכם הסיפור הסתיים כאן? - לא, אמנם כבר ידוע מהי הבעיה - הפנות החולות, וגם התחיל להגיע הפיתרון - התפוח אצל המלך, אבל עדיין לא ברור איך יסתדרו שני העניים עם תפוח אחד, וכן מה מנאותו על שם הסיפור "תפוח אחד - לשניים".

ממשיכים לקרוא עד סוף הסיפור (ניתן לשלב הקראה של תלמידים). האם קרא הסיפור הזה דברים? - כן, בואו! העניים חיפשו תרופה למחלת הבית שלהם, הם הלכו לרופא ומצאו שרק תפוח יוכל לעזור להם, הם חיפשו תפוח והגיעו לבוסתן המלך, מצאו שם תפוח אחיון ורבו עליו וכו' כל אלו איורים, דברים שקרא הסיפור. האם יכול להיות סיפור בלי איורים? סיפור שלא קרה בו דבר? - לא. האם האיורים בסיפור קשורים האחד לשני, או שגם רצף איורים כאלו קשורים בהם? הכינס נשבר. חתולה חצתה את הכביש במהירות. מיכל התרגשה במסיבת הסיוד. - האם סיפור? לא. הסיפור האיורים צריכים להיות קשורים זה לזה. איזה קשר יש לאיורים בסיפור? ישנם שני סוגי קשרים. קריאה והסבר הכתוב בעמוד 45 בספר. ענייה בעל פה על השאלה "מה קרה בהתחלת הסיפור? באמצע? בסוף?"

חוברת - עמוד 55, משימה 1: תשובות מלמעלה למטה: 1, 2, 3, 4, 5.

יש להדגיש מה הגורם ומה התוצאה בכל פעם.

שיעורי בית: עבודות א', ב', ג' בעמודים 56, 57 בחוברת.

שיעור י"ט - הבעה: כתיבת טקסט סיפורי (עמ' 46 - 47 בספר, עמ' 58 - 60 בחוברת).

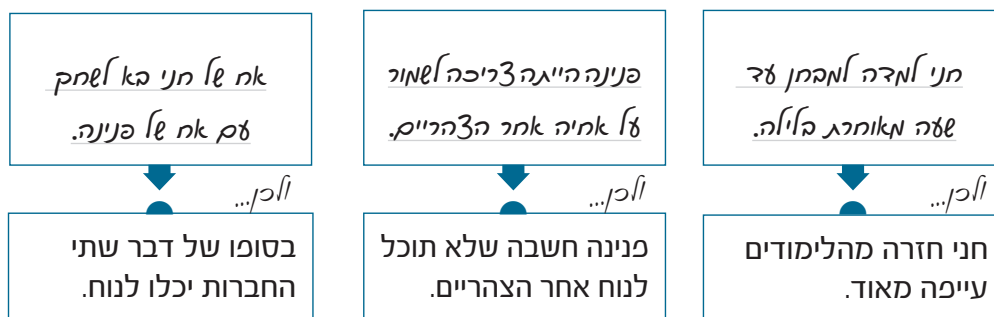
תכנון התוכן

בדיקת שיעורי בית. תשובות:

עבודה א - אירועים, זמן, סיבה. עבודה ב - 1. יש להדגיש שהאירועים מסודרים כאן לפי סדר הזמן שקרו.

בסוף:	באמצע הסיפור:	בהתחלת הסיפור:
פנינה סיפרה שהיא צריכה לשמור על אחיה בן השלוש, ואין לה כוח אפילו להצטין מהב.	חני התקשרה לפנינה ושמעה שגם פנינה עייפה מאוד.	אתמול חני אמרה לאממן עלה מאומה באיילה.
חני הציעה שהאחים שלהן ישמרו יחד, וכך גבאנה שגיהן אונת.	חני שאלה את פנינה אמרה היא לא הולכת אונת.	היום חני חזרה מהלימודים והייתה עייפה.

2. יש להדגיש שהאירועים מסודרים כאן לפי סיבה ותוצאה, לפעמים מה שקרה מיד אחר כך זה קשור גם בקשר של גורם ותוצאה, ולפעמים יש אירועים שקשורים רק בקשר של סיבה ולא קרו זה אחר זה מיד, או רק בקשר של זמן, ללא קשר של סיבה ותוצאה. אפשר להרחיב וליצור שאלות מן סידור האירועים לפי קשר של סיבה ותוצאה: למה חני חזרה מהלימודים עייפה? מה היה הגורם ל... מה היתה התוצאה ל...

עבודה ג. לא הזכרנו בסיכום את ארוחת הצהריים הטעימה מכיוון שבסיכום מזכירים רק את עיקרי הדברים - ארוחת הצהריים אינה גורם משמעותי ולכן הוא לא הוזכר בסיכום.

פתיחה: אם מבקשים מכס לכתוב חיבור, סיפור קצר. אילו שאולות תשאול, מה תרצו לברר לפני שתתחילו לכתוב? - על מה הסיפור? כמה שורות? חיובים סיפור אמיתי? תשובות לשאלות אלו ניתנות ב"מטלת ההבנה". היום נלמד איך לכתוב את הסיפור, וכתוב בהתאם להס. באופן כללי כל סיפור צריך להיות בעל תוכן, לשון ומבנה מתאימים לסוג הספרותית, ובאופן פרטי הסיפור שכתובים צריך להיות מותאם לנדרש במטלת ההבנה.

ספר - עמוד 46: קריאת הכללים ותוכן מטלת ההבעה.

חוברת - עמוד 58, משימה 3: יש תלמידים שאינם שמים לב לנדרש במטלה, ובמקום לחפש את התשובות בהוראות, שאליהם שאולות. שאולות אלו כתובות בחוברת, עליכם לענות עליהן מתוך הנכתב במטלה. אתם כן תשימו לב לכל פרט... מילוי עבודה זו באופן עצמאי, ובדיקה קולקטיבית.

הנלש על החיבור שלנו כעת הוא... "אבד לי משהו יקר". המורה רשם על הלוח. זהו הזרעון של הסיפור. ברור משהו יקר לאיבוד. בתוכן הסיפור, בתוך הסיפור, יש התחלה, אמצע וסוף. האם מוכרח להיות שהדבר יאבד בתחילת הסיפור? - לא, יתכן שבתחילה יקרה משהו אחר, והדבר יאבד באמצע. יתכן גם שאיבוד החפץ יהיה בסוף הסיפור, ואז זה יהיה קצת ערוב. אפשר לבחור באפשרות אחת משותפת לכל התלמידים [על ידי הצבעה או בהחלטת המורה], או לתת לכל תלמיד לתכנן סיפור עצמאי, ולבחור בעצמו היכן ישלב את איבוד החפץ, בתחילה, באמצע או בסוף הסיפור. בכיתות שההתנסות בכתיבת סיפור מאיימת, ולא מופרת, ניתן לערוך את הכתיבה על הלוח שלב אחר שלב, ולתת לתלמידים להעתיק את הכתוב תוך כדי הבנת התהליך, ורק בסיומו של הנושא להתנסות בכתיבת טקסט באופן עצמאי. להלן נביא את הדוגמה שניתן לכתוב עם התלמידים, וכן הערות למיקוד בחלקים החיוניים.

לאחר שהחלטנו מתי יתרחש האיבוד המרכזי של איבוד החפץ, עלינו להחשיב כל מה שמסביב לאבד, לענות לעצמנו על השאלות: מה אבד? כיצד זה קרה? מה קרה בהתחלה, באמצע ובסוף הסיפור. כדי שהסיפור יהיה מעניין ומפתיע, כדאי לחשוב על רעיון בלתי שגור, חפץ שלא מאבדים כל יום. אם רוצים שימצאו את החפץ במהלך הסיפור, לחשוב על רעיון מפתיע למציאתו. איך נלעוץ לרעיונות המפתיעים? אם כך נביר שלוש דרכים, עליהן יספרו שלוש התלמידות: רותי, פניני ורתיה.

ספר - עמוד 47: קריאת "הקומיקס", והסבר שלוש הדרכים ליצירת רעיונות לסיפורים. רותי מתחילה ברעיון, לאחר שהיא מציינת את האיבוד, "עולה" לה רעיון מעניין וממנו היא מפתחת את פרטי הסיפור. פניני, אינה "בעלת השראה", קשה לה לציין ולכן היא מתחילה עם הדברים הידועים, ומתכננת את הפרטים: איפה היא רוצה שהסיפור יתרחש, מתי, למי וכו' ותוך כדי תכנון הפרטים לפעמים נלעוץ רעיון מיוחד, ולפעמים לא, גם כך נחשב הסיפור תקין וטוב. רתיה, לעומתן, מתחילה בתכנון הבעיה, ההסתבכויות שבאו ממנה, ואיך הלעוץ לפיתרון. בהתאם לתכנון זה נלעוץ רתיה את הפרטים.

חוברת - עמוד 58, משימה 4: רותי - מהרעיון לפרטים, פניני - מהפרטים לרעיון, בתיה - מהבעיה לפיתרון.

כעת נכתוב את התכנון לסיפור שלנו. עדיין לא צריך לכתוב בדגם של סיפור שלם. אבל נכתוב בהתאם לדרכי שכתבנו לעבוד בה. אם אנחנו הולכים מהרעיון לפרטים, נעצום עינים, נציין, נמצא רעיון ונכתוב אותו. אח"כ נחליט על הפרטים לפי הנדרש במטלה, נכתוב לעצמנו מה אבד, למי וכו'. אם בחרנו בדרכי של מהפרטים לרעיון, נתחיל קודם לכתוב את הפרטים בהתאם לנדרש במטלה, ואח"כ ננסה למצוא רעיון מעניין למה שיקרה בסיפור. אם הדרכי המועדפת עלינו היא מהבעיה לפיתרון, נחשוב: איבוד של מה יכול לגרום לבעיה גדולה? משהו שגורם להסתבכות רצינית ומעניינת? איזו דרך יצירתית תהיה להלעוץ לפיתרון? זאת נכתוב בדף הטיוטה. דף שבו נלעוץ את התכנונים לסיפור, ולא את הסיפור הסופי, נצטרך עוד לעבוד ולעבד את החומר עד שנכתוב אותו במתכונת השלמה.

חוברת - עמוד 59, משימה 5: כתיבת דף הטיוטה, כאמור, באופן עצמאי או במשותף על פי הצעות התלמידים.

דף טיוטה לדוגמה (בדרך של מהבעיה לפיתרון):

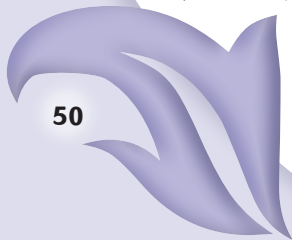
הבעיה היא שנקבע צהב באמצעות תגונה של אחמה (או ספר יקר - אבניס). ההסגכהכוכ היגה שהצמיד לא היה שייך לנקאדגה, היא רק השאילה אוגו מחברה שלה לצורך התגונה. אחמה החיפושית הצמיד לא נמצא. היגה היגה מאוד פאחל. אמא שלה שאלה אוגה מה קרה, והיא החליטה לספר לה. האמא חשבה קצת, ובסוף החליטה להוסיף אכספי החיסכון של היגה אג הסכום הדיוש אקנייג צמיד צהב, והיגה נעשה.

שיעורי בית: עבודות א', ב' בעמוד 60 בספר.

שיעור כ': הטקסט הסיפורי - מבנה (עמ' 48 בספר, עמ' 61 - 63 בחוברת).

בדיקת שיעורי הבית: התשובות אמורות להיות בהתאם לתכנון האישי של כל תלמיד או בהתאם לתכנון הכיתתי. להלן תשובות על פי הדוגמה שהובאה לעיל: 1. אבד צמיד זהב לילדה בשם זהבה. 2. הצמיד אבד במהלך חתונת האחות באולמי "חן וחסד". 3. לא ברור כיצד הצמיד נפל, אבל בשעה שחזרה מן הריקודים למקומה בשולחן הכבוד, גילתה שהצמיד לא על היד שלה. 4. בעקבות האבדה תחזור זהבה לחפש ברחבת הריקודים, ולא תמצא. תעבור בין המוזמנים ותשאל אם מישהי ראתה, ולא תגלה. פתאום תיכנס לאולם החברה שממנה השאילה את הצמיד, והיא מפסיקה לחפש כדי שלא תדע עדיין, שלא תצטער. אבל היא מחפשת פיתרון אחר. 5. החברה שהשאילה את הצמיד, המוזמנות, האמא של זהבה. 6. המוזמנות מרחמות על זהבה ומנסות להציע היכן לחפש, החברה והאמא בתחילה לא יודעות דבר. כשנודע לאמא היא מציעה בנדיבות שתקנה לה צמיד זהה להחזיר לחברתה. 7. האם האבדה תימצא בסוף? כן, על ידי החברה. 8. החברה תיגש להניח את המתנה שלה ותמצא שם את הצמיד המוכ לה. אחת המוזמנות תראה אותה ותומר לה שזהו בוודאי הצמיד שאבד לזהבה, שתלך להחזיר לה, היא מחייכת ואומרת: "זה הצמיד שלי". האשה מביטה בה בחשדנות, אבל רק לאחר שהיא נפגשת עם זהבה הדברים מתבררים. [כאן נעשה שינוי בתכנון ממה שהובא לעיל, מותר לחשוב על שילוב רעיונות חדשים תוך כדי עיבוד המידע] 9. התסבוכת שזהו צמיד של חברה, השילוב של הנדיבות של האמא, המציאה של החברה, חשדנות האשה הצופה ויישוב ההדורים בסוף גורמים לעניין.

פתיחה: היום נצא לדרך על המבנה של סיפורי. האם אצעתכם גם בסיפור נמצא פתיה, טונה, ניווק, הסבר וסיכום? - לא. המבנה הפנימי של הסיפור הוא טונה - נכון, בסיפור נמצא חמישה חלקים, והפעם לא נציג אותם כמו מצד, אלא כמו לזלזי מכוה. משם שכל אחד מן החלקים מוביל וזרם אלף הבל. (במבט רוחני אפשר לראות גם את הקשר הנגדי שבו הגלגלים האחרונים מסובבים את הראשונים, כלומר הסיום גורם להתרחשות הראשונה, ולכל השתלשלות עד מצב הסיום שאליה הובילה ההשגחה העליונה). המורה תולה על הלוח צילום של הגלגל הראשון: אירוע מאתחל (ניתן לצלם בהגדלה מתוך עמוד 48 בספר, ולהצמיד על הלוח באותו סדר). אירוע מאתחל. איזו מילה שומעים בתוך המילה "מאתחל"? התחלה. למה לא קוראים לו אירוע ההתחלה? כי הוא לא רק קרה בהתחלה, אלא גם מאתחל, זרם להתחלת העלילה, זרם להמשך, ממנו נבעה והתפתחה העלילה. המורה מוסיף ותולה את הגלגל של "בעיה". איזו בעיה יכולה לקרות למש בסיפור? - אבד משהו, מישהו חולה, מבחן קשה, מישהו נאלץ וכד'. אם יבוא פיתרון מיד אחרי הבעיה, תהיה בכך בעיה? - כן, זה לא יהיה סיפור כל כך מעניין. הפיתרון יהיה משמעותי יותר אם מהבעיה תהיה התסבכות. המורה תולה את גלגל ההסתבכות. המצב... מסתבך. לבעיה הראשונה יש השלכות, היא משפיעה על עוד דברים שהופכים לבעיות. כשמישהו חולה, מה יכול להיות ההסתבכות? - שהוא לא יכול לחזק את אלו הסדר הבית, שהוא לא יכול לספר לזרים על היכן האוצר שהחביא וכו'. כשמישהו נאלץ, אילו ההסתבכות יכולות להיגרם? שהוא מפסיק לזכור עם מי שהעזיב אותו. ובלא זה מפסיק כל מיני דברים וכו'. ככל שהבעיה נהיית יותר מסובכת, הקורא חש מתח, הוא מנסה לא מצליח לנחש כיצד הקשי יחולו, רצו השיא בסיפור הוא כאשר העניין נראה ממש באתי פתור. ופתאום... המורה מצמיד את גלגל נקודת המפנה. פתאום קורה משהו, עדיין לא נראה פיתרון באופק, אבל זה משהו שפונה לכיוון אחר, הוא מוביל לסיום. לאחר שסיימם לקרוא את הסיפור, יכולים לזהות מה היתה נקודת המפנה. האם בסיפור הסיפור תמיד נמצא פיתרון לבעיה? המורה מצמיד את גלגל הסיום. פועלים רבות

הסיום מוצג הפיתרון לבעיה, האבזרה נמצאה, החולה הבריאו, היריבים השלימו וכד'. אבל, לפעמים דווקא סיום הוא פיתרון מעורר את האדם למחשבה וללימוד מן המצעה. בכל אופן, הדריך כלל הסיום הסיפור נמצא משפט שמקשר את האיכוז להווה, או מציג את המסר. משפט שנותן לקורא תחושה של סיום.

איכוז מאתחל, בעיה, הסתבכות, נקודת מפנה וסיום - אלה הם חלקי העלילה, הסיפור. אבל יש עוד משהו ברקע...

ספר - עמוד 48: קריאה והתודעות לחלקים הנחשבים "רקע" לסיפור. האם הרקע חשוב להבנת הסיפור? כן, אם הבעיה הסיפור היתה כיצד להצליח נרות חנוכה, יהיה הבדל אם הדבר ארץ בימינו למשפחה משלנו, בזמן האינקוויזציה, במלחמת העולם השנייה או בבית חולים. כשמבינים אתו, היכן ולאילו צמיות קרו הדברים, מבינים הרבה מעבר לאיכוזים עצמם. נראה לעצמנו הצלחה בלי תפאורה. הצמיות מצהרות, ולא יוצאים את זה נעשה בשוק, בתוך הבית או בבית המדרש. יהיה קשה מאוד להבין את המנעוץ של הדברים שנאמרו. האם חייבים לרשם את הרקע של הסיפור בתחילתו? לא. קריאת ההערה בעמוד 48.

חוברת - עמוד 61, משימה 6: מילוי הטבלה -

תפוח אחד - לשניים		פיתרון אחד - לשתיים (סיפור חוויה)	
רקע	זמן	אפני הרבה שנים	אחד הצהריים
	מקום	בארץ רחוקה, בעיר אחר + בוסטן הארץ	בדרך מן האיטודים הביג + הביג
	דמויות	שני עניים	שני חברים: חני ופנינה + האחים שלהם
גוף	אירוע מאתחל	הבנות של שני העניים היו מולוג במחלה נדירה.	חני אמרה להבנות עד שעה מאוחרת בלילה
	בעיה	הדופא אחר שהם צקוקים, אגפוח, ואין להשני.	כשמזנה חני מן האיטודים הייגה עייפה מאוד
סיום	הסתבכות	בביקור בבוסטן הארץ נמצא רק גפוח אחד.	צריכה לשמור על אחיה הקטן, ולא יכולה לעזוב.
	נקודת מפנה	מאך - שאלו וביקש הסבר	טאפון אמרה
	פתרון	כל אחד סיפר את צרכיו, ונערכה חלוקה הגפוח לשני חלקים, אפי הצורך האישי.	כל אחד סיפרה על צרכיה, וחילוי צורך של אחת היווה פיגדון גם לבעיה של השנייה.

שיעורי בית: עבודה א' בעמודים 62, 63 בחוברת.

שיעור כ"א - הבעה: כתיבת טקסט סיפורי לפי מבנה (עמ' 49 בספר, עמ' 64 - 65 בחוברת)

פעילות טרום כתיבה ותכנון לפי חמש שאלות מובילות

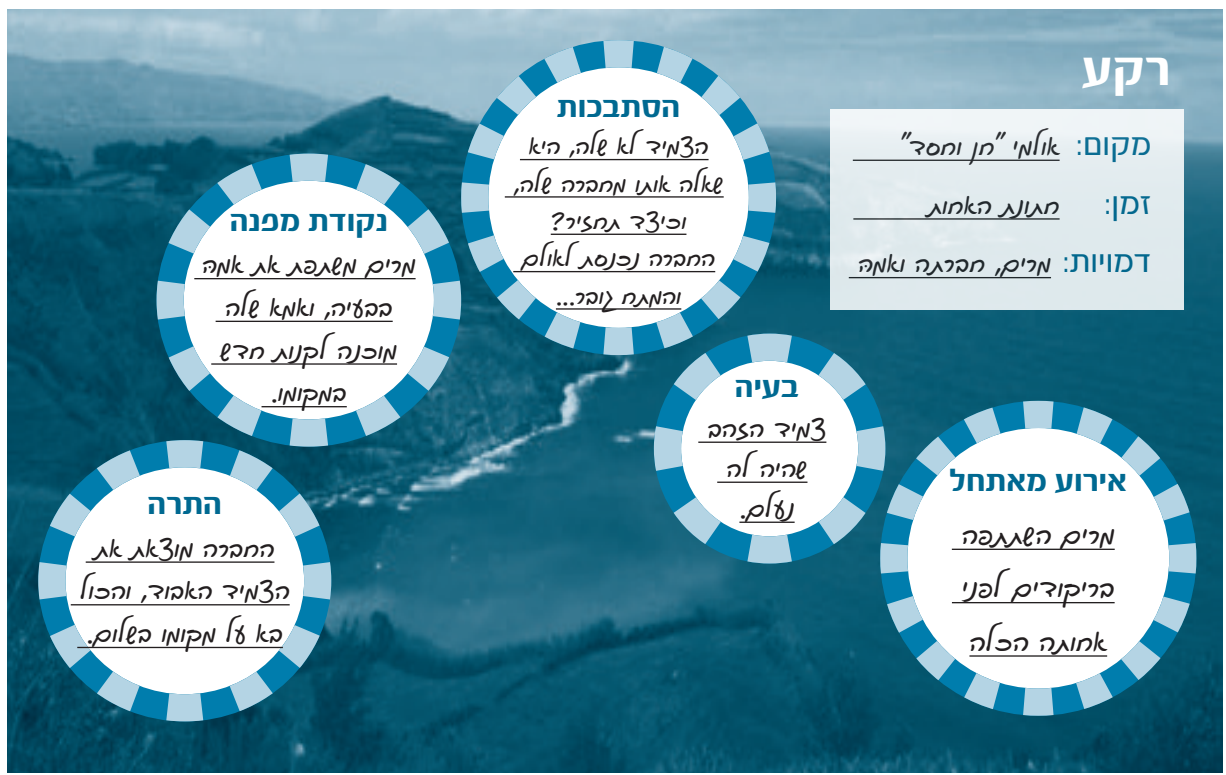
בדיקת שיעורי בית:

חיוך חד וצבעוני		בדיקת שיעורי בית:	
רקע	זמן	אחרי הצהריים, אקראג ערב.	
	מקום	החדר הבנות איד שואמן הכביבה	
	דמויות	האחיות: רוגי ומיכל	
גוף	אירוע מאתחל	מיכל רצתה אצבוע את השער במחברת חכים	
	בעיה	כל אחת חוצה את המחברת והצבעים, וחסר לה אחד מהם.	
סיום	הסתבכות	כל אחת מהן לא מוכנה לגג לשנייה את המסר לה.	
	נקודת מפנה	כל אחת מהן סיפרה אלס מה היא צקוקה אמפצים.	
	פתרון	האחת אמרדה והשנייה מקבלת את המידודים.	

- * שכן ההגרחשוט לא היה כגובה הפיכוש בסיפור זה. המשפט הנוחץ עז הזמן הוא: "עוד מעט צריך להגאנן אשנה!"
- * מקום ההגרחשוט לא היה כגובה הפיכוש בסיפור זה. המשפט הנוחץ עז המקום הוא: "בעודה סוקנת אג השולמן עזאיו הן כניולג אהכין יחד אג שיזורי הדיג".
- * געני הרקע לא הופיע הפיכוש, גמ האיכוד המאגמז לא היה כגובה הצורה מסודרת, אפשר רק אהכין מה גמ אפרוז המריכה.
- * משפט הסיומ בסיפור זה היה: "נדמה היה אהן שהצבעים והמחדד חייכו לעכנ חיוך מחדד".

פתיחה: למזנו לזהות את חלקי המבנה הסיפורי בתוך סיפור, היומ נלמד להתחשב במבנה כאשר אנן כותבים בעצמנו סיפור. עז עכשיו זיהשנו לעצמנו את התוכן של הסיפור, עכשיו נכניס אותו למבנה של רקע, בעיה, הסתבכות, נקודת מפנה וסיומ.

חוברת - עמוד 64, משימה 7: מילוי הסכמה באופן כיתתי אם הסיפור הוא אחד, או באופן עצמאי אם כל תלמיד כותב סיפור משלו. להלן המבנה של סיפור הדוגמה שלנו (התרה מלשון פיתרון, בדרך כלל מגיעים אליו בסיום):

מבנה הסיפור יש עז שני חלקים שצריכים לשים לב אליהם: הפתיחה והסיום. המשפט הפתיחה כדאי שיהיה כתוב משהו עזגרה את הקורא להשיק לקראא. משהו שיזכיר את סקרנותו. המשפט הסיום כדאי לכתוב משהו שיקשר את הדברים לתחילת הסיפור, או החיים שלנו היומ או יעביר את המסר, יאמר מה אפשר ללמוד מן הסיפור.

ספר - עמוד 49: קריאה בנוגע לפתיחות מומלצות ולסיומים מוצלחים.

חוברת - עמוד 65, משימה 8: לגבי כתיבת משפט הפתיחה: אם כותבים סיפור כיתתי כדוגמת הסיפור המובא במדריך, ניתן לאפשר לתלמידים לבחור באחת מאפשרויות הפתיחה המופיעות בספר, אם מדובר בסיפור הנכתב אופן עצמאי על ידי כל תלמיד, יש להסביר מה עשה את המשפטים המוצגים בספר למעניינים: * הם היו דיבור ישיר, קריאה מרגשת של אחת המשתתפים בסיפור, * המילים בהם היו "סתומות", לא ברור על מה מדובר: "הוא היה..." "זה לא יתכן...". מסקרן לדעת על מי מדובר.

לגבי כתיבת הסיום, נביא להלן מספר אפשרויות המתאימות לסיפור הדוגמה שלנו במדריך זה: 1. נוכחתי לדעת שגם הדבר המאיים ביותר יכול להתגלות כעוזר (החברה שנכנסה לאולם ומרים נלחצה ממנה כל כך, בסוף מצאה את הצמיד). 2. מאז אינני לוקחת בהשאלה חפצים יקרים מאחרים, היה לי מספיק פעם אחת להסתבך עם זה. 3. מהסיפור שלי אפשר ללמוד שכדאי לשתף מבוגרים בבעיות, ולא להילחץ לחינם. - את משפט הסיום כדאי לבחור באופן סופי לאחר כתיבת הסיפור השלם, תוך התחשבות במהלך האירועים וההדגשות שיערכו בו.

אם התלמידים כותבים את החיבור באופן עצמאי (ולא באופן אחיד לכל הכיתה), אפשר להציג על הלוח כעת דוגמה של הסיפור השלם, כפי שמופיע בסעיף "בדיקת שיעורי בית" בשיעור כ"ב, וזה ישמש להם דגם למה שמצופה מהם.

שיעורי בית: עבודה א' בעמוד 65 בחוברת.

שיעור כ"ב: הטקסט הסיפורי - המָסָר (עמ' 50 בספר, עמ' 66 - 67 בחוברת).

בדיקת שיעורי הבית: להלן סיפור לדוגמה, אין חובה שהוא ייכתב באופן זה על ידי התלמידים, גם אם הוא תוכנן באופן כיתתי. אבל יש לשים לב להערות הכתובות בסוגריים, ולוודא שעליהם הייתה הקפדה בחיבורי התלמידים:

"זה לא יתכן! זה פשוט לא יכול להיות!" קראה מרים (שפֶּט פֶּתִיחַה נִקְרָא). זה עתה חוזרת היא מרחבת הריקודים אל מקומה בשולחן הכבוד, הן אחות הכלה היא (נִתְּנָה רִקְעָה לְהַבְנֵת הַזְּמָן, הַמִּקְוֶה וְהַצְּמִיד עֲלֶיהָ מְצִיבָה). "איפה הוא יכול היה להעלים?" "מרים, על מה את מדברת?" שואלת אותה אסתר, בת דודתה. "הצמיד, צמיד הזהב שהיה על ידי עד עכשיו". "יו, מסכנה... בואי נחזור לרחבת הריקודים, בוודאי הוא נפל לך שם". אבל גם לאחר עשר דקות שלימות של חיפושים לא נמצא הצמיד האבוד (תִּיאֲלֹךְ הַבְּעִיָּה).

"מה קרה מרימוש, למה את עצובה?" פנתה האם את בְּתָהּ, "לספר, או לשתוק?" התלבטה מרים, אמא תמיד אומרת לשתף אותה בכל בעיה, אז... "אמא, קרה משהו לא נעים... יו, אמא, אני לא מסוגלת, הנה פנינה! היא נכנסת!" (הַזֶּה הַיָּמָה) "נו, אז מה קרה?" מתפלאה אמא, "אתן 'ברוגז' פתאום?" "לא, מה פתאום. זה הצמיד, הצמיד ששאלתי ממנה נעלם לי. מה אומר לה?" "תרגעי חמודה, תרגעי. תאמרי לה שבֶּסוּף... הכוונה, בסוף החתונה, לא לקחת אותן. ואני מוכנה לקנות צמיד זהה, רק כדי שתוכלי להחזיר לה. גשי, גשי אליה, היא מחפשת אותך". "תודה, תודה אמא". מרים רצתה לגשת לחברתה, אך שמה לב כי מהומה קלה פרצה סביבה לצד שולחן המתנות. (תִּקְרָא בְּתָהּ מְצִיבָה) כשהתקרבה פנתה אליה אחת האורחות: "תראי את הבת הזו, מצאה את הצמיד שאבד לך, וטוענת שהוא שלה...". פנינה לא הבינה מדוע מרים מסתערת עליה בחיבוקים כה עזים, האורחת בכלל לא הבינה מה קורה. "זה שלה, הצמיד הזה שלה, ולכן כל כך נבהלתי כשהוא אבד לי", הצליחה מרים להסביר את מה שקרה. "כל כך נבהלתי כשראיתי אותך בכניסה, ובסופו של דבר אָת מצאת אָת האבדה" אכן, לפעמים הדבר המאיים ביותר, מתגלה כעוזר, אין מה להיבהל, על הכול תודה לה' (סִיּוֹם הַמַּסָּר אֶת הַמַּסָּר).

אם שמתם לב, נקודת המפנה השתנתה מן התכנון המקורי ב"מבנה". יש להבהיר שבעת הכתיבה ניתן לשנות מעט מן התכנון המקורי, אם אכן מוצאים לנכון כי השינוי יוסיף עניין לסיפור.

פתיחה: היום נצטרך על המָסָר - הַיְמִינִי שֶׁהַסִּיפּוֹר מוֹסֵר לְקִרְאָיוֹת. אֵת הַפְּרָטִים שֶׁ הַקְּעוֹ, הַבְּעִיָּה, הַפִּתְרָן הֵיךְ אִפְשֵׁר לְבַצֵּר הַפְּרָטִים הַסִּיפּוֹר. הַאֵם גַּם אֵת הַמַּסָּר אִפְשֵׁר לְבַצֵּר הַאֵלֶּפֶן לְאוֹיֵב? - לְפַעֲמִים כֵּן, וְלְפַעֲמִים לֹא. כַּאֲשֶׁר הַמַּסָּר אֵינוֹ כְּתוּב הַפְּרָטִים, הַאֵם סוּמִי, "מִתְחַבֵּא" בַּסִּיפּוֹר, צְרִיךְ לְחַפֵּשׂ בְּשִׁבּוֹל לְבַצֵּר אֹתוֹ. אִם מְצִיבָה אֵת הַבְּעִיָּה וְאֵת הַפִּתְרָן - עֲשִׂינוּ חֲצִי צִדְךָ גַּם בְּשִׁבּוֹל לְחַבֵּא אֵת הַמָּסָר. כִּי לְמִצֵּי מִהָאֵת הַפִּתְרָן לְבַעֲרָה כְּזוֹ, אִם תִּקְרָה לְנוּ.

ספר - עמוד 50: קריאה והדגמה בעזרת הסיפורים שנלמדו עד כה. אפשר להקדים הסבר בעל פה לגבי המסר של כל סיפור, ואפשר לעבוד תחילה דרך החוברות, ולהשלים את ההסבר לאחר מכן.

חוברת - עמוד 66, משימה 9: *שני העניינים הסבירו בדיוק למה הם זקוקים, והמלך הציע להתחלק בתפוח האחד. כן.
*כן. *דומה, סמוי.

ואילו בסיפור "פיתרון אחד - לשתיים" נכתב מסר זה באופן גלוי. בפסקה הראשונה של הסיפור נוכל למצוא את המשפט המתאר את המסר בסיפור זה: אפשר ללמוד ממנו (מהסיפור) שכדאי לשתף חברות גם בקשיים, השיחה מאפשרת למצוא פתרונות מעניינים.

חוברת - עמוד 67: מסר ראשון מתאים לסיפור - "חיוך חד וצבעוני", מסר שני מתאים לסיפור "תפוח אחד - לשניים".
האם כל מסר מתחיל בחיוב? "אם, אז"? לא. יש צרכים נוספות לנסח מסר על סיפור.

ספר - עמוד 50: קריאת הכתוב מתחת למסר "מסר ניתן לנסח גם באופנים אחרים..." "השאלה שאזרת לך להגיד למסר הניסוח כזה הוא: מהסיפור למצוא שצריך... קריאת החלק של שימו לב בסוף עמוד 50 בספר. המסר מן הסיפור הוא לחיים בכלל, אבל כשמבקשים לכתוב איזה מסר נמצא מן הסיפור, רוצים שנכתוב גם את הקשר בין המסר לסיפור, כך ידעו שאכן הגנו את המסר כראוי. הבה ננסח את המסר על "אם מצהרים ומסבירים זה לזה..." בצורה המתאימה לכל סיפור הנפד. המורה כותב על הלוח בעזרת התלמידים: *מן הסיפור "תפוח אחד לשניים" למצוא שצדאי להסביר בדיוק מה צרכים, ואז מגיבים לפיתרון שטוב לשני הצדדים. כמו העניינים שהסבירו לאיזה חלק הם צקוקים בתפוח, והתברר שיכולים להסתדר עם תפוח אחד, ולא צרכים לריב. *מן הסיפור "פיתרון אחד לשניים" למצוא שצדאי להקשיב זה לזה וכך למצוא צדק לעצור ולהיעזר ביחד, כמו שחני נעזר מפנינה שהיא צרכים למור על אחיה, והצדעה שני האחים ישחקו יחד, והן תוכלו לנח. * מן הסיפור "חיוך חד וצבעוני" אפשר למצוא שצדאי להקשיב לצרכים של השני ולראות איך אפשר להתחשב גם בהם בלי להיפגע, כמו שרותי וחיכל אמרו מה הן רוצות לעשות והפסיקו לריב על הצבעים והמחצצ.

שיעורי בית: עבודות א, ב, ג בעמוד 67 בחוברת.

תשובות:

א. תשובה אישית

ב. בדוגמה שלנו במדרך, המסר הוא: לא כדאי להיבהל, על הכול תודה לא-ל.

ג. כן: "אכן, לפעמים הדבר המאיים ביותר, מתגלה כעוזר, אין מה להיבהל, על הכול תודה לא-ל".

שיעור כ"ג - הבעה: כתיבת טקסט סיפורי - "סיפור חי" (עמ' 51 - 54 בספר, עמ' 68 - 71 בחוברת)
כתיבה בגוף ראשון, שילוב פעולות, מחשבות, רגשות ודרישה בסיפור

בדיקת שיעורי בית. התשובות כתובות לאחר שיעור כ"ב.

פתיחה: אתאר לכם עכשיו תמונת מצב בבית משפחת סגל. תאמרו לי אם גם לכם קרה משהו דומה. אמא היתה זקוקה לכמה ירקות עבור הכנת ארוחת הערב, היא נכנסה לחדר הבנות, וראתה שם את ציפי שקועה בספר. "ציפי" קראה אמא, ציפי נייערה את ראשה, והביטה באמא. העיניים שלה היו אדומות, והיא כאילו בעולם אחר. "מה קרה, ציפי?" שאלה אמא, וציפי ענתה: "אני דואגת לילולה, הילדה שמתחבאה תחת הריסות ביתה בסיפור, היא רק בת שש, ו... כל הזמן רק מתפללת לה". "את מרגישה כאילו חיה בתוך הסיפור, אה?" "כן, ממש כך. אני מתפללת ביחד איתה..." "כנראה שהסופרת שכתבה את הסיפור ידעה איך לכתוב אותה, סיפור "חי". תמשיכי להתרגש... אבל נראה לי שאם תצאי עכשיו לקנות בשבילי ירקות זה יוסיף זכויות גם לילולה, מה את אומרת?" איך באמת

עושים את הסיפור "חיו", שירגש את הקוראים, שיעביר את המסר או הלב הפנימי? חלק מן הסוגות נלמד בספר שלנו.

אפשר מיד לעבור לקריאה בספר, או להמחיש תחילה מהו "סיפור חיו": אני אספר לכם סיפור אחד בשתי צורות, נסו להבחין איזו צורה גורמת לכם להזדהות ולהתחבר יותר לסיפור: צורה ראשונה - ילד אחד ישב ליד השולחן בביתו, והכין את שיעורי הבית. הוא ענה תשובה על שאלה ראשונה, שאלה שנייה, שאלה שלישית, ופתאום האמצע הרביעית הוא שמע רחש קל מתחת לשולחן, הוא הביט לכיוון מנחם בא הרחש, והספיק לתפוס העיניו עכבר שנחט או מאחורי המיטה. הילד נבהל מאוד. הוא קפץ מנקומו כנשק נחש, וקרא להוריו בקול זעקה רמה.

אפשרות שנייה: ישבתי והכנתי את שיעורי הבית השולחן חזרי. עניתי תשובה על שאלה ראשונה, שנייה, שלישית, ואז, באמצע התשובה על השאלה הרביעית שמעתי רחש קל מתחת לשולחן, הפניתי את מבטי לכיוון הרחש, והספקתי לראות עכבר שנחט, לאן? מאחורי המיטה הוא נכנס! "הצילו!" זעקתי וקפצתי על הכסא כנשק נחש, "אבא, אמא, עכבר!!!"

הצורה השנייה "חיה" יותר, הילד קרא לו סיפר את הסיפור בצמח, וכך הרגשנו יותר את הרגש שלו, גם הדיבור שדיבר היה דיבור ישר, בדיק המילים אמר. ואילו בסיפור הראשון רק סיפרנו "על", הרגשנו את הדברים באופן עצמתי פחות.

ישנה גם דרך שלישית, דרך ביניים, שבה מספרים על משהו (לדוגמה), ובאמצע מילים קריאות של דיבור ישר, למשל: ילד אחד ישב להכין שיעורי בית, פתאום שמע רחש, פנה וראה עכבר שנחט. "הצילו" הוא קרא בהלה, "אבא, אמא! עכבר!!!". כאשר מילים זו שיה, שיה בין הדמויות בסיפור, גם זה גורם לקרא להרגיש "נמצא עם", להזדהות עם מה שקורה, ולקבל את המסר באופן עצמתי יותר. לכן בסיפורים נמצא פעמים רבות דו-שיח.

ספר - עמוד 51: קריאה עד המשימה.

חוברת - עמוד 68, משימה 10: כל תלמיד ממלא את המשימה בהתאם לסיפור שתכנן. כמובן שיתכנו פעולות, תיאורים, מחשבות ורגשות נוספים על מה שכותבים. אבל יש לכתוב את העיקריים. להלן התשובות בדוגמה שלנו:

1. מי עושה פעולות בסיפור?

הדמות: מרים, הפעולה: מיפוש הצמיד האבוד החמק היקודים

הדמות: אמא, הפעולה: מגישה את מרים, ומוכנה לקנות צמיד גמורג האבוד

2. למי תוכלו להוסיף גם תיאור?

הדמות: מרים, התיאור: אבושה בשמלה מציגה, גמורג מיומדה, עונדה צמיד זהה מיומדה על היד

הדמות: פנינה, התיאור: מאירג פנים

3. איזו מחשבה תוכלו להעלות בסיפור?

הדמות: מרים, המחשבה: איך אוכל להחזיר לפנינה את הצמיד ששאלתי ממנה? מה אומר לה?

הדמות: פנינה, המחשבה: איך הגיע אבא הצמיד? איך אספיד לקבלת הזו שהצמיד הזה באמת שלי?

4. איזה גילוי רגשות תוכלו לשלב בסיפורכם?

הדמות: מרים, הרגש: חש, פחד, בושה, בהלה, גמורג, הקלה והגרמגש

הדמות: אמא, הרגש: חממים, דאגה, השגמפוט הצרה

5. דו-שיח בין מי למי תכתבו? בין: מרים לבין: אמא שלה וכן בין מרים לבין פנינה

6. באיזו דרך תעדיפו להגיש את הדברים - שתי הדרכים טובות.

[מומלץ לעצור בשלב זה, ולהשאיר את נושא סגנון הכתיבה העשיר בכתיבה ספרותית לשיעור נפרד. במקרה זה, ניתן לבקש כשיעורי בית - לחפש בסיפורים שונים מן הבית (או סיפור נתון מהמורה) תיאור של פעולות, מחשבות, רגשות ודו שיח, ולהעתיק לדפי "במקום מחברת" בעמודים 150, 151 בחוברת].

כמו שאמרנו, מטרת הטקסט הסיפורי הן לגרום הנאה לקורא, ולהעביר לו מסר. זו-עיה, פאולות, תיאורים, מחשבות ורגשות יוצרים תחילה על סיפור "חי" ומסייעים בהעברת המסר. ומה גורם לסיפור להיות מהנה? כשהסיפור כתוב בשפה יפה ועשירה, הוא גורם לקורא הנאה. כשנצברים על גינה יפה, מה מתכוונים במילה "יפה"? - שיש בה צמחים נצירים, פרחים בצבעים שונים, עצי סרק אפרי פרוסי ענפים, אולי גם אלמנטים ומפלים, שהילים, ספסלים מקושטים, ואם מצאנו גלינת ירדים, נצפה לראות בה גם מתקנים. זוהי גינה עשירה יפה. ומהי שפה "עשירה יפה"? שפה שיש בה "צמחים נצירים", מילים נצירות שלא מתמשים בהן כל כך בדבור היוס יומי. השפה עשירה יש מזון על מילים, לא חוזרים שוב ושוב על אותה מילה. השפה יפה נכח למצוא ביטויים מיוחדים, דימויים, ניבים ופתגמים, גם עצמים צומחים יהיו מוצגים כאלפים שיכולים לזכור, לחוש ולהרהר - תופעת ההאנשה מצויה בשפה "יפה". אם נקרא טקסט הכתוב בשפה עשירה נכח ממש לעצמנו אותו, כי יהיו בו גם הרבה תיאורים. האם אצתכם נעים לקרוא טקסט הכתוב בשפה עשירה יפה? - כן, - כש שהמבקר הגינה יפה יהנה ממנה, כך טקסט הכתוב בשפה עשירה יפה אמור לגרום הנאה לקורא. ומכיוון שאחת ממטרות הטקסט הסיפורי היא לגרום הנאה לקורא, נמצא בו קישור לשון שונים, כמו שתארנו בדוגמאות האלו. אם זאת, חשב לזכור - כש שהגינה צריכה לחון לאיזו מטרה נבנתה, ולהתאים את המתקנים לאוכלוסיית המבקרים, גם הסיפור יש לחון: האם הוא מיועד לילדים? למבוגרים? האם מובאות בו שיחות על חיי היום יום? האם זהו סיפור עתיק מלפני שנים? לפי התנאים, נמצא את סגנון הכתיבה המתאים.

ספר - עמוד 52: קריאת כל סעיף הנכלל בסגנון ספרותי עשיר, והסבר בהתאם להיכרות התלמידים עם הנושא, וליכולת ההקשבה וההכלה שלהם. יש להקריא את משפט הדוגמה, ולבקש מן התלמידים לאתר בהם את המילים המדגימות את התופעה. א. הבחנתי (ולא ראיתי) ופוצחת בשירה (ולא ושרה). ב. התענגתי, הוקסמתי. ג. עמוקה, טהורה, מיוחדת, פשוטה. ד. ניגון שקורא, ניגון שרציתי לתפוס - כאילו שהוא דמות אנושית. ה. כתינוק - כמו תינוק, זהו דימוי, דומה ל... לפעמים מופיע ניב, כמו: "גילה את עיניו" - במשמעות של הראה לו, ולא במשמעות הפשוטה של המילים: ראה את העיניים שלו. או פתגם שהוא משפט שלם בעלת משמעות משלו, כמו: "התפוח לא נפל רחוק מהעץ" במשמעות של הבן דומה להוריו. ו. קישור לשון - לא פירטנו את הסוגים, על מנת לא להלאות את התלמידים, אך כן רצינו לעורר את תשומת לבם לתופעות מיוחדות כמו הונונימים וכד'. במשפט הדוגמה: המילים "עבות" אבות". שימו לב: המשפטים שבהם משובצות הדוגמאות משלימים לתמונה סיפורית. לאחר סיום הכרת שש הצורות להעשרת הסגנון בכתיבה, אפשר להסב את תשומת לב התלמידים לראשי התיבות שמצאנו להם: דג מתוק - דימויים, גיוון במילים, משלב ספרותי, תיאורים והאנשה, קישור לשון.

חוברת - עמוד 69, משימה 11: א. דימויים: כפרוסת לחם ב. גיוון: חשבת, הרהרתי. ג. משלב שפה: נפעם, מביט, זע ונע, נשמת, ובטרם ועוד... ד. תיאורים: אופק המקסים, כובע יקר ה. והאנשה: גל שובב, בכיפה יבשה שחיתתה בסבלנות ו. קישור לשון: חרוזים: לים, נפעם. לשון נופל על לשון: מקסים, מוקסם, מילה דו משמעית: לא נסחף.

הגיוון במילים חשב במיוחד כאשר מלבים בסיפור זו שיה. ללבי זו שיה ישנם ארז כמה כללים שכדאי להכיר.

ספר - עמוד 53: קריאת בועת הקומיקס הראשונה (בצד שמאל) ומילות האמירה השימושיות. הכרת מונח ה"דיבור הישיר" וסימני הפיסוק המתאימים לו.

חוברת - עמוד 71, משימה 12: משפט מס' 1 ניתן כדוגמה, יש לבחון את ההבדלים בין המשפט שנכתב בספר - בדיבור עקיף, לבין המשפט שנכתב בחוברת - בדיבור ישיר. ולשנות גם את משפט 2, ו-3 כדוגמתו: 2. דוד אמר להלך: "אל תתבייש, דבר בקול רם, החסידים בוודאי ישמעו אותך". 3. יוסף הציע להלך: "תתקרב אל חבורת החסידים, הם בוודאי יפנו לך מקום ביניהם".

אם נותר זמן בשיעור, אפשר לתת לתלמידים למלא את משימה 13, ולכתוב מחדש את הסיפור שלהם. הם צריכים לקרוא שוב את הסיפור שכתבו בעמוד 65, ולשפץ אותו בהתאם לתוספות שיעשו אותו "חי" ו"עשיר". יש להזכיר להם כי תכננו את שילוב התיאורים, פעולות, רגשות ומחשבות וכן את הדו שיח - בעמודים 68, 69 בחוברת. במיוחד יש להקפיד על שילוב דו שיח, וכתובה במילים ממשלב כתיבה. אם החליטו לכתוב את המסר באופן גלוי, עליהם להוסיף גם אותו. יש להבהיר כי במהלך הכתיבה עליהם להפעיל שיקול דעת ענייני, ולא להכניס כל תיאור, כל רגש וכל מחשבה. הכול צריך להיות במידה. **להלן הדוגמה המשופצת:**

"זה לא יתכן! זה פשוט לא יכול להיות!" קראה מרים בבהלה (עזר). זה עתה חוזרת היא מרחבת הריקודים אל מקומה בשולחן הכבוד, הן אחות הכלה היא. לבושה בשמלת מלמלה תכולה, כתר פנינים תכלכלות לראשה (תוללה), אך משהו חסר... "איפה הוא יכול היה להעלים?!" היא ממש נסערת (עזר). "מרים, על מה את מדברת?" שואלת אותה אסתר, בת דודתה. "הצמיד, הצמיד הזהב שהיה על ידי עד עכשיו". "יו, מסכנה... בואי נחזור לרחבת הריקודים, בוודאי הוא נפל לך שם". אבל גם לאחר עשר דקות תמימות (עזר) של חיפושים לא נמצא הצמיד האבוד. "מה אעשה?!" חושבת מרים בדאגה "הצמיד הזה לא שלי, לקחתי אותו בהשאלה מחברתי פנינה... מה אומר לה?" (מחברת)

"מה קרה מרימוש, מדוע נתכרכמו פנייך?" פנתה האם את פתה המהורהרת (תוללה), "לספר, או לשתוק?" התלבטה מרים, אמא תמיד אומרת לשתף אותה בכל בעיה, אז... "אמא, קרה משהו לא נעים... יו, אמא, אני לא מסוגלת, הנה פנינה! היא נכנסת!" "נו, אז מה קרה?" מתפלאה אמא, "אתן 'ברוגז' פתאום?" "לא, מה פתאום. זה הצמיד, הצמיד ששאלתי ממנה נעלם לי. מה אומר לה?" "תרגעי חמודה, תרגעי. תאמרי לה שפסוף... הכוונה, בסוף החתונה, לא לקחת אותו. ואני מוכנה לקנות צמיד זהה, רק כדי שתוכלי להחזיר לה. גשי, גשי אליה, היא מחפשת אותך". "תודה, תודה אמא". מרים החליטה לגשת לחברתה, "ה', תעזור לי" התחננה מרים בלא קול. לפתע היא שמה לב כי מהומה קלה פרצה סביבה לצד שולחן המתנות. כשהתקרבה, פנתה אליה אחת האורחות: "תראי את הבת הזו, מצאה את הצמיד שאבד לך, וטוענת שהוא שלה...". פנינה לא הבינה מדוע מרים מסתערת עליה בחיבוקים כה עזים, האורחת בכלל יצאה מן הכלים (עזר). "זה שלה, הצמיד הזה שלה, ולכן כל כך נבהלתי כשהוא אבד לי", הצליחה מרים להסביר את מה שקרה. "כל כך נבהלתי כשראיתי אותך בכניסה, ובסופו של דבר את מצאת את האבדה". אכן, לפעמים הדבר המאיים ביותר, מתגלה כעוזר, אין מה להיבהל, על הכול תודה לא-ל.

שיעורי בית: עבודות א', ב', ג' בעמודים 70, 71 בחוברת, וכן סיום שיפוץ הסיפור בנושא: "אבד לי משהו יקר" בהתאם לנלמד, בעמוד 72 בחוברת. בשיעור הבא - חזרה ומבחן בנושא הטקסט הסיפורי. יש לעודד את התלמידים לקרוא את סיכום שלבי העבודה בכתיבת סיפור המופיע בעמוד 73 בספר, ולהתכונן למשימת כתיבת הסיפור החדש במבחן.

שיעור מבחן הבנה והבעה - טקסט סיפורי

בדיקת שיעורי בית: א. דימויים, גיוון, משלב ספרותי, תיאורים והאנשה, קישוטי לשון. ב. 1. דימויים, 2. משלב ספרותי, 3. האנשה, 4. גיוון (פסקה, נדמ), 5. קישוטי לשון (הכול-הקול), 6. תיאורים. ג. 1. הססנות, 2. בושה, 3. עידוד, 4. פליאה, 5. תקווה. את הסיפור "אבד לי משהו יקר" מומלץ לבדוק באמצעות המחון המופיע בעמוד 54 בספר. גם אם כל התלמידים הגיעו לטקסט זהה (כשהמורה בחר לבנות אותו באופן כיתתי), התלמידים יכולים לבקר את עצמם מבחינת הכתב והכתיב. ובכלל, להבין מה הם נדרשים כאשר הם מתבקשים לכתוב חיבור טוב. אמנם, קשה להבין לעומק כל פרט, בפרט אם מדובר במושגים חדשים, אבל תפקיד המורה כאן לחוש עד כמה לעמוד על כל נקודה, ומה להעביר הלאה.

לאחר מכן יש לקרוא את סיכום כללי הכתיבה של טקסט סיפורי, המופיעים בעמוד 73 בחוברת. יש לשקול האם לבצע את מטלת ההבעה הכתובה בסוף עמוד זה בכיתה, כעבודת חזרה, לתת אותה כשיעורי בית כהכנה למבחן, או להעבירה כמטלת המבחן בעצמו. נושאים נוספים לכתיבה תוכלו למצוא בנספח ג' במדריך זה.

במבחן, בנוסף למטלת הבעה יש לבחון גם הבנה של טקסט סיפורי. בחלק זה המורה יציג טקסט סיפורי באורך של עד 50 שורות. עליו תינתנה שאלות שידרשו התמצאות ברצף האירועים בסיפור ובקשרים ביניהם, בדגש על קשרי זמן וקשרי סיבה ותוצאה. יש לבחון גם אודות מבנה הסיפור: נתוני הרקע, זיהוי הבעיה, הפיתרון והמָסָר. בנוסף, יש לבקש דוגמאות מן הסיפור לתופעות לשוניות כמו: דימויים, משלב ספרותי והאנשה - אם ישנם.

שיעור כ"ד - הטקסט המפעיל (עמ' 55 - 57 בספר, 76 - 77 בחוברת)

פתיחה: בית ספר "תפילת חנה" הוא בית ספר דתי חדש (לכיתת בנימין אפרים אפרים על תלמוד תורה), רק לפני שלוש שנים הוא נפתח. התלמידות נהנות מאוד מיחס אישי, אבל יש דברים שחסרים. חנה רק עכשיו נפתחה הספרייה המיועדת לתלמידות, וכולן מתרגשות מאוד. המורה רוצה לחלק לתלמידים דף ובו הזכאות והנחיות הקשורות בהשאלת הספרים מן הספרייה. היא רוצה לייצג אותן על הכאלים שיונחגו בספרייה, על אופן ההשאלה, לכמה זמן, איזה יום יהיה יום ההחלפה. שאלות רבות המורה נשאלה, ועל כולן היא רוצה לענות ולכתוב שחזר על גבי לוח. שכולן תדענה את הכאלים, ולא תשאלנה מה להם את אותן שאלות. חשבה המורה לעצמה: "איזה טקסט אכתוב להם כך? האם אפשר להן סיפור שהמסר שלו יהיה הכאלים הנהוגים בספרייה? לא, זה לא מתאים. אולי מתאים יותר טקסט מלמתי שבו פתיחה, טענה, נימוק וכו'?" - אבל למטרה שלנו אין צורך בכל הנימוקים וההסברים, צריך פשוט לייצג על הכאלים. אולי זה יהיה טקסט מידע ממוחזר ומדויק על הכאלים: בספרות בית הספר ספרים רבים המיועדים להשאלה. התלמידות נהנות בימי ראשון ומחזירות את הספר שלהן בספר חדש. הספרנית רואת את שם הספר שהחזיר להם הספר החדש בכרטיס אישי על התלמידה. כל תלמידה מלמדת סך של 30 ע"ח לשנה. על התלמידות למחור היטב על נקיין הספר למלמדת. - המידע מועבר, אבל יש כאן כמה בעיות: א. בטקסט מידע המספיק צריכים להיות קשרים זה לזה, וכאן כל משפט מדבר על עניין אחר. ב. בסופו של דבר, קשה לקרוא לדעת מה הוא העצם צריך לעשות, מה סדר הדברים? בשביל אתן הזכאות הכתבה, להנחות לביצוע פעולה מסוימת, ישנו סוג נוסף של טקסט והוא: הטקסט המפעיל. למה קוראים לו מפעיל? - כי הוא אמר לקרוא כיצד לפעול, מה לעשות.

המיוחד בטקסט המפעיל הוא הרשימה, בדרכן כלל הכאלים שהטקסט המפעיל מופיעים במספיק קצרים זה תחת זה. כך הדברים לא צריכים להיות קשרים האחד לשני, כל נקודה ברורה ומכוונת לפעולה ממוקדת אחת. ומה עם פתיחה? הפתיחה של הטקסט המפעיל יש לעין הקצרה קצרה, מעצמה מדוע הנמירה על כאלים אלו חשבה.

ספר - עמוד 55: קריאת התל"ם של הטקסט המפעיל.

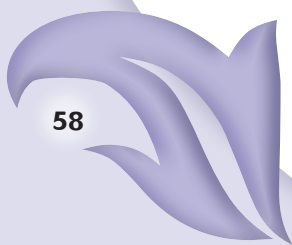
חוברת - עמוד 76, משימה 1: תשובות - מבחינת התוכן: בטקסט הדרכה להכנת מגדלת מים.

מבחינת הלשון א. עובדות ברורות ומדויקות: גדול מגודלו האמיתי במציאות, (ולא רק "גדול"). וכן "טיפה אחת" (דיוק בכמות). תיאורים: מכסה שקוף, על המכסה, מעל לדף הכתוב, מבעד לטיפת המים. מבחינת המבנה: א. פתיח שבו שתי שורות, ב. שלושה משפטי הוראה.

אילו פעולות הופיעו בהזכאות של טקסט מפעיל זה, "מגזרת מים"? - אוקחים, טובלים, מטפטים, מחזיקים, מביטים. בכל טקסט מפעיל נמצא פעולות רבות, שכן הוא ניתן הזכאות לפעולה. לפעמים יש צורות רבות של נטיות: האם היה מתאים לכתוב בכל הזכאות צורה שונה? קח מכסה... תבאלו אצבע... מטפטים טיפה... צריך להחזיק... הטב בכתוב... לא. בכל ההזכאות אמורה להיות צורה אחידה של התבטאות. האם תמיד צורת הפעול בטקסט מפעיל היא רק כמו כאן, בלתי רבים בהווה: אוקחים, טובלים...? הבה ונראה.

ספר - עמוד 56: קריאה והכרת הצורות האפשריות להצגת הפעולות בטקסט המפעיל.

חוברת - עמוד 76, משימה 2: א. קחו מכסה שקוף... / יש לקחת מכסה שקוף... ב. טבלו אצבע במים וטפטפו... / יש לטבול אצבע במים ולטפטף... ג. החזיקו את המכסה... והביטו... / יש להחזיק את... ולהביט...

הביטא של הטקסט "מגזרת מים" הצמוד 55 בספר, האם נוספו להוראות גם הסברים מצד וכיצד פועלים הדברים? לא. פשוט אמרו מה לעשות, ומה תהינה התוצאות. לעומת זאת, בטקסט החדש, הצמוד 56 נכיר תפעה מעניינת. לפעמים נמצא לצד ההוראה משפט נוסף שאינו הוראה, מה מטרתו? הבה ונראה.

ספר - עמוד 56: הטקסט לפנינו יסוק בכלים ל... שטיפה מוצחת. תלמיד נבחר קורא את הפתית. המורה קורא הוראה ראשונה: יש לעלוף את הרצפה מן הקיר הפנימי לעבר הפתח - האם זו הוראה? כן. אמרו כאן מה לעשות, ואיך לעשות זאת. נמשיך: כך לא יותירו הנעלמים סומנם על הרצפה שזה עתה נוקתה. - האם גם זו הוראה? לא אמרו כאן מה לעשות, זו לא הוראה. אם כן, מה מטרת התוספת הזו? - להסביר למה חשוב להישמע להוראה שכתובה לפני כן.

חוברת - עמוד 77, משימה 3: אם הזמן אינו מאפשר עבודה זו בכתב, ניתן להשאירה לשיעורי בית, ובכיתה למלא אותה רק בעל פה ולוודא הבנת העניין. התשובות: 1. מאחר שהם עשויים לגרום לכתמים. 2. רצפה רטובה מגבירה את סכנת החלקה והנפילה.

האם קל להבין טקסט מפועל? - טקסט מפועל קל להבנה, מכיוון שהמילים בו ברורות, אין מסר מסתתר עמוק מדי. כתוב מה צריך לעשות ודי. אבל בכל זאת, כאשר מופיעים טקסטים כאלה במבחנים, ואחריהן מופיעות שאלות ומשימות שונות, הרבה תלמידים נכשלים. מדוע? כשחקרו מצאו כי הבעיה היא לא בחוסר הבנה, אלא בחוסר תשומת לב לפרטים. טקסט מפועל הוא טקסט ש"מלא" בפרטים; על מקומות, זמנים, אופן ביצוע הדברים, תנאים שצריך לעמוד בהם וכו'. אם קוראים רק "העריך" ולא מתייחסים לפרטים, יכולים להיכשל. והכישלון הוא לא רק במבחנים, אלא גם בחיים. נתאר לעצמנו משפחה, שקיבלה בכניסה לזן החיות פרוספקט, דף הנחיות להתנהלות באתר. כתוב שם שיהיה מופע פילים באזור הדרומי של הזן, בשעה 12.30. אם ההורים לא יקחו זאת לתשומת לבם, ולא יתארגנו להגיש לאזור הדרומי בשעה זו, הם עלולים להפסיד את מופע הפילים, ולא יוכלו להאשים אף אחד בכך. למעשה, קל להבין טקסט מפועל, אם רק שמים לב לפרטים. כאשר הטקסט ארוך ומורכב, ההמלצה היא לסמן בצהוב את הפרטים החשובים כמו שעות, ימים ומספרים. ובצהוב אחר להדגיש את הביטויים שנכתבו בהקשר לפרטים החשובים, כמו: אין, אסור, יש, צריך, עדי, לפחות וכו'. כשמים לב לפרטים הללו, ויוצרים כיצד להתייחס אליהם, מצליחים להבין כראוי את ההוראות, ולהציע אותן כראוי.

ספר - עמוד 57: קריאת הטקסט המפעיל: "מסלול מענג בנחל פולג", לאחר הקריאה ניתן לשאול שאלות המחייבות תשומת לב לפרטים המופיעים בטקסט, כמו: אם אני בתל אביב, כיצד עלי ליסוע על מנת להגיע לשמורת נחל פולג? (הכניסה לבאים מתל אביב... תחת הכותרת "מהלך הטיול"). או - במשפחתנו ילדים קטנים ותינוק בעגלה, האם המסלול מתאים לנו כמשפחה? (לא, הגיל המומלץ הוא 10 ומעלה). יש לנצל טקסט זה גם להדגמה של חלוקת הטקסט לנושאי משנה, וכותרות משנה בהתאם.

שיעורי בית: עבודה א' בעמוד 77 בחוברת.

שיעור כ"ה - הבעה: כתיבת טקסט מפעיל (עמ' 58, 59 בספר, עמ' 78, 79 בחוברת)

בדיקת שיעורי בית. תשובות: 1. המסלול המוצע בנחל פולג לא יכול להתאים לדרישות המנהל, מכיוון שמשך המסלול הוא 3-4 שעות בלבד, והמנהלת מחפשת מסלול ליום מלא. 2. מסלול נחל פולג לא מתאים לדרישות המנהלת מכיוון שהמסלול מתאים לגיל 10, ולא לגיל תלמידי כיתה א'. 3. הפריטים הם: מים, ארוחה אחת, נעלי הליכה, כיסוי ראש ומשקפת. 4. כדי להגיע לנחל פולג מנתניה יש לפנות דרומה (לפי המילים: דרומית לנתניה).

פתיחה: היום נתחיל ללמוד לכתוב טקסט מפועל. מתי אדעתכם נוצר צורך בכתיבת טקסט מפועל? - הוראות להתנהלות מוסד מסוים, כלי ביה"ס, כלי חברת שמל וכו' וכן הוראות משרק, הוראות בישול (המורה משלים ומוסיף דוגמאות). האם יתכן מצב שלם בחיי היום יום נצטרך הצמין לכתוב טקסט כזה? - בדרכך כלי אנו מצביעים את ההוראות על פה, אבני משפחה, אסנים וכו'. אבל כדאי שנרכוש גם כלי זה, כתיבת טקסט מפועל יכולה לעזר אותנו במקרים שאנו רוצים להציג הוראות למשך זמן, בלי להצטרך לחזור אליהם שוב ושוב, ולכן כדאי שנלמד לכתוב גם טקסט מן הסוג הזה, טקסט מפועל. המורה כותב על הלוח את הכותרת: כתיבת טקסט מפעיל.

ספר - עמוד 58: קריאת תיאור המקרה של אפרת ואחותה אביטל. גם בטקסט המפועל יש להתחשב בתוכן, אלא אם כן. מהנה. כחלשים על תוכן הטקסט, חלשים מה נכתב בו. אם כך צריך לשים לב למה: המטרה, הנאמן וההנחיות המתאימות. קריאת פירוט שלוש הנקודות מן הספר. אילו אגרות יכולה אביטל לקלוט את אפרת כדי לדעת איך להזיח כלים? (איך להזיח כלים, זו אגרה כללית, אילו אגרות פרטיות, על אילו פרטים תשאל אביטל?) - תלמידים מציעים שאלות לפי חשיבה עצמאית ובעזרת עיון בספר. זה כאן עסקן בתוכן, גררנו מה נכתב בטקסט. כעת נצטרך להתוודע אליו. על מה נקפיד בסגנון הכתיבה בטקסט המפועל שלנו?

ספר - עמוד 59: קריאת שלב ב' - בעקבות הלשון. וכעת נתייחס למבנה, ממה בנוי הטקסט המפועל, האם נמצא בו פתיח, טענה, נימוק וכו', אולי רקע, הנהיג אפיתרון? לא. לטקסט המפועל מבנה של. קריאת שלב ג' בעמוד 59. (אין לדרוש מן התלמידים לנסח פתיח בכוחות עצמם, אלא רק להכיר בצורך בכך, ולכן הובאה פסקת הפתיח המתאימה לטקסט שייכתב).

חוברת - עמוד 78, משימה 4: כדאי לציין תוך כדי מילוי חלקי המשימה לאיזה מימד שייכת הפעילות: כותרת - תוכן, צורת פועל - לשון, הנחיות - תוכן, סימון מספרים - מבנה, פתיח - מבנה. התשובות: א. כתיבת הכותרת במקום המיועד לכך ב"דף הטיוטה" שבעמוד (שייך לתוכן). ב. באיזו צורת פועל... - אפשר לערוך הצבעה בכיתה, ולבחור צורת פועל אחידה לכתיבה בכיתה, או לאפשר בחירה עצמאית שתיצור חיבורים אישיים (שייך ללשון). ג. את ההנחיות יש לכתוב בדף הטיוטה. כמו שכתוב, לצורך כתיבת הנחיות אלו יש להיעזר בשאלות הכתובות בספר בעמוד 58. ד. סימון המספרים שלהלן אמור להיות מוסף רק לאחר רישום כל ההנחיות (שייך למבנה), ה. לאחותי היקרה אביטל, שמחתי מאוד על שהסכמת למלא את התפקיד שלי בהדחת הכלים, עד שאחלים. הדחת כלים היא פעולה חשובה ויומיומית, כך שאם תעשי אותה כראוי תסייעי מאוד בבית. כבקשתך, כתבתי מספר הנחיות כדי להדריך אותך במלאכה. (מועתק מן הספר עמוד 59 - אפשר להסתפק בחלק המודגש).

1. לצורך הדחת הכלים יש להכין מי סבון בכלי המיועד לכך: יש לשפוך מעט מנוזל הכלים המונח לצד הכיור, ולמלא את מחצית הכלי במים.

2. בהתחלה יש לשטוף מן הכלי את הלכלוך הבולט, אחר כך יש לטבול את הספוג במי הסבון ולשפשף את הכלי מכל צדדיו, בסוף יש לשטוף את הכלי מן הלכלוך והקצף.

3. מומלץ לסבן כל כלי במשך כחצי דקה.

4. את הכלים המסובנים יש להניח על השיש לצד הכיור.

5. כשמצטברים כלים מסובנים רבים, יש להתחיל לשטוף אותם זה אחר זה. (הוראה שנוספה גם ללא שאלה נתונה).

6. את הכלים השטופים יש להניח במגוב (מתקן ייבוש) או מקום יבש אחר כשהם הפוכים על פניהם.

7. בדרך כלל אין מקום להניח כל כלי במרחב משלו. יש להניח לייבוש כלים גדולים על גבי קטנים.

הוראה ה': כתיבת הפתיח יכולה להיעשות בהעתקת הפתיח המוצע בספר בעמוד 59, או באופן עצמאי.

פעילות: תלמיד יוצא מן הכיתה, תלמיד אחר מחביא חפץ מסוים במקום מסוים בכיתה, לדוגמה: מתחת לעציץ שעל אדן החלון. אח"כ רושמים על הלוח רשימת הוראות, כמו: עמוד כשפניך לכיוון החלון. לך ישר עשרה צעדים. הושט יד קדימה, והרם את העציץ שמולך. ניתן להובילו למטמון דרך מספר שלבים עם הוראות גם בפתקים. כמו"כ ניתן לרשום רשימת הוראות של פעולות המתארות קיפול דף לצורת סירה. או אפילו רצף פעולות התעמלות שאמורים לעשות ברצף תוך כדי קריאה או מזיכרון.

חוברת - עמוד 79, משימה 5: כתיבת הטקסט השלם. שוב, את הפתיח ניתן להעתיק. אח"כ כותרת והנחיות לפי הסדר. בחירת משפט לסיום מתוך המוצע בספר, סוף עמוד 59. לפני כתיבת טקסט זה, יש לעבור על הכתוב בדף הטיוטה, לחשוב האם יש צורך לתקן ניסוח, לשנות מילים למדויקות יותר וכד', ובהתאם לכך לכתוב את הטקסט הסופי.

שיעורי בית: סיום כתיבת הטקסט המלא, משימה 5 בעמוד 79 בחוברת.

שיעור כ"ו: הטקסט המפעיל - שימושי (עמ' 60 - 61 בספר, עמ' 80 - 85 בחוברת)

בדיקת שיעורי הבית:

להלן טקסט לדוגמה, אין חובה שהוא יכתב באופן זה על ידי התלמידים, גם אם הוא תוכנן יחד. לאחותי היקרה אביטל, שמחתי מאוד על שהסכמת למלא את התפקיד שלי בהדחת הכלים, עד שאחלים. הדחת כלים היא פעולה חשובה ויומיומית, כך שאם תעשי אותה כראוי תסייעי מאוד בבית.

כבקשתך, כתבתי מספר הנחיות כדי להדריך אותך במלאכה:

- יש להשתמש בסבון כלים המדולל במים ובספוג המונח בכלי לצד הכיור.
 - בתחילה יש לשטוף את הכלי משאריות גדולות של מזון, אח"כ לסבן אותו ולשפשף בספוג את כל הלכלוך הדבוק והשומני, ולבסוף לשטוף את הכלי מכל צידיו במים זורמים מן הברז.
 - יש לסבן כל כלי במשך מספר שניות עד שיראה נקי.
 - ניתן להניח את הכלים המסובנים בערמה על השיש, ורק לאחר קרצוף כל הכלים לעבור לשלב השטיפה.
 - את הכלים לייבוש יש להניח בצורה הפוכה במתקן הייבוש.
 - אם אין מקום במתקן הייבוש ניתן להניח אותם על השיש בצורה זהירה.
 - מומלץ להניח את הצלחות במקום המיועד להם במתקן הייבוש, זו אחר זו. אם מערימים סוגי כלים שונים זה על גבי זה עלולים לגרום לנפילת כלים ולהסתכן בשבירתם.
 - לאחר שהכלים התייבשו, יש להכניסם למקומם הקבוע בארונות המטבח.
- אני מקווה שהמלאכה לא תהיה קשה מדי, ומודה מראש עד בלי די. ממני, אחותך אפרת.

פתיחה: המורה רושם על הלוח רשימה של טקסטים שימושיים, ומבקש מן התלמידים לזהות אילו מהם יהיו שייכים לסוגה הזו, של הטקסט המפעיל (המסומנים בקו הם אלו שאמורים לזהות כטקסטים מפעילים): * מתכונים * בדיחות * הוראות משחק * פירושים למשניות * הוראות הפעלה של מכשירים * הוראות בטיחות * הנחיות לביצוע ניסוי בטבע * תוכן עניינים של ספר. אם כן, טקסט מפעיל הוא שיש להניח את הכלי על השיש בצורה הפוכה.

ספר - עמוד 60: קריאת הכללים והמתכון.

חוברת - עמוד 80, משימה 6: תשובות: 1. חומרים (כן, היא חלבית, כי בין החומרים יש גם כוס חלב). 2. הוראות הכנה 3. הטבלה (את המידע ניתן למצוא במתכון, פרט לפעולה הנעשית בתבנית, שאמורים להשלים מידע אישי):

פעולות	כלים
להחיש בו את השוקולד עם הסוכר והחלב	סיר
לערבל את השמן והסוכר	מלעב
לשים בה את הקמח ואת אבקת האפייה	קערה
למשך אליה את הגלגולה, ולפזר בה את העיטה	תבנית

4. לאדם חולה סוכרת אסור לצרוך עוגה כזו, כי היא מכילה גם כוס סוכר. 5. 600 גר' שוקולד, 150 גר' אגוזים.

ספר - עמוד 61: קריאת הכללים. לפני הסבר "זאת אומרת..." כדאי לשאול את התלמידים, האם הם יודעים מה ראשי התיבות של ממ"ד (מרחב מיגון דירתי), וממ"ק (מרחב מיגון קומתי). וכן מה הם לומדים ממשפט כזה - באיזה מקום עדיף לשהות בעת אזעקה: ממ"ד, ממ"ק, מקלט או מרחב פנימי מוגן? לאחר נסיונות ההבנה של התלמידים, להסביר ולקרוא את הכתוב בספר.

על המורה להפעיל שיקול דעת ולבחור באפשרות המתאימה בכיתתו: ניתן לקרוא יחד את הטקסט "היערכות המשפחה לירי טילים", לקרוא כל שאלה, לתת לתלמידים לענות בהצבעה, ולהשלים יחד שלב אחר שלב. אך במקרה שהתלמידים מגלים התמצאות, עדיף לתת להם להתמודד עם משימות אלו באופן עצמאי. לקרוא בעצמם את הטקסט ולמלא אחר ההוראות בחוברת באופן עצמאי. לאחר מכן, יש לבדוק את התשובות באופן קולקטיבי, ולנמק את הבחירה בכל פעם.

חוברת - עמוד 81, משימה 7: תשובות -

1. תחת הכותרת: "הנחיות להתנהגות נכונה בזמן אזעקה" (צד שמאלי). 2. סדר העדיפות מימין לשמאל: 3, 2, 1. 3. שוהים = נמצאים. 4. הן פעלים בצורת ציווי. 5. לבחור, להסביר, להצטייד, לערוך, לרשום. 6. יש ליידע את בני המשפחה בכללי ההתנהגות בזמן אזעקה. 7. חיים לא נהג כשורה משום שהוא רצה לקחת את החפץ הבלתי מזוהה הביתה, ולפי הוראות הבטיחות יש להתרחק מחפצים בלתי מזוהים או מרקטה המונחת על הארץ. במקרה כזה יש להרחיק סקרנים ולהודיע למשטרה. 8. *לא נכון (מתחת לקו החלון), *נכון, *לא נכון (להודיע למשטרה). 9. כל התשובות נכונות. רעיון נוסף: להכניס אורחים שאין להם מרחב מוגן דירתי מסודר ועוד...

שיעורי בית: עבודה א' בעמודים 84, 85 בחוברת, וכן ללמוד לקראת עבודת סיכום בנושא הטקסט המפעיל.

שיעור כ"ז - הבעה: כתיבת טקסט מפעיל (עמ' 62 בספר, עמ' 86 - 87 בחוברת)

בדיקת שיעורי בית: 1. רוב ההוראות בטקסט זה כתובות בשם הפועל בתוספת המילה "יש" או "אין". 2. כן, לא, כן. 3. א. אין להשתמש במכשירי חשמל בידיים רטובות ב. אין להשתמש במכשירי חשמל ברגליים יחפות ג. אין להשתמש במכשירי חשמל בקרבת מים וליד הברכה ד. אין להשתמש במכשירי חשמל פגומים (נדרשים שניים מתוך ארבע אפשרויות אלו). 4. הרעיון להחביא את האפיקומן בארון החשמל הביתי אינו בטיחותי משום שבכללי הבטיחות כתוב שאין לפתוח ארונות חשמל או לשחק בקרבתם. 5. המטרה העיקרית של הקטע: להציג כללי בטיחות בחשמל.

פתיחה: היום נכתוב טקסט מפעיל חדש. הנהלת הטקסט הזה יהיה כללי התנהגות בבית. האם אצותכם, בכל הבתים ישנם אולתם כללי התנהגות? הנהלת הטקסט הזה, חייבים לאכול בזמן מסוים או במקום מסוים, צריכים ללכת תפקידים קבועים? - לכל בית כללים. אם יוצא אחד מגזע להתגורר אצל משפחה אחרת, חשב שידע את הכללים החדשים שהגזע מס. וזה מה שקרה עם יוסף.

חוברת - עמוד 86, משימה 8: קריאת המקרה על יוסף שבא מחו"ל להתגורר בבית דודו. מילוי עבודת ההכנה בעמוד 86, וכתיבת הטקסט בעמוד 87. על המורה להפעיל שיקול דעת: אם התלמידים שולטים בחומר, אפשר לתת להם את כל העבודה באופן עצמאי, החל מן ההכנה וכלה בכתיבת הטקסט המלא. אם זקוקים למעט עזרה וכיוון, אפשר למלא יחד אתם את עבודת ההכנה, ולתת להם לכתוב רק את הטקסט באופן עצמאי, ולהגישו כעבודה. אם התלמידים עדיין זקוקים לעזרה גם בכתיבת הטקסט, יש לערוך שוב טקסט זה כעבודה משותפת. במבחן, בנוסף לכתיבת הטקסט יש לבחון על הבנת טקסט מפעיל. להציג בפני התלמידים טקסט שימושי כלשהו, כמו זה הנשלח ערב פורים מן העירייה למניעת השימוש בחומרי נפץ, או כללי בטיחות בהדלקת מדורות לקראת ל"ג בעומר וכד'. ולשאול שאלות הדורשות תשומת לב לפרטים, כדוגמת אלו המופיעות בעמודים 80 - 85 בחוברת. נושאים נוספים לכתיבת טקסט מפעיל תמצאו בנספח ג' במדריך זה.

שיעור כ"ח: סיכום הפרק - סוגות טקסטים (עמ' 63 - 64 בספר, עמ' 88 - 90 בחוברת)

בדיקת שיעורי הבית: להלן טקסט כללי התנהגות בבית לדוגמה:

אנו שמחים שאתה בא להתארח בביתנו ומאחלים לך שהייה נעימה. על מנת שתוכל להרגיש "בבית", ולדעת מה מצפים ממך, הכנו לך דף זה, שבו רשמנו את הכללים שאנו נוהגים לפיהם בבית שלנו.

הכללים בבית שלנו

- בבוקר קמים בשעה 7:00 בעזרת שיעון מעורר.
 - מתארגנים עד השעה 7:20 וניגשים למטבח לאכול מאכל קל, ולקחת את ארוחת הבוקר.
 - יוצאים מן הבית בברכת שלום, ולהתראות!
 - את ארוחת הצהריים אוכלים במטבח בשעה 2:00, בדרך כלל ללא נטילת ידיים.
 - בסיום הארוחה יש להרים את הכלים לכיור, ולזכור לברך ברכה אחרונה.
 - עד ארוחת הערב ניתן לרדת לשחק בגינה הסמוכה, לקרוא או לשחק במשחקי קופסה.
 - בסיום כל משחק, יש לאסוף את החלקים ולהחזירם למקומם.
 - ארוחת הערב מתקיימת בשעה 7:00, במטבח בדרך כלל כריך עם ביצה וירקות.
 - לאחר ארוחת הערב יש למלא תפקיד בבית, כמו: הדחת כלים, הורדת כביסה או ריקון הפח.
 - עד שעת השינה, ניתן לקרוא בספרים, לשחק משחקים שקטים.
 - לפני השינה יש לצחצח שיניים במקלחת, להתקלח ולהחליף לבגדי שינה.
 - שעת השינה בביתנו היא: 8:30, ניתן לקרוא לאור מנורת הלילה עד 8:45.
- שיהיו לך ימים מלאים שמחה ונחת איתנו יחד! משפחת...

פתיחה: היום נסכם את ארבע הסוגות שהיכרנו. נשים לך גמ כתי, זאת אומרת, נצטרך קצת על הכתובות שלהן. היכרנו ארבע סוגות, מי זוכר את שמותן? - טקסט מ'צו', טקסט סיפורי, טקסט טעונו' וטקסט מפעו'. המורה ראש על היות. לאילו סוגות מתק ארבע אלו מתאימה כותרת פיקטורית, המעוררת סקרנות? - טקסט סיפורי. כותרת נקטת עמדה, היא מספרת על עמדה, על דעה של הכותב אודות עניין מסוים, כותרת כזו מתאימה לטקסט... טעונו'. ואילו כותרת מתאימה לטקסט מ'צו' או לטקסט מפעו'? הבה ונראה.

ספר - עמוד 63: קריאת סוגי הכותרות ואודות התאמתן לסוגות. בפעילות טרם קריאה אנו אמורים לקרוא את הכותרת, כך, אז לפני שנקרא את הטקסט נכל אעזר לאילו סוגה הוא שייך, לפי סוג הכותרת. אם תהיה זו כותרת כזו: "האריה הפחזן" ננחש כי מדובר בטקסט... סיפורי. אם הכותרת תהיה: "יש לפחד רק מה'", נעזר כי יהיה זה טקסט טעונו'. ואם הכותרת תהיה עניינית, זה יכול להיות טקסט מ'צו' או מפעו'. נכל אהיעזר בתוכן המילולי של הכותרת ולזהות בדיוק את הסוגה: כותרת כזו: "האריה" מתאימה לטקסט מ'צו', שבו יתנו מ'צו' על האריה. כותרת כזו: "איך לא לפחד בחושך" מתאימה לטקסט מפעו' שבו יהיו הנחות איך להתגבר על הפחד בחושך.

בשילוף מה, אצטכס, חשב אצט מהי הסוגה של הטקסט שאנו עומדים לקרוא? - בשילוף להתכוון, אצט מה הולך להיות כתוב בו. כאשר אנו קוראים, חלק במח נפתח לקראת הטקסט. אם נצפה שזהו טקסט מ'צו', המח יפתח לקול מ'צו' חזק. אם נצפה שמדובר בטקסט טעונו', המח יעבור לעמדה של ביקורת וביקרה, האם העמדה המובעת בטקסט נכונה. אם מדובר בטקסט סיפורי, הקרא יתכוון לחלויה של הנאה וקבלת מסר לחיים. לקראת טקסט מפעו', המח ישים לב לפרטים.

קריאת הסיכום בספר (הכיתובים על התמונות), וביצוע הפעילות הכתובה בתחתית הדף. התלמידים מדפדים בספר או בחוברת ומציגים כותרות. המורה רושם על הלוח כל כותרת, מזהים את סוג הכותרת ומשערים באיזה טקסט מדובר. בודקים בקריאה מרפרפת האם ההשערה נכונה. לדוגמה: הכותרת "שטיפה מוצלחת" (עמוד 56 בספר), היא כותרת עניינית, לפי התוכן שלה נראה שהיא מתאימה לטקסט מפעיל. ואכן, כך.

חוברת - עמוד 88, משימת סיכום: א - יש לפתוח את הספר בעמודים 16 - 18, ולעקוב אחר המבנה של הטקסטים שמופיעים שם. לפי הרכיבים הרשומים בכל טור, יש לזהות באיזה טקסט מדובר, לרשום את הכותרת, ואת הסוגה. ב. - יש למצוא בטקסטים אלו דוגמה אחת לפחות לכל תופעה לשונית המאפיינת את הסוגה ורשומה בטבלה. לפניכם מוצגת הטבלה המלאה.

הערה: על מנת להקל מעל התלמידים בשלב ההקניה חלק מן המושגים שמופיעים כאן לא הוזכרו או לא הודגשו במהלך הלימוד, לדוגמה: מילות קישור ולשון סתמית. אפשר לדלג על חלקים אלו, ואפשר להתייחס אליהם בקיצור, להעשרה נוספת.

מותרת	אלא נסחף... מותרת	כריאתת האים הים מותרת	לשחות נגד הזרם אפשוי וכדאי מותרת	איך להישאר מנצקי השנה? מותרת
רקע: מקום, דמויות וכד'	בעיה	משפט פותח	פתיח	פתיח ובו הסבר מקדים לפעולה
הסתבכות	התרה, סיום	תיאור המצב	טענה	רשימה של משפטים זה תחת זה.
התרה, סיום	טקסט סיפורי סוגה	סיבות	נימוק	טקסט מפורז סוגה
התרה, סיום	טקסט סיפורי סוגה	תהליכים	הסבר	טקסט מפורז סוגה
התרה, סיום	טקסט סיפורי סוגה	משפט סיכום	סיום	טקסט מפורז סוגה
לשון ספרותית	לשון ספרותית	עובדות ברורות	עובדות	ניסוח מדויק
נפאם	נפאם	הוא תמיד בתנאה. הכוח הבסיסי... ארוחות יש השפעה מנארתית...	החברה משפיעה על אנשים	בין השעות 10.00 בבוקר ל-16.00 אחת 3".
דימויים וקישוטי לשון	דימויים וקישוטי לשון	תיאור והסבר	דעות, טענה	תיאורים ברורים
לא נח כפרסת לחם, לא שובה, לא נסחף... כיפה חיכתה בסבלנות	לא נח כפרסת לחם, לא שובה, לא נסחף... כיפה חיכתה בסבלנות	כרמי אוויר הזרמים ממם כמו נחלים, נשבים מול האוקיינוס, משפיעים...	האדם אינו יכול לטון כי הוא נסחף ללא שליטה.	ללא אמצעי הגנה רחב שוליים קיים, מרובה, חם
רגשות ומחשבות	רגשות ומחשבות	מילות קישור	מילות קישור	לשון סתמית*
"האם אנסות להגיע אליו, ולתפוס אותו? האם יש לכך סיכוי?"	"האם אנסות להגיע אליו, ולתפוס אותו? האם יש לכך סיכוי?"	גם, אך, אלא	בדומה ל..., גם... אך, אם, מכיוון	יש להעדיף, יש להימנע, יש לחבול, יש להצטייץ
פעולות	פעולות	גוף שלישי	שם פועל	
עצמתי, לו שטף את פני, כבדו נשמת, התי- רחק, נשארתי, שאול	עצמתי, לו שטף את פני, כבדו נשמת, התי- רחק, נשארתי, שאול	מדובר על הים והזרימה	לזרם, לטון, להתנגד, לברור, להילחם, להיגדר...	
דרישה	דרישה	פעלים בהווה	פעלים בהווה	
בין המספר לבני משפחתו	בין המספר לבני משפחתו	קיימת, משפיעה, אינו יכול, מנסה, משתנה	קיימת, משפיעה, אינו יכול, מנסה, משתנה	

*לשון סתמית - שמתאימה לכל אחד, כבר ונקבה יחיד ורבים

חוברת - עמוד 89: התייחסות לכותרות הטקסטים בעמוד 16 - 18 בספר:

הכותרת	סוג הכותרת	סוגת הטקסט	האם אכן מתאים?
כריאתת האים הים	עניינית	מיצוי	מתאים
"לשחות נגד הזרם. אפשרי וכדאי"	נקטת עמדה	טיעון	מתאים
לא נסחף...	פיקנטית	סיפורי	מתאים
איך להישאר מנצקי השנה	עניינית	מפורז	מתאים

שיעורי בית: עבודות א', ב', ג' בעמודים 89, 90 בחוברת.

שיעור כ"ט: לצמוח עם המילים (עמ' 65 - 67 בספר, עמ' 91 - 93 בחוברת)

פתיחה: המורה מניח על השולחן עציץ עם שתיל כלשהו. התחיל את השנה הפקדו של יום ראשון, הארץ על שילוי הקריאה, היכרנו מבנה חיזוני של טקסט, ערכנו סקירה גם על סוגי קריאה. עברנו לפקדו של יום שני, בו הפקדו המים שלמטה מן המים שלמטה. הפקדו זה הפקדו ומיינו טקסט לפי סוגות. היכרנו את התוכן, המבנה, האופן והכותרת המתאימים לכל סוגה, והתנסו גם בכתיבה. והנה, עתה הגענו לפקדו של יום שלישי. ביום זה נבא כל עולם הצומח.

המורה מרים את השתיל, ושואל: השתיל הזה צמח מן האויר? - לא, זרעו לרצון באדמה, השקו וכך הוא צמח. - אם נחפש עכשיו את הזרעים באדמה, האם נמצא אותם? - לא. - נכון, התהליך של הצמיחה הוא מעניין מאוד, בתחילה טומנים זרע קטן באדמה, לאחר זמן מה הוא נראה כאילו בתהליך של ריקבון, הוא נעשה רך ושחרר המטפס שלו נבקעת ו... אולי נזרוק אותו לפה? לא! זוקקא אז מברבד מתוכו ניצן. והוא מתחיל בתהליך הצמיחה עד לפרח נפלא. ומה הקשר בין תהליך זה להבנת הנקרא? - גם בהבנה של קטע יכולות להיות משימות שיתחשק לנו לזרוק אותן לפה. אם אני קורא סיפור, ולא מבין מה המסר שלו, או לא מצליח לענות על השאלות אודותיו, זה קושי. האם נותר על הצמיחה בלעז הקושי? האם נפסיק להתאמץ ונענה הכון בלי לחשוב? ... לא! חבל! זוקקא מתוך הריקבון, זוקקא כשיש קושי יש הצמחות לצמיחה. אם נתעסק להבין, נמצא את הדרכי, ונתקדם. אם אצלנו, לא היכרנו מילה מסוימת, ובעקבות מאמץ שלנו, הצלחנו להבין אותה לפי העניין שעליו מדובר בטקסט, המילה הזו מעכשיו - מופרת לנו. הרווחנו, צמחנו.

ספר - עמוד 65: קריאת טקסט הפתיחה.

הקשה לקטע הבא, וחשבתה - לאיזו כיתה מתאים את טקסט כזה לקריאה?

משחק המחבואים

"בואו לשחק במחבואים" אמרה הדבורה לפרחים, "אני אהיה עומדת ואצטרך למצוא אתכם. אתם תסתתרו ואני אחפש אחריכם". זמזמה הדבורה "זום, זום, זום" והתעופפה הרחק מן השדה. לאחר שספרה עד מאה, חזרה והתחילה לחפש את הפרחים. ראשונה היא מצאה את הכלנית. היה קל למצוא אותה. היא חבשה כובע אדום לראשה, והדבורה גלתה אותה מיד.

- תשובות שונות - הקטע הזה הוא מתוך ספר "ילדותנו" לכיתה ז'! כיצד יצאתם שטקסט זה מתאים לגיל נחמק משלכם? מפני שהשפה בו היתה קלה. לא היו בו מילים ממשלה ספרותי גבוהה, לא היתה אף לא מילה אחת שלא היכרתם. ועכשיו, הקשיבו לקטע הבא, האם גם הוא נכתב עבור תלמידים בכיתה נמוכה?...

בצורת בסין

הגשמים שזמנם בראשית הקיץ, נכלאו במרומים. מהנץ שחר ועד הנץ שחר, לא נראתה עננה קלה במרום, ובלילות נתלו הכוכבים ברקיע, כוכבי זהב אכזרים ביפעתם. השדות, שעידוד וואן-לון במאמצים רבים ונואשים, יבשו ונסתדקו. וגבעולי החיטה, שצצו באומץ עם בא האביב, מוכנים ומזומנים לשאת את משא זרעוניהם, פסקו מגידולם ועמדו תחילה בלי נוע תחת להט השמש, ולבסוף צהבו וכמשו. הוא נשא מים אל ערוגות האורז הרכות, לאחר שנתייבש מן החיטה, כשדליי העץ הכבדים תלויים באסל-חזרן על כתפיו. אבל חריץ נטבע בכתפו וגם הגליד בשר, והגשם לא בא.

- תשובות שונות - הקטע הזה הוא מתוך ספר "ילדותנו" לכיתה ז'! כיצד יצאתם שטקסט זה מתאים לגיל גבוה משלכם? - מפני שהשפה בו היתה "גבוהה", הרבה מילים "קשות", לא מופרות. היה קשה מאוד להבין את הטקסט.

אם כן, הטקסט המתאים לגילון אמורות להיות מספר מילים שאינן מופרות אך לא יותר מידי. מדוע זה טוב שתהינה גם מילים שאינן מופרות? - מפני שכך אפשר ללמוד ולהכיר מילים חדשות. לכל אחד יש בהומוספון "אוצר מילים". באוצר זה הוא מלמד את כל המילים שהוא מכיר, מאז שהוא החל ללמוד מנצבים סביבו, ולקרא את הכתוב מלואו. אי אפשר ללמוד בבת אחת את כל המילים בשפה, אבל בכל פעם שקוראים יכולים להוסיף עוד מילה לאוצר, ולהתקדם. החלק שאנחנו כן מכירים בטקסט, עוזר לנו להבין את המילה שאינה מופרת, וכשאנו מבינים אותה, היא נוספת לנו לאוצר המילים שבמוחנו.

ספר - עמוד 66: קריאת ההקדמה. בתחילת השנה למדנו על פעילות טרום קריאה, ועל הקריאה המרפרפת. כעת נצטעק בקריאה המעמיקה. בקריאה זו אנו מעוניינים להגיע להבנה מלאה של הטקסט מוצג לפנינו. ואם, יש בו מילים שאינן מכירות? עלינו קודם כל לזהות אותן. אח"כ לבדוק - האם אכן חשוב לנו ללמוד את משמעותן. לפעמים נגלה שאין חובה למצוא את הפירוש של המילה שאינה מופרת, ואפשר להבין את הטקסט גם בלעדיה. אבל אם כן רוצים להבין אותה, ישנן שלוש דרכים לכך. דרך ראשונה היא בעזרת ההקשר. המורה רושם על הלוח: דרכים להבנת מילים שאינן מופרות: 1. שיטת ההקשר - המילה בטקסט אינה מנותקת, היא קשורה לעניין עליו מדובר. מתוך עניין זה אפשר לנסות להבין את המילה שאינה מופרת. כשמגלים מילה שאינה מופרת בזקיקים איך היא קשורה לעניין עליו מדובר. לפעמים צריך לחזור לקרא את הכתוב לפני המילה שאינה מופרת נקרא לזה: "לקרא אחורה". לפעמים צריך להמשיך לקרא את הכתוב אחרי המילה, ולחשוב בהיגיון מה יכולה להיות המשמעות שלה, לזה נקרא: "לקרא קדימה".

הטקסט הראשון שנצטעק בו נקרא: "יש לך ליפס?" מתוך הכותרת, מבנה הטקסט וקריאה מרפרפת, האם נראה לכן שזהו טקסט מידיע? סיפור? או אולי טקסט מעמיק? - זהו סיפור. עכשיו ננסה להעלות השערות, על מה ידבר הסיפור זה? - על ליפס. למישהי יש ידע קודם מה פירוש "ליפס"? - לא. זהו מילה שאינה מופרת. הקשיבו לסיפור, וחשבו, האם אפשר להבין אותו בלי להבין מה פירוש מילה זו? המורה מקריא את הסיפור, עמוד 66 בספר. - אי אפשר להבין את הסיפור בלי המילה הזו, המילה "ליפס" היא מילה משמעותית שחוזרת על עצמה הרבה בטקסט. קראו לה את הטקסט בעניינים, ונסו להבין מתוך העניין עליו מדובר, מה הם הליפסים. אם יש לתלמידים רעיונות לפירוש המילה "ליפס" ניתן לרשום אותם בצד על הלוח, או כל אחד לעצמו בעמוד 150 בחוברת, דפי "במקום מחברת". נפתח את החוברת, ונראה איך ההקשר יעזור לנו להבין מילה זו.

חוברת - עמוד 91, משימה 1: מטרת משימה זו היא להוביל את התלמידים לחשיבה בעקבות ההקשר, להסקת מסקנות אודות פירוש מילה בלתי מופרת, להעביר אותם התנסות בשימוש בהקשר ככלי להבנת מילים. לכן אין לרוץ ולגלות להם את התשובה במהירות, אלא לנסות כמה שיותר להוביל את החשיבה שלהם. כדי לעורר חשיבה של יותר תלמידים, כדאי לבקש לרשום את ההשערות, ולא לאמרן בקול עד השלב האחרון. התשובות: ליפס, * עושה (לפי הכתוב: ליצירת ליפס, ליצור ליפס), *אושר (לפי הכתוב: הרגשתם הייתה נפלאה, כך חיו באושר) * תמיד אפשר לייצר (לפי הכתוב: שמועה שקרית: יש להיזהר לא לפזר ליפס, הם הולכים ואוזלים, ולא תהיה אפשרות ליצור מהם עוד). *עצובים (לפי הכתוב: הלכו האנשים והפכו עצובים יותר ויותר). איזו פעולה עשה האדם, ויצר בעצמו משהו משהו אחר? האפשרות הנכונה: חיובים. האנשים נותנים חיוב, ומקבלים חזרה חיוב מן החיות, והפכים מאושרים. ללא החיובים נעשים עצובים. את המילה הזו לא יכלנו להבין קודם, היא כולל לא קיימת בשפה. אבל הצלחנו "להבין" אותה בעזרת ההקשר, בעזרת קריאת העניין עליו מדובר, וחשיבה בהיגיון. את המילה הזו לא נכנס לאוצר המילים... היא רק תצויר לנו את דרך ההקשר. לפעמים מנסים להבין בעזרת ההקשר, ולא מצליחים. אז מנסים בדרכים נוספות:

ספר - עמוד 67: קריאת דרך מס' 2 - היעזרות בשורש המילה. דרך זו מפורסמת, אך לא תמיד מובן לתלמידים כיצד היא עוזרת. השתדלנו לתת במשימה 2 התנסות שתועיל להבנת הרעיון.

אם ניסינו להבין בעזרת ההקשר, וזה לא עזר, ננסה ללמוד מהו השורש של המילה, ולמצוא מילים מאותה משפחה. אם מכירים חלק מן המילים שבמשפחת המילה ה"קשה" אפשר לעזר לאיזה עניין היא קשורה. לדוגמה, המילה סָפָרְן אינה מופרת לנו.

אבל נזכר לזכור את השורש: ס.פ.ר. וזמן השורש הזה אנו מכירים מילים רבות: ספר, ספריה, סיפור. מתוך כך נזכר להבין שכנראה גם סִפְרָן קשור לספרים. (לפעמים גם זיהוי התבנית של המילה יכול להעזר, אם מכירים מילים רבות בתבנית של ספרן, כמו: למצן, קהאן, רקצן, בדצן וכד', אפשר לשער שלם ספרן הוא בעל מקצוע). המורה מוסיף וכותב על הלוח: 2. שיטת השורש ומשפחת המילים.

אם גם ההתמקדות בשורש ובתבנית לא עזרה לנו להבין את המילה, אפשר להיעזר במילון. המילון (למי שלא יודע) הוא ספר שבו כתובות רשימה של מילים בשפה, כולל כל מילה - כתובה והסבר שלה. המילים מסודרות לפי סדר א' ה', וכך קל למצוא בכל פעם את המילה המבוקשת. את המילים במילון לא כתובות כל הצורות והנטיית של המילים, אלא רק מילה יסוד - ללא תוספות של אותיות שימשו או סיומות רבים וסיומת נקבה. לכן לפני מחפשים במילון יש להוסיף את מילה היסוד, מתוך המילה שאנו רוצים ללמוד את המשמעות. לדוגמה, המילה "בארצות" לא תופיע כן במילון. יש להוסיף את ה' השימוש: ארצות, ולהפוך ללשון יחיד: ארץ, זוהי מילה היסוד בלי תוספות וללא ריבוי, מילה זו תופיע במילון. כשהיננו מהפכים את פירוש "ארץ" ניתן להבין גם מה פירוש "בארצות". במקום לחפש את הפירוש במילון, אפשר גם לעלו מילונים או חברים שמפירים את המילה. בשיטה זו, צריך משהו חיובי שיצור לנו. המורה מוסיף וכותב על הלוח: 3. שיטת המילון והמבוגר. קריאת סיכום הדברים על שיטה 3 מתוך הספר.

ספר - עמוד 67: קריאת הטקסט "עץ החורב ופרי". אילו מילים לא היו מוכרות להם בטקסט זה? - המורה רושם על הלוח תשובות התלמידים. גם מחברת הספר ערכה רשימה כזו, הבה נראה כיצד השורש משפחת המילים יוכלו לעזור לנו להבין אותן.

חוברת - עמוד 92, משימה 2: ההשלמות: 1. פרי, 2. חלל, ריק, 3. יבש, מים, 4. עומק/מעמקים, 5. לח, רטוב, רטיבות, 6. עומק, 7. מזון, 8. טוב, 9. מינרל, 10. עיכול, 11. יבשה.

שיעורי בית: עבודה א' בעמוד 93 בחוברת.

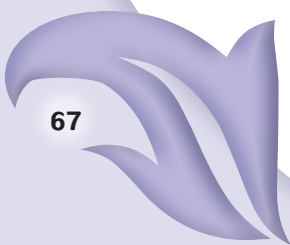
שיעור ל' - לצמוח עם המילים - המשך (עמ' 68 - 70 בספר, עמ' 94 - 97 בחוברת).

בדיקת שיעורי בית: עבודה א' *כלורופיל זה משהו שנמצא בכל צמח ירוק. זהו חומר שתפקידו להפוך את מי ההשקיה למזון עבור הצמח, הוא עוזר זאת ביחד עם אור השמש. *כנימות זה משהו שנמצא על קליפה של פירות הדב, הן נראות כמו לכלוך, ולמעשה הן יצורים חיים, שקצים. ויש להיזהר שלא לאוכלן.

פתיחה: נתיחל בהדיחה - ילד אחד נכנס לחנות צעצועים, הוא שואל משהו שאלו את המוכר - יש לכם כדורים מפלסטיק? יש לכם כדורים מקרקר? הוא מציב ושאל: יש לכם כדורים מצנחי מרפא?... אמא שלי אמרה שהם הכי בריאים! המילה "כדורים" כמו מילים נוספות בשפה, יכולה להתפרש ביותר משמעות אחת. לכן כאשר אנו מוצאים פירוש מילה, בעצרת מילון המשל, אנחנו חייבים לבדוק האם הפירוש מתאים גם לעניין עליו מדובר בטקסט, ולא לחפש כדורים של צנחי מרפא בחנות צעצועים...

ספר - עמוד 68: קריאת הכללים והטקסט "בוטניקה שומרת מצוות". אילו מילים לא היו מוכרות לכם בטקסט זה? - המורה רושם על הלוח תשובות התלמידים, ניקח לדוגמה ארבע מילים מתוך הטקסט, ונבחן איזו שיטה תסויע לנו להבין אותן.

חוברת - עמוד 94, משימה 3, חלק א': יש לעבור שורה אחר שורה, לקרוא את המילה, לנסות להבין אותה לפי ההקשר או השורש, ולהחליט אם זה לא מספיק, לסמן בטור שני - כן. בטור שלישי - איזו מילת יסוד נחפש במילון, ובטור האחרון - את ההסבר שנמצא בדף המילון המוצג בעמוד 68 בספר. להלן הטבלה המלאה:

המילה ה"קשה"	האם יש צורך להיעזר במילון כדי להבין אותה?	אם כן, איזו מילה במילון יש לחפש?	לפיכך, מה הסבר המילה?
בוטניקה	כן	בוטניקה	מדע העוסק בחקר הצמחים
המשווק	כן	מק	המכיר
עורקי הצמח	כן	עורק (הסבר עני)	הציונות המופלגים מים לחלקי הצמח
השבחת החקלאות	לא	-	מאש' עמתי, שהחקלאות תהיה טובה יותר

סקירת המילים שהתלמידים הציגו כבלתי מוכרות (רשומות על הלוח) ודיון על הדרך המתאימה להבין כל אחת מהן. מילים כמו: גידול, עליים, רבני, מדוקדקת, הנקיות, החקלאות, מאפשר - ניתן להבין בעזרת השורש ומילים מופרות ממשפחת המילים, כמו: גידול-גדול, עליים - עלה, רבני - רב, מדוקדקת - דקדוק, דיוק, הנקיות - נקי, החקלאות - חקלאי, מאפשר - אפשר. יש לציין כי לפעמים המילים הן לא מילים נדירות ובלתי מוכרות, אלא שלקחו מילה מוכרת והוסיפו לה תוספת, נטייה של שייכות, או צורה של סמיכות, ולכן היא נראית כאילו 'מילה חדשה'. לדוגמה: גידולו - הגידול שלו. מי-סבון - מים של סבון, עורקי הצמח - עורקים של הצמח, השבחת החקלאות - השבחה של החקלאות.

המילון וגם שרש המילה משפחת המילים שלה יכולים לעזור להבין מילים שציינו אינן מוכרות, אבל תמיד צריך לברר את הפירוש גם בעזרת ההקשר, האם ההסבר שלילי מתאים לעניין שאליו מדובר? לדוגמה: רציתי להבין את המילה 'לבחון' - זה הזכיר לי את המילה 'לבחון', 'לבחון', זה 'לעלות מבחן'. כתוב בטקסט שהבדק צריך לברר את הנקיות - האם הכוונה שהיא עושה להם מבחן, הכתה או העל פה? לא לזה הכוונה, כמובן. 'לבחון' כאן הוא במשמעות של לבדוק, כפי שצאנו גם במילון המצורף - בחן - בדק, בקיצור, שלט השיטות יכולות לעזור לנו יחד, העיקר, לא להתעלם מן ההקשר. כשמגיעים למילים "שיפורים ושדרוגים" מגלים שפירוש המילה "שדרוג" הוא שיפור, יש לציין כי היינו יכולים להיעזר גם במילה הנרדפת הסמוכה.

כאשר מבינים כראוי את הטקסט שקראים, ניתן לענות תשובות על שאלות אודותיו. הבה נראה כיצד שימוש במילון לצורך הבנת מילים חדשות יעזור לנו לענות על שאלות אודות הטקסט. מילוי חלק ב' במשימה 3 בעמוד 94 בחוברת, תוך הדגשת השימוש במילון לצורך כך: 1. בעיול לענות על השאלה, צריך לרשום מה פירוש "חממות", לשם כך, נאלץ להיעזר במשפחת המילים, ולהבין שמחממות קשורות למשהו חם, אבל כדאי להשתמש גם במילון, וללמוד את ההסבר המדויק. האם המילה "חממות" תפוצה כך במילון? - לא, תפוצה מילת היסוד: חממה. לפי הסבר המילה חממה, נאלץ להבין שמחממות הן: מבנים של זכוכית או פלסטיק המגן על צמחים. אם כן, השאלה היא כמה מיוחדים המבנים שגובלים לגידול ירקות ע"י, ולמה הם מסייעים? נקרא בקטע... התשובה: החממות לגידול ירקות ע"י הם מבנים מיוחדים שחוקים אינם יכולים להיכנס לתוכם. הן מסייעות לגדל ירק ללא תולעים. 2. נחפש את התשובה על שאלה זו בפסקה שנייה. ונראה שהעבר היה הבדק צריך לברר את הנקיות של עורקי הצמח, ולבדוק שלם בתוכם אין חרק או תולעת. אם הבנו בעזרת המילון שצורקי הצמח עם הציונות הדקים שבתוך הצמח, נאלץ להבין מדוע היה צורך לבדוק את ע"י הירק גם מול אור השמש, לכן התשובה: בעבר היה צורך לבדוק את ע"י הירק גם מול אור השמש, כדי לראות אם מסתתר חרק בתוך עורקי הצמח. 3. נחפש את המילה "זבובונים" בקריאה סרקית, ונמצא אותה בפסקה הראשונה. עכשיו יש לעטוף את העלים תחת זרם מים כדי להסיר זבובונים. האם משפט זה יכול לעזור לנו לענות על שאלה מספר 3 איך? הרי לא כתוב כאן להוריד את הזבובונים? - אבל לפי הפירוש במילון של המילה "הסיר" - הוריד, מבינים ש"הסיר" ו"להוריד" הן מילים נרדפות. לכן התשובה: כדי להוריד את הזבובונים שנתפסים בין העלים שטיפים את העלים אחד אחד תחת זרם מים.

ספר - עמוד 69: ננסה להבין את החיובים הרשומות ברשימה האמצעית העמוד, בעזרת השלש המשפחות (המורה רושם על הלוח את תשובות התלמידים והשערותיהם): * מוצאו - מלשון יצא, מאיפה שהוא יצא. * מזוהה - מלשון זהה, אותו דבר * ניטעו - מלשון נטע, שתלו אותם באדמה * מקראי - מלשון מקרא, שקוראים אותו * מוניטין - מלשון מוניית? לא. צריך להסתכל במילון. (ההסבר המילוני: פרסום לשבח, לטובה) * ציפתו - משהו שמצפה אותו * ייחודית - יחיד או מיוחד * נשמטות - מלשון נשמט, עזב, עזבו אותו. עכשיו נקרא את הטקסט, ונבדוק האם הפירוש נראה לנו לפי השלש אכן מתאים להקשר, כמו שאמרנו - תמיד צריך להתחשב בעניין אליו מצויה. קריאת הטקסט תוך כדי דיון על המילים שברשימה, האם ההסבר שכתבנו על הלוח אכן מתאים להקשר, אולי צריך לשנות מעט? כי אפשר להגיע להסבר והבנה מדויקים יותר בעזרת ההקשר. בעזרת ההקשר, השלש והמילון הצלחנו להבין מילים רבות בטקסט, ולמה זה יעזור לנו? - להבין את הכתוב, ולמלא משימות הבנת הנקרא שניתנות בעקבותיו. קריאת הכללים הכתובים בראש העמוד: א', ב'. משימת הסבר על מילה באתי מפרט יכולה להיות "פתוחה", כלומר, על התאריך והסביבה העצמו, במילים שלו, מילה ניתנה. למשל (המורה כותב על הלוח): קָסָבֵר את המילה: גֵּסִיס - תלמיד נגיש וכותב: הוריו. אבל בדק כלל המשימות הן "סגורות", זאת אומרת, הבהחן מצוי בנסף המילה שאינה מופרת ארבע אפשרויות להסבר. על התאריך לסמן את ההסבר המדויק. האם משימה כזו נראית לכם קלה יותר? - תאו... לפעמים זה יותר מאלו. איך ננהג בעת מילוי משימה "סגורה" כזו? האם כדאי לסמן מה שמתחשק, העיקר למנוח מהר? - לא. כך יש סיכון שהתשובה לא תהיה נכונה. כדאי להקיע מחשבה, כיצד לעשות זאת? קריאת המשק החלום א' ב' ג'. הבה נתאמן בכך.

חוברת - עמוד 95, משימה 4: בשאלה יש טיפוס מן הטקסט. אבל זה רק טיפוס חלקי. כדי שנענה תשובה מדויקת, עלינו לחזק את הטקסט, ולקרא את כל העניין. לראות בדיוק על מה מצויה. חוזרים לטקסט (עמוד 69 בספר) ורואים כי הציטוט השלם הוא: "התפוז הוא הפרי החשוב מבין מיני הדרים". הבה נבדוק לפי זה איזו תשובה מתאימה: א. המורה כותב את המשפט השלם על הלוח: התפוז הוא הפרי החשוב מבין מיני הדרים. מה פירוש מיני? 1. פרי - לא מתאים, הפרי החשוב מבין פרי הדרים. 2. סוגי - מתאים, התפוז הוא אכן הפרי החשוב מבין סוגי הדרים. 3. עצי - התפוז הוא פרי, ולא עץ. 4. קצר - לא מתאים בכלל. ב. המורה כותב את המשפט השלם על הלוח: בישראל התפתח זן מיוחד של תפוזים - השמוטי. מה פירוש זן? - 1. מפרנס - יש למילה זן גם משמעות של מפרנס, אבל פירוש זה אינו מתאים להקשר: בישראל התפתח מפרנס מיוחד של תפוזים? ... 2. פרי - פרי מיוחד של תפוזים - לא מתאים, התפוזים בעצמם הם פירות. 3. מזין - זוהי מילה מן השורש של זן, אבל לא מתאים למשפט. 4. סוג - מתאים. בישראל התפתח סוג מיוחד של תפוזים - השמוטי. האם יש קשר בין המילים מיני, סוגי, זנים? - כן, אלו מילים נרדפות, המשמעות שלהן דומה, אם לא היכרנו את משמעותן בהתחלה, נכניס אותן כעת לאוצר המילים.

לפעמים המילים נראות לנו כאילו לא מופרות, ובעצם מסתתרות בהן שתי מילים שאנחנו כן מכירים.

חוברת - עמוד 96: ג. אפשר לכוון את התלמידים למצוא את התשובות בטקסט: מוצאו, ניטעו, טעמו, שלמותה, הובאו, תכונותיו, ציפתו, הקליפות שלו. ד. מיני, זני, עצי, תפוזי. ה. צרפתי, ישראלי, עולמי. ו. ארבע, התכונה המיוחדת ביותר בתפוז השמוטי, היא היותו נוח לקילוף. ז. גדלו (שורה 4), מגדלים (שורה אחרונה), קילוף, הקליפות (שורה 9) [יתכן שמפאת חוסר זמן המשך הנושא יידחה לשיעור הבא, במקרה כזה יש לדחות גם את מילוי משימה 5 מעמוד 66 בספר - לשיעור הבא].

האם כדאי להקיע זמן ומאמץ בשביל להבין כל מילה שאינה מופרת, או שיש מילים שאין צורך להתעכב עליהן? למשל המילה "אוינזוניה", לפי העניין מבינים שזה שם של מקום, האם חשוב לבדוק בדיוק היכן הוא הכדור הארצי? או בשביל להבין מהו "מישור החוף" אפשר להקיע זמן, וללמוד בעזרת משפחת מילים מישור הוא מלשון ישר, החלק המישורי, שאין בו הרים

הוא קרוב לחוף הים בישראל. - התעלה היא: אם צריך ללמוד טקסט זה למבחן בגאוגרפיה, כדאי להקדיש לכך זמן. אבל אם לא - אפשר לזלזל על כך, ולהצמיק רק את נצטרך זאת למשימות אודות הטקסט. כי אין לנו זמן להתעכב על כל מילה, צריך לסיים את המשימה. מילים שחלבות להבנת העניין - עליהן נעצב כמובן. כך גם מילות של אנשים, ואפילו מילות של בני תפוזים - לא תמיד חייבים למצוא הסברים. חשוב רק לדעת על מה מדברים, אם ישאלו אותנו מה הם *וּלְאִסְיָה*, *טְבַלְיָה*, *יְגִמָּוָי* - לא נצטרך לתאר בדיוק מה כל אחד מהם, אלא נגדיר את כולם כ... - זנים של תפוזים. הסיפורים רבים נכלל למצוא גם מילות של מקומות, מילים שנראות מסובכות, המורה רושם על הלוח: מזינת סולזיאני, ומלכס: מסולאט! קשה אפילו לקרוא את המילים הללו. האם חייבים להכיר אותם? - לא. חשוב להבין למי או למה הם מתכוונים, אך אין צורך לערוך מחקר אודותם, אם אין לכך צורך בהבנה של הטקסט. הבה נחוש זאת:

ספר - עמוד 70: הטקסט "החי והצומח לתולדות האדם" מחזקת מילים רבות, ונייה שאת המילים הללו לא הצלחנו להבין. האם בכל זאת נצליח ליהנות מן הרעיון הכללי של הטקסט? הבה נראה. קריאה עצמית של התלמידים, לאחר המורה שואל: האם ברור לנו כיצד החי והצומח היו כאן לתולדות האדם? - כן, חוקר אחד ראה כיצד קופים שלא חשו בטוב הכריחו את עצמם לאכול מצמח מסוים, והבריאו בעקבות זאת. כך הקופים שהם החי, והצד שהוא הצומח - באו לתולדות האדם בהפקת תרופה מן הצמח. ראינו שלא תמיד חייבים להבין כל מילה כדי לקבל את המסר מן הטקסט, אבל לפעמים יש מילים שהיוניות להבנת הטקסט, כמו הסיפור ה"יפסי", למי שזוכר.

את המילה "יפסי" לא נכנס לאוצר המילים שלנו, אין כזו מילה העברית. אבל השיעורים האחרונים קראנו טקסטים נוספים, והיכרנו מילים חדשות רבות. למי יש זוגמאות? - תעבורות שלנות, כמו: הולו, לחות, מזין, מטיבה, למצות, מינרל, עיכול, מאגרי מים, נשירים, עלווה, מחטני, כולרופול, כימיות, מינס, זינס. - גם כשנעבור לנשאים הבאים, נמשיך לשים לב למילים, נמשיך לאסוף מילים חדשות ונכנס לאוצר המילים שלנו. בעמוד האחרון שבחברת נרשם לעצמנו את המילים שנספד לאוצר המילים שלנו. הפעם זה ממש עיזוי בית (משימה 5 בעמוד 66 בספר), ובהמשך - מומלץ להוסיף כל מילה חדשה שהיכרנו. נראה לכם מילים נגיד בסוף השנה.

שעורי בית: עבודות א', ב' בעמוד 97 בחוברת, וכן משימה 5 מעמוד 66 בספר - לעמוד האחרון של החוברת.

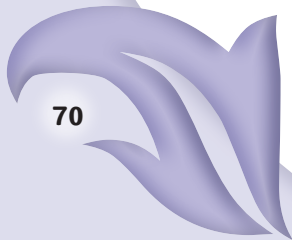
שיעור ל"א - הבעה: שימוש במילים "חדשות" (עמ' 71 בספר, 98 - 101 בחוברת)

בדיקת שיעורי בית: בעבודה המופיעה בעמוד 97 בחוברת, ייתכנו מספר אפשרויות למילוי הטבלה, מפני שיתכן מצב שניתן להעזר במספר שיטות להבנת אותה מילה שאינה מוכרת. הצפי הוא פחות או יותר שהמילים שלא יופיעו בטבלה הן: אינדונזיה וברזיל שהם שמות של מקומות ואין צורך להתעמק בהם. ובטבלה:

בעזרת המילון	בעזרת השורש	בעזרת ההקשר
נצק	שהתאונן	בעת
כריתה	תעלבהן	עלו האש
מסיבית	העקצו	ארצה
-	-	חזרית

יש לציין שעמודת ה"שורש" מכוונת גם לכל האסטרטגיות הלשוניות שמזהים דרכן מילה מוכרת מן המשפחה, ולאוו דווקא איתור אותיות השורש.

פתיחה: (להלן תיאור על מיכל, בכיתת בנים אפשר לשנות ל-מיכאל) כולם יודעים שהחיהורים של מיכל מיוחדים, הכתיבה שלה משובחת. כששאלו אותה פעם, כיצד היא יודעת תמיד באילו מילים לכתוב, וכיצד להתבטא, ענתה: אני קוראת המון ספרים, נחשפת למילים רבות, ולמדת להשתמש בהן בצמי. בכיתתה של מיכל ישנן בנות נוספות שקוראות הרבה, וגם נהנות מכך, ומצו כתיבתן אינה משובחת כל כך? זאת ממש שכאשר אני קוראת טקסטים, נחשפת למילים חדשות.

אכנסות אותן לאוצר המילים, זה לא מספיק. צריך גם לרצות להוציא אותן משם, ולהשתמש בהן בכתיבה שלנו. וזו כבר חכמה מיוחדת. הבה נתאמן בכך.

למדנו להבין מילים שאינן מוכרות בקריאה, וכעת, בההצעה, נלמד להשתמש בהן. כמובן, אחרי שהן הפכו להיות מוכרות כי אי אפשר להשתמש במילים שאינן מוכרות... היום נלמד לכתוב הצברות מילים שהן במשלב שפה גבוה יותר מן המילים שאנן משתמשים בהן בדיבור היומיומי. כשאנן כותבות טקסט לבני גיל צעיר מאיתנו, אפשר להסתפק ברמה נמוכה של מילים, אך כשאנן פונות לבני גילנו, או רוצות לפתח את הכתיבה שלנו, נשתדל לאלה בכתיבת כל חיבור לפחות חמש מילים "חדשות", ממשלב המתאים לכתיבה.

הדבר שצריך לנן להשיג את הכתיבה הוא שימוש במילים מדייקות. מילים המתאימות בדייק לעניין עליו מדובר. שכן העובדת השניה, לנן, אפשר לחזור ולהשתמש באותה מילה: "שם זרע, שם שתי, שם צמח באדמה", ואפשר להתבטא בצורה מדויקת יותר: זרע, זרע, זרע או הנביט. יש מילה מיוחדת גם לכל פעולה של הוצאה וחיתוך: קטף, קצר, כרת, חטב, בצר, לזם, זמר, ולא מספיק משלב למחר כל הזמן: הוציא עלי, הוציא שובלים, או חתך ענפים, קטף ענבים. ישנן מילים שהן ממש מילים נרדפות, וישנן מילים ממש ממש שתייהן זומה, אך יש להתאים כל מילה לעניין בהבחנה דקה.

ספר - עמוד 71: במקום לקרוא את רשימת המילים והגדרותיהן, כדאי לשלב כאן פעילות מעניינת. המורה קורא הגדרה, ועל התלמידים לזהות במהירות את המילה שהגדיר. מי שאיתר את המילה ראשון, מוזמן לקרוא הגדרה נוספת, וכן הלאה. כמה מילים הספנו ל"אוצר המילים" שלנו דרך רשימה זו? 10 מילים. מה דעתכם על המילה "קציר", האם גם היא נוספה לאוצר המילים בעקבות רשימה זו? - כן. היא לא היתה כתובה בפירוט, אבל לפי המילה "בצר" שפירושה: קטף ענבים, אפשר להבין שפירוט המילה "בצר" הוא - קטפו ענבים.

חוברת - עמוד 98, משימה 6: עליכם לכתוב משפטים תוך שימוש במילים שהיכרנו, המילים שהכנסנו היום לאוצר המילים מן הרשימה בעמוד 71 בספר. אבל שימו לב - אל תשתמשו במילה הכתובה בדייק בספר, שכן אותה לזכות פונות של הטיה, לדוגמה: במקום "זרע" כתבו משפט עם המילה "זרעון", או "כך במקום" "נטע" כתבו משפט עם המילה "נטעות", בכל פעם הראו לנו אתם יוצאים להטות את המילים באופן שונים, ולאלה זאת הכתיבה, בהצלחה! יש לעודד את התלמידים להעשיר את המשפטים, ולא להסתפק במשפטים קצרים ולקוניים: האיש נטע, האנשים זרעו, הצמח נבט. כמובן, בהתאם לאפשרות. לאחר שרוב התלמידים סיימו לכתוב את המשפטים, אפשר לערוך פעילות מעניינת נוספת: המורה מזמין תלמיד עם החוברת, בוחר מתוך עשרת המשפטים שכתב את המשפט העשיר ביותר, משפט שיהיה ניתן להבין מתוכו איזו מילה מן הרשימה היתה משובצת בו. על התלמיד לרשום את המשפט על הלוח, תוך השמטת המילה ה"חדשה". לדוגמה: בשנת השמיטה לא _____ את ענפי העץ כדי ליפות אותו, אלא רק אם הם מפריעים למעבר (גוזמים). תלמיד שמצליח לגלות מהי המילה, מגיש את החוברת שלו להמשך הפעילות.

שיעורי בית: עבודה א' בעמודים 99 - 101 בחוברת. - בשיעור הבא, עבודת סיכום על מילים בלתי מוכרות.

שיעור ל"ב - לצמוח מן המאזכרים (עמ' 72, 73 בספר, עמ' 102 - 106 בחוברת)

בדיקת שיעורי בית: להלן הבחירה שלי. יש מילים שניתן ל"התווכח" עליהן, והן מסומת ב*. בהשלמות אלה, אפשר לקבל את שתי האפשרויות. גם מעובדה זו אפשר ללמוד, שאין דרך אחת לכתוב בצורה משובחת.

מי גדר את הכרם? / "כה עשו חכמינו" חלק ג'

איש חסיד טייל בשבת לשאוף אוויר צח, ולהתענג על יופי הבריאה. התהלך החסיד אט אט במשעול* שבין פרדסים וכרמים, ושמח על שהקדוש ברוך הוא ברח א ל עולמו באילנות טובים הנותנים פירות משובחים ליהנות בהם בני אדם.

בדרכו הגיע גם לכרם הקטן הפרטי שלו, שממנו התפרנס בדוחק ובצמצום. אך כאן הושבתה פתאום שמחתו, כי ראה, שהגדר שמסביב לכרם נפרצה, וחור גדול נפער בה.

עמד החסיד וחשב: כנראה היה משהו רעוע וחלש בגדר זו, ולכן הדרדרו בה האבנים. מחר בבוקר אגדור פרצה זו, כי אם לא אעשה כן, עלולים גנבים להיכנס דרך פרצה זו, או העזים הרועות כאן בקרבת מקום, ואז, מה ישאר מן הענבים? הרי היבול בקושי מספיק לפרנסת ביתי גם כשהכול כשורה. כך הרהר ותכנן, ופתאום נזכר החסיד ששבת היום. נזדעזע, ספק כפיו, וקרא: אוי, מה עשיתי! הרי שבת היום, ואני הרהרתי בעסקי חול, ותכננתי, כיצד לעשות מלאכה האסורה בשבת! חזר החסיד לביתו, הסיח דעתו מן הגדר הפרוצה, וישב עם בני משפחתו לאכול סעודת שבת ולזמר זמירות בלב שמח.

במוצאי שבת, אחרי ההבדלה, שוב נזכר בכרמו והצטער שנכשל בהרהורים בעסקי חול בשבת קודש. אמר החסיד: מפני שלרגע שכחתי את קדושת היום ותכננתי בשבת, כיצד לתקן את הגדר, אחמיר על עצמי שלא לגדור את הפרצה לעולם!

כעבור זמן לא רב, כאשר הגיע זמן הבציר, יצא החסיד אל כרמו לבצור את הענבים. - בוודאי לא נשאר הרבה מהם, אמר לאשתו - פרצה גדולה כזו קוראת לגנב, אבל בכל אופן אציל, מה שאפשר להציל.

ומה השתומם* בהיכנסו לכרם! ענבים בשלים לרוב היו תלויים על הגפנים באשכולות גדולים ושלמים בלי כל פגע, לא היה סימן לנזק בשום מקום! חיפש האיש את החור שבגדר, והנה ראה ששיח צלף צמח בתוך הפרצה שבגדר. איש לא שתל אותו שם. אין זה אלא שהקדוש ברוך הוא ציווה לרוח להביא את הזרע ולהצמיחו שם כל כך מהר, עד שבמשך זמן קצר מלאו ענפי הצלף הסבוכים את כל החלל שבגדר הפרוצה. שום אדם ושום חיה לא יכלו לעבור דרכם. וכך ניצל הכרם מנזק.

- בעבודת הסיכום אמור להיות טקסט קצר. בחלק הראשון תופענה מילים בלתי מוכרות שהתלמידים יצטרכו לפרש בתשובות פתוחות או סגורות. יש להקפיד שהשיטות של הקשר, שורש ומילון תבאנה לידי ביטוי ויהיה ביד התלמידים הכלים לשם כך (דף מילון מצורף וכד'). בחלק השני תהינה בטקסט מילים חסרות, ועל התלמידים להשתמש במאגר מילים לבחירת המילה המתאימה הן מבחינת המשמעות והן מבחינת המשלב.

פתיחה: המורה משמיע את המשפט: "תפעה זו מפואה ב'ותר". ושואל: הנתת? - לא. איזו תפעה מפואה ב'ותר? המורה קאס על הלוח את התשובה: תפעה זו! - איזו תפעה? אע"פ לך טעם נוסף: "היא מאוז התפעה ממנה". הנתת? - לא, מ'... המורה קאס על הלוח: היא! מ' אז טעם: "הסברתי לה ש'ען תפעות מפואות רבות בהרואה". מה לא ברור כאן? - למ' על הלוח: הסברתי לה... - למ' רק אז היא הבינה. לא ברור: מתי? אז טעם: "הראתה לי אותם בהתרגלות". - השאלה: את מ' אכן: "פתאום הם הפיעו טעם", מ' מהיכן? (נוצרת על הלוח רשימה של "תשובות" שאינן ברורות, הן רק מילים רומזות, מאזכרים). האם מילים כאלו, מ' ממנה, היא, לה, אז, אותה, טעם - מופיעות לפעמים בטקסטים? כן. אז איך אנו מבינים אותן בטקסט? ... כשהטעם קטן, כמו שהטעם לך טעם, האמת אי אפשר להבין. אבל בטקסט הן מופיעות ברצף של טעמים. המילים הללו מ'פ'רות, מ'כירות ומונחות למשהו שהיה כתוב קודם. כך אפשר להבין למה הן מתכוונות. למילים כאלה קראים: מ'פ'רים. היום נ'מ'ר ל'מ'ח, ול'התפתח בעצרת המאזכרים.

ספר - עמוד 72: קריאת משפטי הפתיחה. לפי דברים אלו הבנו מתי מתאים להשתמש במאזכרים - אחרי שכבר הזכרנו את הדבר עליו מדובר פעם אחת לפחות אפשר להשתמש במאזכר שלו, כמו: הוא, זה, אותו, שם וכד'. כאשר קראים טעם מה מאזכר, חשוב לפנות ולהבין למה הוא מכוון. אם לא נשים לב, נוכל לטעות ולהחשב שמדברים על משהו אחר, ולא נבין את המשק הדברים. קריאת הכללים: "שלים בפיענוח מאזכרים". הבה נתחיל במשימה.

קריאת הטקסט "פרחים מגוונים". החיילים המוצגות הן... מאזכרים. הבה נחקור כל מילה, ונראה למה הכוונה.

חוברת - עמוד 102, משימה 1: מילוי המשימה תוך כדי דיון: 1. בגדלם ובצורתם - אלו מילות שייכות, גודל שלהם, צורה שלהם, על מי? נקרא את תחילת המשפט, ונראה מהצדד על עלי הכותרת של הפרח. הם יכולים להיות שונים בגודל שלהם ובצורה שלהם. משלימים מס' 1. כאן היה מספיק לנו להיעזר המשפט עצמו, ואילו המאזכר מס' 2 נצטרך לקרוא גם את המשפט שכתוב לפני המשפט על המאזכר: 2. פרח הפעמונית ופרח הפרוץ שייכים **לקבוצה זו**. על איזו קבוצת פרחים מדובר המשפט הקודם? קריאה ואיתור שם הקבוצה: "פרחים נכונים", עליו הכותרת שלהם שונים זה לזה. משלימים: פרחים אלה שייכים לקבוצת הפרחים הנכונים. 3. פרחים כאלה, למה הכוונה? אפשר לומר לפרחים כמו הפשתנית, אבל מה מיוחד בהם? עליו הכותרת שלהם שונים זה מזה. משלימים: פרחים שעלי הכותרת שלהם שונים זה מזה מכונים "פרחים בלתי נכונים". 4. כאן יש לנו מאזכרים: "הם" ו"לארכו". כדאי לשים לב שהמאזכר: "הם" - מכון אלפן רבים, כנראה מדובר על ה... פרחים, ו"לארכו" - אלפן יחיד, מדובר על ה... גבעול. משלימים: הפרחים גדלים לאורך הגבעול. 5. לשאלה זו אפשר לענות אם אכן מגיעים להבנה של כל הטקסט, וגם מכירים פרחים... התשובה: הפרחים הנכונים מצויים יותר.

ובכן, ראינו שכאשר אנו מלמים, למה המאזכר מכון, כל המשפט נהיה יותר מובן. כשאנו קוראים טקסט בכל מקום שהוא, המאזכרים אינם מסומנים. עלינו לשים לב בעצמנו ל"מקשים" אלו, ולנסות לפענח כאשר לא ברור מיז מהי כוונת המאזכר. הבה ניכר ארבעה סוגים:

ספר - עמוד 73: קריאת ארבע הצורות של המאזכרים. אפשר לבקש מן התלמידים לתת דוגמאות נוספות בכל קבוצה. א - אתה, אתם, ב. שלנו, שלכם, תפילתו, כניסתה ג. עליו, בשבילו, אודותיה ד. מסיבה זו, דרכים אלו. קריאת הטקסט "צמחיית הכותל", תוך כדי קריאה על התלמידים לנסות לזהות מאזכרים, ולרשום בעמוד 150 בחוברת בדפי "במקום מחברת". בסיום הקריאה, רושם המורה על הלוח את רשימת המאזכרים שהתלמידים זיהו (תוך בקרה האם אכן מאזכרים הם). אפשר להדיין עליהם בשלב זה ואח"כ לתת לתלמידים למלא את משימה 2 בעצמם, או לערוך את הדיון תוך כדי מילוי המשימה.

חוברת - עמוד 103, משימה 2: יש לעודד את התלמידים לעיין בטקסט שבספר כדי למצוא תשובה מדויקת למה מכוון כל מאזכר. התשובות: 1. בכותל. 2. צמחים ירקרקים שבין אבני הכותל. 3. החזזיות. 4. האצה. 5. הפטרייה.

חוברת - עמוד 104, המשך משימה 2: כאן כבר מתקדמים יותר. כי כאן המאזכר מכון ליותר מילה אחת, ומילא גם התשובה תהיה ארוכה יותר. התלמידים עונים באופן עצמאי, ואח"כ בודקים, התשובות: 6. התנאים שבהם מסוגל צמח החזזיות להתקיים הם גם על פסגות ההרים ובמדבריות, על חוף הים ובארצות הקוטב, במזג אוויר חם ולוהט ובקור נורא. 7. בצמחי החזזיות קיים שיתוף פעולה בין האצה והפטרייה.

שיעורי בית: עבודות א' וב' בעמודים 104 - 106 בחוברת.

שיעור ל"ג - מאזכרים - המשך (עמ' 74, 75 בספר, עמ' 107 - 109 בחוברת).

בדיקת שיעורי בית: א. שלבי העבודה עם מאזכרים: נקרא את ... ונגלה... / נחליף... ונבדוק... / אם נבין... נוכל ... ב. מאזכרים שניתן להתייחס אליהם בטקסט "תרומת הפרח לאדם" (לפי סדר הופעתם): יש להם... שלהם, אף הם... של תבלין כזה... להשתמש בהם... אין להשתמש בהם... שהרי גם הם... ג. תוך כדי בדיקת התשובות יש לציין בכל פעם פיענוח של איזה מאזכר עזר לנו לענות את התשובה. שאלה 7 היא שאלה מסכמת, שמציגה הבנה כללית ולוא דווקא בהקשר למאזכר מסוים. התשובות: 1. הילדים אוהבים למצוץ את הגבעולים החמצמצים של החמצמצים. (בטקסט כתוב "שלהם") 2. פרחים המשמשים למאכל: חמצצים, ציפורן החתול, כליל החורש ולבגוניה. (בטקסט כתוב "אף הם"). 3. התבלינים שמחירים גבוהים הם: תבלינים שמיוצרים מפרחים,

כמו הקינמון. (בטקסט כתוב: המחיר שלהם) 4. בשנים האחרונות השתמשו בפרחים מסוימים בעלי סגולות רפואיות לייצור תרופות. (בטקסט כתוב: "להשתמש בהם"). 5. אין לטעום מכל פרח שהוא ללא ביקורת משום שפרחים עלולים להיות רעילים, וכן גדלים שלא על פי ההלכה או נגועים בחרקים. (בטקסט כתוב: "אין להשתמש בהם"). 6. גם "הם" - הכוונה לחרקים. 7. ארבעת השימושים של הפרחים המוזכרים בטקסט זה: א. נוי ב. מאכל ג. ייצור תבלינים ד. ייצור תרופות

פתיחה: המורה רושם על הלוח את המשפטים הבאים (משפטים אלה הם משפטי מפתח מתוך הסיפור שעליו נעבוד בהמשך השיעור, הם מדגימים את הכללים ומציגים כהטרמה להבנת הסיפור):

* הסוחר טען כי הוא הפקיד בידי של האופה אוצר של מטבעות זהב, והלה מסרב להשיבן אליו.

* האופה הכחיש זאת, ואמר כי הוא לא קיבל מן הסוחר אף לא אגורה אחת, וזוהי סתם עלילת שוא.

הבה נבחן את המאזכרים שבטקסט אלו: הוא - המשפט הראשון מדבר על הסוחר, לכן המאזכר 'הוא' מכוון אליו, המשפט השני מדבר על האופה, לכן המאזכר 'הוא' מכוון כאן על האופה. היה קל להבין למה מכוונים מאזכרים אלו? כן. המאזכר קרוב לדבר שהוא מכוון אליו. נשים לב שבמשפט הראשון השתמשו גם במילה 'היה' והתכוונו ל- אופה. אם היו חוזרים על משתמשים במילה 'הוא' הדבר היה מקשה על ההבנה למה הכוונה.

מאזכר נוסף: **בְּיָדוֹ** - זהו מאזכר שבו כינוי שייכות בהטיה, צריך להבין קודם את המילה עצמה, נפרק אותה: בידי - בידיים שלו, ואז לחשוב ולבחון: בידיים של מי? אם נחזור אחורה במשפט, נחשוב שמדובר בידיים של הסוחר, אבל אם נקרא את המשפט, נראה שכתוב: בידי של ... זהו מצב מיוחד - כאן צריך לקרוא קדימה כדי לדעת למה מכוון המאזכר: בידי - מכוון לידיים של האופה.

את המאזכר 'להשיב' - נפרק לשתי מילים: להשיב אותו, את מה? לפי הכתוב קודם מובן, שמדובר במטבעות זהב

המשפט השני מופיע המאזכר 'זאת', את מה הכחיש האופה? את מה שאין הסוחר... הוא הפקיד בידי מטבעות זהב. (כצא' והסביר מה פירוש 'הכחיש' - אמר על דבר מסוים שהוא לא נכון).

מעניין אתכם לשמוע את כל הסיפור של הסוחר והאופה? הבה ונקרא.

ספר - עמוד 74: קריאת הסיפור על ידי המורה. יש לקרוא את כל הסיפור ברצף. לאחר מכן על התלמידים לענות באופן עצמאי על השאלה המופיעה בעמוד 107 בחוברת. זוהי שאלת הכנה שניתן להציץ דרכה למצב הבנת ה"עוקץ" של הסיפור בכיתה, ולפיתוח יכולת ההבנה בעזרת פיענוח כוונת מאזכרים. לאחר מילוי משימה זו, תיערך עבודה אנטנסית בנושא המאזכרים בטקסט זה, בעקבות עבודה זו יש לשער שכל התלמידים יצליחו להגיע להבנה טובה, ויוכלו לבדוק האם התשובה שענו בטרם העבודה על המאזכרים היתה נכונה, או שזקוקה לתיקון. הדבר אמור להוכיח לתלמיד כי ההשקעה בכלל ופיענוח מאזכרים בפרט, מסייעת להבנה ולמילוי משימות כראוי.

חוברת - עמוד 107, משימת הכנה ומשימה 3: יש לתת לתלמידים לענות באופן עצמאי על משימת הכנה (ללא בדיקה בשלב זה). על כל אחת מן השאלות במשימה 3 התלמידים עונים באופן עצמאי, ודנים בהנחיית המורה איך הצלחנו לפענח את המאזכרים, וכיצד הם עזרו לנו לענות את התשובות.

להלן התשובות:

(כמובן שיש להשתדל לכוון את התלמידים להגיע אליהן בעצמם, ולסייע בעת הצורך על ידי תיווך וחיפוש בטקסט):

1. הסוחר ביקש מן האופה לשמור על כספו, הוא עשה זאת ביער. (קריאה אחורה לפיענוח המאזכרים: הוא, שם)

2. עליהן - על מטבעות הזהב. (על הבית - לא מתאים לשונית. על בני המשפחה ועל התינוקות - לא מתאים לתוכן)
3. הוא - האופה, מחברו - הסוחר. פנה הוא - הסוחר, לחברו - האופה.
4. הטמינו - הטמין אותו - את האוצר, בחדרו - בחדר שלו - של האופה.
5. ממנו - מן העץ
6. העץ הזה - העץ שלצדו קיבל האופה את הכסף מן הסוחר
7. וקרא לו - לסוחר.
8. הדבר - שהאופה ידע על ליד איזה עץ מדובר (שלידו קיבל את הכסף מן הסוחר).
9. אין הוא יכול להכחיש זאת - האופה לא יכול להכחיש שהוא קיבל כסף מן הסוחר.

לאחר הבנת המאזכרים ניתן לבדוק האם התשובה שרשמנו בעבודת ההכנה בעמוד 107 בחוברת אכן נכונה. אם יש תלמידים ששינו בשלב זה את תשובתן, הדבר מוכיח כמה חשוב ומועיל לפענח את כוונת המאזכרים.

שיעורי בית: מילוי עבודה א' בעמוד 109 בחוברת, וכן מילוי ההוראה המופיעה בעמוד 95 בספר, בכתיבת המילים החדשות שנוספו לאוצר המילים בעמוד אחרון בחוברת.

שיעור ל"ד - הבעה: שימוש במאזכרים (עמ' 76, 77 בספר, עמ' 110 - 113 בחוברת)

בדיקת שיעורי בית: תוך כדי בדיקה ניתן לעורר חשיבה בדבר הצורך במשפט פתיחה: "בעירו של האור החיים גרו שני ידידים: סוחר ואופה", אי אפשר לפתוח את הסיפור ב"יום אחד מסר הסוחר לאופה..." כי לא יודעים עדיין מיהם הסוחר והאופה שמדברים עליהם. בהמשך, יש לציין שאת המאזכר "השניים" ניתן לשלב רק לאחר שידוע מיהם. וכן "מתוך דבריו של האופה" אפשר לומר רק לאחר שידועים דבריו. התשובה הנכונה לשאלה "למה שלח הרב את הסוחר אל העץ?" היא כמובן: כדי לראות אם האופה יודה שהוא יודע על איזה עץ מדובר. מספור המשפטים לפי סדר הופעתם מלמעלה למטה, להלן מימין לשמאל: 2, 3, 1, 4, 6, 5.

פתיחה: ראוי להבין דבר כזה חסר להבין מאזכרים כסקראים, אך האם חסר להשתמש במאזכרים גם כאשר אין כותבים? מה תארו המאזכרים אטקסט? הם מקצרים אותו, במקום אומר "הא' החדש שצמח בגינה", אם זיהונו אלו קוצר, נכלל אצל אומר "הוא..." או "זה..." במקום אומר צמח אלו א' חדש בגינה, ראיתי את הפירות של הא' החדש שצמח בגינה, במשפט הני אפסר אומר בקיצור: ראיתי את פירותיו. צריך לשים לב ולהבחין בין אשן זכר ונקבה, יחיד או רבים, וההתאם לכך להשתמש במאזכרים. הבה נראה אם תוכלו לעבור המשמחה הבאה: הנורה כותב על הלוה (או מצמיד רצועת בריסטול שעליה כתוב): האוויר מורכב מגזים שונים. כדי לשמור על חיים זקוק האדם לגז החמצן, ופולט את הפחמן הדו חמצני, לעומת זאת, הצמחים פולטים חמצן, ו"בושמים" פחמן דו חמצני. - אני רוצה אומר שכל זה (המורה מקיף באצבעו את כל ההסבר הנ"ל) מראה שהקב"ה הרא את העולם בצורה נפלאה ובהרמוניה כזו שכל אחד מן הנבראים משלים ומסייע לחיי האחרים. איך אכתוב זאת? במקום לחזור שוב על כל זאת, ונאמר: העובדה שהאוויר מורכב מגזים שונים. כדי לשמור על חיים זקוק האדם לגז החמצן, ופולט את הפחמן הדו חמצני, ולעומת זאת, הצמחים פולטים חמצן, ו"בושמים" פחמן דו חמצני. או התפוצה ש... ניתן אומר בקיצור: עובדה זו, תפוצה זו, - זהו מאזכר של הכללה, הוא קורא בשם כולל גם לדברי הסבר ארוכים, או פרטים רבים, וכך מקצר את הדבר. כאשר קורא נתקל בהיטוי כזה, הוא צריך לפענח ולהבין אמה הכוונה במאזכר "תפוצה זו", ודגים קטנים ותקפו בכך. לכן, טקסטם שהם מאזכרים רבים מתאימים יותר לקראים הגרים. לצורכים, כותבים בדרכ כלל עם פחות מאזכרים.

ספר - עמוד 77: קריאת הכללים וטקסט "העצים".

חוברת - עמוד 110, משימה 4: ההנחיה היא לחפש מילים שחוזרות על עצמן, שבמשפט שני מספרים על אותו דבר שמוזכר במשפט הקודם לו. רצוי להתחיל משפט ראשון באופן קולקטיבי, ולהדגים בו את ההנחיה הנ"ל, במשפט שלישי כתוב "העלים של עצי השלכת..." וגם במשפט קודם לו מדובר על עצי השלכת, ולכן אפשר להחליף את המונח הזה ב"הם". אחרי שנראה שהתלמידים הבינו את העיקרון, כדאי לתת להם לכתוב את ההמשך באופן עצמאי (בעיפרון) ולאחר מכן לבדוק, להציע ולהסביר. להלן הטקסט המעובד:

קיימים סוגים שונים של עצים בעולם. יש עצים שהם עצי שלכת. בסתו - העלים שלהם הופכים צהובים, ונושרים מן העץ. כאשר מגיע האביב נעשה חם יותר. על ענפי העצים צומחים ניצנים, הם גדלים ונעשים עלים חדשים. העצים זקוקים למים כדי לצמוח. הם יונקים את המים בשרשיהם. העצים זקוקים גם לאור השמש. הם קולטים את אור השמש דרך העלים שלהם.

עצים רבים נוכל למצוא בחורשות וביערות. העצים בחורשה אינם צפופים. אור השמש חודר מבין העצים, כך יכולים גם פרחים לצמוח בה, משום שהם זקוקים לאור כדי לצמוח. ביער, לעומת זאת, העצים צפופים וסבוכים, רק מעט מאור השמש חודר ביניהם. לכן רק פרחים מעטים צומחים בו.

אם גדלים ביער עצים רבים, אפשר לנסר חלק מהם. במשך הזמן, עצים חדשים יצמחו במקום אלה שאותם ניסרו.

עצים זקוקים למים כדי לצמוח. הם יונקים את המים בשרשיהם. העצים זקוקים גם לאור השמש. הם קולטים את אור השמש דרך העלים שלהם.

ספר - עמוד 77: קריאת הכללים. בדיקת הדיוק במאזכרים שהוספנו בקטע המעובד "העצים": שלהם, הם, ביניהם, מהם, אלה - לשון זכר רבים מכוון לעצים. המאזכר "בה" מכוון לחורשה ו"בו" ליער. האם היו בטקסט גם מאזכרים בהטיות של שייכות? כן, שניים - הצבע שלהם - הפכנו ל: צבעם, שרשים שלהם - הפכנו לשרשיהם. (אם תישאל השאלה: מדוע לא הפכנו את "העלים שלהם" ל- עליהם, נענה כי לא תמיד רצוי לקצר למילה אחת, כאן העדפנו להשאיר את הצורה בנפרד, כדי לא להגיע למילה שיש לה משמעות נוספת - הטייה של מילת היחס "על").

אם תתעורר השאלה - כיצד נדע לזהות ולהבחין בין שם עצם זכר לשם עצם נקבה כאשר מדובר בדומם? יש לשקול אם ללמד את כללי ההבחנה בין זכר לנקבה בדומם לפי המופיע בספר "הדקדוק בלשון שלי" מס' 4, כולל יוצאי הדופן וכו'. או להנחות באופן האינטואיטיבי - לבדוק איזה שם תואר מתאים לשם העצם המדובר ביחיד: למשל, כשמתלבטים אם שדות הם לשון זכר או נקבה, הופכים ליחיד - שדה, ואז "מרגישים" שמתאים לומר: שדה גדול, אם כן, גם שדות - גדולים, והם, ואותם וכו' - לשון זכר.

אם נותר זמן על סוף השיעור, כדאי מאוד להתחיל במילוי עבודת שיעורי הבית, ולהשלים פסקה ראשונה.

שיעורי בית: עבודה א' בעמודים 111 - 113 בחוברת. - בשיעור הבא, עבודת סיכום על המאזכרים.

שיעור ל"ה - לצמוח עם מילות קישור (עמ' 78 - 80 בספר, עמ' 114 - 117 בחוברת)

בדיקת שיעורי בית. להלן הסיפור המלא:

תחיית המתים במטע הזיתים / עפ"י מרווה לצמא

שעת דמדומים, ערב יום כיפור, שנת שמיטה תשס"ח. שמואל פוסע לו ברגשה לבינתו, עוד מעט יפרוס היום הקדוש את כנפיו הצחורות של הישוב הקטן. שמואל, שאף את האוויר הזך מלוא ריאותיו. השנה, שנת שמיטה, וזו השמיטה הראשונה שהוא שומר בחייו. שכן בעבר, עדיין לא זכה להכיר את מצוות התורה. הפעם - יום כיפור מיוחד הוא בשבילו, בשנה כזו, שהאדמה אינה ממלאת כל כל כולו. חקלאי הוא, אך להקדיש שנה לתורה מותר גם לו.

ריח חרוך עלה באפו של שמואל, ועורר את חשדו, מבט חטוף לעבר מטע הזיתים שלו, הקפיא אותו על מקומו. לנגד עיניו נראו לשונות אש המלחכות ומכלות כל חלקה טובה, תמרות עשן נראו עולים בינות לעצי הזית, אלו כמו קראו תגר נגדו: "זו שמיטה וזו שכרה?!"

שמואל התאמץ להתגבר על כאבו האיום, וכנס ליום הקדוש חף מכל הרהור הרסני. במוצאי הצום, נכנס הוא אל המטע החרוך. המראה היה קשה מנשוא, במיוחד עבורו, כחקלאי שמטע ירוק ופורח מחיה את נפשו. וכעת, כשרק בולי עץ מפויחים נותרו בשחרותם מול עיניו... קשה לתאר את תחושתו הקשה.

במר לבו, שוחח שמואל עם הרב המקורב אליו, וסיפר לו את אשר קרה למטע הזיתים שלו. הרב הבין ללב, והציע לו: "אכנס את חברי בית הדין, כדי לדון אילו פעולות מותרות בשמיטה, לאחר כזה מאורע."

"אוי וי! אינני מוכן לשמוע על שום היתר. שומר שמיטה אני ללא שום פקפוק. אינני מעוניין שידונו כלל בעניין" קרא שמואל בלהט.

הרב נפעם, דיבורים כאלה נחרצים למען קיום המצווה? ללא שמץ של רצון למצוא היתר ומוצא? "אני מברך אותך" אמר הוא/לו ברגשה "שעוד נזכה, ומן הזיתים שלך יפיקו שמן להדלקת המנורה בבית המקדש".

"אמן" ענה שמואל, ושוב חזרה התקווה ללב.

בערב ראש חודש שבט, התקשר שמואל אל הרב, ובישר לו שברכתו מתחילה להתקיים. רואה הוא ממש "תחיית המתים" במטע הזיתים; העצים החלו לבלבל ולפרוח מחדש, הם אף הוציאו פירות יפים פי כמה מהקודמים. "מודה אני לה' בכל לבי, ורק מחכה לשופרו של משיח ולבניין ביהמ"ק במהרה בימינו, אמן".

- **בעבודת הסיכום** אמור להיות טקסט קצר. בחלק הראשון שלו מודגשים המאזכרים ועל התלמידים לגלות את למה מכוון כל אחד. בחלק השני, חסרים המאזכרים. על התלמידים להשלים את המאזכרים החסרים על פי ההיגיון.

פתיחה: המורה כותב על הלוח את שם הנושא: מילות קישור, ושואל: האם אתם מכירים את המשפט "מילות קישור", אילו מילות קישור אתם מכירים? (בספר "בשביל הלשון" מס' 4 נלמד הנושא כשלכל סוג מילת קישור הוקדש שיעור. בשנה זו, מילות הקישור מגיעות יחד, והתרגול נעשה על כולן במקביל. כמו"כ מוצגים יותר סוגים, ויותר מילים בכל סוג). המורה רושם על הלוח רשימת מילות קישור שהתלמידים העלו. - מה המטרה של מילות קישור, למה הן נקראות? מדוע הן חשובות? - תשובות שונות, - הבה ונראה מתוך הפעילויות בספר 38 כמה נחוצות הן מילות הקישור בטקסט. [טקסט "הציקון" מוכיח עד כמה מסייעות מילות הקישור להבנת המהלכים, ועניית תשובות אודות טקסט. טקסט "פרחית" מוכיח עד כמה נחוצות מילות הקישור, וכמה בלתי אפשרי להבין בלעדיון].

ספר - עמוד 78: קריאת דברי הפתיחה: מילות קישור הן... כעת נקרא טקסט מיוחד, יש בו מילים רבות ה"שפת הקפקלים". האם נראה לכם שתוכלו לענות על שאלות אלו? ככה? ... להפתעתכם, תגלו שכן. קריאת טקסט "הציקון".

חוברת - עמוד 114, משימה 1: ענייה עצמאית על השאלות במשימה 1. קריאה ובדיקה קולקטיבית.

תשובות: א. הציקון התרבת והתקלר ב. הציקון עשה זאת מפני שגלק ריטונה. ג. הציקון גרם לכך שהחיבוץ פלד לציקון. ד. החיבוץ היה דומה לצחל פלוש. ה. הציקון מצר כל זאת כדי שהריטונה תתרבת בצקינות. כיצד ידעתם לענות על השאלות, הרי לא הבנתם את הטקסט? מה עזר לכן להבין בכל זאת משהו? כיון כמה מילים שכן היו בעברית: מפני... כתוצאה מכך, בדומה ל, למרות ש, כל זאת... כזו - כל אלה לא סתם מילים, הן **מילות קישור**. מילות הקישור אינן מספרות לנו מידע על התוכן עצמו, הן מספרות על התהליך שקרה בו, על הקשר בין המשפטים, על הרצף. שאלות שמבקשות מידע על כך ניתן לענות גם אם לא מבינים את כל המילים בטקסט, רק בעזרת מילות הקישור. גם בטקסט שבו המילים מופרות ומובנות, אם נשים לב למילות הקישור נוכל להבין טוב יותר את מהלך האיזורים בטקסט, את הקשר בין העניינים המוזכרים בו. ואולי אפשר להסתדר בו מילות קישור?

ספר - עמוד 79: קריאת הקטע על פרחית. האם הטקסט הזה ברור? כל המילים מופרות, אבל זאת יש חלק מן המשפטים שנראים קטועים, לא ברורים לעמרי. ננסה לענות תשובות על שאלות אלו: טקסט זה ונראה מה קרה.

חוברת - עמוד 114, משימה 2: מילוי עצמאי. לאחר שהתלמידים כותבים (או לא) את התשובות, המורה שואל: האם אתם בטוחים בתשובות אלו? האם לא ייתכן אחרת? הבה אנראה.

חוברת - עמוד 115: המשפטים הטקסט "פרחית" כתובים ללא מילות קישור. משם כך היה קשה לענות באופן החלטי על השאלות במשימה 2 בעמוד 114. כעת נוספו למשפטים הנתונים מילות קישור, אנראה כיצד הדבר ישפיע על הבנת המשפטים. מילוי עבודות א' וב' בתוך כדי עריכת דיון: היכן ניתן לשלב את ו' החיבור ואת מילת הקישור 'אבל' במשפט מס' 1? אפשרות א' (נתונה בחוברת כדוגמה): היא אהבה את הפרחים הצהובים אבל את הפרחים הוורודים ואת הפרחים הלבנים היא לא אהבה כלל. אפשרות ב': היא אהבה את הפרחים הצהובים ואת הפרחים הוורודים, אבל את הפרחים הלבנים היא לא אהבה כלל. אם כן, איזה פרחים אהבה פרחית? - לפי אפשרות א' היא אהבה את הפרחים הצהובים, ואילו לפי אפשרות ב' היא אהבה את הפרחים הצהובים וגם את הוורודים! - מה גרם לשינוי? מילות הקישור. נראה למשפט 2: אפשרות א': בסוף הפרח קיבל צבע מוזר, משום שפרחית צבעה אותו בצבעי גואש. אפשרות ב': משום שהפרח קיבל צבע מוזר, פרחית צבעה אותו בצבעי גואש בסוף. מה קרה בסוף? - לפי אפשרות א' בסוף הפרח קיבל צבע מוזר. לפי אפשרות ב' - בסוף פרחית צבעה אותו בצבעי גואש. גס כאן, השינוי במילות הקישור גרם לשינוי במשמעות המשפט.

מילות הקישור שהוספו למשפטים בעמוד זה הן: ו' החיבור, אבל, משם... ובסוף. איך כל קישורית היתה רלוונטית מילה בסוגריים. ו' החיבור - להספה, אבל - איננו, משם... - לסיבה, בסוף - לזמן. מה אלו המילים האלו? - זו המטרה של מילות הקישור. לכל מילות קישור יש מטרה, כדאי לדעת מה המטרה, כדי להשתמש בכל פעם במילות הקישור המתאימה. הבה נביא את הסוגים השונים.

ספר - עמודים 79, 80: המורה משרטט על הלוח מעין טבלה מחולקת לטורים לפי חמש קבוצות מילות הקישור הראשונות: הפחתה, הוספה, סיבה, תוצאה וזמן. המורה קורא את משפט הדוגמה של מילות הפחתה, שואל מהן מילות הקישור שבו, רושם אותן על הלוח בטור הפחתה. ושואל: מה הפחיתו במשפט זה? - הפחיתו מכל המוזמנים את דודרה רחל, היא לא הגיעה. אילו מילות קישור נוספות יש בקבוצה של הפחתה? - חוץ מ... המורה מוסיף ברשימה על הלוח, ועובר הלאה לקבוצה הבאה. כך נחשפים התלמידים למילות הקישור השונות ולאופן השימוש בהן.

בהמשך, כדאי לגוון בפעילות: * לתת לתלמיד לקרוא את משפט הדוגמה במקום המורה, * לתת לתלמיד לומר מילת קישור, והאחרים מאתרים לאיזו קבוצה היא שייכת, קוראים את משפט הדוגמה ומסבירים את הקשר. **הערה:** בעמודים אלו הוצגו מספר דוגמאות לכל קבוצה ולא העמסנו בכל האפשרויות כדי להבהיר את העיקרון בלי עומס יתר. לשיעורי הבית יש משימת מיון של מגוון מילות קישור, חלקן מופיע ברשימות אלו, וחלקן לא. התלמידים אמורים למיין את כל המילים שמוכרות להם, על פי ההיגיון והבנת העיקרון המיוחד כל קבוצה.

שיעורי בית: עבודה בעמודים 116 - 117 בחוברת.

שיעור ל"ו - מילות קישור, המשך (עמ' 81 בספר, עמ' 118 - 120 בחוברת)

בדיקת שיעורי בית: את בדיקת שיעורי הבית ניתן לערוך בשתי צורות: האחת, לקרוא לפי סדר מילות הקישור הכתובות בעמוד 116 בחוברת, ולשייך כל מילה לקבוצה שלה, תוך הסבר והדגמה במשפט אם צריך. הדרך השנייה, היא בהקראה של רשימת מילות הקישור בכל קבוצה, כפי שנמצאה על ידי תלמיד אחת, דיון ותיקון לפי הצורך. כשמתלבטים לאיזו קבוצה המילה שייכת, משבצים במשפט וחשים מה מטרת מילת הקישור. אין לדרוש מן התלמידים לשנן בעל פה את כל הרשימות, קליטת החומר אמורה להיערך תוך כדי שימוש במילים אלו בקריאה, הבנה והבעה. בעמוד הבא מופיע דוגמת העמוד המושלם.

קשר של הוספה
 ו... י אמי נוסף אבקי
 יתר על כן צאת וצוד,
 נוסף אצה, מלבד

אחר כך יבוא משהו
 שנוסף על הקודם.

קשר של הפחתה
 יקי פרט ל... ,
 חוץ מ... , בלבד

אחר כך יבוא משהו
 שמפחית מן הקודם.

קשר של סיבה
 יצקבי ילבין כי, בגלל ר...
 כזאת ו... מפני ש... , כיוון ש...

אח"כ יבוא משפט שיסביר
 "למה" על מה שכתוב קודם.

קשר של תוצאה
 אפיכקי מלוח בקי
 אכני בסופו לא דברי,
 נביץ מבק ל...

אח"כ יהיה כתוב מה קרה
 בגלל מה שכתוב קודם.

קשר של זמן
 אפני בזמן ל... , מיד,
 בעוד ש... , לאחרונה,
 מאז, אחרי

אח"כ יהיה כתוב מתי.

חולת הקיטור
 עוזרת לי
 להבין ש...

קשר של תנאי
 אמי בתנאי ל...
 אלא אם כן

אח"כ יהיה כתוב באילו תנאים
 יתקיים מה שכתוב קודם.

קשר של השוואה
 בדומה ל... , פחות מ...
 כלל ל... כפי ל... כמו,
 באותה מידה, יותר מ...

אח"כ יהיה כתוב כמה
 צומים או שלמים הדומים.

קשר של ניגוד
 אבל, בניגוד ל... , לעומת זאת
 בכל אופן, ואילו, עם זאת אך
 מכל מקום, אך על פי

אח"כ יהיה כתוב הפוך לקודם,
 או מנוגד למצופה בעקבותיו.

קשר של הסבר
 כאומי, דהיינו
 צאת אומית פירוש הדבר

אח"כ יהיה כתוב משפט שיסביר
 את מה שכתוב קודם.

קשר של הדגמה
 לדוגמה, אמלל,
 כגון, כמו אמלל,

אח"כ תופיע דוגמה למה
 שכתוב קודם.

קשר של אופן
 בצורה כזו, בדרכי זו
 באופן ל... , כפי

אח"כ יהיה כתוב איך נעשה
 הדבר שכתוב קודם.

פתיחה: נחשפון למגוון של מילות קישור. בכל קבוצה ישנן מספר מילים, מספר אפשרויות לקשר בקשר של החספה, מספר אפשרויות לקשר משפטיים בקשר של סיבה וכו'. האם כל האפשרויות שוות, האם משמעות כל המילים בקבוצה שווה? הבה ונראה.

ספר - עמוד 79: נקרא שוב את משפטי ההזלמה, אך הפעם ננסה להחליף את מילות הקישור במילה אחרת מאותה קבוצה. המורה מדגים במילות ההפחתה: כל המוזמנים ליום ההולדת הגיעו, חוץ מדודה רחל, היא פרט לשלחה מתנה. - ההחלפה הראשונה של "פרט ל" - "חול" מ" היתה טובה, אך החלפה של "רק" ל"פרט ל" לא מתאימה. זאת אומרת, בכל קבוצה יש מילות קישור הזרות זו לזו במשמעות, ויש הן משמעות, ויש הן משמעות. המורה מזמין תלמידים לנסות לבצע החלפת מילות קישור דומה בקבוצות נוספות, עד שהעיקרון מובן.

ישנן כיוון מילות קישור מסיפוט משמעות משפט, ותוצאות להבנתו. בטקסט על הציקון ראוינו כיוון ניתן להסתייג מילות הקישור בטקסט, כדי לענות תשובות מתאימות לעלויות אלו. האם סיוע זה קיים רק בטקסט שבו המילים אינן משמעותיות, או שהן תוצאות גם לטקסט אמיתי? הבה ונראה.

ספר - עמוד 81: קריאת הכתוב החל מהמילים: "כשמבינים מהי...".

חוברת - עמוד 118, משימה 3: אפשר לתת לתלמידים למלא משימה זו באופן עצמאי (את התשובות לשאלות א', ב' ניתן למצוא במשפטי ההדגמה בעמוד 79, ואת השאר - בעמוד 80 בספר). לאחר מכן לבדוק באופן קולקטיבי. תשובות: א. פרחית שמחה לקבל את המראה ליום הולדתה מפני שהמראה הישנה שהיתה בחדרה נשברה (מילת סיבה). ב. כתוצאה מכך שהאגרטל הונח מול המראה נראו שני אגרטלים בחדר (מילת תוצאה). ג. הכותב מדמה את בני האדם לדבורים הנוטים להתחבר אל הדומים להם (מילת השוואה). ד. פרח הסטפליה שונה מרוב הפרחים בכך שריחו הוא של בשר רקוב, ואילו לרוב הפרחים ריח נעים. ה. ה' העניק לכל צמח אפשרות לשרוד בתנאי גידולו, זאת אומרת, ה' דאג לכל צמח, ונטע בו תכונות מיוחדות המתאימות למקום בו הוא גדל. לדוגמה: נורית האלפים אינה זקוקה לחום כדי להתפתח, וכך היא שורדת גם במרומי הרי האלפים המושלגים (מילות הסבר והדגמה). ו. עץ הבקבוק שורד גם בתנאי היובש של המדבר בעזרת אגירת מים בגזע העבה שלו (מילת אופן).

ראוינו יכולות להיות מילים שונות בעלות משמעות דומה, האם יכולה להיות אותה מילה בעלת מספר משמעותיות?

ספר - עמוד 81: קריאת הכלל וההדגמות החל מהמילים "קשר כפול...".

חוברת - עמודים 118, 119, משימה 4: חיבור משפטים באופן עצמאי על ידי תלמידים, הקראה וזיהוי המשמעות של המילים אותן נדרשו לשבץ, לפניכם דוגמאות שבהם משוּבצות שתי המשמעויות: כמו - בהצגת פורים רציתי להיראות כמו איש מוזר, לכן לבשתי בגדים משונים, כמו: סרביל עבודה, חולצה הפוכה וכובע קש. כי - שמעתי כי המבחן נדחה, שמחתי כי רציתי לחזור ולשנן שוב את החומר. אולם - זיווה התקרבה לאולם החתונות, אולם לא ידעה מהיכן נכנסות הנשים. **שיעורי בית:** עבודות א', ב' בעמודים 119, 120 בחוברת.

שיעור ל"ז - הבעה: שימוש במילות קישור (עמ' 82, 83 בספר, עמ' 122 - 224 בחוברת)

בדיקת שיעורי בית: א. 1. עץ הבניאן מתרחב על ידי "שרשי האוויר" שירדים ממנו ומשתרשים (נעזרנו במילות הקישור "בצורה זו"). 2. עץ הבניאן שבגן הבוטני גדל במשך מאה וחמישים שנה (נעזרנו במילת הקישור: "במשך זמן זה"). 3. סביב עץ הבניאן המפורסם צומחים היום כ-4,300 שרשי האוויר (נעזרנו במילת הקישור "שָׁכֵן"). ב. 1. מילת הקישור "אך" מרמזת שיבוא כאן משהו מפתיע, מנוגד למצופה, לכן הבחירה היא: כגודל מחברת, שהרי 'כגודל עץ רגיל' הוא דבר שאינו מפתיע ואינו מנוגד למצופה. 2. אם נקרא את המשפט שלאחר קו ההשלמה, המשפט הפותח במילת הקישור "אכן", נבין שמדובר בעצים שמגדלים אותם בעציצים, ולכן נבחר בשם "עץ בעציץ". 3. נשים לב למילת הקישור "אף ש..." בתחילת המשפט הקודם, ונראה שאמור להגיע כאן משהו מנוגד למצופה,

אם השם הוא יפני, היינו מצפים שגם מקור הרעיון יהיה מיפן, אבל הוא אינו... מיפן. זו הבחירה. 4. מילות הקישור "לשם כך" מבהירות שפעולת הבחירה של הסינים היתה למטרה הכתובה קודם: לחפש שתילים חזקים במיוחד. שתילים חזקים במיוחד שורדים גם באזורים קשים לצמיחה, שהרי באזורים קלים לצמיחה גם שתילים חלשים מסוגלים להתקיים. 5. מילות הקישור שלאחר קו ההשלמה "אך עם זאת", מעידות כי מדובר בתופעה מיוחדת, שבה העצים הצמיחו עליהם, פרחים ופירות זעירים - למרות שמה? שהיו ננסיים. 6. מילת הקישור "פרט ל..." שבהמשך, מעידה שמדובר כאן עדיין על החלקים שכן דומים, לכן הבחירה היא: דומים מאוד ל..

הערה דידקטית: על המורה לשקול עד כמה לפרט את המניעים לבחירה, ולנמק אותה. אם לתלמידים רמת הבנה גבוהה הם יפיקו מן הנימוקים תועלת מרובה, אך אם לתלמידים קושי בהבנה או חוסר סבלנות, הן יתקשו לעקוב אחר הדברים, ועדיף לתת להם לפעול באופן אינטואיטיבי, ודרך ההתנסות לעבד את המידע.

פתיחה: אם נשמע משהו מתבטא כך: הסקית את הצמח יותר מדי, אזמנה, הוא התקלקל - ברור לנו שיש כאן שגיאה. הוא החליף מילת תוצאה במילת הגזמה, בוודאי רצה לומר: הסקית את הצמח יותר מדי, ולכן הוא התקלקל. בדומה לעברית לא קשה לנו לזייק במילות הקישור, אלא שלעיתים נכנסים שגיאות, וכאן אלוסקים בכתיבה, אולי לזייק יותר מאשר בדבור. לכן נמצא בספר הדרכה לגבי אחת הטעויות הנפוצות בשימוש במילות קישור.

ספר - עמוד 82: קריאה והסבר הכלל לגבי מילות ההפחתה למיניהן, לעומת מילת ההוספה: "מלבד" שבשפה המדוברת נהוג להשתמש בה כמילת הפחתה: קטפנו את כל הפרחים מלבד האדומים" במשמעות של "חוץ מהאדומים" - זו שגיאה. (לצערנו, ניתן למצוא שגיאות כאלה גם בחומר כתוב, אבל הכלל הוא כלל, ואולי מהיום ישתנה המצב...). קריאת הדוגמאות עד סיום העמוד. כשאנו משתמשים במילות קישור חלה אחריות אולם לברור מילה מן הקבוצה המתאימה, וגם בתוך הקבוצה לברור את המילה הנכונה לשימוש. ומתאימה או גם המשלבה השפה. אם מדובר בטקסט כתוב ברמה גבוהה - נבחר מילה המשלבה גבוהה, כן: האלו או... אלא אם כן... אך בדבור או בטקסט המיועד ללומדים, נשתמש במילות קישור נמוכות יותר, כן: כי... רק אם... וכד'.

ספר - עמוד 83: קריאת הכללים והדוגמאות. הרעיון המוצג כאן הוא משמעות זהה הכתובה בשני אופנים - בזוג הראשון ההבדל הוא במטרת המשפט השני (פעם בא לתת מידע על הסיבה, ופעם על הזמן) בזוג השני של המשפטים ההבדל הוא במשלב השפה, באחר משלב גבוה, ובשני - נמוך. הבה נתאמן בזאת.

חוברת - עמוד 121, משימה 5: התשובות: א. 1. באופן זה, 2. אם, 3. כדי, 4. משום ש, ב. 1. ונוסף על כך, 2. וגם **פעילות:** המורה מכין ערימת כרטיסים על שולחנו, בכל כרטיס כתובה מילת קישור. תלמיד ניגש, מרים כרטיס ועליו לשבץ את מילת הקישור שכתובה בו, במשפט שיחבר בעצמו, ולרשום אותו על הלוח בהשמטת מילת הקישור. תלמיד אחר ניגש ומשלים את החסר. אם הצליח - הוא מוזמן לקחת כרטיס נוסף של מילת קישור ולחבר משפט מתאים, וכן הלאה עד סוף השיעור, או עד גמר המלאי... תוך כדי פעילות זו ניתן למלא גם את עבודה א' בעמוד 122. **שיעורי בית:** עבודות א'-ד' בעמודים 122 - 124 בחוברת המשימות. - בשיעור הבא עבודת סיכום על מילות קישור.

שיעור ל"ח - לצמוח עם סימני פיסוק (עמ' 84 - 87 בספר, עמ' 125 - 128 בחוברת)

בדיקת שיעורי בית. תשובות: א. אפשרויות שונות, לדוגמה: אך - חשבתי רבות כיצד להפתיע את אחותי ליום הולדתה, אך לא מצאתי רעיון שימצא חן בעיני.

ב. 1. מילת הקישור "כי" היא מילת סיבה, וכאן לא מדובר על סיבה, אלא על תנאי. לכן ההחלפה המתאימה היא: 'אם יש בבית יותר...' או 'במקרה שיש בבית יותר...'. 2. מילת הקישור שאיננה מתאימה היא: 'ובניגוד לכך' מכיוון שהיא לא מתאימה, יש צורך במילת קישור מקבוצת ההוספה: "כמו כן, הם עלולים להימצא על..." א ו "הם עלולים להימצא גם על..." 3. מילת הקישור 'בלבד' משמשת להפחתה, וכאן מדובר על הוספה

- לא רק עציצים על הרצפה, יש גם ... לכן מילת הקישור המתאימה היא 'מלבד'. 4. מילת הקישור 'הואיל ו' היא ממשלב ספרותי, ואינה מתאימה לשיחות רעים, נחליף אותה במילה אחרת מאותה קבוצה, מילות סיבה: 'כי שמעתי...' או 'מפני ששמעתי' וכד'. 5. אמנם מתאימה פה מילת זמן, ואכן מילת הקישור 'ולאחרונה' שייכת לקבוצה זו, אך אינה מבטאה במדויק את המשמעות. יש להחליפה במילה: ולבסוף.

ג. משימת הבנת הנקרא שניתנה על הסיפור באה על מנת לתת לתלמידים לחוש את תרומת הבנת מילות הקישור להבנת טקסט שלם. מילות הקישור שאמורים לסמן: לשם כך, עם זאת, אם, אחרי ש, תשובות: 1. מטרתו של רבי ישע בר בשאלתו הייתה לבחון את חריפותו של בנו הקטן. 2. התגובה המצופה של ילד לשאלה כזו היא התחמקות, או תשובה של "לא יודע". 3. הבן יוכל לענות תשובה מדויקת אם אביו יאמר לו כמה עלים נשארו בעץ לאחר שתלש מהם מספר עלים שבידו. ניתן להוסיף ולברר אם התלמידים הבינו איך יוכל הבן לענות על שאלת האב באמצעות תנאי זה.

ד. בניסוח המחודש של הסיפור יצטרכו התלמידים לעתים לשנות סדר של משפטים, ניסוח של מילים בהתאם למילות הקישור החדשות. יש לבחון שאכן הדבר נעשה בצורה מתואמת ונכונה. סיפור לדוגמה: רבי ישע בר (מבריסק) רצה לבחון את חריפותו של בנו הקטן, לכן הצביע רבי ישע על אילן אחד רב ענפים ושאל את בנו: - חיימקה בני, כמה עלים יש בעץ זה? לא הבין הילד לפשר השאלה, אך לא התחמק ועשה מעשה. הוא תלש מספר עלים מן העץ, ואחר כך פנה לאביו: - לא אוכל לומר את מספר העלים שבעץ, אלא אם כן תאמר לי, אבא, כמה עלים נשארו בעץ, אחרי שתלשתי ממנו את העלים שבידי.

פתיחה: למצוא לשים לב לנקודות 'הקול' שאנו ננקות בהן במהלך הקריאה, ולראות כיצד למצוא דרכן. מה לעשות כדי להבין מילים: מאזכרים, מילות קישור ומילים בלתי מוכרות, ומה עוד נותר? האם בטקסט קיימים חלקים שאינם מילים וצריך להתוודע אליהם?

פעילות: ארבע תלמידים ניגשים אל הלוח, כל אחד מקבל כרטיסים של מילים לסדר מהן משפט. כל סדרת כרטיסים זהה לחברותיה, פרט לכרטיס אחד ובו סימן פיסוק שונה. משפט לדוגמה: התינוק אכל בננה . / ? / ! / ? . כל תלמיד מצמיד את המילים שלה באופן שיבנו משפט שלם ומסודר. התלמידים מתבקשים לקרוא את התוצר לפני שהם חוזרים למקום. - האם משפטים אלו זהים? - הם זהים, אבל סימני הפיסוק בהם שונים. האם מי שאמר משפט זה (עם נקודה) התכוון לאותו מסר כמו כותב המשפט זה (עם סימן שאלה)? - לא. כיצד הוא הביע את כוונתו? - על ידי סימני הפיסוק. סימני הפיסוק מסיבים לנו מידע על הכתוב בטקסט, הם חשובים לתיאור הנת הנקרא. - האם היה הבדל גם באלו הקריאה של כל משפט מן המשפטים האלו? - כן. יש מנגינה מיוחדת לשאלה, וכך לכל סימן פיסוק. כשקוראים בקול, חשוב לקרוא בהטעמה, סימני הפיסוק מסייעים לנו לקרוא במנגינה המתאימה לתוכן. הבה נלמד לפענח מה מסמנים לנו סימני הפיסוק בטקסט שנקרא, ובייחוד ההבדל נלמד להשתמש בעצמנו במגוון סימני פיסוק, ונכלל להוסיף נקודות להיבדלנו.

ספר - עמוד 84: קריאת הפתח. בסיפור החובבא לפנינו, נעשה שימוש בסימני פיסוק רבים ומגוונים. נקרא את הסיפור, נהנה מן התוכן, וננסה ליהנות עם משימות הקשורות בסימני הפיסוק שבו. קריאת הסיפור ע"י המורה, ו/או בשיתוף תלמידים.

חוברת - עמוד 125, משימה 1: יש להדריך את התלמידים לקרוא את המשפט המסתיים בנקודה כמשפט נינוח, ב"מנגינה" של עצירה בסופו. ניתן להמחיש את "מנגינת העצירה" בעזרת הוספת ש' השימוש במשפט, דבר שיהפוך אותו לחלק ממשפט מורכב: מנהל המחלקה שמכיר אותך... שונה לחלוטין מ: מנהל המחלקה מכיר אותך. אם נראה סימן שאלה בסוף המשפט, נקרא ב"מנגינה של שאלה". סימן קריאה מורה על ציווי מוחלט, או על קריאה נרגשת. ארזות השונים יש "מנגינות שונות": יש מנגינה של בהלה, יש של געגועים, יש של התלהבות, יש של כעס. לכן נשים לב לא רק לסימן הקריאה, אלא גם ארז ש הוא מלווה, ו"נגן" את המשפט בהתאם. סימן התמיהה מלע בצדק כלל כאשר מתפלאים על דבר מסוים, ואז מתאימה מנגינה של פליאה, לעתים נמצא סימן זה בסוף "שאלה רטורית", שאלה שהשאלן אותה לא מצפה לקבל עליה תשובה, אלא התשובה בצדק כלל בכירה מאליה, והוא רק רצה לעורר את תשומת הלב אליה. אם נסמן סימן תמיהה במשפט לפנינו, תיווצר משמעות

על תניהיה: האם יתכן שננהל החחקה מכיר אותך? אלה הסיפור הסימן האלוה את המשפט הא... - סימן אלה. משם הסיפור
רצה נהאן אצת את התשובה, האם אכן ר' הרש מכיר את ננהל החחקה.

ארהעט סימן' הפיסוק שהיכרנו: (המורה מסכם על הלוח) נקצה, סימן אלה, סימן קריאה וסימן תניהיה מופיעים ב... סוף המשפט,
מורים וכן על אצירה, הפסקה בין המשפט המשפט. אם רוח בין מילה למילה מסמן וכן הפסקה מתי מסתיימת מילה אחת, ומתי מתחילה
מילה חדשה, הרי שסימן הפיסוק שהיכרנו מסמנים מתי מסתיים המשפט, ומתחיל המשפט חדש. ישן סימן פיסוק נוסף מסמן וכן אצירה,
אלא שהיא קצרה יותר. והוא הפסיק. המורה כותב על הלוח שארה חדשה - פסיק (ג). האם פסיק הוא סימן פיסוק שכיח, מופיע
פעמים רבות בטקסטים כתובים? - כן. המון. - אכן, לא נלך להקיף את כל הכללים של סימן הפסיק, אלא יש הנישה שישלים ענין
להגזיר, להכיר ולהשתמש.

ספר - עמוד 86: על מנת להבין את תפקידי כל סימן פיסוק הוספנו בספר דוגמה. התועלת בדוגמה תבוא לידי ביטוי
אם נבהיר כיצד היא מדגימה את תפקיד סימן הפיסוק שמדובר עליו. לדוגמה, כשמדובר על פסיק בין משפטים
הקשורים זה לזה, יש לשאול ולזהות בדוגמה מהם שני המשפטים שרשומים בה, והיכן מופיע הפסיק. כשמדובר על
"צמוד למילת פנייה", יש להבהיר מהי מילת פנייה, ולאתר אותה בדוגמה. כדאי גם להציג את האפשרויות הנוספות,
כאשר מילת הפנייה תגיע בסוף המשפט, ולרשום על הלוח: שמעת מה קרה בזכות התפוח של האדמו"ר, ישראל?
וכך בשאר התפקידים וההדגמות: בשימוש מס' 3, יש להבהיר מה פירוש "פרטים", שהם פרטי שם כולל. במשפט
הדוגמה השם הכולל הוא "מכריו" והפרטים עונים לשאלה: אילו מכרים? אם יש צורך אפשר לתת דוגמאות נוספות
על הלוח (ואח"כ למחוק): בגן החיות ראיתי בעלי חיים שלא ראיתי מעודי: אריות, נמרים, פילים וג'רפות. בשימוש
מס' 5 יש לציין שהדבר שימושי בעיקר כאשר יש לענות תשובות "קצרות" שאינן מליאות. בתשובות אלו לא חוזרים
על השאלה, אלא עונים מיד "כן" או "לא" וכדי להפריד את המילה הזו, מהמשך התשובה שכוללת בדרך כלל נימוק,
הסבר וכד', מסמנים פסיק.

לאחר סיום פירוט התפקידים של סימן פיסוק מסוים, כדאי לסכם אותם. המורה יתן מספר דקות לשינון התפקידים,
ואח"כ ישאל: לאילו תפקידים משמש סימן הפיסוק... ויכתוב על הלוח בעזרת תשובות התלמידים. ניתן להיעזר
במילות המפתח שבאזור קופסת העפרונות בספר. ואף לערוך אותן בסדר שיתן ראשי תיבות משמעותיים, לדוגמה:
לפסיק - קפה פ"ח (קשר, פנייה, פרטים, הערה, חיוב או שלילה). יש לשחזר את מילות המפתח בראש, אך לענות
למורה במשפט שלם, ולכתוב על הלוח את הדברים באופן ברור, ולא רק את מילת המפתח.

חוברת - עמוד 125, משימה 2: כעת עליכם למצוא בעצמכם בלוחות. בחוברת משם התפקיד, ועליכם לקרוא את הסיפור "תפוח
על הרכה והצוחה" בקריאה מרפרפת, ולאתר את סימן הפיסוק המצוי, כעת את הפסיק. בכל פעם עליכם לבדוק האם הוא בא
לתפקיד המצוי בספר, אם כן - יש להצטיק את המשפט לחוברת, ולא לעבור לסמן את הפסיק במקום הנדרש. התלמידים עובדים
באופן עצמאי, ואחר כך בודקים באופן קולקטיבי. משפטים אפשריים להדגמה: 1. אכן מודאג אני, אך לא תוכל
לעזור לי. משפטים כמו: כאחד מחסידי גור, צעד הרשל במרכז חסידי גור בתל אביב. - אינם דוגמה טובה במיוחד,
מכיוון ש"כאחד מחסידי גור" היא הערת הסגר, ולא משפט. אבל קשה לדרוש מן התלמידים לדייק בכך, ולכן יתכן
שאינן צורך לשלול אותן. בכל אופן, הדוגמה שתיכתב על הלוח, תהיה המדויקת יותר. 2. שמואל, מדוע נפלו פניך?
(למילת פנייה בתחילת משפט) או - ממה הנך מודאג, יהודי? (למילת פנייה בסוף משפט). 3. גרים אנו, אני, אשתי
וששת ילדי, בדירה בת חדר אחד. (פרטים של השם הכולל "אנו").

חוברת - עמוד 126: ישלים 4, 5 על הפסיק אין בלוח הסיפור, ולכן ניתנים בספר משפטים בלוח, עליכם לזהות באיזה
תפקיד משמש הפסיק שבהם, ולכתוב את התפקיד. אפשר להצטיק מן הספר. התשובות: 5. מילת חיוב או שלילה. 6. הערה
באמצע משפט.

ספר - עמוד 87: קריאה ופעילות דומה לגבי המרכאות והנקודתיים. יש לברר האם המושגים המוזכרים מופרים לתלמידים, להבהיר ולהדגים בעת הצורך. מהו דיבור ישיר? מה פירוש "כינוי"? מהי השאלה, מה פירוש "סגי נהור", ומהו "סלנג". הדוגמאות יכולות לסייע בהבנה, אך יש לבחון אם צריך הסבר מעבר לכך, או הדגמה נוספת. יש לקרוא גם את ההערות בדבר מרכאה אחת וכן גרשיים.

חוברת, עמוד 126, משימה 3: משפטים אפשריים להדגמה: 1. "שיהיה לך ברכה והצלחה!" - שורה 28. (יתכן שהתלמידים יזהו דיבור ישיר המופיע כבר בתחילת הסיפור, אבל שם סימן הפיסוק הוא קו מפריד, ולא מרכאות). 2. "עמידר" (שורה 11) שם של חברה ממשלתית שמאפשרת קבלת דיור לתקופה מסוימת, בעקבות קשיים כלכליים. וכן - שוק "הכרמל" (שורה 32). 3. "מענגת" (שורה 22). במקרה זה, ההבנה שמוסיפות המרכאות משמעותית במיוחד, כי בלעדיהן היינו יכולים לחשוב שאכן נסיעה כזו היא מענגת, אך כאן מדובר על נסיעה בלתי נוחה בעליל, והדבר מובע ע"י לשון סגי נהור בעזרת המרכאות. 4. גרשיים לראשי תיבות: אדמו"ר. 5. השימוש הנוסף שמודגם בחוברת הוא השאלה. ההסבר: מטבע הוא לא תפוח, אבל לקחו את המילה "תפוח" למשמעות של משהו שמזרים שפע וברכה בברכת רב.

ספר - עמוד 87: קריאת תפקידי הנקודתיים. להדגמת תפקיד מס' 1 מצוין: "ראו בדוגמה למעלה". הכוונה לדוגמה מס' 1 של המרכאות, משפט שיש בו דיבור ישיר, ולפני ציטוט הדברים מסומנות נקודתיים (ולאחריהן מרכאות). **חוברת, עמוד 127, סיום משימה 3:** משפטים אפשריים להדגמה: 1. דיבור ישיר: כשהגיע שמואל הביתה, קפצו עליו בהתלהבות ששת ילדיו: "אבא, ... 2. גרים אנו: אני, אשתי וששת ילדי... חדר אחד. **שיעורי בית:** עבודה א' בעמוד 127 - 129 בחוברת.

שיעור ל"ט - לצמוח עם סימני פיסוק - המשך (עמ' 88 - 89 בספר, עמ' 129 - 131 בחוברת).

בדיקת שיעורי בית: 1. בטקסט המובא בעמוד 127 מובא ציטוט דבריו של שמואל בשני חלקים. הראשון, עד שורה 6, והשני בין שורות 9 ל-17. יש לשרטט פסים תחת כל השורות שכתוב בהם ציטוט דברי שמואל, גם בחלק הראשון וגם בחלק השני. הדבר מחייב תשומת לב לנקודתיים ולמרכאות. המילה הראשונה בדבריו היא: "רבותי", המילה האחרונה (בדיבור השני) היא: "עכשיו". 2. המילים "אין עוד מלבדו" ו"עמידר" סומנו במרכאה אחת משום שהם הופיעו בתוך ציטוט דבריו של שמואל. 3. המרכאה במילים 'אין עוד מלבדו' מסמנת ש: זהו ציטוט מן המקורות. 4. המרכאה במילה 'עמידר' מסמנת שזהו: שם של חברה. 5. בעלי תפקידים זהו שם כולל. לכן התשובה הנכונה: כי זהו שם כולל, ואחריו מגיע פירוט. (מנהלי בנקים, ראשי ערים...). 6. התשובה האחרונה היא הנכונה.

פתיחה: המורה רושם על הלוח את המשפט:

כשהגיע שמואל הביתה, קפצו עליו ששת ילדיו: "אבא, אבא, מה הבאת?" והוא ענה: "תפוח הבאתי, תפוח מיוחד".

ושואל: משום מה סימנו כאן מרכאות? - *elne e'lehu lu e'le, y' ka'n d'v'ar y'sir. ha's ap'ser l'ktav t'k'st z' l'le elne ba'm'k'alt, u'ba' z'at y'ha' b'd'v'ar y'sir? ... si'm'n h'p'sok h'ol's? Ne'ap'ser l'p'sk t'k'st b'd'v'ar y'sir, ha' h'q' h'm'p'ri'z. u'k' ap'ser l'ktav h'm'q's h'z'ar' h'ra'le'ne:*

כשהגיע שמואל הביתה, קפצו עליו ששת ילדיו, ואמרו:

- אבא, אבא, מה הבאת?

- תפוח הבאתי, תפוח מיוחד.

h'z'ar' z'u, l'p'a'm's a'yn z'ar'k' l'ktav n' h'z'ar'k', m'v'n sa's h'ol'z'is e'alu' at' ha'v, ha' e'ne.

l'q' h'm'p'ri'z e' elne e' n'p's'is, h'ba' n'q'ra' l'n'h'k'is.

ספר - עמוד 88: קריאה, הסבר והדגמה אודות סימן הקו המפריד.

דברי קישור - המורה כותב על הלוח את המשפט:

שמואל סיפר לאדמו"ר על החשש שהדירה תעבור לידי של מישוה אחר - אחיין של מנהל המחלקה.

ושואל: *מה סומן כאן הקו המפריד? - לפי הסברה, מיהו ה"מישהו האחר". האם אפשר לרשם הסבר זה באמצעות סימן פיסקא אחר, ולא קו מפריד? - כן. אפשר לרשם בסוגריים. וכך המשפט יראה: שמואל סיפר לאדמו"ר על החשש שהדירה תעבור לידי של מישוה אחר (אחיין של מנהל המחלקה). את סימן הפיסקא שאחרי המשפט, מסמנים לאחר הסוגריים. לסוגריים יש תפקידים נוספים, הבה נקרא ונחכי.*

ספר - עמוד 88: קריאה, הסבר והדגמה אודות סימן הסוגריים.

חוברת - עמוד 129, משימה 4:

משפטי דוגמה אפשריים: 1. - שמואל, מדוע נפלו פניך? 2. - זהו?! בשביל תפוח אני עושה עשר שעות של נסיעה וטלטולי דרכים?! תפוח יכלתי לקנות בפרוטות בשוק "הכרמל"... - כך טען שמואל לאזני הרשל (פירוט הטענות של שמואל).

שימושים של הקו המפריד, לפי הדוגמאות הנתונות: 3. הסבר (מה פירוש 'משמים'). 4. במקום מילה שחסרה במשפטים מקבילים (המילה התרגשה).

חוברת - עמוד 130: דוגמאות לשימוש בסוגריים בסיפור: 1. (מתוך הספר "אור זרוע לצדיק"). 2. לאחר התארגנות קלה, יצאו הרשל והוא לנסיעה המפרכת (היה זה בימים שבהם הדרך לא היתה סלולה דיה).

דברי קישור - המורה כותב על הלוח את המשפט:

שמואל הודה להרשל על הנסיעה "המענגת" שארגן לו.

מצא סומן מרכאות במילה "מענגת"? - כי זה לפי סגנון נהוג, באמת הנסיעה לא היתה נוחה ומענגת. האם אפשר להביע זאת בללא מרכאות? - כן, בעזרת שלש נקודות, וכך תהינה התוצאות: שמואל הודה להרשל על שארגן לו נסיעה כה מענגת... סימן הפיסקא של נקודות תפקידים נוספים, הבה נקרא ונחכי.

ספר - עמוד 89: קריאה, הסבר והדגמה אודות השלוש נקודות. להדגמת תפקיד "השמטת דברים" על ידי שלוש נקודות, יש לאתר משפט מן העמוד הקודם, והוא: "מזמור לתודה... עבדו את ה' בשמחה".

חוברת - עמוד 130, משימה 5: משפטים להדגמת תפקידי שלוש נקודות: 1. רק תתכונן לנסיעה "מענגת" של חמש שעות... (שורה 22,23) 2. אבל... אולי אוכל להציע לך משהו... (שורה 14). 3. רק בגלל שהוא אחיין של מנהל המחלקה... (שורה 13). 4. בדוגמה שמובאת שלוש הנקודות היו להשמטת דברים באמצע ציטוט.

מתוך הפעילויות הללו, מה אתם מבינים, האם יש דרך אחת לרשם דברים כתובים? לא. אפשר להביע את אותם הרעיונות בעזרת סימן פיסקא שונים, ובכל אופן, כאשר קוראים, למה סימן הפיסקא מסייעים? בקריאה - לזיכרון "מנגינה", לקרא בהטעמה.

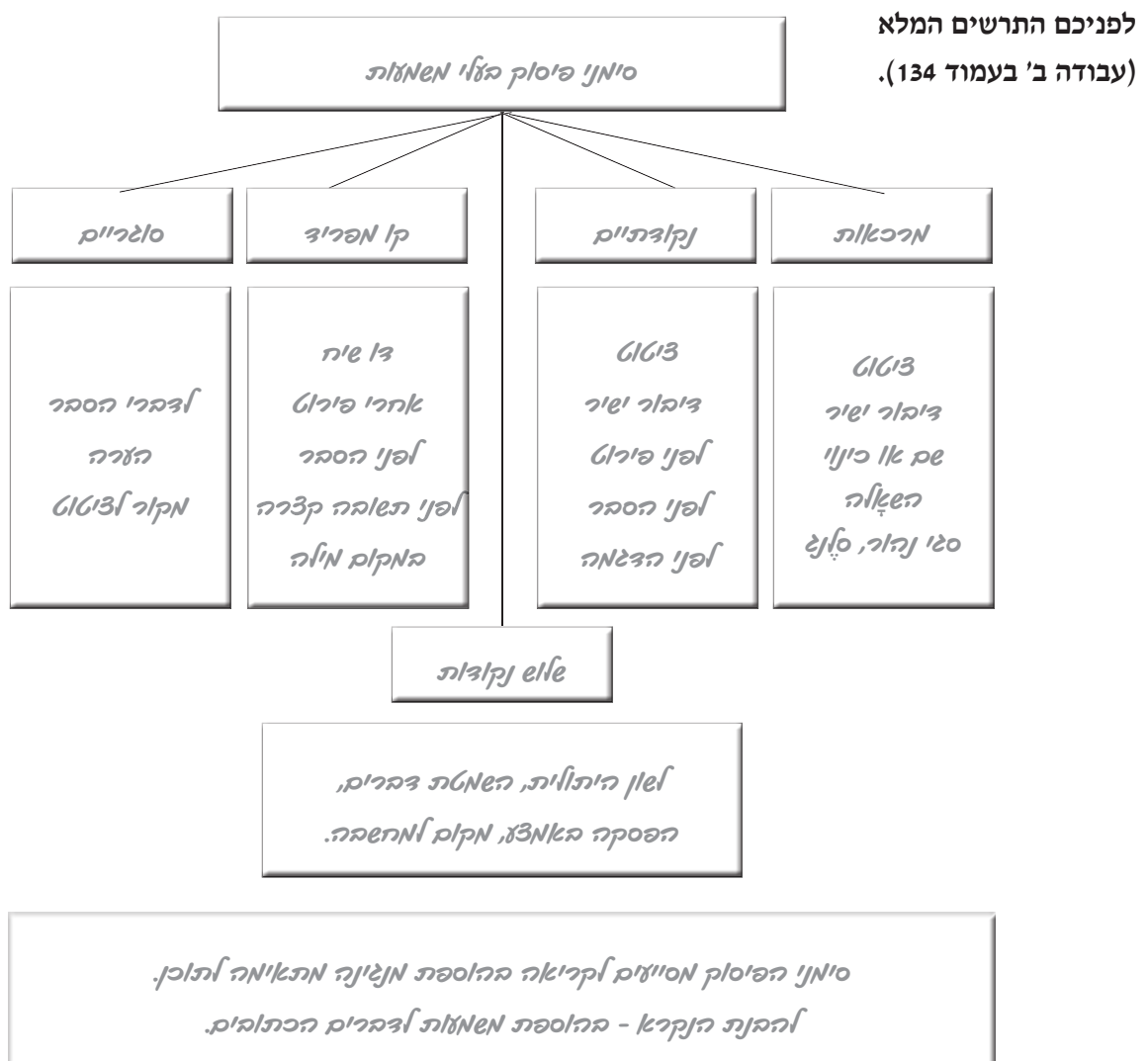
ספר - עמוד 89: קריאת החידה על ידי תלמידה או שתיים, בצורה קריינית; קריאה רהוטה ובאינטונציה מתאימה לסימני הפיסוק. כיצד מסייעים סימני הפיסוק גם להבנת הנקרא? הם מסייעים מידע אודות הכתוב. בשאלות הבנת הנקרא נמצא פעמים רבות התייחסות לסימן פיסקא מסייעים בטקסט, וחקירה מה הם באים לרמז לנו על תוכן הדברים. יכולים לשאול אתכן מלפני, "מה תפקידן של המרכאות המשפט...?" או לפי מה סומן של נקודות לאחר המשפט... השיעור יהיה לכם התנסות במשימות כאלה. כדאי להוסיף הסבר קל אודות אופן מילוי התרשים בעבודה ב' בעמוד 134 בחוברת. אפשר למלא משבצת אחת על ידי איתור תפקידי סימן הפיסוק, והשאר - לשיעורי בית.

שיעורי בית: עבודות א', ב' בעמודים 131 - 134 בחוברת.

שיעור מ' - הבעה: שימוש בסימני פיסוק (עמ' 90 - 91 בספר, עמ' 135 - 139)

..... (בחוברת).

בדיקת שיעורי בית: עבודה א' - כרגיל, על מנת להפיק תועלת מבדיקת שיעורי הבית, מומלץ לשאול את התלמידים כיצד הגיעו לתשובתם. התשובות: 1. "יתד נאמן" מדור "בחיק הבית" (כתוב תחת הכותרת). 2. הכותב בחר לסמן שלוש נקודות בכתיבה היתולית, לדוגמה: אדון מלפפון... 3. זוהי השאלת מושג מתחום אחר (יתכן שאפשר לראות בזה ציטוט). 4. הדבר שיכול להוביל לשמירה על איכות הפירות והירקות לאורך זמן הוא תשומת לב לבחירת הפירות והירקות בעת הקנייה, ולאחסונם בבית. 5. ירוק בהיר ("לכן נבחר מלפפונים בעלי קליפה בהירה יחסית"). 6. ההמלצה היא לבדוק אם החלק שבו היה מחובר המלפפון לגבעול קיים (בשל העובדה שהמילה פרח נתונה במרכאות אין הכוונה לפרח רגיל). 7. מלפפון שהושאר מחוץ למקרר, ניזוק מכמה בחינות: צבעו הופך צהבהב, המרקם והטעם שלו משתנים, הוא מזדקן ואף מאבד חלק מערכיו התזונתיים. 8. טמפרטורה של 10 מעלות טובה לאחסון מלפפונים, לפי המידע מן הטקסט: המלפפון אוהב טמפרטורה של 8-12 מעלות (הקו המפריד מחליף את המילה "עד". 10 הוא מספר בין 8 לבין 10). 9. בסלט (עפ"י הכתוב בפסקה אחרונה, תוך התחשבות בהסבר שבסוגריים). 10. אולם טרם שנחתכו לאנחות אין לשדך ביניהם.

פתיחה: המורה מכין רצועות שכתוב עליהן את המשפטים המוצגים בעמוד 90 בספר. בכל רצועה כתובה רק מחצית מן האמירה, לדוגמה: 1. אם כותבים דו שיח 2. נקודותיים, מרכאות או קו מפריד אין לשכוח! וכך בשאר האמירות. המורה מזמין אליו 18 תלמידים,

תשעה מהם מקבלים התחלות של האמירות ותשעה - את הסימויות (עדיף ליצור הבדל חזותי בין ההתחלות לסימויות, אולי בהבדלי צבעים). אחד מתלמידי ה"התחלות" קורא את הכתוב ברצועה שלו, מצמיד ללוח וזה שמוצא אצלו את ההמשך המתאים, משלים. כך מתקבלות הנחיות ל... שימוש בסימני הפיסוק בהבעה.

ספר - עמוד 90: קריאת הפתיח.

האם גם בקומיקס נמצא סימני פיסוק כפי כתיבה ברצף? - לא. בקומיקס הצמיות מצהרות התוק "באות", ואין סימני פיסוק לציבור ישר. בדרכ כלל גם לא נמצא סוגריים בקומיקס, שהרי לא מצהרים בסוגריים. אם נתבקש להחיר סיפור מצויר לסיפור הכתוב ברצף, נצטרך... להוסיף סימני פיסוק.

חוברת - עמוד 135, משימה 6: כדאי לתת לתלמידים לעבוד באופן עצמאי, או בזוגות, תוך מתן אפשרות התייעצות עם המורה. יש לאפשר לתלמידים לבחור את הדרך הנוחה להן לפיסוק הדיבור הישיר: נקודתיים ומרכאות או קו מפריד. הסיפור המובא הוא פרק ראשון מתוך סיפור בהמשכים, התלמידים רשאים להמשיך את הסיפור כידי הדמיון הטובה עליהן, בהתחשב בשם הסיפור: "המחבל בגינת הירק". מי שמסיים, יכול להתחיל במילוי ש"ב. כדאי להמליץ לקרוא את הטקסט של דף הקומיקס עד הסוף, ולגלות את שמות כל המשתתפים על מנת שנוכל לכתוב זאת בחילופי הדברים בסיפור ברצף:

דוגמה לטקסט אפשרי

המחבל בגינת הירק

בחצר האחורית של הבנין מכינים שמעי ואהרון גינת ירקות. באמצע העבודה פנה שמעי לחברו ואמר:

- אהרון, אני חשוב שכדאי לעשות כאן גדר, כדי שלא יכנסו לתוך הגינה שלנו.

- אתה צודק, שמעי - ענה אהרון, והוסיף - אולי גם שלט "הכניסה אסורה"?

- רעיון נהדר - הסכים שמעי.

פתאום, הגיח מעבר לגינה ילד נוסף, בשם דודי, ושאל:

- הי, אהרון ושמעי, מה אתם עושים כאן?

- גינה - ענו שניהם יחדיו.

- איזה יופי - התפעל דודי - ומה שתלתם בה?

- פלפלים ועגבניות - ענה אהרון.

- ובשביל מה הרווח הריק באמצע? - המשיך דודי לשאול, ורץ לכיוון המקום ה"קרח".

- אתה לא יודע? - התפלא אהרון, וקרא בקול - הופ! דודי, היזהר!

עד כאן מתוך הקומיקס, אפשר להמשיך בחיבור באופן עצמאי, לדוגמה:

- זה המקום שבו אנו אמורים להכניס מוט, ועליו שלט. בשלט נכתוב: "הכניסה לזרים אסורה" - הסביר שמעי.

- ואני... האם אני זר בשבילכם? - חשש דודי

הסתכלו אהרון ושמעי זה על זה, הם בהחלט מעדיפים לטפח את הגינה בעצמם, ללא התערבות אף ילד אחר. אבל, האם בשל כך עליהם להעליב את דודי, הוא בוודאי ייפגע אם יאמרו לו שאין לו כניסה. מה יעשו?!

- אנחנו צריכים לחשוב על זה - אמר אהרון

- נודיע לך בעזרת ה' מחר - הוסיף שמעי

- טוב, אז אני הולך בינתיים, תהנו לכם, להתראות! - אמר דודי, והתרחק במהירות מן המקום.

אהרון ושמעי נותרו מהורהרים, אינם יודעים מה עליהם לעשות, מה אתם אומרים?

שיעורי בית: עבודה א' בעמודים 136 - 139. על מנת להקל על ביצוע משימת הוספת סימני פיסוק, וגם כדי לתת אפשרות מסוימת לבקרה עצמית, נרשם בצד כל טקסט באילו סימני פיסוק יהיה שימוש, וכמה מכל סימן פיסוק יש לציין בפני התלמידים את ההערה הכתובה בסוף עמוד 136.

איכות חיים עם הצמחים

על פי "מרפא הבושם" מאת הרב משה כהן שאולי

עולם הצומח מביא לאדם מלבד הבריאות הגופנית גם בריאות נפשית. טיול בחיק הטבע: בגנים, בחורשות, על שפת הים ובמרחבי דשא מוריקים עוזר לאדם להגיע לשלוות נפש ורגיעה. במהלך טיול שכזה נקבל "מתנה" מן העצים אוויר רווי בחמצן, ואנו נעניק להם בתמורה פחמן דו חמצני שאנו נושפים החוצה. וכבר נאמר: "כי האדם עץ השדה".

אבוקדו

רך כמו חמאה, ניתן למריחה, עשיר בוויטמינים ומנרלים וקל לעיכול - האבוקדו. ערכו התזונתי מעמיד אותו בין הפרות החשובים אשר מהם ניזון האדם. עם זאת, גם ערכו הקלורי רב מאוד (זהירות! משמין). לכן חוקרים ממליצים שלא להפריז באכילתו. ממרח אבוקדו טוב גם לטיפול בעור עדין ולפני שיזוף.

(מתוך "מרפא הבושם")

תרופות מן הצומח

על פי "מרפא הבושם" מאת הרב משה כהן שאולי

האם אתה מצונן? אולי סובל מכאבי בטן? יש בידך שתי אפשרויות: האחת, לגשת לרופא וליטול תרופות העשויות מכימיקלים שונים. אפשרות נוספת היא לברר איזה מזון עשוי לחזק את המערכת החיסונית שבגופך, ולרפא את החולי.

בימינו, רבים מעדיפים טיפול בתרופות מן הצומח על פני תרופות אנטיביוטיות שונות. זאת מפני שבתרופות הכימיות, מלבד התועלת הרפואית שלהן, יש תופעות לוואי המזיקות לגוף. ומי מעוניין בהחלפת מחלה אחת במחלה אחרת?!

אך, זהירות! יש לבחון גם את התרופות הצמחיות, ולבדוק אם אפשר לסמוך עליהן. זאת משום שהשפעתן של תרופות טבעיות אינה מוכחת מדעית, ומשפיעה בדרך כלל לאחר זמן. לפיכך, במצבים חמורים, עדיף להסתכן בתופעות לוואי מאשר להגיע לסכנת חיים.

תפוח עץ

על פי "מרפא הבושם" מאת הרב משה כהן שאולי

התפוח הנו מן החשובים ביותר שבפרות. הן בגלל טעמו ועסיסיותו הכובשת, הן בגלל ערכו התזונתי הרב, והן בגלל השימוש המגוון שניתן לעשות בו.

התפוח נאכל בצורות שונות: חי, מבושל, אפוי, ממותק בלפתן, סחוט למיץ או מיובש. מן התפוח מייצרים גם משקאות פהלים (חריפים).

בראש השנה נוהגים לטבול תפוח בדבש, ולומר: "יהי רצון... שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה".

התפוח נתחבב לא רק בשל טעמו הערב, אלא גם מפני שנמשלו ישראל לתפוח. בתורת הקבלה נקרא עם ישראל בשם "תפוחין" - שדה תפוחים.

התפוח מכונה בשם "מלך הפרות". זאת משום שהוא עשיר ביסודות העיקריים שהגוף זקוק להם, מכיל מינרלים שונים וויטמין סי. הוא מצוין במיוחד לסובלים מבעיות עיכול. מכאן גם מקור האמרה הנפוצה: "קח בכל יום תפוח, ותן לרופא לנוח...".

ירקות ופרות - לבריאות!

"טיפ טופ" ספר סודות הבית
מאת מיה קורן

כל העוסקים בתחום התזונה הבריאה ממליצים, מאז ומתמיד, להגביר את צריכת הירקות. המלצה זו הנה גם אחת ההמלצות התזונתיות המרכזיות לקידום בריאות הציבור ולמניעת מחלות.

ארץ ישראל התברכה בירקות ובפרות רבים המהווים "חגיגה" לעיניים ולחך. תזונה העשירה בפרות וירקות מספקת לגוף: ויטמינים, מינרלים ומרכיבי מזון נוספים. לכל פרי או ירק סגולות ותכונות ייחודיות. על מנת ליהנות מכולן יש לצרוך פרות וירקות מגוונים.

כאשר אוכלים פרות וירקות בעונתם, וסמוך למועד הקטיף, זוכים במרב הערך התזונתי שלהם.

לסיכום, ערכם התזונתי של הפרות והירקות גבוה, ומומלץ לצרוך מהם באופן קבוע.

שיעור מ"א - סיכום ארבע האסטרטגיות בהבנה ובהבעה (עמ' 92 - 94 בספר, עמ' 140 - 150 בחוברת)

בדיקת שיעורי בית: בעמוד הקודם מוצגים הטקסטים מפוסקים (יתכן שיהיו צורות נכונות נוספות לפיסוק, אך זו הצורה שהדרכנו אליה בעזרת מאגר סימני הפיסוק בלשונית שלצד כל טקסט).

פתיחה: סימני הפיסוק עוזרים לנו בקריאה, בהקנה ובכתיבה. כשאנו קוראים ונותקים בסימן פיסוק, כדאי לנו לפענח אותו, ולחשוב מה הוא בא לסמן לנו. זה נראה קצת "קשה", אבל כך אנו מוציאים. לא רק סימני הפיסוק מצמיחים אותנו. היכרנו את הלה מוקדים שהם אנו עוזרים לראות קושי בקריאת טקסטים, ואם נתמודד איתם כראוי - נצמח. מה הם? - המורה מסכם על הלוח - לצמח מן הקושי: 1. מילה שאינה מופרת. 2. מאזכר. 3. מילת קישור. 4. סימני פיסוק.

ספר - עמודים 92, 93: קוראים ומסכמים כיצד צומחים מתוך הקשיים הן בקריאה והבנה, והן בכתיבה והבעה. אם המורה רוצה לערוך פעילות בעזרת דף סיכום זה, ניתן לצלמו בגודל A3 לכל תלמיד. כל תלמיד מתבקש למחוק בעזרת טיפקס, מדבקה לבנה וכד' מילה או שתיים מכל פסקה. המורה אוסף את הדפים ומחלק באופן אקראי. התלמידים מתבקשים להשלים את החסר מתוך ידע אישי, או מתוך עיון בספר.

מטרת שיעור החזרה לסכם ולהמחיש כיצד ניתן לשלב את כל המיומנויות שנלמדו לפעילות בטקסט אחד. המחשה זו נערכת באמצעות ההדגמה בעמוד 94 בספר ומילוי המשימות בחוברת.

ספר - עמוד 94: קריאה והבנת העיקרון של שימוש בהבנת מאזכרים ומילות קישור לצורך הבנת הנקרא ועניית תשובות. כך נוכל להיעזר גם בסימני הפיסוק, ובפיענוח מילים שאינן מוכרות, ולהיעזר בתשובות הכי נכונות.

חוברת - עמודים 140, 141, עבודה א': קריאת הטקסט "לראות" בלי עיניים. תלמידים קראו את הטקסט הזה, והתאזרחו להם עליו. הם לא למדו לפענח מילים שאינן מוכרות, להבין כוללת מאזכרים או רמזים מחילות הקישור. הבה נעזור להם לפי מה למדנו.

התשובות לעבודות בעמוד 141: 1. יסתובבו (נעזרנו בהקשר כדי לפענח את המילים: נוטים, נטייה). 2. אקרא אחורה, פוטוטרופיה היא התנהגות הצמח שנוטה ומסתובב כל הזמן לכיוון שממנו בא אור. 3. במקום ש' השימוש.

חוברת - עמודים 142 - 143, עבודה ב': העבודה קוצמת חזרה אותנו לחשיבה אודות הנקודות הנאמרות: פיענוח מילים שאינן מוכרות, מאזכרים או מילות קישור. במשימה הבאה נצטרך בעצמנו לזהות, איזה קושי עזר לנו להבין כראוי את העניין, ולענות תשובה לעניין. קריאת הטקסט "לשמוע" בלי אזניים.

תשובות לעבודות בעמוד 143: 1. לפי משפט זה ניתן להסיק כי פרחים אים שומים כבני אדם משום שהמילה "שמע" נכתבה במרכאות, וזה סימן למילה המושאלת מתחום אחר, או בלשון סגי נהור. הקושי שהצמיח: סימני פיסוק. 2. החוקרים רצו לבדוק האם המוסיקה גורמת להפעלה של תהליכים פנימיים בצמחים. הקושי שהצמיח: מילים בלתי מוכרות. המילה "משפעלת" אינה מוכרת, אך לאחר איתור השורש שלה: פ.ע.ל. ניתן להבין שזו פעולה, הפעלה של דבר. המילה "גנים", גם כן אינה מוכרת. אבל על פי ההקשר אפשר להבין שמדובר בתהליכים פנימיים בצמח ולא מתאים לבחור בתשובות האפשריות האחרות. 3. "אלה שלא" הם צמחים שלא השמיעו מוסיקה בסביבתם. הקושי שהצמיח: מאזכרים. בשביל להבין למה הכוונה במילה "אלה" קראנו אחורה וראינו שהיה מדובר על צמחים שנחשפו למוסיקה, אם כן, אלא שלא - הם אלה שלא נחשפו למוסיקה. 4. בשני השלבים של הניסוי הגיעו למסקנה מנוגדת. מילת הקישור בין התיאור של שני שלבי המחקר היא "לעומת זאת" וזוהי מילת קישור מקבוצת הניגוד. הקושי שהצמיח: מילות קישור. 5. החוקרים הגיעו למסקנה כי לא ברור אם הצמחים מושפעים מהקולות הסובבים אותם.

משימות נוספות שניתן לשלב בשיעור החזרה: כתיבת דו שיח בין שני פירות, ירקות או צמחים כל שהם תוך שימוש במילים שאינן מוכרות, מאזכרים, מילות קישור וסימני פיסוק. חזרה לטקסטים שנכתבו בידי כל אחת בחוברת המשימות, ושדרוגם על ידי החלפת מילים למילים במשלב גבוה יותר, החלפת מילים חוזרות למאזכרים, הוספת מילות קישור וסימני פיסוק. כל שיפוץ שכזה יסומן על ידי התלמיד בעט אדום, ויבדק על ידי המורה. במידה והוא נמצא מתאים, תזכה המורה את התלמידה בנקודה נוספת במבחן.

שיעורי בית: עבודה ג' בעמודים 145 - 149 בחוברת. וכן להתכונן למבחן בנושא צמיחה בעקבות מילים בלתי מוכרות, מאזכרים, מילות קישור וסימני פיסוק. כמו"כ על התלמידים לדעת להשתמש בידע הנרכש בנושאים אלו בחלק ההבעה.

שיעור מבחן בהבנה ובהבעה בנושא: "לצמוח..."

הצמיחה	הקושי	
קראגי אג הסיפור, ובסופו הפגני - קרס פירושו: הגאטט ונפא. הוספגי מילה זו "אזכר המילים" של.י.	בכוגג הסיפור: "העץ שקרס" המילה "קרס" אינה מופגג א.י.	מילה שאינה מוכרת
בעצרת המילה הסמוכה, הנרצפת לה, הבנת: החולשה.	המילה "התשה" לא היתה מוכרת א.י (לרה) (24).	
קראגי משפט קודם, וציאגי מדובר על הסבא רבא הישיש, רבי אלעזר מנרל.	בשורה 4 כגוג: "מי יודע אם הוא שורד... מי זה "הוא"?"	מאזכר
קראתי אחורה וציאיתי שמדובר על הדרכ חזר.	בשורה 15 כתוב: "מי זה?"	
מילג הקישור "על אף" היא מילג נעוד. זאג אומר שהיה מצופה שהדרכ לא גהיה קשה כי היה לה קיוד מאימ, אכא ככא זאג אמרז זאג הקושי בדרכ המושלג היה גדול.	בשורה 8: "על אף הצטיידוגה הביקוד מאימ... היא בוססה בקושי שלע הכבד". מה הקשר בין בקדיה אקשייה?	מילת קישור
זוהי מילת הוספה, לא רק הרעג והצמא הפריון ללב' ברזמן, גס העייפות שחשה הציקה לה מאוז.	בשורה 30 כתוב: "הרעג והצמא גס הם..." מה מציינת המילה "גס"?	
מרכאג יכואג אסמן שג או כינוי. "ביג ישכאל" הוא שמה של השכונה שפה מגיור הסבא רבא.	בשורה 3 כגוג: המגיור אכדו בשכונג "ביג ישכאל". מה אומר המרכאג?	סימן פיסוק
הן רוצות לרתת מקום למחשה, איזו השלחה פרטית הייתה כאן ללב' ברזמן שהעץ קרס צולקא אכ.	השורה האחרונה מסתיימת בשלש נקודות, מה פסקין?	

בדיקת שיעורי בית: 1. בעבודה זו אפשרויות מילוי שונות. בחוברת ניתנה דוגמה לכל סוג "קושי", בטבלה המוצגת דוגמה נוספת ←

2. א. הדאגה לסבא הישיש המתגורר לבדו ללא חשמל יומיים, בקור איום. ב. שמחה ורוגע (על פי מילת הקישור "גם" הכתובה בשורה 13).

ג. גב' ברגמן חשה הקלה בדרך חזור בעקבות ההרגשה הטובה שהיתה במפגש עם הסבא, אך העייפות שהצטברה הקשתה עליה דרך זו.

ד. תשישות = עייפות וחולשה. המילים שסייעו להבין מילה זו: מותשת ועייפה (שורה 17), תשושה וחלושה (שורה 24). ה. חרדה ו. לא, כן, רעב וצמא ז. ציטוט מהמקורות ח. תשובות ב' וג' נכונות. ט. מספור לפי סדר מלמעלה למטה - ימין לשמאל: 3, 6, 1, 4, 2, 5

במבחן יש לבדוק את רכישת הידע אודות ארבעת התחומים בהם עסקנו בפרק זה: מילים (בלתי מוכרות), מאזכרים, מילות קישור

וסימני פיסוק. כל אלה, הן מבחינת המשמעות שלהם בקריאה ובהבנה, והן מבחינת השימוש בהם בכתיבה: החלפת מילים ממשלב דיבור למילים ממשלב כתיבה, החלפת שם עצם חוזר למאזכר, הוספת מילות קישור וסימני פיסוק.

על המורה לערוך שיקול דעת בעקבות שיעור החזרה, ולפיו לבנות את המבחן ברמת קושי ומורכבות מתאימה לכיתה. באופן כללי יש לדאוג שהתשובות תהיינה כמה שיותר החלטיות ולא

נתונות להתלבטויות מרובות. בפרט בנושא שבו האפשרויות הנכונות הן יותר מאחת. לכן, למשל, בנושא שימוש בסימני פיסוק, יש לבחור טקסטים שבהם יש להוסיף סימני פיסוק מתאימים על פי כלל שנלמד, ולא לקחת טקסט מזדמן, להשמיט ממנו את כל סימני הפיסוק, ולדרוש פיסוק מלא. כמו"כ כדאי להימנע מלבקש לסמן נקודות ופסיקים באותו טקסט, משום שההבחנה ביניהם קשה בגיל זה. לכן, בטקסט שנבקש להוסיף פסיקים הנקודות מסומנות, ובטקסט שבו נבקש להוסיף נקודות, הפסיקים מסומנים. השתדלנו לנהוג כך בטקסטים שהבאנו במשימות בחוברת, תוכלו לקבל מכך הדגמה לטקסט ולמשימות שתבחרו בהם למבחן.

שיעור העשרה: בעקבות המשימות החדשות במבחני המיצ"ב, משימות שבהן נדרשים התלמידים למלא מטלת הבעה בעקבות מידע שהם שואבים מטקסט נתון, הובא כאן הטקסט אודות הפֶּשֶׁט. יש אפשרות לתת טקסט זה למבחן הסיכום של פרק "לצמוח...", ולערוך אודותיו שאלות הבנת הנקרא בעקבות מילים שאינן מוכרות, מאזכרים, מילות קישור וסימני פיסוק. ואפשר להתמקד רק במטלת ההבעה שמוצגת לאחוריו. בכל אופן, יש לרענן את כללי הכתיבה של הטקסט הטיעוני. כללים המוזכרים בסיכום הנושא במחון בעמוד 42.

דוגמה לטקסט מטלת ההבעה הנדרשת:

בס"ד

לאחי היקרים!

אמא הכינה לנו היום תבשיל חדש, עשוי מֶפֶשֶׁט. לדעתי, כדאי לנו מאוד לטעום, ולנסות להכיר ולאהוב. אמנם, אנחנו אוהבים לאכול דברים מוכרים שאנו יודעים שהם טעימים, אבל כדאי להכיר גם את המאכל החדש הזה, כי הוא עשוי מסוג של שעועית בריאה במיוחד. יש בה הרבה ויטמין B, מינרלים רבים וחלבונים. מרכיבים אלו מחזקים את הגוף, מסייעים לתפקודו ועוזרים בבניית השלד והעצמות. אמא גם הנביטה את שעועית הפֶּשֶׁט, הדבר גורם להכפלה של הערכים התזונתיים של התבשיל, כך היא שווה פי כמה. אמא השקיעה רבות בהכנת התבשיל, מתוך דאגה לבריאותנו, הבה נכיר לה טובה ונאכל בתאבון את התבשיל החדש של הפֶּשֶׁט. אני בטוח שנהנה.

ממני...

...ואם את צדו התלמידים הלאו ובהבצעה המסורתית,
לאבו בוקבות הסימנים, אספו את כל הקנינים,
אצי פם בדוק הכונה אקריאה וכתובה נבונה, בלטה בקדולא!
בהצלחה בהמלך בדוק!

מורים יקרים!

אמא רב ומחלבה רבה בולקצו בסיתוח חובות צו. כבי לראיתם, ליקולי דעת
רבים איוו את בנייתם. המסתח ארצאחה בידי לתיים, נקווה לאן תלוח הברכה.
מפם, און מצבים אמאובה.

למח אלמוץ כיצד פיתה חוויית האמידה? האם נפתח מן הליטה? האם בדוק
פיתה נוחה? האם היה די תנא? האם בהסמך תאם את רצבו? א לא פורה
ופארה יתקבאו בלמחה.

טבאו אלנוח לאות פערות ובקלות אמיל: okmail.co.il@5793314

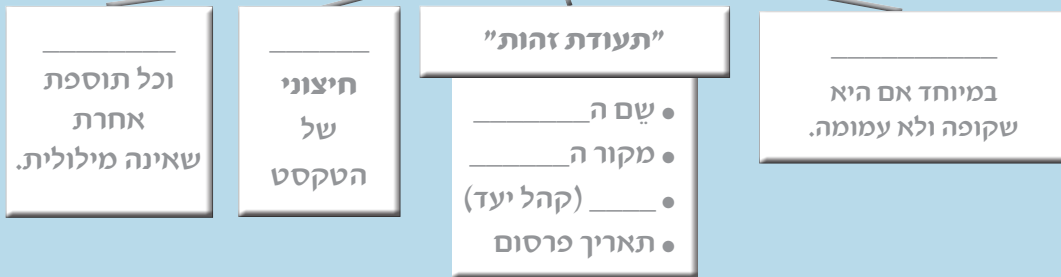
במחברת בס"ד: א. כפ

054-8424783

סיכום
לקראת
מבחן

פעילות טרום קריאה

עיון והעלאת השערות מתוך:

נגיע מוכנים יותר לקריאה; נגייס את הידע הקודם לצורך הבנה וקליטה של מידע חדש.

קריאה

סוגי קריאה

קריאה

נדע להפעיל כל סוג קריאה לפי הצורך ולפי המטרה.

פעילות טרום כתיבה

נכתוב את הדברים המתאימים בהתחשב במטרה ובקוראים.

זהו מהי הסוגה של כל אחד מהטקסטים הבאים, ורשמו:

איזוי מים כדי להפוך נוזל למצב צבירה של גז, יש לאדות אותו. כיצד תעשה זאת?
 1. בקש מן ההורים להרתיח כוס מים בסיר מכוסה כעשר דקות.
 2. כבה את הגז, המתן חמש דקות והסר את המכסה בזהירות.
 3. בדוק האם בסיר יש פחות מים, והאם המכסה רטוב מבפנים.

לדעתי, זהו טקסט _____, משום שמצאתי בו _____

שתי מים, לחיים!

גשמים, נהרות, ימים ואוקיינוסים, חשבתם פעם מדוע המים מצויים בשפע כה רב בעולם? אכן לא לחינם ברא כך ה' את העולם, שכן הדבר השני בחשיבותו לחיי האדם ולקיום הבריאה (אחרי האוויר) הוא המים.
 למעלה מ-70% מגוף האדם הם המים. לשתיית מים מרובה ישנה חשיבות לכל המערכות שבגוף האדם, בעיקר בשמירה על הכליות.
 כיום, עם ריבוי המזון המתועש, נכנסת לגופנו כמות רבה מאוד של פסולת שלא היתה בעבר, כדוגמת הסוכר והמרגרין, צבעי המאכל והחומרים המשמרים והמטוגנים למיניהם, ועוד ועוד, את כל הרעלים האלה הגוף שלנו צריך לפנות, ואת זאת הוא עושה בעיקר באמצעות הכליות. שתיה מספקת מאפשרת תפקוד תקין שלהן. לפיכך, אם ברצונך לשמור על חייך, דאג לשתייה מספקת בסדר יומך.

לדעתי, זהו טקסט _____, משום שמצאתי בו _____

חשיבות המים לאדם

לשתיית מים מרובה ישנה חשיבות לכל המערכות שבגוף האדם, בעיקר בשמירה על הכליות. כיום, עם ריבוי המזון המתועש, נכנסת לגופנו כמות רבה מאוד של פסולת שלא היתה בעבר, כדוגמת הסוכר והמרגרין, צבעי המאכל והחומרים המשמרים והמטוגנים למיניהם ועוד, את כל הרעלים האלה הגוף שלנו צריך לפנות, וזאת הוא עושה בעיקר באמצעות הכליות. שתיה מספקת מאפשרת תפקוד תקין שלהן.

לדעתי, זהו טקסט _____, משום שמצאתי בו _____

נושאים לכתיבת טקסטים

1. טקסט מיזעי -

סוגי כלי רכב וההבדלים ביניהם
מבנה העץ וחלקיו
נושאים שונים מן הנלמדים בטבע או בגאוגרפיה בכיתה

2. טקסט טיעוני - הבעת דעה:

בבחירה בין: נסיעה לים או לברכה
בבחירה בין: קריאת ספרי קומיקס או ללא קומיקס
בבחירה בין: יום לימודים ארוך עם שיעור להכנת ש"ב, או יום לימודים רגיל וש"ב - בבית.
בבחירה בין: עוגת יום הולדת אחת שכל אחד מקבל פרוסה לבין עוגות אישיות.
בבחירה בין: קרור באמצעות מאוורר לעומת קרור באמצעות מזגן.
בבחירה בין: שימוש במכוניות ככלי רכב, או בסוסים ועגלות כבימים עברו.

טקסט טיעוני - שכנוע:

בעד שימוש בטלפון נייד ולא נייד
בעד חלוקת פרסים ביום הולדת במקום ממתקים
בעד עטיפת ספרים ומחברות
בעד השתתפות כל בני המשפחה באמירת משהו מפרשת השבוע על שולחן שבת
בעד קריאת ספר מסוים
בעד הקפדה על כללי הזהירות בדרכים (או כלל מסוים כמו: חצייה באור ירוק וכד').

3. טקסט סיפורי -

כדור הפלא שהלך לאיבוד
הטיול השנתי
החבר/ה סלח/ה לי
ילד/ה חדש/ה בכיתה
תקר בגלגל האוטובוס
המכתב שהגיע אלי בטעות

4. טקסט מפעיל -

כללים לחציית כביש
הוראות משחק (אפשר לציין משחק מסוים, כמו: מחבואים או רביעיות)
הנחיות להחלפת ספרים בספריית בית הספר
הנחיות לגידול בעל חי מסוים (אפרוחים, תוכים, דגים וכד')

מיופוי כיתתי לפי העבודה על הסיפור "העץ שקוס ברג הנכון" (עמוד 145 בתורבת)

סיכום	משימות כתיבה	מעורבות אישית	כתב קריא וכתוב ברור בשאלות והתחנות	שאלות תוכן סמוי ח2	שאלות תוכן גלוי ט2	סימני פיסוק			מילות קישור			מאזכרים			מילים שאינן מופרות			שמות תלמידים מספר שאלה: מספר קורות:	ביט"ד מס'
						12	ח2	11	ב2	ו1	ג1	א2	ב1	12	ד2	ו1	א1		
100%	-	-	12	6	12	6	4	8	4	8	8	4	8	6	6	8	מספר קורות:	.1	
																		.2	
																		.3	
																		.4	
																		.5	
																		.6	
																		.7	
																		.8	
																		.9	
																		.10	
																		.11	
																		.12	
																		.13	
																		.14	
																		.15	
																		.16	
																		.17	
																		.18	
																		.19	
																		.20	
																		.21	
																		.22	
																		.23	
																		.24	
																		.25	
																		.26	
																		.27	
																		.28	